

1B!

ΙΩΑΝΝΟΥ Σ. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑΙ 1967

7

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ

18840

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ Σ. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Α

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1967

ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ίστορία και διαίρεσεις αυτής.

Ίστορία σημαίνει την γνώσιν της ανθρωπίνης ζωής, από τότε που ο άνθρωπος ήρchiσε να δημιουργή πολιτισμόν. Οί άγριοι δέν έχουν ιστορίαν.

Ή ιστορία τοῦ πολιτισμένου ανθρώπου χωρίζεται εἰς δύο κλάδους· εἰς τήν πολιτικὴν ιστορίαν καὶ εἰς τήν ιστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Ή πρώτη ἐξετάζει, πῶς οἱ ἄνθρωποι ἐζησαν ὡς ὁμάδες καὶ ἱδρυσαν κράτη. Πῶς τὰ κράτη αὐτὰ ἤλθον εἰς φιλικὰς ἢ ἐχθρικὰς σχέσεις μεταξύ των, πῶς ἐφθασαν εἰς μεγάλην δύναμιν καὶ πῶς παρήκμασαν. Ή ιστορία τοῦ πολιτισμοῦ ἀσχολεῖται μὲ τὴν πρόοδον τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν θρησκείαν τὰ γράμματα, καὶ τὰς τέχνας.

Ή ιστορία πού πραγματεύεται γενικῶς περὶ ὅλων τῶν πολιτισμένων λαῶν εἰς τὸν κόσμον λέγεται παγκόσμιος ἱστορία, διαίρεται δὲ εἰς τρία τμήματα: τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν, ἢ ὁποία ἀσχολεῖται μὲ τοὺς λαούς, πού ἤκμασαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀπὸ τοὺς παλαιοτάτους δηλαδὴ χρόνους μέχρι τοῦ 476 μ.Χ. Τότε τὸ μέγα κράτος τῶν Ρωμαίων κατελύθη ἀπὸ τοὺς νέους Γερμανικοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἀπὸ τότε ἀκολουθεῖ περίοδος χιλιῶν περίπου ἐτῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης δέν δεικνύουν μεγάλην πρόοδον εἰς τὸν πολιτισμόν. Διὰ τοῦτο τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα ὀνομάζομεν μέσους χρόνους, καὶ τὴν ιστορίαν αὐτῶν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν. Τὰ ὅρια τῆς μεσαιωνικῆς ιστορίας καταλήγουν εἰς τὸ ἔτος 1492, ὅτε μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς ἀρχίζει εἰς τὴν Εὐρώπην νέα ζωὴ καὶ πρόοδος εἰς τὸν πολιτισμόν. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει καὶ ἡ ιστορία τῶν νεωτέρων χρόνων.

Παλαιολιθικά καὶ νεολιθικά ἐργαλεῖα.

Πολλὰ χιλιάδες ἐτῶν ἐμεσολάβησαν μέχρις ὅτου ὁ ἄνθρωπος φθάσῃ εἰς βαθμὸν πολιτισμοῦ, ἀπὸ ἄγριος πού ἦτο πρὶν. Εἰς τὴν ἀγρίαν

του κατάστασιν διὰ τὴν ἀποφεύγῃ ὁ ἄνθρωπος τὰς καιρικὰς μεταβολάς, ἐξήτει καταφύγιον εἰς φυσικὰ σπήλαια. Ἐτρέφετο δὲ ἀπὸ σάρκα καὶ ἀγρίων ζώων καὶ ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων. Τὸ πρῶτον βῆμά του εἰς τὸν πολιτισμὸν μετὰ τὴν δύναμιν, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐπροίκισεν αὐτὸν ἡ θεία πρόνοια, ἦσαν τὰ λίθινα ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα κατεσκεύασε, καὶ τὸ πῦρ ποὺ ἀνεκάλυψε. Βραδύτερον ἔμαθε τὴν κατασκευάζῃ τὴν κατοικίαν του μετὰ κλάδους δένδρων, μετὰ λίθους καὶ μετὰ χῶμα. Τὴν μακρὰν αὐτὴν βραδυπορίαν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν πολιτισμὸν, ὀνομάζομεν *παλαιολιθικὴν ἐποχὴν*, ἐπειδὴ τὰ λίθινα ἐργαλεῖα του δὲν εἶχον κανονικὸν σχῆμα καὶ δὲν ἦσαν λεῖα.

Μεγαλύτερα ἦτο ἡ πρόοδος τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ἤρchiσε τὴν λειαίνῃ τὰ λίθινα ἐργαλεῖα, τὴν δίδῃ δὲ εἰς αὐτὰ κανονικὸν σχῆμα. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, ποὺ φθάνει μέχρι τέλους τῆς 3ης π.Χ. χιλιετηρίδος, ὀνομάζομεν *νεολιθικὴν ἐποχὴν*. Τότε ὁ ἄνθρωπος ἔπαυσε τὴν ζῆ ἀπὸ τὸ κυνήγιον, ἡσχολεῖτο δὲ μετὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Ἐχρησιμοποιοῖ τὸ δέρμα καὶ τὸ μαλλὶ τῶν ζώων, διὰ τὴν κατασκευάζῃ ὑποδήματα καὶ ἐνδύματα, καὶ κατεσκεύαζε διαφόρων εἰδῶν ἀγγεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀντιλαμβάνομεθα τὸν τρόπον τῆς τέχνης αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν οἱ ἄνθρωποι κατεσκεύαζον οἰκίας εἰς ὑψηλοὺς καὶ ἀποκρήμνους τόπους, πλησίον εἰς εὐφορὰ μέρη ἢ ξυλῖνας κατοικίας μέσα εἰς λίμνας, ἐπάνω εἰς **τεχνητὰς** ἐξέδρας. Γοιαῦται κατοικίαι εὐρέθησαν εἰς τὴν Βόρειον Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν, ἐπροφύλασσον δὲ τοὺς κατοικοὺς ἀπὸ ἐπιδρομὰς ἀγρίων ζώων, ἢ ἄλλων συνανθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἐφθόνουν τὴν ἐγκατάστασιν των.

Προϊστορία, κυρίως ἱστορία, πηγαι.

Ἡ ἱστορία δὲν εἶναι δυνατόν τὴν παρακολουθήσῃ λεπτομερῶς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὰς δύο αὐτὰς ἐποχάς. Μόνον ἀπὸ ὕρισμένα εὐρήματα εἶναι δυνατόν τὴν κάμῃ ὑποθέσεις διὰ τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖνων. Διὰ τοῦτο τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς ἱστορίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔχομεν πολὺ πτωχὰς μαρτυρίας, ὀνομάζομεν *προϊστορίαν*. Ἡ πραγματικὴ ἱστορία ἀρχίζει ἀπὸ τότε ποὺ ἔχομεν ῥαπτὰς μαρτυρίας, αἱ ὁποῖαι μᾶς πληροφοροῦν λεπτομερῶς περὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ πολιτιστικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων.

Τὰς μαρτυρίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας πηγάζουν αἱ ἱστορικαὶ μας γνώσεις, ὀνομάζομεν πηγὰς τῆς ἱστορίας. Αἱ πηγαὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος εἶναι οἱ ἱστορικοὶ συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πολύβιος καὶ ἄλλοι. Ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς μερικοὶ ἔγραψαν ἱστορίαν διὰ τὰ γεγονότα, ποὺ ἔζησαν οἱ ἴδιοι, ὅπως ὁ Θουκυδίδης τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ἄλλοι ἔγραψαν διὰ παλαιότερας ἐποχάς, διὰ τὰς ὁποίας εἶχον ἀκριβεῖς πληροφορίες.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τούτους οἱ ποιηταὶ μας, ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ ἔπειτα, χρησιμεύουν ὡς πολὺ καλὴ πηγὴ τῆς ἱστορίας, διότι ἀντιλαμβάνομεθα εἰς αὐτοὺς αἰσθήματα καὶ σκέψεις τῆς ἐποχῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἔζησαν. Οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ ποιηταὶ εἶναι αἱ γραπτὰὶ πηγαὶ τῆς ἱστορίας.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν τῶν ἀρχαιολόγων μαθαίνομεν τὴν πρόοδον τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν τέχνην· πῶς δηλαδὴ κατεσκεύαζον τὰς οἰκίας των, τὰ δημόσια κτήρια, τοὺς ναοὺς, τὰς ἀγοράς, τὰ θέατρα καὶ τὰ γυμνάσιά των.

Μέσα εἰς τὰ ἐρεῖπιά των ἀνεκαλύφθησαν ὅπλα, σκευὴ οἰκιακά, κοσμήματα καὶ ἄλλα. Σπουδαῖα εὐρήματα εἶναι ἐπίσης τὰ **ἀγγεῖα**, τὰ ὁποῖα μᾶς δεικνύουν τὴν ἐπιτηδειότητα τῶν ἀρχαίων εἰς τὴν τέχνην.

Τὰ σπουδαιότερα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν, τὰ ὁποῖα βοηθοῦν εἰς τὰς ἱστορικὰς μας γνώσεις, εἶναι τὰ γράμματα ποὺ ἀναγινώσκομεν ἐπάνω εἰς λίθους καὶ τὰ ὁποῖα ὁμιλοῦν περὶ συνθηκῶν μεταξὺ διαφόρων κρατῶν, ἢ τιμητικῶν ψηφισμάτων πρὸς ἐπίσημα πρόσωπα. Ἀλλὰ καὶ ἐπάνω εἰς τάφους εἶναι χαραγμένα ἐπιτύμβια γράμματα. Ὅλα αὐτὰ εἶναι αἱ ἀρχαῖαι ἐπιγραφαί, ποὺ ἔχουν μεγάλην ἱστορικὴν ἀξίαν. Πολυτιμώτατα ἐπίσης εὐρήματα εἶναι οἱ πάπυροι, ἀπὸ αἰγυπτιακὸν φυτὸν. Ὅπως ἡμεῖς σήμερον χρησιμοποιοῦμεν διὰ τὴν γραφὴν τὸν χάρτην, μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἐχρησιμοποιοῦν καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὸν πάπυρον. Πολλοὶ πάπυροι, εἰς τοὺς ὁποίους ἔχουν γραφῇ ἔργα διαφόρων συγγραφέων καὶ ποιητῶν, εὐρέθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ἀπὸ τὰ νομίσματα ἐπίσης, τὰ ὁποῖα κατὰ χιλιάδας εὐρίσκουν οἱ ἀρχαιολόγοι εἰς τὰς ἀνασκαφάς, μαθαίνομεν διὰ τὰ οικονομικὰ τῶν ἀρχαίων καὶ τὰ μέτρα ἀξίας. Ἀπὸ τὰς εἰκόνας δὲ ποὺ εἶναι

σκαλισμέναι εἰς αὐτά, βλέπομεν τὰς μορφὰς βασιλέων καὶ ἄλλων ἡγεμόνων.

Ἱστορικὸν γεγονός - χρονολογία.

Κάθε περιστατικὸν εἰς τὴν ζωὴν, τὸ ὅποιον συνέβη εἰς τὸ παρελθόν, λέγεται γεγονός (κάτι ποὺ ἔχει γίνεῖ εἰς τὸν περασμένον χρόνον). Ὁ πόλεμος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Περσῶν ἢ ὁ τελευταῖος μέγας πόλεμος, τὸν ὅποιον ἐξήσαμεν, εἶναι γεγονός. Ἡ κατάκτησις ἐπίσης μιᾶς χώρας ἀπὸ μίαν ἄλλην, εἶναι καὶ αὐτὸ γεγονός. Γεγονός εἶναι καὶ μία ἀνακάλυψις, ὅπως ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς ἀπὸ τὸν Κολόμβον, ἢ μία ἐφεύρησις, ὅπως τελευταίως τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας.

Τὰ γεγονότα αὐτά, διὰ τὰ ὁποῖα ὁμιλεῖ ἡ ἱστορία, θὰ ᾔσαν πολὺ σκοτεινά, ἐὰν δὲν τὰ ἐφώτιζεν ὁ χρόνος. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ πολιτισμένοι λαοὶ ἐπενόησαν τὴν χρονολογίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πληροφορούμεθα τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὅποιον συνέβη κάποιο περιστατικόν.

Τὰ ἔτη χωρίζονται εἰς τὰ ἔτη πρὸ Χριστοῦ καὶ εἰς τὰ ἔτη μετὰ Χριστόν. Ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη, ὅταν εἰς τὴν Ρώμην ἦτο αὐτοκράτωρ ὁ Αὐγούστος. Ἡ βασιλεία τοῦ Αὐγούστου τοποθετεῖται εἰς τὸ χρονολογικὸν ὄριον, ποὺ τελειώνουν οἱ πρὸ Χριστοῦ καὶ ἀρχίζουν οἱ μετὰ Χριστόν χρόνοι. Τὸν χρόνον αὐτὸν λαμβάνομεν ὡς ἀρχήν, διὰ νὰ ὑπολογίσωμεν τὰ ἔτη κατ' αὐξοῦντα ἀριθμὸν ἕως σήμερον (1ον ἔτος δηλαδὴ μετὰ Χριστόν, 2ον, 3ον, κλπ.). Ἐκατὸν ἔτη εἶναι εἰς αἰὼν. Ὁ πρῶτος μ.Χ. αἰὼν φθάνει μέχρι τοῦ ἔτους 100. Τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ 101—200 εἶναι ὁ δεῦτερος αἰὼν. Ἀπὸ τοῦ 201—300 ὁ τρίτος αἰὼν καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Σήμερον εὐρισκόμεθα εἰς τὸν εἰκοστὸν μ.Χ. αἰῶνα.

Τὰ ἔτη πρὸ Χριστοῦ ἀκολουθοῦν τὴν ἰδίαν τάξιν, ἐὰν ἀρχίσωμεν νὰ ὑπολογίζωμεν ἀπὸ τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀρχίζομεν νὰ μανθάνωμεν ἀπὸ τὰ παλαιότατα γεγονότα ποὺ ἔγιναν, τὰ ἔτη ἐλαττώνονται, καθὼς καταβαίνομεν εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους. Εἰς τὸ βιβλίον μας τοῦτο θὰ μάθωμεν λ.χ. ὅτι οἱ πρῶτοι Ἕλληνες ἐφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα περίπου τὸ 2000 π.Χ. Τὰ τελευταῖα ἑλληνικὰ φύλα ἐφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐννεακόσια ἔτη βραδύτερον, δηλαδὴ τὸ 1100 π.Χ.

“Όπως βλέπομεν τὰ ἔτη ἐλαττώνονται, ἀντὶ νὰ αὐξάνουν, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ ἔτη μετὰ Χριστόν. Τὸ ἔτος 1100 π.Χ. συμπίπτει μὲ τὸ τέλος τῆς δευτέρας π.Χ. χιλιετηρίδος, ἢ τὸ τέλος τοῦ 12ου π.Χ. αἰῶνος. Ὁ ἐνδέκατος π.Χ. αἰὼν ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 1099 καὶ φθάνει μέχρι τοῦ 1000, ὁ δέκατος ἀπὸ τὰ 999 μέχρι τοῦ 900 καὶ ὁ δεῦτερος π.Χ. αἰὼν, εἰς τὸν ὁποῖον περίπου σταματᾷ τὸ βιβλίον μας τοῦτο, διαρκεῖ ἀπὸ τὸ 199—100 πρὸ Χριστοῦ.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἱστορικοὶ ὑπελόγιζον τὰ γεγονότα μὲ τὴν σειράν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγίνοντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Ὁ τρόπος αὐτὸς λέγεται ἀρίθμησις κατὰ Ὀλυμπιάδας. Ἐπειδὴ δέ, ὅπως θὰ μάθωμεν, οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ ἐγίνοντο μόλις συνεπληροῦντο τέσσαρα ἔτη, κάθε Ὀλυμπιάς ἐλογαριάζετο τέσσαρα ἔτη.

Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία ἐγινε τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 75ης Ὀλυμπιάδος. Θὰ λογαριάσωμεν 74 πλήρη ἔτη. Αὐτὰ θὰ πολλαπλασιάσωμεν ἐπὶ $4 : 74 \times 4 = 296 + 1$ (τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 75ης) = 279. Τὸ γινόμενον τοῦτο θὰ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὸ 777, τὴν πρώτην Ὀλυμπιάδα ποὺ γνωρίζομεν, καὶ ἔτσι ἔχομεν τὸ ἔτος 480 π.Χ. κατὰ τὸ ὁποῖον ἐγίνεν ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία.

Ἡ σπουδαιότης τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Οἱ πολιτισμένοι ἄνθρωποι σήμερον εἰς ὅλον τὸν κόσμον θαυμάζουν τὸν πολιτισμόν, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησαν οἱ ἑνδοξοὶ πρόγονοί μας. Μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον μελετοῦν τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τὰ ὁποῖα ἐκείνοι μᾶς ἄφησαν ὡς τὴν μεγαλυτέραν των κληρονομίαν, καὶ μορφώνονται ἀπὸ τὰς ὥραιας ιδέας ποὺ συνέλαβον μὲ τὸν νοῦν των οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες σοφοί.

Οἱ καλλιτέχναι ὅλου τοῦ κόσμου, ποὺ σπουδάζουν τὰ ἔργα τῆς τέχνης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τεχνιτῶν, ὁμολογοῦν ὅτι τὰ ἔργα αὐτὰ ἔχουν τόσῃν τελειότητι, ὥστε τὰ νεώτερα ἔργα εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν ἐπιτύχουν.

Οἱ μορφωμένοι ἄνθρωποι ἐνδιαφέρονται ἐπίσης διὰ τὸν πολιτισμόν τῶν Ρωμαίων, ἄλλου ἀρχαίου λαοῦ τῆς Εὐρώπης. Οἱ Ρωμαῖοι ὑπῆρξαν λαὸς ἰσχυρός. Κατῴρθωσαν νὰ γίνουν κοσμοκράτορες καὶ νὰ ὑποτάξουν καὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ὁ πολιτισμὸς ὅμως τῆς κατακτηθείσης χώρας ἐξηυγένισεν αὐτοὺς. Οἱ Ρωμαῖοι ἠγάπησαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην καὶ τὰ ἐκαλλιέργησαν. Ἐπειδὴ

δὲ ὁ πολιτισμὸς τῶν Ρωμαίων ἔχει πάντοτε ὡς ὑπόδειγμα τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμόν, διὰ τοῦτο ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐ λ λ η ν ο ρ ρ ω μ α ῖ κ ὁ ς π ο λ ι τ ι σ μ ὁ ς. Ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς μὲ τὰς κατακτήσεις ποῦ ἔκαμαν οἱ Ρωμαῖοι εἰς ἄλλα μέρη, διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ὁ σημερινὸς εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς εἶναι συνέχεια τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ ἀρχαῖοί μας λοιπὸν πρόγονοι διὰ μέσου τῶν Ρωμαίων ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι τῶν πολιτισμένων ἀνθρώπων τοῦ σημερινοῦ κόσμου.

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΤΑΤΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ἡ ἑλληνικὴ πατρίς.

Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, εἰς τὴν ὁποίαν ἔζησαν οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι, ἔχει διαφορετικὴν γεωγραφικὴν διαμόρφωσιν ἀπὸ τὰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς ξηρᾶς καὶ τὴν διαμελίζει τόσον, ὥστε σχηματίζονται κόλποι καὶ ἀκρωτήρια ὅσον εἰς καμμίαν ἄλλην χώραν τῆς Μεσογείου. Ὁ διαμελισμὸς αὐτὸς ὠδήγησε τοὺς κατοίκους τῆς ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων νὰ καταβαίνουν εἰς τὰ παράλια καὶ νὰ διαπλέουν τὴν ἡρεμὸν ἑλληνικὴν θάλασσαν μὲ τὰ πλέον πρωτόγονα μέσα.

Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, διασκορπισμέναι πρὸς ἀνατολὰς, μὲ τὰ πολύμορφα σχήματά των, ἀποτελοῦν γέφυραν, ἣ ὁποία συνδέει τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν Μικρασιατικὴν παραλίαν, ἐνῶ αἱ ἄλλαι πρὸς νότον καὶ δυσμὰς τὴν ἐνώνουν μὲ τὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τὰς ἄλλας χώρας τῆς Δύσεως μέχρι τῆς Ἰβηρικῆς Χερσονήσου. Αἱ εὐφοροὶ καὶ ἐκτεταμέναι πεδιάδες τοῦ Νείλου εἰς τὴν Αἴγυπτον, καθὼς καὶ αἱ Μικρασιατικαὶ ἀκταί, πολὺ ἐνωρὶς προσείλκυσαν τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς διὰ τὴν πτωχείαν τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος καὶ τὴν ἀνεπάρκειάν τῆς ἀπὸ τὴν αὐξησιν τοῦ πληθυσμοῦ, ἤρχοντο καὶ ἐγκαθίσταντο εἰς νέα εὐφορα μέρη. Ἄλλοι ἔφεραν σῖτον μὲ τὰ πλοῖα ἀπὸ σιτοπαραγωγοὺς περιοχάς. Ἡ καλλιέργεια ὅμως τῆς ἀμπέλου καὶ τῆς ἐλαίας ἦτο ἡ κυριωτέρα ἀσχολία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ὁ οἶνος καὶ τὸ ἔλαιον ἦσαν τὰ ἀνταλλακτικὰ μέσα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

Ἡ Ἑλλάς εἶναι χώρα **ὀρεινὴ**. Τὰ ὄρη τῆς μὲ τὰς διαφόρους διακλαδώσεις των διαχωρίζουν τὰς πεδιάδας καὶ τὰς κοιλάδας τῆς. Ἡ κατάρτησις αὐτῇ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἦτο ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἀρχαία μας πατρίς ἦτο διηρημένη εἰς χωριστὰ κρατίδια, ἀνεξάρτητα τὸ ἐν ἀπὸ τοῦ ἄλλου. Τὴν ἐλευθερίαν τῆς **πόλεως - κράτους**, ὅπως ὀνομάζεται τὸ κάθε **χωριστὸν** κράτος, ὁ Ἕλλην πολίτης ὑπερήσπιζε μὲ

ήρωισμόν καὶ αὐτοθυσίαν. Ἔτσι ἀνεπτύχθη εἰς τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνα ἡ συνείδησις τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος, καὶ ὁ ἔρωσ πρὸς τὴν πατρίδα, τὸ πολυτιμότερον ἀγαθὸν δι' αὐτόν.

Τὸ **ἔδαφος** τῆς πατρίδος μας ἦτο πάντοτε πτωχόν. Οἱ κάτοικοί της ἔπρεπε νὰ κάμνουν χρῆσιν τῶν προϊόντων τῆς πτωχῆς των πατρίδος μὲ οἰκονομίαν. Τοῦτο ἐδίδαξεν αὐτοὺς νὰ εἶναι σώφρονες καὶ νὰ ἀρκοῦνται εἰς τὰ ὀλίγα. Ἀφιέρωναν περισσότερον τὸν νοῦν των εἰς τὸ νὰ σκέπτονται πράγματα ἀνώτερα ἀπὸ τὰ ὑλικά.

Τὸ **κλίμα** τῆς Ἑλλάδος εἶναι περισσότερον μεσογειακόν. Ὁ χειμὼν εἶναι ἥπιος. Ὁ οὐρανὸς της εἶναι συνήθως αἴθριος καὶ ὁ ἥλιος ρίπτει πλουσίας τὰς ἀκτῖνας του εἰς τὴν χώραν τοῦ φωτός. Διὰ τοῦτο ὁ ἀρχαῖος Ἑλλην διέμενε τὸν περισσότερον καιρὸν ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκίαν του. Μαζὶ μὲ ἄλλους εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ συζητῇ διάφορα ζητήματα ποὺ παρουσιάζει ἡ ζωὴ. Ἡ **φιλοσοφικὴ σκέψις** καὶ ἡ ἀντίληψις τοῦ ὠραίου ποὺ γίνεται ἀντιληπτὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν τέχνην, χρεωστοῦν τὴν καθαρότητα καὶ τὴν σαφήνειάν των εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἥλιον, τὸν δοτῆρα παντὸς ἀγαθοῦ εἰς τὴν πατρίδα τῆς σοφίας καὶ τοῦ ὠραίου.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων λαῶν μόνον ὁ ἑλληνικὸς δὲν ἐντράπηκε διὰ τὴν πενίαν του. Τοῦναντίον τὴν ἐξύμνησεν ὡς τὴν μεγάλην διδάσκαλον, ποὺ ἀπειργάσθη τέχνας. Προικισμένος μὲ ὅλας τὰς ἀρετὰς τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς του ὁ ἀρχαῖος Ἑλλην εἶχεν ὅλας τὰς δυνατότητας νὰ συνενώσῃ ὅ,τι ξένον παρέλαβεν μὲ ὅ,τι ἔφερεν ὁ ἴδιος μαζί του καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὸν ὠραιότερον πολιτισμὸν εἰς τὸν κόσμον.

Νεολιθικὸς πολιτισμός.

Οἱ ἀρχαιολόγοι μὲ τὰ σημερινὰ μέσα τῆς ἐπιστήμης (ραδιενεργὸς ἄνθραξ) παραδέχονται, ὅτι εἰς τὴν πατρίδα μας ἔζησαν ἄνθρωποι πολλὰς χιλιάδας ἔτη πρὶν γεννηθῇ ὁ Χριστός. Ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς τέχνης χωρίζουν τὴν μακράν των ζωὴν εἰς δύο ἐποχάς: τὴν **παλαιολιθικήν** καὶ τὴν **νεολιθικήν**. Κατὰ τὴν πρώτην ἡ ζωὴ τῶν παλαιολιθικῶν ἀνθρώπων ἦτο πρωτόγονος. Ἐτρέφοντο μὲ καρποὺς καὶ ἀπὸ τὸ κυνήγιον («συλλέκεται τροφῆς—κυνηγοί»). Ἰχθυ τῶν παλαιολιθικῶν ἀνθρώπων εὐρέθησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Χαλκιδικὴν καὶ τὴν Ἡπειρον.

Περισσότερας πληροφορίας ἔχομεν διὰ τοὺς νεολιθικοὺς ἀνθρώ-

Χάρτης της 'Ελλάδος.

πους εις την Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἔργα τῆς τέχνης των.

Οἱ νεολιθικοὶ ἄνθρωποι δὲν ἔζων μέσα εἰς καλύβας, ὅπως οἱ παλαιολιθικοί. Κατεσκεύαζον οἰκίας καὶ διέμενον μαζί με ἄλλους συνανθρώπους των εἰς συνοικισμούς. Τοιοῦτοι συνοικισμοὶ εὐρέθησαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, πλησίον τοῦ Βόλου, εἰς τὸ **Σέσκλον** καὶ τὸ **Διμηνιον**, ἀπὸ τὸν σοφὸν ἀρχαιολόγον Χρῆστον Τσούνταν. Ἡ ἡλικία τοῦ πρώτου φθάνει μέχρι τοῦ 5.000 π.Χ. ἐνῷ ὁ δεύτερος τοῦ Διμηνίου εἶναι νεώτερος. Ὁ συνοικισμὸς τοῦ Σέσκλου εἶναι ἀνοχύρωτος. Τοῦτο φανερώνει εἰρηνικὴν ζωὴν τῶν κατοίκων, καθαρῶς ἀγροτικὴν. Ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ των φαίνεται ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα, τὰ ὅποια εὐρέθησαν ἐκεῖ. Οἱ τεχνῖται προσπαθοῦν νὰ δώσουν εἰς τὰ σχήματα πού ζωγραφίζουν συμμετρικὴν διακόσμησιν. Τὰ ἀγγεῖα τοῦ Σέσκλου εἶχον μεγάλην διάδοσιν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Διαφορετικὴ παρουσιάζεται ἡ ζωὴ εἰς τὸν νεώτερον συνοικισμὸν τοῦ Διμηνίου. Τοῦτον περιβάλλουν τείχη, τὰ δὲ λευκοκίτρινα σχήματα, πού ἀκανόνιστα ἀπλώνονται ἐπάνω εἰς τὰ ἀγγεῖα, κατὰ προτίμησιν μαίανδροι καὶ σπεῖραι, ἀφίνουν νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔζων ὑπὸ συνθήκας ὄχι ὁμαλὰς. Ἴσως ἐπιέζοντο ἀπὸ κινήσεις ἄλλων λαῶν καὶ ἔπρεπε νὰ λαμβάνουν τὰ κατάλληλα μέτρα διὰ τὴν ἀμυνάν των.

Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἡ Κρήτη ἐγνώρισαν καὶ αὐταὶ νεολιθικοὺς ἀνθρώπους. Τὰ σπουδαιότερα κέντρα τῆς νεολιθικῆς ζωῆς ἦσαν ἡ νῆσος **Μήλος** καὶ ἡ **Κνωσσός** εἰς τὴν Κρήτην. Ἡ Μῆλος ὑπῆρξεν εὐτυχὴς διὰ τὰ λατομεῖά της σκληροῦ ὀψιδιανοῦ λίθου, ἀπὸ τὰ ὅποια κατεσκευάζοντο κοπτερά ἐργαλεῖα.

Νεολιθικὴ πλαστικὴ. Οἱ νεολιθικοὶ ἄνθρωποι εἶχον διαφόρους θρησκευτικὰς δοξασίας. Διὰ νὰ ἐκδηλώσουν δὲ τὸν σεβασμὸν των πρὸς τοὺς θεοὺς πού ἐλάτρευον, κατεσκεύαζον εἰδώλια, μικρὰ ἀγαλμάτια. Πολλὰ εἰδώλια εὐρέθησαν εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα, τὰς Κυκλάδας νήσους καὶ εἰς τὴν Κρήτην. Τὰ εἰδώλια αὐτὰ εἶναι γυναικεῖα καὶ ὑπερτροφικά εἰς τὸ κάτω σῶμα. Διὰ τοῦτο λέγονται **στεατόπυγα**.

Χαλκολιθικός πολιτισμός—ἡ πόλις Τροία.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς ἠσχολοῦντο μετὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Τὰ ἀγγεῖα πού κατεσκεύαζον ἔχουν κανονικὰ σχήματα καὶ ποικίλους χρωματισμούς. Τὰς ἀσχολίας αὐτὰς ἔμαθον

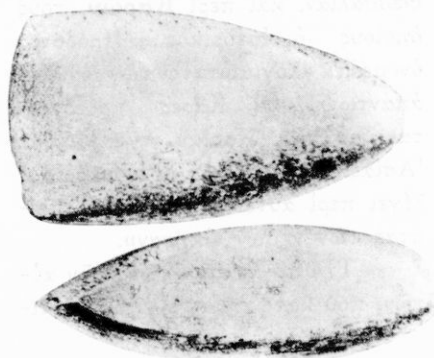

Γραπτὸν νεολιθικὸν ἄγγεϊον ἐκ
Διμηγνίου (Θεσσαλίας).

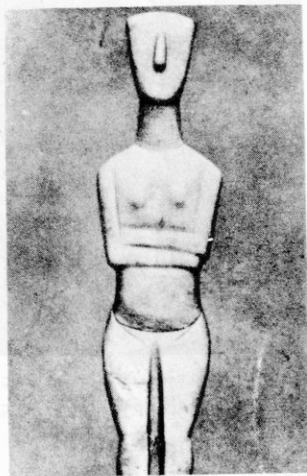
Μονόχρωμον νεολιθικὸν ἄγγεϊον ἐκ
Σέσκλου (Θεσσαλίας).

Λιθινὴ ἀξίνη τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς
ἐκ Θεσσαλίας.

Πῆλινον νεολιθικὸν ἄγγεϊον
ἔχον τὸ σχῆμα γυναικείου
εἰδώλου.

Κυκλαδικὸν μαρμαρίνον
εἰδώλιον ἐκ Σύρου.

ἀπὸ τὴν μεγάλην διδάσκαλον, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐξεκίνησεν ὁ πολιτισμός, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ὁ **Σλημαν** πρῶτος ἀνεκάλυψε σπουδαῖον κέντρον τοῦ Μικρασιατικοῦ πολιτισμοῦ, τὴν **Τροίαν**. Ἡ πόλις αὕτῃ πολὺ ἐνωρίς ἔκαμε χρῆσιν τοῦ χαλκοῦ, τὸν ὁποῖον ἔκαμε γνωστὸν εἰς τὴν ἀπέναντι Χερσόνησον καὶ εἰς τὰς νήσους Λέσβον, Λήμνον, καὶ παρὰ πέρα εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Πρωτοελλαδικὸς πολιτισμός (2500 π.Χ.).

Εἰς τὰ μέσα τῆς 3ης π.Χ. χιλιετηρίδος μεταναστευτικαὶ ὁμάδες ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Εἰς τοὺς ἐντοπίους ἐκεῖ νεολιθικοὺς ἀνθρώπους ἔκαμν γνωστὸν τὸν χαλκόν. Ἄλλαι ὁμάδες μέσῳ τῶν νήσων

Νεολιθικὸν εἰδώλιον γυναικὸς ἀπὸ τὴν Λέρναν (Ἀργολίδος) τῆς 4ης χιλιετηρίδος π.Χ.

ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀργολίδα τῆς Πελοποννήσου. Αἱ πόλεις **Λέρνα**, πλησίον τοῦ Ἀργους, ἢ **Τίρυνς**, πλησίον τοῦ Ναυπλίου καὶ αἱ **Μυκῆναι** βορειότερον, ὑπῆρξαν τὰ σπουδαιότερα κέντρα νέας περιόδου τοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς τὰς πόλεις αὐτάς οἱ νέοι κάτοικοι συνανεμείχθησαν με τοὺς παλαιότερους κατοίκους καὶ ἐσημειώθη πρόοδος πολιτισμοῦ.

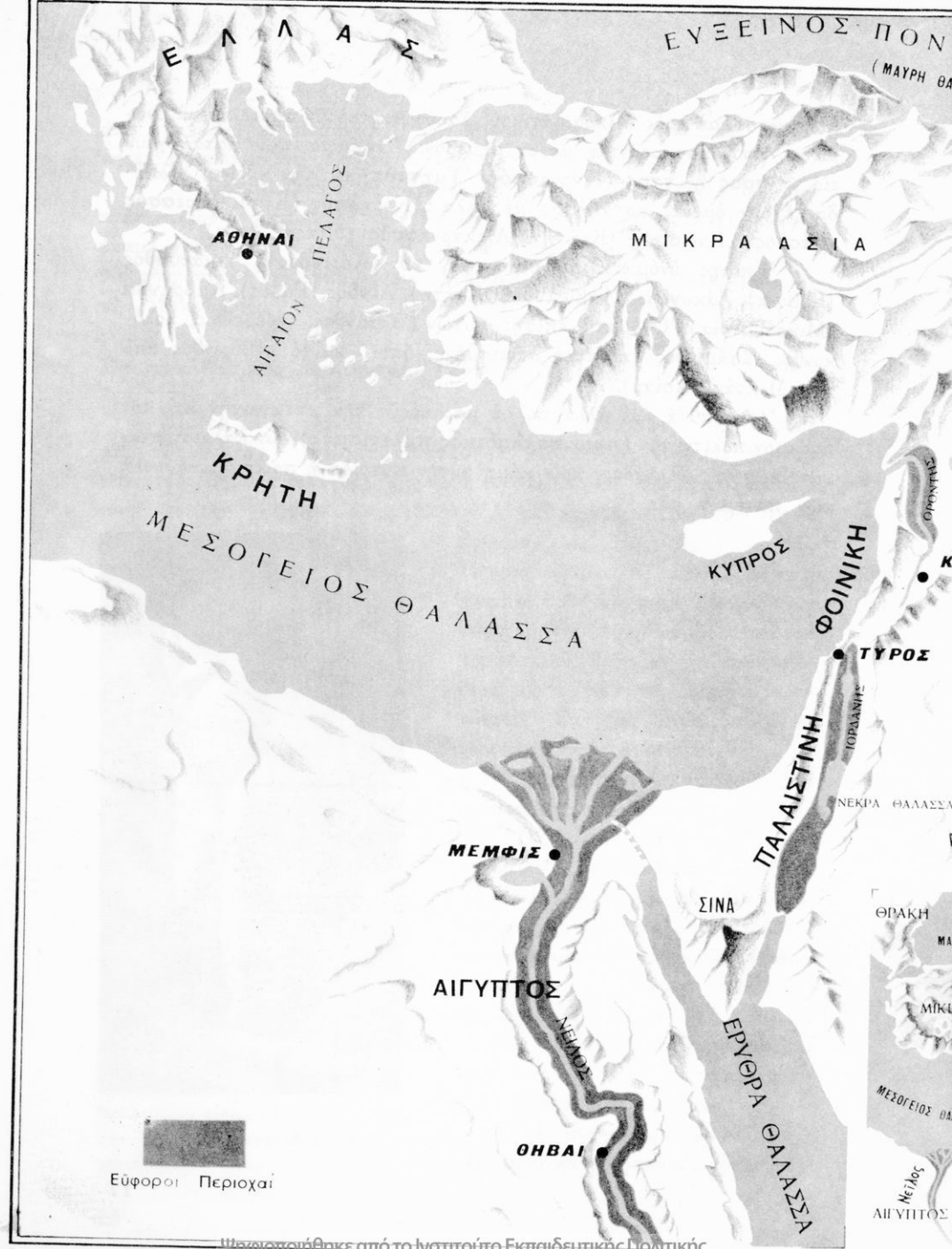
Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἱστορικοὶ ὁμιλοῦν περὶ **Πελασγῶν** εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ περὶ **Καρῶν**, τοὺς ὁποίους ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος ὀνομάζει «λογιμώτατον τῶν ἐθνέων ἀπάντων». Οἱ Κᾶρες προέρχονται ἀπὸ τὴν Καρίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ ἱστορικὸς δὲ Θουκυδίδης λέγει περὶ αὐτῶν, ὅτι «τὰς πλείστας τῶν νήσων ᾤκησαν».

Τὴν συγγένειαν τῶν λαῶν αὐτῶν, ποὺ κατόκησαν εἰς τὸν αἰγαῖ-

κόν χώρον, με τούς Μικρασιατικούς λαούς μαρτυροῦν προελληνικά ὀνόματα, ποὺ διατηροῦνται μέχρι σήμερον. Ὄνόματα ποὺ καταλήγουν εἰς —**σος** ἢ —**τος** (Παρνασσός, Ὑμηττός) εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἔχουν ὁμοίας καταλήξεις με ἄλλα : Κορησός (Κέα), Ἐρεσσός (Λέσβος), Κνωσσός (Κρήτη), Ἀλικαρνασσός (Μικρὰ Ἀσία).

Ἐπίσης ὀνόματα με θέμα—**νδ**, **νθ** (Κόρινθος), Ἀμάρυνθος (Εὐβοία), Ζάκυνθος, Λαβύρινθος (Κρήτη), Λίνδος (Ρόδος), Λαβράνδα (Μικρὰ Ἀσία). Ὄνόματα ἐπίσης φυτῶν (Ὑάκινθος, τερέβινθος, κολόκυνθος, ἀσάμινθος (κρητική δανεισμένη, ὅπως καὶ ὁ λαβύρινθος ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν).

Ὅλα αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ μαρτυροῦν τὴν καταγωγὴν καὶ τὸν πρῶτον πολιτισμὸν (**πρωτοελλαδικὸς πολιτισμὸς**) τῶν παλαιστάτων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, πρὶν κάμῃ αὐτὴν πατρίδα ἢ προικισμένη φυλὴ τῶν πατέρων μας.

Εύφοροι Περιοχαί

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΤΑΤΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ

Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι.

Αἱ χῶραι, αἱ ὁποῖαι πρῶται ἔκαμν χρῆσιν τοῦ χαλκοῦ καὶ μᾶς εἰσάγουν εἰς τὴν χαλκολιθικὴν ἐποχὴν, ἦσαν ἡ **Αἴγυπτος** καὶ ἡ **Μεσοποταμία**. Καὶ αἱ δύο αὗται χῶραι χάρις εἰς τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῶν ποταμῶν, τοῦ Νείλου εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγρητος εἰς τὴν μεταξὺ αὐτῶν χώραν, ἀνέπτυξαν τοὺς παλαιστάτους πολιτισμούς.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ **Μινὸς** ἡ Αἴγυπτος ἦτο ἡνωμένον καὶ ἰσχυρὸν Κράτος. Πρωτεύουσά του ἦτο ἡ **Μέμφις**, πλη-
2850 π.Χ. σίον τοῦ σημερινοῦ Καΐρου. Ὁ βασιλεὺς ἡ **Φαραῶ** ὅπως τὸν ὠνόμαζον οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι, ἦτο ὁ παντοδύναμος ἀρχηγὸς τοῦ κράτους. Ἦτο ὁ ἀνώτατος δικαστὴς καὶ δικηγόρος τῆς Αἰγύπτου, ὁ ἀνώτατος στρατηγός, ὁ ἀνώτατος ἱερεὺς. Ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐτιμᾶτο ὡς θεός. Αἱ περίφημοι **Πυραμίδες** ποὺ σώζονται μέχρι σήμερον εἶναι αἱ αἰώνια κατοικίαι τῶν Φαραῶ, ὅταν ἀπέθνησκον. Ἡ μεγαλύτερα τοῦ Φαραῶ **Χέοπος**, ἔχει ὕψος 145 μέτρων. Διὰ τὴν πυραμίδα αὐτὴν λέγει ὁ Ἡρόδοτος, ὁ ὁποῖος ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον, εἰργάσθησαν ἐπὶ 20 ἔτη 100.000 ἐργάται.

Αἱ πυραμίδες τῆς Αἰγύπτου ἐνθυμίζουν τὴν μεγαλύτεραν δύναμιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν Αἰγυπτίων. Εἶναι τὰ τελειότερα καὶ μεγαλοπρεπέστερα ἔργα τῆς αἰγυπτιακῆς οἰκοδομικῆς τέχνης.

Μία ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας φυσιογνωμίας τῶν Φαραῶ τῆς Αἰγύπτου ὑπῆρξεν ὁ **Εὐθῆμωσις Γ'.** Τότε ἡ πρωτεύουσα
1502 - 1448 τοῦ κράτους μετεφέρθη εἰς τὰς **Θήβας**, τὴν πόλιν μετὰς ἑκατὸν πύλας, ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος. Ἀπὸ πολλοῦς ἱστορικοῦς ὁ Φαραῶ αὐτὸς ὠνομάσθη διὰ τὰς κατακτήσεις του ὁ «**Ναπολέον** τῆς Αἰγύπτου». Μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδῆλωσαν εἰς αὐτὸν ὑπακοήν ἦσαν καὶ οἱ **Κρήτες**. Ἀγγεῖον (Ἀμ-

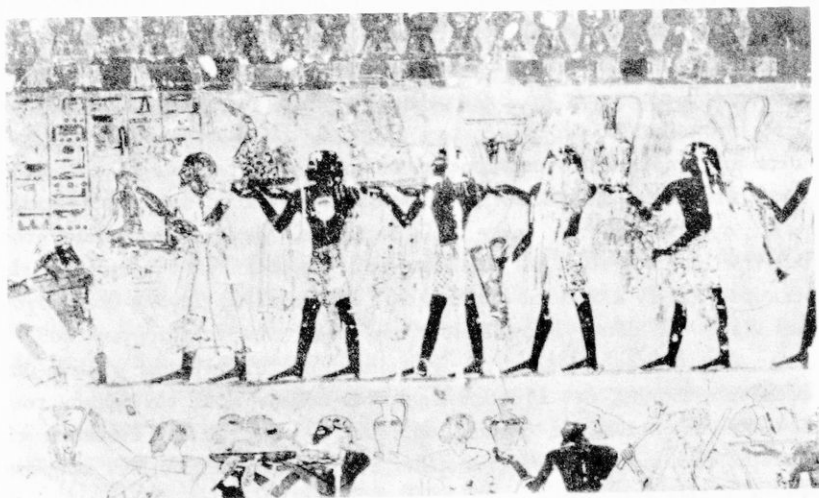
φορεύς) που εύρεθη πλησίον τῆς Κνωσσού τῆς Κρήτης εικονίζει δῶρα Κρητῶν, τὰ ὁποῖα προσφέρονται εἰς τὸν τάφον του.

Ἡμερολόγιον — γραφή.

Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι προώδευσαν πολὺ εἰς τὸν πολιτισμόν. Ὁ πλοῦτος τῆς χώρας των καὶ αἱ ἐμπορικαὶ των σχέσεις με ἄλλας χώρας ὥξυναν τὴν διάνοιάν των. Ἡ παλαιότης ἐπινόησίν των ἦτο τὸ **ἡμερολόγιον**. Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ἔτους εἰς 365 ἡμέρας εἶναι ἔργον τῶν Αἰγυπτίων ἐπιστημόνων. Σπουδαία ἐπίσης ἐφεύρεσις εἶναι ἡ **γραφὴ**, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν **ιερογλυφικὴν**, ἀπὸ τὰ εἰκονογραφημένα σύμβολα εἰς τὰς πυραμίδας καὶ τοὺς ταφικοὺς ναοὺς.

Τὴν παλαιὰν γραφὴν τῶν Αἰγυπτίων ἀνέγνωσε τελικῶς ὁ Γάλλος Champolion κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸ 1822. Ἀνεκτιμήτου ἀξίας εἶναι ὁ **πάπυρος**, αἰγυπτιακὸν φυτόν. Τὰ φύλλα του οἱ Αἰγύπτιοι ἐπεξεργάζοντο, ὥστε νὰ ἡμποροῦν νὰ γράφουν εἰς αὐτὰ με μελάνην καὶ καλάμινον κονδυλοφόρον· ὅ,τι δηλαδὴ εἶναι σήμερον τὸ χαρτὶ ἦτο τότε ὁ πάπυρος.

Κρητες τῆς μινωικῆς ἐποχῆς, προσφέροντες δῶρα εἰς τὸν Αἰγύπτιον Φαραῶ. Τοιχογραφία αἰγυπτιακοῦ τάφου πλησίον τῶν Θηβῶν (15ος αἰὼν π.Χ.).

Αιγυπτιακοί θεοί.

Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι, λαός κυρίως γεωργικός, ήσαν πολύ εύσε-
βείς. Ἐλάτρευον πολλοὺς θεοὺς ὑπὸ μορφὴν ζώου ἢ ἀνθρώπου, τοῦ
ὁποίου ἡ κεφαλὴ ἦτο τοῦ ἱεροῦ λατρευομένου ζώου ἢ πτηνοῦ. Τοιαῦτα
ζῶα ἦσαν λέοντες, κροκόδειλοι, πίθηκοι, ἱέρακες κλπ.

Ὁ κυριώτερος θεὸς των ἦτο ὁ **Ἄμμων—Ρᾶ** τῆς πόλεως τῶν
Θηβῶν. Ὁ θεὸς **Ρᾶ**, θεὸς τοῦ σύμπαντος, δὲν εἶχε οὔτε ζώου, οὔτε
ἀνθρώπου μορφὴν. Διὰ τοῦτο δὲν εἶχεν ἀνάγκην κατοικίας. Μόνον οἱ
ὀβελίσκοι ἐσυμβόλιζον τόπον λατρείας τοῦ ἀχωρήτου θεοῦ.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Φαραῶ **Ἀμενώφις Δ'** ὅλοι οἱ παλαιοὶ
θεοὶ τῶν Αἰγυπτίων κατηργήθησαν. Καθιερώθη
1375 - 1358 π.Χ. δὲ ἡ λατρεία ἑνὸς μόνου θεοῦ, τοῦ μεγάλου ἡ-
λίου θεοῦ **Ἀτέν**. Τὸν ἕνα τοῦτον θεὸν ἐξυμνεῖ
εἰς ὠραίους στίχους ὁ ἴδιος ὁ Φαραῶ.

Σὺ ζωοδότα ἦλιε πού προβάλλεις ὠραῖος εἰς τὸ στερέωμα

Σὺ, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἐγεννήθης.....

Σὺ, μόνε θεέ! **ὅμοιος μὲ σὲ θεὸς δὲν ὑπάρχει ἄλλος.**

Ἡ θρησκευτικὴ λοιπὸν ἀντίληψις τοῦ **μονοθεϊσμοῦ** εἶναι ἐπι-
νόησις τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων.

Ἡ ἀντίληψις τῶν Αἰγυπτίων, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος καὶ
ὅτι συνακολουθεῖ τὸ σῶμα καὶ μετὰ θάνατον, ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς
ὠρισμένους τύπους λατρείας. Συνηθισμένη εἰς αὐτοὺς ἦτο ἡ βαλσάμωσις
τοῦ νεκροῦ σώματος. Τὸ βαλσαμωμένον σῶμα, ἡ **μούμια**, ὅπως ἐλέ-
γετο, ἐτοποθετεῖτο εἰς τὸν τάφον. Πλησίον του εὐρίσκοντο ἀγγεῖα γε-
μάτα ἀπὸ ξηρὰς καὶ ὑγρὰς τροφάς, σκεύη, καθρέπται καὶ ἄλλα κοσμή-
ματα. Μέσα εἰς τὸν θάλαμον, πού εὐρίσκεται ὁ νεκρός, ἀνεγράφοντο κεί-
μενα, σχετικὰ μὲ τὴν ζωὴν τοῦ βασιλέως. Μεγάλης σπουδαιότητος
διὰ τὴν ἱστορίαν εἶναι τὸ **βιβλίον τοῦ νεκροῦ**. Ἦτο γραμμένον εἰς
πάπυρον. Εἰς ἓν ἀπὸ αὐτὰ διαβάζομεν : «δὸξα εἰς σὲ μέγαλε θεέ! ἔρχο-
μαι πρὸς σέ.....διὰ νὰ ἀπολαύσω τῆς θέας τῶν τελειοτήτων σου.

Δὲν διέπραξα δόλον εἰς ἄνθρωπον, δὲν ἐτυράννησα χήραν, δὲν
ἐψευδομαρτύρησα, δὲν ἐσυκοφάντησα τὸν δοῦλον πρὸς τὸν κύριόν του,
δὲν ἐπέινασε κανεὶς ἐξ αἰτίας μου, οὔτε ἐδάκρυσε.....δὲν ἐνόθευσα τὰ
σταθμὰ τῶν σιτηρῶν....δὲν ἠλλοίωσα τὴν πλάστιγγά μου, δὲν ἀφῆρεσα
τὸ γάλα τῶν νηπίων».

Ἀπὸ τὸ κείμενον αὐτὸ ἀντιλαμβάνομεθα τὸ πνεῦμα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς φιλανθρωπίας τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων.

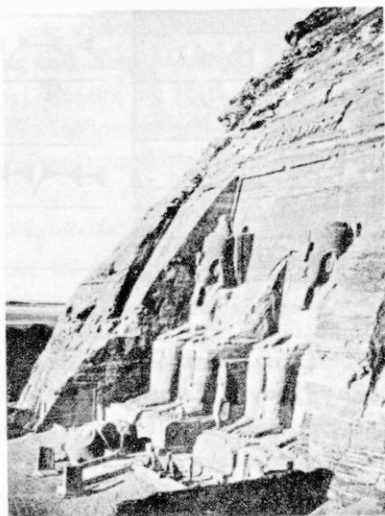
Σπουδαῖος **ταφικὸς ναὸς** εὑρίσκεται εἰς τὴν Νουβίαν, λαξευμένος εἰς βράχον. Τέσσαρα κολοσσιαῖα ἀγάλματα τοῦ βασιλέως **Ραμσῆ Β΄** κάθονται ὑπερήφανα καὶ φυλάττουν τὴν εἰσοδὸν τοῦ τεραστίου σπηλαίου. Ἐνῶ ἀπὸ τὴν αὐλὴν, ποὺ ἀπλώνεται ἔμπρὸς τῶν, ἀρχίζει σειρὰ βαθμίδων κλίμακος, ἥ ὁποία φθάνει μέχρι τοῦ ποταμοῦ. Τὸ τεράστιον αὐτὸ ἔργον φανερῶνει τὴν προσπάθειαν τοῦ τεχνίτου νὰ συνδυάσῃ δύο δυνάμεις· τὴν δυνάμιν τοῦ Νείλου, ὁ ὁποῖος ρέει ἔμπρὸς εἰς τὸ ἱερὸν ἄντρον, καὶ τὸ κράτος τοῦ Φαραῶ, ποὺ κυβερνᾷ τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου.

Ἡ ἱστορία τῆς Αἰγύπτου ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Μὲ τὴν Αἴγυπτον ἦλθεν εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις ἡ Κρήτη καὶ ἡ κυρίως Ἑλλάς, καθὼς θὰ ἴδωμεν. Οἱ Κρῆτες ἐδιδάχθησαν πολλὰ ἀπὸ τὴν τέχνην τῶν Αἰγυπτίων. Μέσω δὲ τῆς Κρήτης ἡ μητέρα Ἑλλάς ὠφελήθη ἀπὸ τὸν αἰγυπτιακὸν πολιτισμόν.

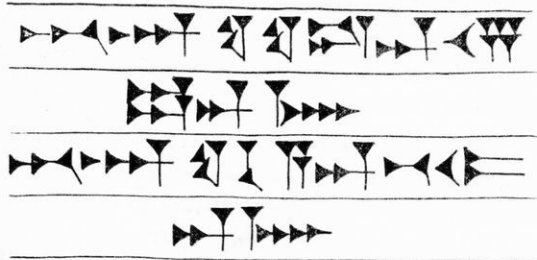
Βαβυλωνιακὸς πολιτισμὸς — Ἀσσύριοι.

Εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Χώραν μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν Εὐφράτου καὶ Τίγρητος, ἀνεπτύχθη παλαιὸς ἐπίσης πολιτισμὸς. Αἱ συνθήκαι καὶ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ἦσαν αἱ ἴδιαι, ὅπως καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον, διὰ νὰ προοδεύσουν οἱ ἄνθρωποι.

Οἱ δύο ποταμοὶ κατέστησαν τὴν χώραν εὐλογημένην καὶ τοὺς κατοίκους τῆς εὐτυχεῖς καὶ ἐξύπνους. Τοὺς λαοὺς τῆς Μεσοποταμίας μνημονεύουν συχνὰ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς καὶ ἡ Ἁγία Γραφή. Ὁ **Ἀβραάμ** κατήγετο ἀπὸ τὴν πόλιν **Οὐρ** τῆς Μεσοποταμίας.

Εἰσοδὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ραμσῆ II εἰς Ἀμποῦ Σιμπέλ τῆς Νουβίας (περὶ τὸ 1520 π.Χ.).

Δείγμα σφηνοειδούς γραφής.

Ὁ παλαιότερος λαὸς τῆς Μεσοποταμίας, εἰς τὸ νοτιώτερόν της τμήμα, ἦσαν οἱ **Σουμέριοι**. Αὐτοὶ ἐδημιούργησαν καὶ τὸν παλαιότερον πολιτισμόν. Οἱ Σουμέριοι ἐγνώριζον καὶ αὐτοὶ τὰ μέταλλα, κατεσκεύαζον δὲ ὥραϊα ἔργα τέχνης, καὶ ἐγνώριζον γραφὴν. Οἱ Ἀρχαιολόγοι ἔφεραν εἰς φῶς πολλὰς σουμερικὰς πόλεις καὶ πλούσια εὐρήματα τῆς τέχνης των. Γερμανὸς διδάσκαλος ὁ Grotfend τὸ ἔτος 1802 κατῴρθωσε τελικῶς τὴν ἀναγνώσιν τὴν γραφὴν τῶν Σουμερίων. Τὰ γράμματα τῆς γραφῆς αὐτῆς ἐχαράσσοντο ἐπάνω εἰς ἀργιλωδεῖς πλίνθους ἢ κυλίνδρους. Τὸ ὄργανον δὲ μὲ τὸ ὁποῖον ἐχαράσσοντο αἱ γραμμαὶ ἦτο κονδύλιον μὲ τριγωνικὴν ἀκμὴν. Διὰ τοῦτο τὰ γράμματα ἐλάμβανον τὸ σχῆμα «σφηνός».

Εἰς τὸ βόρειον τμήμα τῆς Μεσοποταμίας κατέκουν οἱ **Ἀκκαδαῖοι**, σημιτικῆς καταγωγῆς. Ἡ κυριώτερα πόλις των ἦτο ἡ **Βαβυλὼν**. Οἱ Ἀκκαδαῖοι ἦσαν πολεμικὸς λαός, κατῴρθωσαν δὲ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἀπὸ τοὺς Σουμερίους. Ὁ πρῶτος βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἤνωσε τοὺς λαοὺς τῆς Μεσοποταμίας εἰς ἓν κράτος ὑπῆρξεν ὁ Ἀκκαδαῖος **Σαργὼν**. Ἐπὶ τοῦ βασιλέως τούτου ἐγιναν μεγάλαι στρατιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἔφθασαν πρὸς δυσμὰς μέχρι τῆς Κύπρου. Ὁ Σαργὼν καὶ οἱ διάδοχοί του μὲ τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις συνέλαβον πρῶτοι εἰς τὸν νοῦν των τὴν **ιδεάν τῆς κοσμοκρατορίας**.

Ὁ **Κώδιξ τοῦ Χαμουραπί**. 1700 π.Χ.

Μεγάλῃ φυσιογνωμίᾳ Βαβυλωνίου βασιλέως ὑπῆρξεν ἐπίσης ὁ **Χαμουραπί**. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του πρωτεύουσα τοῦ κράτους καὶ κέν-

τρον τοῦ βαβυλωνιακοῦ πολιτισμοῦ ἀπέβη ἡ Βαβυλών, περίφημος διὰ τὴν πολυτέλειαν καὶ τοὺς κρεμαστούς τῆς κήπου. Ἀνεκτιμήτου ἀξίας εἶναι αἱ νομικαὶ διατάξεις τοῦ **Κώδικος τοῦ Χαμουραμπί**, χαραγμέναι ἐπάνω εἰς μαῦρον λίθον (3000 στίχοι). Εὐρέθη τὸ 1901 εἰς τὰ Σοῦσα καὶ εἶναι σήμερον εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου τῶν Παρισίων. Ὁ κώδιξ φανερώνει τὸν ἀνώτερον βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὸν ὅποιον εἶχε φθάσει ἡ Βαβυλών.

Μερικαὶ ἀπὸ τὰς διατάξεις τοῦ ἔχουν ὡς ἐξῆς :

«Ἐὰν υἱὸς κτυπήσῃ τὸν πατέρα, νὰ ἀποκοποῦν τὰ δάκτυλα τοῦ χειροῦ του.

»Ἐὰν αὐτὸς ποὺ διέπραξε ληστείαν δὲν συλληφθῇ, ἡ πόλις καὶ ὁ ἄρχων τῆς, ὅπου διεπράχθη ἡ ληστεία, ἔχουν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀποζημιώσουν τὸν ληστευθέντα.

»Ἐὰν κανεὶς ἀφαιρέσῃ τὸ μάτι ἄλλου, νὰ ἀφαιρεθῇ καὶ τὸ ἰδὲ-κόν του».

Θρησκεία — Μαντεία.

Εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ἐλατρεύοντο πολλοὶ θεοί. Ἡ κάθε πόλις εἶχε καὶ τὸν ἰδικόν τῆς θεόν. Εἰς τὴν Βαβυλῶνα ἐλατρεύετο ὁ **Μαρδούκ**, ὁ ὅποιος ἐλέγετο καὶ **Σάραπις**. Εἶναι ὁ ἴδιος θεός, τοῦ ὁποῦ τὴν θεραπευτικὴν δύναμιν ἐζήτησαν, ὅταν ἀργότερον ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἠσθένησεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν ἀνεγείροντο **Πύργοι—ναοί**. Ὁ πύργος τῆς Βαβέλ, διὰ τὸν ὅποιον ἀφηγεῖται ἡ Ἀγία Γραφή, μᾶς ἐνθυμίζει τοὺς Πύργους τούτους ναοὺς τῶν βαβυλωνίων θεῶν.

Οἱ Βαβυλώνιοι ἐπίστευον, ὅτι οἱ θεοὶ εἶναι πλησίον τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς κατευθύνουν. Ἀπὸ τὴν πίστιν αὐτὴν προῆλθεν ἡ **Μαντεία**. «Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται, πρὶν ἀπὸ κάθε ἐπιχείρησιν ἐζήτουν νὰ μάθουν τὴν θέλησιν τῶν θεῶν. Τὰ σπλάγχνα τῶν θυσιαζομένων ζώων ἐφανέρωνον τὴν θεϊκὴν θέλησιν. Ἀπὸ τὴν ἐξέτασίν των ἦτο δυνατὸν νὰ προγνωσθοῦν τὰ μέλλοντα. Εἰδικοὶ ἐξετασταί, οἱ **μάντις**, εἶχον τὸ προνόμιον νὰ ἐξηγοῦν τὴν θέλησιν τοῦ θεοῦ. Ἡ μαντεία ἦτο διαδομένη εἰς ὅλους τοὺς Μικρασιατικοὺς λαούς. Ἀπὸ τούτους ἔμα-
θον αὐτὴν καὶ οἱ ἀρχαῖοί μας πρόγονοι.

Φιλολογία — Ἐπιστήμη.

Οἱ Σουμερίοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι ἐκαλλιέργησαν τὸν ποιητικὸν λόγον.

Τὸ **ἔπος τοῦ Γιλγάμου** εἶναι τὸ σπουδαιότερον δημιούργημα τῆς βαβυλωνιακῆς φιλολογίας. Εἰς τοῦτο ἐκτίθενται μὲ μεγάλην ποιητικὴν τέχνην οἱ ἄθλοι τοῦ ἥρωος Γιλγάμου εἰς τοὺς ἀγῶνάς του ἐναντίον τεράτων. Οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ ὑπενθυμίζουν τὰ ἀπελευθερωτικὰ κινήματα τῶν Βαβυλωνίων ἀπὸ τὴν ξένην κυριαρχίαν.

ἽΟμορφὰ καὶ βαθεῖα συναισθηματικότης κυριαρχεῖ εἰς τὴν θρησκευτικὴν λυρικὴν ποίησιν τῶν Βαβυλωνίων, εἰς τοὺς ὕμνους καὶ τοὺς ψαλμοὺς πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ναοὺς των.

Οἱ βαβυλώνιοι ἐπιστήμονες εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ διήρσαν τὴν ἡμέραν εἰς 12 ὥρας καὶ εἰς ἄλλας τόσας τὴν νύκτα. Τὸ ἔτος εἰς 12 μῆνας, καὶ τὴν ἑβδομάδα εἰς 7 ἡμέρας. Ἐφεῦρον **μέτρα βάρους** καὶ ἐχρησιμοποίησαν τὰ εὐγενῆ μέταλλα, τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ὡς μέτρα ἀξίας. Τὸ **τάλαντον** ἦτο ἰσοδύναμον μὲ 60 **μναῖς** καὶ κάθε μναῖ ἦτο ἰσοδύναμος μὲ 60 **σίγλους**. Τὸ μετρικὸν τοῦτο σύστημα ἔφθασεν ἄργότερον καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀσσύριοι.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν παρακμὴν τῶν Βαβυλωνίων, τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἔλαβον οἱ **Ἀσσύριοι**. Ὁ λαὸς αὐτὸς ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν τοῦ ἀπὸ τὴν πόλιν **Ἀσσοῦρ**, πρὸς βορρᾶν τῆς Μεσοποταμίας. Τὴν πόλιν αὐτὴν πιθανῶς εἶχον ιδρύσει οἱ Βαβυλώνιοι.

Οἱ Ἀσσύριοι εἶχον πολὺ σκληροὺς βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ἐνέπνεον τὸν τρόμον εἰς τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς. Περίφημος διὰ τὴν θηριωδίαν τοῦ ὑπῆρξεν ὁ **Ἀσσουρνασιπάλ**. Εἰς σφηνοειδῆ ἐπιγραφὴν ὁ βασιλεὺς αὐτὸς καυχᾶται διὰ τὰ βασανιστήρια τῶν αἰχμαλώτων του. Εἰς τὸ κράτος τῶν Ἀσσυρίων ὑπέκυψαν ὅλοι οἱ πολιτισμένοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ Αἴγυπτος τὸ 671 π.Χ. Πρωτεύουσα τοῦ ἀσσυριακοῦ κράτους ὑπῆρξεν ἡ **Νινευς**.

Καλὸς Ἀσσύριος βασιλεὺς ὑπῆρξεν ὁ **Ἀσσουρμπανιπάλ**. Οἱ Ἕλληνες τὸν ὠνόμαζον **Σαρδανάπαλον**. Εἰς αὐτὸν ἡ ἐπιστήμη ὀφείλει εὐγνωμοσύνην, διότι συνέλεξε ὅλα τὰ ἔργα μὲ τὴν σφηνοειδῆ γραφὴν

καὶ τὰ ἐτακτοποίησεν. Εἶναι αὐτὴ ἡ πρώτη βιβλιοθήκη εἰς τὸν κόσμον. Τὸ βασίλειον τῶν Ἀσσυρίων ἕνεκα τῶν συνεχῶν του πολέμων ἐξησθένησεν. Οἱ ἐχθροὶ των ἠνώθησαν ἐναντίον του. Ὁ φοβερώτερος ἐχθρὸς του ἦσαν οἱ **Μῆδοι**.

Τὸ 614 π.Χ. ἔπεσεν ἡ Ἀσσοῦρ. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ δύο ἔτη ἡ **Νινευῆ**. Ἀπὸ τοὺς προφῆτας Ναοὺμ καὶ Ἰεζεκιήλ μανθάνομεν **612 π.Χ.** διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως. Ὁ προφῆτης Ναοὺμ λέγει : «οἱ ποιμένες ἐνύσταζαν, βασιλεῦ τῆς Ἀσσυρίας οἱ δυνατοὶ σου ἀπεκοιμήθησαν. Ὁ λαὸς σου ἐσκορπίσθη ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ δὲν ὑπάρχει ὁ συνάγων. Δὲν εἶναι ἴσας εἰς τὸ σύντριμμά σου, ἡ πληγὴ σου εἶναι χαλεπὴ. Πάντες οἱ ἀκούοντες τὴν ἀγγελίαν σου θέλουσι κροτῆσαι χεῖρας ἐπὶ σέ, διότι ἐπὶ τίνα δὲν ἐπῆλθε πάντοτε ἡ κακία σου ;»

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ἰνδοευρωπαῖοι.

Ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Μεσοποταμίαν φθάνομεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ χώρα αὕτῃ βρέχεται πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τὴν θάλασσαν τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ πρὸς νότον ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Τὴν δυτικὴν τῆς παραλίαν λούζουν τὰ ἑλληνικὰ τοῦ Αἰγαίου νερά.

Εἰς πολὺ παλαιούς χρόνους ἡ Μικρὰ Ἀσία ἦτο ἡνωμένη μετὰ τὴν Εὐρώπην. Τοῦτο μαρτυροῦν τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, ποὺ σχηματίζουν γέφυραν, καὶ τὰ ὁποῖα τὴν ἐνώνουν μετὰ τὴν πρὸς δυσμὰς ἥπειρον. Τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου (σημερινὰ Δαρδανέλλια) καὶ τοῦ Βοσπόρου εἶναι τὰ μόνα, ποὺ ἤμπορεῖ νὰ περάσῃ κανεὶς διὰ τῆς στενῆς θαλάσσης ἀπὸ τὴν μίαν Ἡπειρον εἰς τὴν ἄλλην.

Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἔζησαν διάφοροι λαοί, οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι συγγενεῖς λαοὶ οὔτε μετὰ τοὺς Αἰγυπτίους οὔτε μετὰ τοὺς Βαβυλωνίους. Ἀνήκουν εἰς ἰδιαιτέραν φυλὴν, τοὺς **Μικρασιάτας**.

Ἡ Μικρὰ Ἀσία λόγῳ τοῦ ὠραίου τῆς κλίματος καὶ τῆς θέσεώς της πολὺ ἐνωρὶς συνεκέντρωσε λαοὺς ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας. Μικρασιατικοὶ λαοὶ ἐπέρασαν, καθὼς εἶδομεν, εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἀπὸ τούτους οἱ νεολιθικοὶ ἄνθρωποι τῆς Ἑλλάδος ἔμαθον νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν καὶ ἀργότερον τὴν χρῆσιν τῶν μετάλλων.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν οἱ **Φρύγες**, παλαιὸς λαός, ἐκινήθησαν μέσῳ τῶν Δαρδανελλίων πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν

1300 π.Χ. καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ.

Ἡ σπουδαιότερα φυλὴ ποὺ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν εἶναι αὕτῃ, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν **Ἰνδοευρωπαῖους**, ἐπειδὴ παλαιὰ τῶν πατρὶς ἦσαν αἱ Ἰνδαί, ὁπόθεν ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ Μικρὰ Ἀσία ἐχρησίμευσεν ὥς σταθμὸς διὰ νὰ ἐξα-

πλωθοῦν εἰς τὴν Εὐρώπην. Μία ὁμάς ἀπὸ αὐτὰς ἐγκατεστάθη εἰς τὴν **Τροίαν**, ὅπου ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε σπουδαῖα στρώματα τῆς μακρᾶς τῆς ζωῆς.

Μὲ αὐτοὺς συγγενεύουν ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες. Μαρτυροῦν δὲ τοῦτο ὅμοιαι λέξεις :

Ἡμεῖς μεταχειριζόμεθα τὰς λέξεις	πατὴρ—μήτηρ
Οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι	πάτερ — μάτερ
Οἱ Γερμανοὶ	φάτερ — μούτερ
Οἱ Ἀγγλοὶ	φάδερ — μάδερ
Οἱ Γάλλοι	πέρ — μέρ
Οἱ τῶν Κάτω Χωρῶν	βάδερ — μέδερ
Οἱ ἀρχαῖοι Πέρσαι καὶ Ἰνδοὶ	πίταρ — μέτερ καὶ μάταρ
Οἱ Ρῶσοι	μάτι

καὶ ἄλλα.

Χετταῖοι.

Ὁ περισσότερον δραστήριος ἰνδοευρωπαϊκὸς λαός, ὁ ὁποῖος ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ὑπῆρξαν οἱ **Χετταῖοι**. Τὸ κράτος των ἐξετάθη μέχρι τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἔφθασεν εἰς ἀκμὴν. Πρωτεύουσα τοῦ κράτους τῶν Χετταίων ὑπῆρ-
1400 π.Χ. ξεν ἡ **Χαττούσα**, πλησίον τῆς σημερινῆς πρωτευούσης τῶν Τούρκων Ἀγκύρας.

Εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων τῆς εὐρέθησαν χιλιάδες πινακίδες μὲ γράμματα τῆς σφηνοειδοῦς γραφῆς. Αἱ πινακίδες τῆς Χαττούσα ἀπηχοῦν διαφόρους ἐντοπίους διαλέκτους. Ἡ κυριαρχοῦσα δὲ εἶναι ἡ ἰνδοευρωπαϊκὴ διάλεκτος. Ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν χεττιτικῶν πινακίδων ἀντιλαμβανόμεθα, ὅτι οἱ Χετταῖοι εὐρίσκοντο εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Κρηῖτας καὶ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Οὐγγαρίτ, εἰς τὴν φοινικικὴν παραλίαν, συνηντήθησαν διὰ πρώτην φοράν οἱ δύο πολιτισμοί, ὁ ἐλληνικὸς καὶ ὁ σουμερικὸς.

Ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα τῶν Χετταίων παρουσιάζει ἰσχυρὰν ὀχύρωσιν μὲ διπλοὺν τεῖχος, μὲ πολλοὺς πύργους, ἰσχυρὰς εἰσόδους καὶ ὑπογείους διαδρόμους. Τὰ ἐρεῖπια τοῦ ἀνακτόρου τῆς φανερόνουν ὁμοιότητα μὲ τὰ ἀνάκτορα τῆς Κρήτης. Ἡ μεγαλοπρεπὴς εἰσόδος μὲ τὸν λίθινον λέοντα ἐπάνω τῆς ἐνθυμίζει κάτι ἀπὸ τὴν Πύλῃν τῶν Λεόντων τῶν Μυκηνῶν.

Οἱ Χετταῖοι ἐχρησιμοποίησαν ὀπλισμὸν ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους γείτονες λαούς, ὅπως τὸ **πολεμικὸν ἄρμα**. Σχετικῶς μὲ τὴν πρόοδον τοῦ δικαίου μεγάλης ἀξίας εἶναι **νομοθετικὸν** βιβλίον χεττιτικόν, τοῦ 14ου π.Χ. αἰῶνος. Γενικῶς ὁ πολιτισμὸς τῶν Χετταίων εἶναι μεῖγμα ἀνατολικῶν καὶ ἰνδοευρωπαϊκῶν στοιχείων.

Τὸ κράτος τῶν Χετταίων διεξήγαγε πολέμους ἐναντίον τῶν Βαβυλωνίων, τῶν ὁποίων κατέλαβε τὴν πρωτεύουσάν.

Ἐπίσης ἐπολέμησε μὲ τοὺς Φαραῶ τῆς Αἰγύπτου. Εἰς τὴν συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην μὲ τοὺς Αἰγυπτίους ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ **Φαραῶ Ραμσῆ Β'**. Ἀπὸ τοὺς διαρκεῖς πολέμους τὸ κράτος τῶν Χετταίων ἐξησθένησεν, ὥστε δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν Φρύγων, οἱ ὅποιοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Ἑβραῖοι.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν πτώσιν τῶν Χετταίων καὶ τὴν ἐξασθένησιν τῶν Αἰγυπτίων, παρουσιάζονται μικρὰ βασίλεια πρὸς νότον τῆς Συρίας. Τὸ σπουδαιότερον ἦτο τὸ κράτος τῆς **Παλαιστίνης**. Ἡ χώρα αὕτη διὰ πολὺ χρονικὸν διάστημα ἦτο ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Αἰγύπτου, πολὺ δὲ ἐνωρὶς τὴν κατῴκησαν διάφοροι σημιτικοὶ λαοὶ ἄποικοι. Ἀργότερον ἐμφανίζονται οἱ Ἑβραῖοι, λαὸς πολεμικός.

Συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν ὁ **Ἀβραάμ** μὲ τὴν οἰκογένειάν του καὶ τὰ ὑπάρχοντά του ἔφυγεν ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς Μεσοποταμίας **Οὐρ**, νοτιῶς τῆς Βαβυλώνης, καὶ ἀπὸ τὰς πεδιάδας τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ καὶ τὴν ἔρημον τῆς Ἀραβίας, ἔφθασεν εἰς τὴν Παλαιστίνην.

Τὸ βιβλίον τῆς **Γενέσεως** τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μᾶς πληροφορεῖ ἐπίσης, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ὑπεδουλώθησαν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ὑπέφερον πολλὰ ἀπὸ αὐτοῦς. Ἀπὸ τὸν σκληρὸν τοῦτον ζυγὸν ἀπήλλαξεν αὐτοὺς ὁ **Μωϋσῆς** καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Εἰς τὸ ὅρος Σινᾶ καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Θεοῦ, ὁ Μωϋσῆς ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἑβραίους τὰς δέκα ἐντολάς.

Οἱ Ἑβραῖοι μέχρις ὅτου γίνουν κύριαι τῆς Παλαιστίνης, ἐπολέμησαν ἐναντίον πολλῶν ἐχθρῶν. Ὁ περισσότερον ἐπικίνδυνος ἦσαν οἱ **Φιλισταῖοι**, οἱ ὅποιοι κατέκουν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Παλαιστίνης.

Ἐγγραφον αἰγυπτίου διοικητοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ με σφηνοειδῆ γραφὴν ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Φαραῶ Ἀμένωφιν Δ' καὶ ζητεῖται ἡ ἀποστολὴ βοήθειας. «Οἱ Κάφφιρ» (Ἑβραῖοι), ἀναφέρει τὸ ἔγγραφο, «καταλαμβάνουν τὰς πόλεις τῆς μεγαλειότητός Σου. Ἡ βασιλικὴ διοίκησις τῶν πόλεων τούτων χάνεται». Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ με ἄλλα 300 ποὺ εὑρέθησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Φαραῶ Ἀμενώφιος, φωτίζει τὴν ἱστορίαν κατὰ τὸ ἔτος 1400 π.Χ.

Ἐπὶ τῶν βασιλέων Σ α ο ὕ λ καὶ Δ α υ ῖ δ οἱ Φιλισταῖοι κατενίκηθησαν. Οἱ Ἑβραῖοι ἔγιναν ἰσχυρὸν καὶ ἀνεξάρτητον βασίλειον. Τότε, ἀπὸ τὰς δώδεκα φυλάς, εἰς τὰς ὁποίας ἦσαν διηρημένοι οἱ Ἑβραῖοι, ἡ φυλὴ τοῦ **Ἰούδα** καὶ ἡ φυλὴ τοῦ **Ἰσραήλ** ἀπετέλεσαν ἐν βασίλειον τοῦ Δαυὶδ, με πρωτεύουσαν τὴν Ἱερουσαλήμ.

Τὸν Δαυὶδ διεδέχθη ὁ Σ ο λ ο μ ῶ ν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπεκράτησεν εἰρήνη, ἡ δὲ φήμη τοῦ βασιλέως τούτου διεδόθη καὶ εἰς ἄλλα βασίλεια. Περίφημος ὑπῆρξε τότε ἡ πόλις Σ α μ ᾶ ρ ε ι α.

Τὸ κράτος τῆς Παλαιστίνης ὑπεδουλώθη ἀργότερον κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, κατόπιν δὲ εἰς τοὺς Ἀσσυρίους καὶ Βαβυλωνίους, τῶν ὁποίων βασιλεὺς ἦτο ὁ Ν α β ο υ χ ο δ ο ν ὁ σ ο ρ.

Ὁ βασιλεὺς αὐτός, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ἡ Ἀγία Γραφή, κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν καὶ κατέστρεψε τὸν περίφημον ν α ὄ ν τ ο ὕ Σ ο λ ο μ ῶ ν τ ο ς (586 π.Χ.) καθὼς καὶ τὴν πόλιν Σ ι ῶ ν, ἡ ὁποία ἦτο ὀχυρά. Μέγα μέρος τότε τῶν Ἰσραηλιτῶν ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ. Εἰς τὸ γεγονός αὐτὸ ἀναφέρονται οἱ στίχοι τοῦ ψαλμοῦ : «Ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος, ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν, ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τὴν Σιών».

Οἱ πρόσφυγες αὗτοι Ἑβραῖοι, ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου, εἶδον καὶ πάλιν τὸ πάτριον ἔδαφος.

Πολιτισμὸς τῶν Ἑβραίων—Θεὸς ὁ ἀληθινός.

Οἱ Ἑβραῖοι δὲν ἐδημιούργησαν ἰδικὴν τῶν τέχνην καὶ ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος, τὸν ὁποῖον ἐξυμεῖ ἡ Γραφή, καθὼς καὶ ἄλλοι ναοί, φανερόνουν στοιχεῖα τῆς τέχνης τῶν Βαβυλωνίων καὶ Αἰγυπτίων. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος ἐργάσθησαν Σιδώνιοι τεχνῖται. Ἀλλὰ καὶ κάθε πνευματικὸν δημιούργημα τῶν Ἑβραίων ἔχει τὰς ρίζας του εἰς τὸν πολιτισμόν, ποὺ ἐδημιούργησαν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι.

Ἐν τούτοις οἱ Ἑβραῖοι εἶναι ὁ προνομιούχος λαός, εἰς τὸν ὅποιον ἀπεκαλύφθη ὁ ἀληθινὸς Θεός : «ἐγὼ εἰμι κύριος ὁ Θεός σου, οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ», ἀπεκάλυψεν ὁ Θεός εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ.

Ὁ Θεός αὐτὸς εἶναι ἄυλος ! Εἶναι πνεῦμα, ἐδημιούργησε καὶ κυβερνᾷ τὸν κόσμον. Διὰ μέσου τῶν προφητῶν, θεοπνεύστων ἀνδρῶν, καὶ τοῦ Μωϋσέως, ὁ Θεός παρήγγειλεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ποῖαι εἶναι αἱ καλὰ πράξεις, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἐκτελοῦν καὶ ποῖαι αἱ κακαί, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀποφεύγουν. Ἡ θρησκεία τοῦ ἐνὸς ἀληθινοῦ Θεοῦ ἐνέπνευσε καὶ τὸν βασιλέα Δαυίδ, εἰς τὸν ὅποιον ὀφείλομεν τὰ ἀριστουργήματα τῶν Ψαλμῶν.

Ο ΑΙΓΑΙΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ἡ Μινωικὴ Κρήτη

Τὸν πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρὶν ἔλθουν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες, ἡ ἐπιστήμη τὸν ὀνομάζει **Αἰγαῖον πολιτισμόν**. Τὸ σπουδαιότερον κέντρον αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ Κρήτη, τὴν ὁποίαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὀνόμαζον «μακάρων νῆσον» (νῆσον εὐτυχισμένων ἀνθρώπων). Πράγματι ἡ Κρήτη, ἐπειδὴ ἐγειτόνευε μὲ παλαιὰς πολιτισμένας χώρας, ἔκαμε μεγάλας προόδους, καὶ ἐξεπέρασε τοὺς γείτονάς της εἰς τὸν πολιτισμόν.

Ἀπὸ τοὺς Μικρασιατικοὺς λαοὺς οἱ Κρήτες ἔμα-
3000 περίπου θαν νὰ χρησιμοποιοῦν τὸν χαλκόν, τὸν ὁποῖον ἀνεμί-
π.Χ. γνουν μὲ κασσίτερον, καὶ παρεσκευάζον τὸν ὀρείχαλ-
 κον (μπροῦντζον). Πρῶτοι οἱ Κρήτες εἰς τὴν Ἑλ-
 λάδα κατεσκευάσαν τὰ χάλκινα σκεύη.

Τὸν πολιτισμόν τῆς Κρήτης ὁ Ἀγγλος ἀρχαιολόγος Evans, ὁ πρῶτος ποὺ ἀπεκάλυψε τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσσοῦ, ὀνόμασε **μινωικὸν πολιτισμόν**, ἀπὸ τὸν **Μίνω**, τὸν παλαιότατον βασιλέα της. Σπουδαῖα ἀνάκτορα ἀνεκαλύφθησαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Κρήτης, ὅπως εἰς τὴν **Φαιστόν**, εἰς τὴν **Ἀγίαν Τριάδα**, εἰς τὰ **Μάλλια** καὶ ἐσχάτως εἰς τὴν **Ζάκρον** ἀπὸ τὸν Ἑλληνα ἀρχαιολόγον Πλάτωνα.

Εἰς τὰ ῥεῖπια τῶν ἀνακτόρων εὐρέθησαν πολύτιμα ἔργα τῆς τέχνης τῶν Κρητῶν, καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἐκόμιζον οἱ Κρήτες ἔμποροι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ συνύπαρξις τῶν προϊόντων τῶν λαῶν τούτων μέσα εἰς κάθε στρώμα τῶν κρητικῶν ἀνακτόρων, ποὺ ἤλθον εἰς φῶς, μᾶς βοηθεῖ νὰ χρονολογήσωμεν τὴν ἱστορικὴν περίοδον τῆς Κρήτης, συμφώνως πρὸς τὴν **κατὰ δυναστείας** χρονολόγησιν τῶν αἰγυπτιακῶν μνημείων. Ἐπίσης μᾶς δίδει τὴν εὐκαιρίαν καὶ ἐκτιμήσωμεν τὴν διαφορὰν τῶν πολιτισμῶν τῆς Κρήτης καὶ τῶν λαῶν, μὲ τοὺς ὁποῖους ἤλθον οἱ Κρήτες εἰς ἐπαφὴν.

Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἐρευναι ἔδειξαν, ὅτι αἱ πόλεις τῆς Κρήτης ἦσαν ἀνοχύρωτοι. Τοῦτο φαίνεται, ὅτι ὠφείλετο εἰς τὸν ἰσχυρὸν μινωικὸν στόλον, ὁ ὁποῖος ἐπροστάτευε τὴν νῆσον. Ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης ἱστορεῖ, ὅτι «Μίνως...παλαίτατος ὢν ἀκοῇ ἴσμεν ναυτικὸν ἐκτέτακτο καὶ... τῶν Κυκλάδων νήσων ἤρξεν τε καὶ οἰκιστὴς πρῶτος τῶν πλείστων ἐγένετο.....καὶ τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας ἡγεμόνας ἐγκαταστήσας».

Τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου διεπίστωσαν εὐρήματα μινωικὰ εἰς τὰς νήσους Θήραν, Μῆλον, Κέα καὶ Κύθηρα. Εἰς τὰς νήσους αὐτὰς οἱ Μινωῖται Κρήτες εἶχον ἐγκαταστήσει ἀποικίας.

Οἱ λιμένες ἐπίσης τῆς Ἀργολίδος, τῆς Συρίας, τῆς Ρόδου, καὶ τῆς Κύπρου, ἐδέχοντο συχνὰ Κρήτας ἐμπόρους μὲ τὰ πλούσια ἐμπορεύματα των : ὠρεῖα κρητικὰ ἀγγεῖα, πορφύρας, ἔλαιον καὶ οἶνον. Μέσφ τῆς Συρίας οἱ Κρήτες ἐφθانون καὶ μέχρι τῆς Βαβυλῶνος. Τοῦτο μαρτυροῦν βαβυλωνιακοὶ σφραγιδοκύλινδροι τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλέως **Χαμουραμπί**, ποὺ εὐρέθησαν εἰς τὰ μινωικὰ ἀνάκτορα. Ἡ θάλασσα πρὸς δυσμὰς, δὲν ἦτο ἀγνωστος εἰς τοὺς Κρήτας. Ὁ Ἡρόδοτος μάλιστα ἀναφέρει, ὅτι ὁ βασιλεὺς Μίνως ἀπέθανεν ἀπὸ βίαιον θάνατον εἰς τὴν Σικελίαν. Ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους οἱ Κρήτες ἐλάμβανον χρυσόν, ἐλεφαντοστοῦν, φαρμακευτικὰ εἶδη, καὶ ἄλλα προϊόντα τῆς αἰγυπτιακῆς τέχνης. Τὸ σπουδαιότερον ἦτο ὁ **πάπυρος**, τὸν ὁποῖον ἀργότερον ἐχρησιμοποίησαν καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Εἰς αὐτὸν ἐγράφησαν τὰ ἀθάνατα ἔργα τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων.

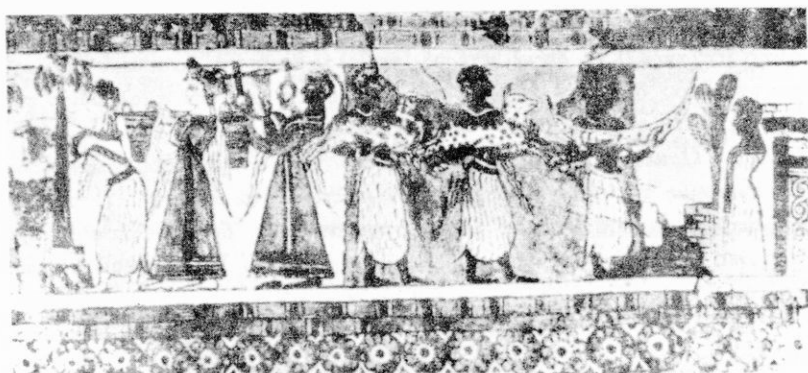
Μινωικὴ τέχνη — Τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσσοῦ.

Κατὰ τὸ ἔτος 1500 περίπου π.Χ. ὁ πολιτισμὸς τῶν Κρητῶν ἐφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν του ἄνθησιν.

Τὴν σπουδαιότητα τῆς κρητικῆς τέχνης ἀντιλαμβάνομεθα ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τῶν ἀνακτόρων της, καὶ τὰ ἄλλα ἔργα τῆς μινωικῆς τέχνης, ποὺ ἤλθον εἰς φῶς.

Τὸ μεγαλύτερον καὶ τελειότερον ἀνάκτορον εἶναι τῆς Κνωσσοῦ, τὸ ὁποῖον ἔχει τεραστίαν ἔκτασιν. Εἰς τὸ κέντρον εὐρίσκεται τετράπλευρος πλακόστρωτος αὐλὴ 60 μέτρων μήκους, καὶ πλάτους 37 μέτρων. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς ἀπλώνονται αἵθουσαι μὲ μεγάλους καὶ μικροὺς διαδρόμους.

Ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ μὲ τὰς 18 ἀποθήκας, μὲ τὸ μέγαρον τοῦ

Πωρίνη σαρκοφάγος εκ τῆς Ἀγίας Τριάδος, καλυπτομένη ὑπὸ κονιάματος με ζωγραφημένας παραστάσεις (περὶ τὸ 1400 π.Χ.). Ἐπὶ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς γυναικεῖαι καὶ ἀνδρικαὶ μορφαὶ με προσφοράς.

Τμήμα τοιχογραφίας τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσσοῦ.

Ἀγγεῖα τοῦ ρυθμοῦ Καμαρῶν Κρήτης. Γραμμικὸς διακοσμητικὸς ρυθμός. (Μεσομινωικὴ ἐποχή).

θρόνου και με τὸ ἱερόν, φανερόναι διαμερίσματα ὑπαλλήλων τῆς κρα-
τικῆς μηχανῆς. Ἡ δεξιὰ πτέρυξ περιελάμβανε τὰ βασιλικά διαμερί-
σματα, ὅπου διέμενεν ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια με τὴν ἀκολουθείαν της.
Ἀπὸ τὰ λείψανα κλιμάκων ἀντιλαμβανόμεθα, ὅτι ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι
ὅροφοι. Ὡραῖοι δὲ κίονες συνεκράτουν τὴν στέγην τοῦ ἀνακτόρου.
Τὸ σύστημα τῆς ἀποχετεύσεως τῶν ὑδάτων ἦτο ἄριστον. Ἡ ἀρχιτε-
κτονικὴ τοῦ ἀνακτόρου ἔχει τόσην σπουδαιότητα, ὥστε νεότεροι ἀρχι-
τέκτονες παρέβαλον τοῦτο με τὸ μέγαρον τοῦ Βατικανοῦ εἰς τὴν
Ρώμην.

Τὸ μέγαρον τοῦ θρόνου, τὸ σπουδαιότερον διαμέρισμα, ἀποτελεῖ-
ται ἀπὸ ἓν δωμάτιον τετράθυρον καὶ ἀπὸ τὴν αἴθουσαν τοῦ θρόνου. Ἐκεῖ
ὑπάρχουν θρανία ἀπὸ γυψόλιθον καὶ ὁ θρόνος τοῦ βασιλέως. Εἰς τὴν
αἴθουσαν τοῦ θρόνου ἐδέχετο ὁ βασιλεὺς τοὺς ἀπεσταλμένους ἀπὸ ξέ-
νης χώρας, καθὼς καὶ τοὺς ὑπηκόους του, καὶ συνεζήτουν περὶ τῶν ζη-
τημάτων τοῦ βασιλείου του.

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ἀνακτόρου.

Αἱ κυριώτεραι αἰθουσαι τοῦ ἀνακτόρου καὶ οἱ μεγάλοι διάδρο-
μοὶ του ἐκοσμοῦντο με τοιχογραφίας. Ἐπάνω δηλαδὴ εἰς τὸν νωπὸν
ἀκόμη ἀπὸ τὸ ἀσβεστοκονίαμα τοῖχον, οἱ τεχνῖται διεπότιζον τὰ χρώ-
ματα, ἀφοῦ ἐσχεδίαζον προηγουμένως ἐπάνω εἰς τὸ κονίαμα. Τοῦτο
λέγεται **νωπογραφία** (Fresco). Αἱ σπουδαιότεραι ἀπὸ τὰς τοιχογραφίας,
τῶν ὁποίων ἔχομεν ὑπολείμματα, ἦσαν ὁ νεανίας ποὺ κρατεῖ ρυτὸν, ἡ
κόρη με τὸν ζωηρὸν ὀφθαλμόν, ὁ πίναξ τῆς ταυρομαχίας, ἡ εἰκὼν
τοῦ λεγομένου βασιλέως ἱερέως, καθὼς καὶ αὐτοῦ ποὺ συλλέγει κρό-
κους.

Οἱ τεχνῖται τῶν ὥραίων τούτων τοιχογραφιῶν κινοῦνται με ἄνε-
σιν εἰς τὴν προσπάθειάν των νὰ ἀποδώσουν εἰς τὰ παριστανόμενα ἐλευ-
θέραν κίνησιν, ποὺ δὲν ἐπέτυχεν ἡ ἀπέναντι τῆς Κρήτης Ἀνατολή.

Ἀγγειογραφία.

Τὰ παλαιότερα κρατικὰ ἀγγεῖα ἔχουν μέλαν χροῶμα. Ἐπάνω
εἰς αὐτὰ ὑπάρχουν σχέδια με λευκὸν χροῶμα, πορτοκαλλόχρουν, κόκκι-
νον καὶ κίτρινον. Τοιαῦτα ποικιλόχρωμα ἀγγεῖα εὐρέθησαν πολλὰ
πλησίον τοῦ χωρίου Καμάρες τῆς Ἰδης. Διὰ τοῦτο τὰ ἀγγεῖα αὐτὰ

ονομάζονται **καμαραϊκά**. Εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τῆς τέχνης οἱ ἀγγειογράφοι ἠγάπων νὰ ἀπεικονίζουσιν εἰς τὰ ἀγγεῖα φυτά, καθὼς καὶ ἄλλα ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῆς θαλάσσης, ὅπως κοράλλια, πολύποδας, σπηῖας, καὶ πορφύρας. Τὰ μινωικὰ ἀγγεῖα ἦσαν τὰ ὠραιότερα καὶ περιζήτητα.

Μινωικὴ θρησκεία.

Ἀπὸ ἀγαλμάτια ποὺ εὐρέθησαν ἀντιλαμβανόμεθα, ὅτι οἱ Κρῆτες ἐλάτρευον θεάν, ἣ ὁποία φέρει τὴν ἐνδυμασίαν τοῦ αὐλικοῦ συρμοῦ καὶ κρατεῖ ὄφεις, ἱεροὺς τῆς θεᾶς, ποὺ φέρουν εὐτυχίαν. Ἡ μινωικὴ θεὰ εἶναι ἡ ἴδια **μητέρα θεά**, ποὺ ἐλατρεύετο εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ λατρεία τῆς διεδόθη εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Εἶναι ἡ θεὰ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀρχίζει ἡ ζωὴ καὶ εἰς τὴν ὁποίαν τελειώνει.

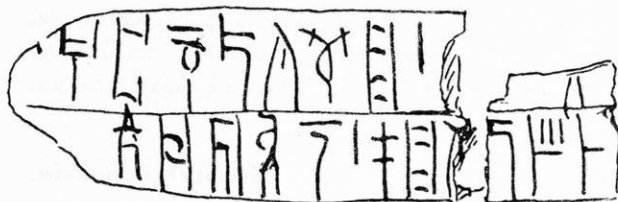
Ὁ διπλοῦς **πέλεκυς** εἰς τὴν μινωικὴν λατρείαν ἐσυμβόλιζε θεὸν τῆς ἀστραπῆς καὶ τοῦ κεραυνοῦ. Εἶναι δὲ ὁ ἴδιος μὲ τὸν μικρασιατικὸν θεόν. Ὁ διπλοῦς αὐτὸς πέλεκυς εἰς τὴν παλαιὰν μικρασιατικὴν γλῶσσαν ἐλέγετο **Δάβρυς**. Ἡ λέξις Λαβύρινθος ἐσήμαινε τόπον λατρείας τοῦ θεοῦ μὲ τὸν διπλοῦν πέλεκυν. Ἐνῶ ὁ μῦθος τῶν ἀρχαίων θέλει νὰ δηλώσῃ τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσσοῦ, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ὁ **Δαίδαλος**, καὶ τὸν **Μινώταυρον**, τὸ φοβερὸν τέρας, ποὺ εὐρίσκετο μέσα εἰς αὐτό.

Ἄλλη θεὰ τῶν Κρητῶν παρουσιάζεται ὡς πολεμικὴ. Φέρει ἀσπίδα καὶ προστατεύει τὸ ἀνάκτορον. Ἡ θεὰ αὕτῃ ἐτιμῆθη ἀργότερα ἀπὸ τοὺς πολεμικοὺς ἄνδρας τῆς Ἀργολίδος. Εἶναι ἡ θεὰ **Ἀθηνᾶ** τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ ὄνομά της εἶναι μικρασιατικόν.

Ἀπὸ τὰ συνηθισμένα σύμβολα τῆς μινωικῆς θρησκείας εἶναι ἐπίσης τὰ **ιερά κέρατα**.

Μινωικὴ γραφή.

Εἰς τὰ ἐρεῖπια τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσσοῦ εὐρέθησαν πῆλιναι πινακίδες μὲ **ἐγχάρακτα γράμματα**. Οἱ Κρῆτες, μαζὶ μὲ ἄλλα, ποὺ παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, ἔμαθον καὶ τὴν γραφὴν. Εἰς τὴν ἀρχὴν τὰ γράμματα τῶν Κρητῶν ἦσαν τὰ ἱερογλυφικά. Μὲ τὰς ἀρετάς των ὅμως οἱ Κρῆτες μετέβαλαν τὰς εἰκόνας τῶν ἱερογλυφικῶν εἰς γραμμικὰ

Ἡ πρώτη ἐλληνική γραφή ἐπάνω εἰς πινακίδα τῆς Κνωσσοῦ. Ἀνεγνώσθησαν αἱ λέξεις:

α-τα-να-πο-τι-νι-ja
(Ἀθηνᾶ πότνια),
ε-νου-βα-ρι-jo (ένου-άλιος),
πα-σε-δο (Ποσειδών).

σημεῖα, τὰ ὅποια ἐδήλωνον γράμματα. Τὴν γραφὴν τῶν Κρητῶν ὀνομάζομεν **γραμμικὴν Α**. Ἡ ἀνάγνωσίς της δὲν κατωρθώθη μέχρι σήμερον. Πολλοὶ ἐπιστήμονες ἀσχολοῦνται νὰ εὑρουν τὸ κλειδί τῆς ἀναγνώσεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ μάθωμεν πολλὰ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων Κρητῶν.

Τὸ τέλος τοῦ Μινωικοῦ πολιτισμοῦ.

Τὴν εἰρηνικὴν ζωὴν τῶν Κρητῶν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν των διετάρασσε κάθε τόσο φοβερὸς ἐχθρός. Σεισμοὶ καταστρεπτικοὶ ἀνέκοπτον τὴν πρόοδον τῶν κατοίκων τῆς νήσου, καὶ κατέστρεφον τὰ ὠραῖά της ἀνάκτορα. Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ Κρήτες μὲ τὴν δραστηριότητά καὶ τὰς ἀρετάς των ἀνελάμβανον ἀπὸ τὰς καταστροφὰς τῶν σεισμῶν. Ἀπὸ τὰ ἐρείπια ἀνήγειραν καὶ πάλιν ὠραιότερα ἀνάκτορα, καὶ ἡ κίνησις τοῦ ἐμπορίου των ἐγένετο περισσότερον ἐντατική. Εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν Πελοπόννησον οἱ Κρήτες ἤλθον εἰς μεγαλυτέραν ἐπαφήν. Ἐδίδαξαν πολλὰ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν πολιτισμόν των. Αὐτὰ τὰ ὠραῖα χρυσᾶ ποτήρια τοῦ Βαφειοῦ (πλησίον τῆς Σπάρτης), τὰ ὅποια εὕρισκονται εἰς τὸ Ἐθνικὸν μας Μουσεῖον ἀπομιμοῦνται τὴν κρητικὴν τεχνοτροπίαν.

Ὁ σεισμὸς τὸ ἔτος 1450 π.Χ. ἀπὸ ἐκρηξίν τοῦ ἡφαιστείου τῆς Θήρας ὑπῆρξεν ὁ περισσότερον καταστρεπτικός. Τὴν σεισμικὴν δόνησιν συνώδευσε τότε καὶ θαλασσία πλημμύρα. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς θεομηγνίας αὐτῆς ἦσαν τρομακτικά. Αἱ πλούσιαι πόλεις τῆς νήσου καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα κατεστράφησαν. Ὁ στόλος της δὲ ἔπαθεν ἀνεπανόρθωτον συμφοράν. Ἀπὸ τὴν ἐξασθένησιν τότε τῆς Κρήτης ἐπωφε-

λήθησαν ὅλαι αἱ πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Κρήτης. Αὐτὴ δὲ ἡ μυθολογούμενη ἐκστρατεία τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηναίων Θησεύς ἐναντίον τῆς Κρήτης, καὶ ὁ φόνος τοῦ Μινωταύρου ἀπὸ αὐτόν, ἴσως νὰ σημαίνει τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τὰς ὑποχρεώσεις τῆς εἰς τὴν νῆσον. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν αὐτὴν πρόσφυγες Κρήτες ἐξήχτησαν νέας πατρίδας εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὴν Πελοπόννησον, καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Εἰς τὰς χώρας αὐτὰς οἱ Κρήτες ἐδί-
δαξαν εἰς τοὺς ἐντοπίους πολλὰ ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῶν.

Ἡ ἐλληνικὴ Κρήτη — Ἡ πρώτη ἐλληνικὴ γραφὴ.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν πτώσιν τῆς Κρήτης, μέσα εἰς τὸν κόσμον τοῦ Αἰγαίου ἐκυριάρχησεν ἰσχυρὰ ἐλληνικὴ δύναμις. Ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὑπῆχθη καὶ ἡ Κρήτη. Εἰς τὴν **ἐρημωθεῖσαν** Κρήτην, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἡρόδοτος, ἦλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν ἄποικοι Ἕλληνες. Τοὺς Μινωίτας βασιλεῖς ἀντικατέστησαν Ἕλληνες βασιλεῖς. Ὁ Ὀμηρος ἀναφέρει Ἕλληνα βασιλέα τῆς Κρήτης, τὸν **Ἰδομενέα**. Ὑπὸ τὴν ἐλληνικὴν βασιλείαν ἡ Κρήτη ἐγνώρισε διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν μεγάλην πρό-
οδον εἰς τὸν πολιτισμὸν.

Ἡ ἐλληνικὴ αὕτῃ περίοδος τῆς Κρήτης φθάνει μέχρι τοῦ 1200 π.Χ. καὶ ὀνομάζεται **Ὑστερομινωικὴ ἐποχὴ**. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ Κνωσσὸς ὑπῆρξε τὸ σπουδαιότερον κέντρον, ὅπου συνεφιλιώθησαν καὶ συνέζησαν οἱ δύο πολιτισμοί : ὁ πολιτισμὸς τῆς μητρὸς Ἑλλάδος καὶ ὁ Κρητικός.

Τὸ σπουδαιότερον τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ εἶναι ἡ πρόοδος τῆς γραφῆς. Μὲ τὰς ἀρετὰς τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς ἡ κρητικὴ γραφὴ ἐγένεν ὄργανον τῶν Ἑλλήνων, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν πνευματικῶν τῶν ἀναγκῶν. Τὴν γραφὴν αὐτὴν ἡ ἐπιστῆμη τὴν ὠνόμασε **γραμμικὴν Β**, διὰ νὰ τὴν διακρίνῃ ἀπὸ τὴν παλαιότεραν τῆς Κρήτης. Ἡ γραμμικὴ γραφὴ Β διεδόθη καὶ εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Νέστορος τῆς Πύλου ὁ Ἀμερικανὸς ἀρχαιολόγος Blegen ἀνεκάλυψε δωμάτιον μὲ πολλὰς πινακίδας τῆς γραμμικῆς γραφῆς Β.

Ποία ἦτο ἡ κραταιὰ αὕτῃ ἐλληνικὴ φυλὴ, ποὺ κατέβαλε τὴν Κρήτην ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΜΥΚΗΝΑ-Ι-ΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Οἱ πρῶτοι "Ελληνες εἰς τὴν Ἑλλάδα.

"Οταν εἰς τὴν Κρήτην ἡ πρόοδος τοῦ μινωικοῦ πολιτισμοῦ ἐβάδιζε πρὸς τὴν τελειότητα, εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἐπεκράτει ἀναταραχή. Ὁ Θουκυδίδης μᾶς πληροφορεῖ :

«Φαίνεται.....ἡ νῦν Ἑλλάς καλουμένη οὐ πάλοι βεβαίως οἰκουμένη, ἀλλὰ μεταναστάσεις τε οὔσαι τὰ πρότερα καὶ ραδίως ἕκαστοι τὴν ἑαυτῶν ἀπολείποντες βιαζόμενοι ὑπὸ τινων ἀεὶ πλειόνων».

Οἱ νέοι κάτοικοι, οἱ ὁποῖοι ἤσκησαν πῆσιν ἐπὶ τῶν **1900 π.Χ.** παλαιότερων, εἶναι τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ φύλα, τὰ ὁποῖα καταβαίνουν ἀπὸ τὰς βορειοτέρας περιοχάς. Εἶναι ἡ προικισμένη φυλὴ τῶν πατέρων μας, ἡ ὁποία κάμνει τὴν Ἑλλάδα νέαν τῆς πατρίδα.

Ὁ Ὅμηρος τοὺς ὀνομάζει **Ἀχαιοὺς, Ἀργεῖους, Δαναοὺς.** Ἡ ἐπικρατεστέρα ὀνομασία εἶναι **Ἀχαιοί.** Αὐτὴν ἀναφέρουν αἰγυπτιακὰ καὶ χεττιτικὰ ἔγγραφα (**Ἀκαϊβάσα—Ἀχιγιάβα**).

Οἱ Ἀχαιοὶ εἶναι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν κύριοι τῆς Κρήτης εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δυνάμεώς των. Ἀπὸ τὴν ἀνάνρωσιν τῆς γραμμικῆς γραφῆς Β, πού ἐπέτυχεν ὁ Ἄγγλος ἐπιστῆμων Ventris, ἡμποροῦμεν σήμερα νὰ ἀκούσωμεν μερικὰς τῶν λέξεις, καθαρῶς ἑλληνικάς :

Α-τα-να-πο-τι-νι-α (Ἀθάνα πότνια = Ἀθηνᾶ σεβαστή)—**πο-σε-δο** (ποσειδῶν)—**πα-ια-βο** (παιάν)—**τι-ρι-πο-δε** (τρίποδες),—**το-πε-ζα** (τράπεζα)—**δε-πας** (ὁμηρικὸν δέπας = ποτήριον).

Τὰ κέντρα εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὰ ὁποῖα καταστάλαζαν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες ἦσαν ὁ **Ὀρχομενὸς** καὶ αἱ **Θῆβαι** εἰς τὴν Βοιωτίαν, αἱ **Ἀθῆναι**, καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἡ **Κόρινθος**, αἱ **Μυκῆναι**, ἡ **Τίρυνς** καὶ ἡ **Πύλος**.

Ἡ σπουδαιοτέρα πόλις ἀπὸ ὅλας, ἡ ὁποία ἀπέβη ἡ κοίτις τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἀχαιῶν, ὑπῆρξαν αἱ **Μυκῆναι**. Διὰ τοῦτο ὀνομάζομεν τὸν πολιτισμὸν πού ἐδημιουργήθη τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα **Μυκηναϊκὸν πολιτισμόν.**

Αί αρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ τὸ 1876 τοῦ Σλήμαν (Schliemann), ὁ ὁποῖος πρῶτος ἠρεύνησε τὸν λόφον, ὅπου εὐρίσκεται ἡ Ἀκρόπολις τῶν Μυκηνῶν, ἔφεραν εἰς φῶς σπουδαίότατα εὐρήματα. Τὴν Ἀκρόπολιν περιβάλλοντι τείχη ἰσχυρά, διὰ τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν λίθοι μεγάλοι. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευον, ὅτι οἱ **Κύκλωπες** μυθικοὶ τέκτονες, τὰ κατεσκεύασαν. Ἐνῶ τὰ τείχη τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἔλεγον, ὅτι τὰ κατεσκεύασαν οἱ **Πελασγοί**. Διὰ τοῦτο ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς οἰκοδομῆς τῶν τειχῶν μὲ ὀγκώδεις λίθους λέγεται **κυκλωπείος ἢ πελασγικός**.

Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Μυκηνῶν εἰσερχόμεθα ἀπὸ τὴν Πύλῃν τῶν Λεόντων, μεγαλοπρεπῆ εἴσοδον. Μεγάλοι πελεκητοὶ λίθοι ὑψώνονται εἰς τὰς δύο πλευράς τῆς (τὰς παραστάδας), ἐνῶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἀνώφλιον, πάρχους ἑνὸς μέτρου, δύο λέοντες ὀρθώνονται. Οἱ ἐμπρόσθιοι πόδες τῶν στηρίζονται εἰς κιονίσκον. Ἡ Πύλη τῶν Λεόντων, τὸ παλαιότερον ἀνάγλυφον εἰς τὴν Εὐρώπην, συμβολίζει ἀσυνήθην κρατικὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως τῶν Μυκηνῶν εἰς ὅλην τὴν Ἀργολίδα.

Λακκοειδεῖς τάφοι.

Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὁ Σλήμαν ἀπεκάλυψεν ἑξ μεγάλους τετραπλεύρους τάφους, τοὺς ὁποίους ὀνομάζομεν **θήκας, ἢ λακκοειδεῖς τάφους**. Τούτων αἱ πλευραὶ εἶναι λιθόκτιστοι ἢ καλύπτονται ἀπὸ πλάκας.

Ὅμοιοι τάφοι εὐρέθησαν καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν πρὸ ἐτῶν (1951) ἀπὸ τὸν ἰδικὸν μας ἀρχαιολόγον Παπαδημητρίου.

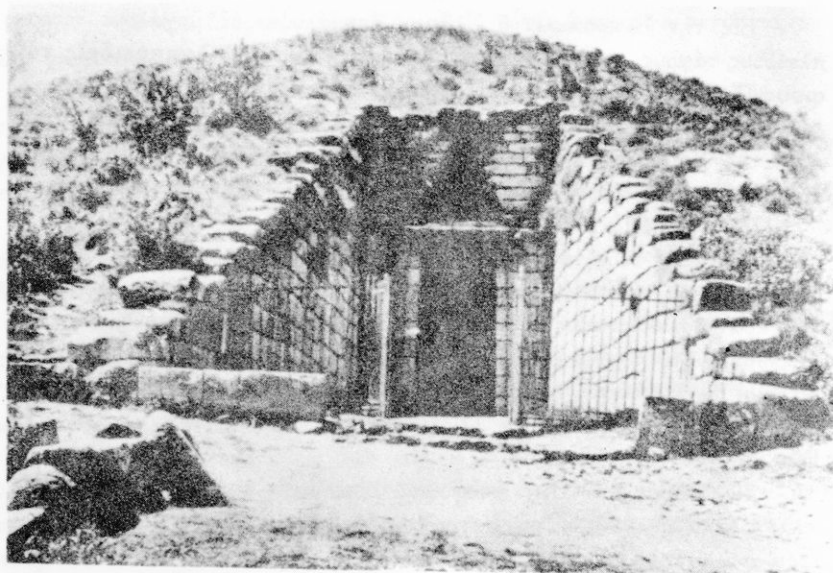
1600 π.Χ. Οἱ τάφοι αὗτοι εἶναι παλαιότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εὐρέθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Μέσα εἰς τοὺς τάφους εὐρέθησαν νεκροὶ ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, μέλη φαίνεται τῆς βασιλικῆς δυναστείας, ποὺ ἡγεμόνευε τοῦ Μυκηναϊκοῦ κράτους. Εἰς τοὺς τάφους αὐτοὺς εὐρέθησαν θαμμένα μὲ τοὺς ἀνθρώπους ὅπλα, χάλκινα, ξίφη μὲ χρυσᾶς λαβὰς καὶ ἐλεφαντοστοῦν. Μερικοὶ ἄνδρες ἔφερον χρυσᾶς προσωπίδας, αἱ ὁποῖαι ἡμποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς τὰ πρῶτα δείγματα τῶν προσωπογραφιῶν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ὅλα αὐτὰ καὶ ἄλλα πολύτιμα κοσμήματα ποὺ ἔφερον αἱ γυναῖκες, ἢ ἄλλα πολύτιμα πράγματα, ποὺ ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὴν ζωὴν, ἔρριψαν λαμπρὸν φῶς εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους τῆς ζωῆς τῆς πατρίδος μας.

Ἡ Πύλη τῶν Λεόντων. Μυκῆναι.

Ὁ Θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως.

Τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν τῶν Μυκηνῶν εὐρίσκονται εἰς τὸ Ἑθνικὸν μᾶς Μουσεῖον.

Εἰς τὰς Μυκῆνας εἰργάσθησαν τεχνῖται Κρήτες, οἱ ὁποῖοι ἠθέλησαν νὰ ἱκανοποιήσουν τὰς ἐπιθυμίας τῶν Ἀχαιῶν, λαοῦ πολεμικοῦ. Πράγματι οἱ λακκοειδεῖς τάφοι φανερόνουν πολεμικὸν καὶ ἥρωικὸν πνεῦμα. Οἱ βασιλεῖς τῶν ἔχουν μεγάλην δύναμιν. Ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς ὑπηκόους τῶν, καὶ τοὺς χρησιμοποιοῦν διὰ τὴν κατασκευὴν ἰσχυρῶν τειχῶν.

Θολωτοὶ τάφοι — ὁ Θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως

Διαφορετικὸν εἶναι τὸ πνεῦμα εἰς ἄλλους τάφους, οἱ ὁποῖοι εὐρέθησαν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Μυκηνῶν. Οἱ τάφοι αὐτοὶ εἶναι οἱ τελειότεροι ἀπὸ τοὺς λακκοειδεῖς. Ἴσως δύο ἢ καὶ τρεῖς αἰῶνας νεώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς. Ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ ὅλους καὶ καλύτερα διατηρημένος εἶναι ὁ τάφος τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὁ ὁποῖος λέγεται συνήθως **θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως**. Ἡ θύρα τοῦ τάφου ἦτο ἐπενδεδυμένη με ὠραῖον χρωματιστὸν μάρμαρον, ἐνῶ εἰς τὰς δύο πλευράς της ὑπῆρχον κίονες ἀπὸ πολυτελῆ λίθον με ὠραῖα σχήματα. Ἐπὶ τῆς θύρας στηρίζεται πελωρία πλάξ ὑπέρθυρον δὲ τριγωνικὸν ἀνοίγεται ἐπάνω της, ὥσάν νὰ θέλῃ νὰ ἐλαφρώσῃ τὸ φοβερὸν βάρος τῆς πλάκας. Τὸ ἴδιον φαίνεται, ὅτι ἠθέλησε νὰ κάμῃ ὁ ἀρχιτέκτων καὶ εἰς τὴν Πύλιν τῶν Λεόντων με τὸ μεγαλοπρεπὲς ἀνάγλυφον τῶν δύο λεόντων.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τάφου εἶναι ὠκοδομημένον ἀπὸ λίθους λαξευμένους καὶ τοποθετημένους κυκλοτερῶς. Καθὼς δὲ ὑψώνονται πρὸς τὰ ἐπάνω, τὸ ὅλον οἰκοδόμημα ὁμοιάζει πρὸς τεραστίαν κυψέλην. Διὰ τοῦτο οἱ τάφοι τοῦ σχήματος τούτου ὀνομάζονται **θολωτοί**. Τὸ ἐσωτερικὸν ἐστολίζετο με ὠραῖα κοσμήματα.

Εἰς μίαν πλευρὰν τοῦ θόλου ἀνοίγεται στενὴ εἴσοδος, ἣ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὸν κυρίως τάφον, τὸν θάλαμον. Μέσα εἰς αὐτὸν ἀνεπαύετο εἰς μακαρίαν ἡσυχίαν ὁ βασιλεὺς τῶν πολυχρύσων Μυκηνῶν.

Μαζὶ του εἶχον τοποθετηθῇ πολλὰ χρυσᾶ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα δὲν εὐρέθησαν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ᾔσαν ὅπλα ὀρειχάλκινα, σφραγιῖδες καὶ πολλὰ ἀγγεῖα. Οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπίστευον, ὅτι ἡ ψυχὴ τῶν ἀποθνησκόντων ἐξηκολούθει νὰ ζῇ καὶ μετὰ θάνατον. Διὰ τοῦτο μαζὶ με τὸν νεκρὸν ὑπῆρχον καὶ τὰ ἀγαπημένα πράγματα, πού εἶχεν εἰς τὴν ζωὴν του ὁ νεκρὸς.

Ὁ θόλος ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὴν λατρείαν. Ὅταν δὲ ἐγίνετο ἡ ταφή, ἐσφαγιάζοντο ἐκεῖ ἱπποὶ καὶ δοῦλοι καὶ ἀπὸ τὰ δύο γένη, διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἡ βασιλικὴ ἀκολουθία εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει ὁμοίαν θυσίαν κατὰ τὴν ταφήν τοῦ φίλου τοῦ Ἀχιλλέως Πατρώλου.

Ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν καὶ ἐσωτερικὸν στολισμὸν τοῦ τάφου γίνεται ἀντιληπτόν, ὅτι καὶ ἐκεῖ εἰργάσθησαν χεῖρες Κρητῶν τεχνιτῶν διὰ τὴν ὥραίαν καὶ πολυτελεῆ ἐμφάνισιν τοῦ τάφου. Ὁ τρόπος ὅμως μὲ τὸν ὁποῖον ἔχει οἰκοδομηθῇ ὁ τάφος εἶναι διάφορος ἀπὸ τὸν Κρητικὸν καὶ φανερώνει καθαρὰν ἑλληνικὴν τέχνην.

Ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ θησαυροῦ τοῦ Ἀτρείως πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἴδιος, ποῦ ἔδωσεν εἰς τὴν Πύλῃν τῶν Λεόντων ἀνά-
περ. 1250 π.Χ. λογον ἔκφρασιν. Καὶ τὰ δύο ἔργα ἀντιπροσωπεύουν τὴν ὑπερτάτην ἀκμὴν τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Εἶναι αὕτη, ὅπως τὴν περιγράφει ὁ Ὅμηρος.

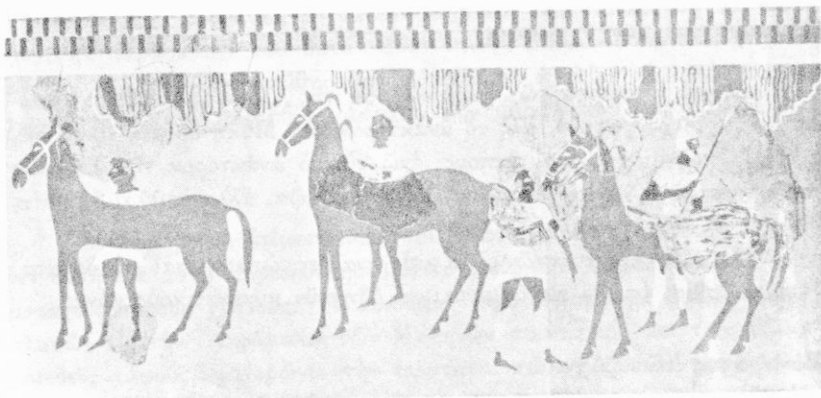
Τὸ ἀνάκτορον τῆς Τίρυνθος.

Ὀλίγα χιλιόμετρα μακρὰν ἀπὸ τὰς Μυκήνας, πλησίον τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ἀνεκαλύφθη καὶ ἡ μυκηναϊκὴ Ἀκρόπολις τῆς Τίρυνθος μὲ ἰσχυρὰ τεῖχη. Ἡ Τίρυνς πιθανῶς νὰ ἐχρησίμευσεν ὡς ὁ προμαχὼν τοῦ Μυκηναϊκοῦ κράτους ἀπὸ κάθε προσβολῇ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Τὸ ἀνάκτορόν της φανερώνει ἔδραν βασιλικήν.

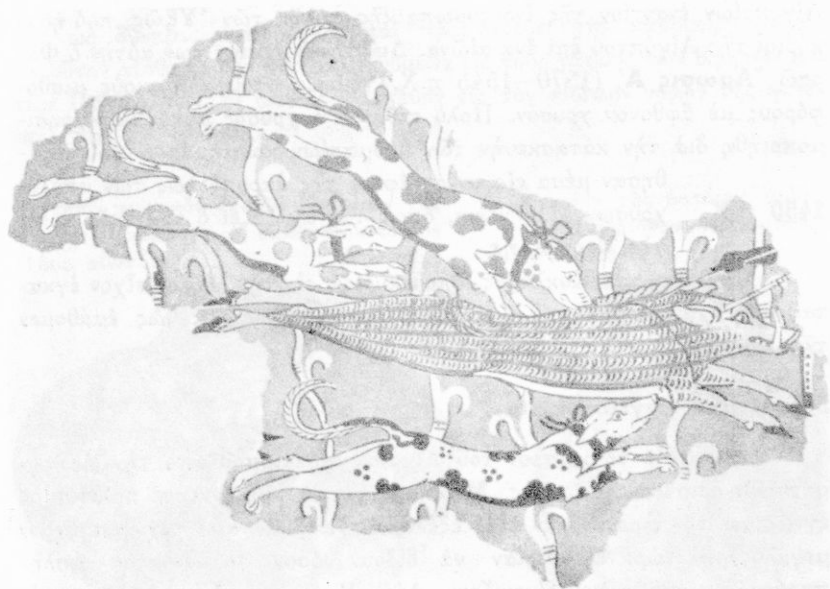
Διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὰ κύρια διαμερίσματα τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος, πρέπει νὰ περάσωμεν ἀπὸ αὐλὰς καὶ διαδρόμους. Ἐμπρὸς ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχουν στοὰι μὲ ὥραίους κίονας. Ἀπὸ τὰ πολλὰ δωμάτια τοῦ ἀνακτόρου διακρίνεται τὸ **μέγαρον τῶν ἀνδρῶν**, ὅπως τὸ ὀνομάζει ὁ Ὅμηρος, ἐνῶ τὸ ἄλλο, τὸ παραπλευρὸς αὐτοῦ, ἦτο ἡ ἰδιωτικὴ κατοικία τοῦ βασιλέως.

Τὸ μέγαρον ἦτο τὸ ἐπίσημον δωμάτιον, ὅπου ἐδέχετο ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐντοπίους καὶ ξένους. Τὰ ἄλλα ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς ἀποθήκαι καὶ κοιτῶνες. Πλησίον τοῦ μεγάρου ὑπάρχει λουτρὸν μὲ μεγάλην πλάκα εἰς τὸ δάπεδον, καὶ ὑπογείους ὀχετοὺς.

Τὸ μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον δὲν ἔχει ἄλλους ὀρόφους, ὅπως τὸ κρητικόν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως ἔχει τὴν ἰδίαν ἀπολαυστικὴν ἀνεσιν, ὅπως ἐκεῖνο.

Τοιχογραφία τοῦ ἀνακτόρου τῶν Μυκηνῶν. Πολεμιστὰί καὶ ἵπποι.

Τοιχογραφία τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος. Παράστασις κυνηγίου κάπρου.

Μυκηναϊκά τοιχογραφία.

Εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος εὐρέθησαν ὑπολείμματα τοιχογραφιῶν. Εἰς τὸ ἀνάκτορον τῶν Μυκηνῶν μία εἰκὼν παριστάνει πολεμιστὰς, καὶ ἵππους, ἐνῶ εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Τίρυνθος παριστάνεται κυνήγιον κάπρων. Τὰ ἄγρια ζῶα, ἄλλα συλλαμβάνονται εἰς δίκτυα, ἄλλα τὰ προσβάλλουν κύνες.

Μεταξὺ τῶν κυνηγῶν εἶναι καὶ γυναῖκες, ὠπλισμέναι μὲ δόρατα, ἧ εἶναι ὀρθαὶ ἐπάνω εἰς ἄρματα καὶ ὁδηγοῦν κυνηγετικούς κύνας.

Τὸ κράτος τῶν Ἀχαιῶν.

Οἱ Ἀχαιοί, εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δυνάμεώς των, ἤλθον εἰς σχέσεις μὲ τὴν Αἴγυπτον. Ἡ μεγάλη φήμη τοῦ κράτους τῶν Φαραῶ καὶ ὁ πλοῦτος τῆς χώρας τοὺς προσείλκυσαν. Ὑποστηρίζεται σήμερον, ὅτι Ἀχαιοὶ πολεμιστὰὶ ἔλαβον μέρος εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τῶν Αἰγυπτίων ἐναντίον τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς φυλῆς τῶν **ΥἘῶς**, ποὺ ἦσαν κύριοι τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ ἓνα αἰῶνα. Διὰ τὴν βοήθειάν των αὐτὴν ὁ Φαραῶ **Ἀμωσις Α'** (1570—1545 π.Χ.) ἤμειψε τοὺς Ἀχαιοὺς μισθοφόρους μὲ ἄφθονον χρυσόν. Πολὺ πιθανὸν ὁ χρυσὸς αὐτὸς νὰ ἐχρησιμοποιήθῃ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν θαυμασιῶν κοσμημάτων ποὺ εὐρέθησαν μέσα εἰς τοὺς τάφους τῆς ἀκροπόλεως τῶν «πολυ-
1450 π.Χ. χρύσων Μυκηνῶν», ὅπως τὰς ὀνομάζει ὁ τραγικὸς ποιητῆς **Σοφοκλῆς**.

Μὲ βάσιν τὰς Κυκλάδας, ὅπου κυρίως εἰς τὴν Μῆλον εἶχον ἐγκατασταθῇ ἀχαιϊκὰ φῦλα, οἱ Μυκηναῖοι ἔγιναν κύριοι, καθὼς ἐμάθομεν τῆς Κρήτης.

Μυκηναϊκὴ ἀγγειογραφία.

Ἀπὸ τότε τὸ κέντρον τοῦ Αἰγαίου πολιτισμοῦ ἀπὸ τὴν Κρήτην μετετέθη ὀριστικῶς εἰς τὰς **Μυκήνας**, ὁ δὲ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἐγνώρισε τὴν ὥραιότεραν του ἐξέλιξιν. Οἱ Μυκηναῖοι τεχνῖται ἔχουν μεγαλυτέραν τώρα ἐλευθερίαν νὰ δίδουν ὅσον τὸ δυνατόν ἀπλὴν παράστασιν αὐτῶν ποὺ εἰκονίζουσιν. Δύο αἰῶνας πρὶν ἦσαν ὑποτεταγμένοι εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῶν Κρητῶν τεχνιτῶν. Τοῦτο βλέπομεν εἰς τὰ κεραμικὰ ἔργα τέχνης. Εἰς τὸ μυκηναϊκὸν πῆλινον ἀγγεῖον, μὲ τὸν

πολύποδα πού εικονίζει, ὁ Ἕλλην τεχνίτης δὲν ἐνδιαφέρθη νὰ δώσει φυσικὴν παράστασιν τοῦ ὀκτάποδος, ὅπως ἔκαμιν ὁ συνάδελφός του εἰς τὴν Κρήτην. Προσεπάθησε νὰ κοσμήσῃ τὸ ἀγγεῖον μὲ ἀπλὰς συμμετρικὰς γραμμάς, χωρὶς νὰ χάσωμεν τὴν μορφήν τοῦ θαλασσίου ζώου.

Λατρεία ψυχῶν.

Οἱ Μυκηναῖοι ἐτίμων πολὺ τοὺς ἀποθνήσκοντας βασιλεῖς ἥρωας. Ἡ συνήθεια αὕτῃ ἐξηκολούθησε πάντοτε εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους. Τὸ κυκλικὸν περιτείχισμα μὲ διπλὴν σειρὰν πλακῶν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Μυκηνῶν, πού περιβάλλει τοὺς 6 λακκοειδεῖς τάφους, φανερώνει τὴν ἱερότητα τοῦ χώρου. Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν θολωτῶν τάφων ἦτο ἐπίσης ἀφιερωμένον εἰς τὴν λατρείαν τῶν ψυχῶν.

Λαὸς ὥσάν τὸν μυκηναϊκόν, πού εἶχε μέσα του ἥρωικὸν πνεῦμα, εἶχε συναίσθησιν τῆς ἰσχυρᾶς του προσωπικότητος. Ἐπίστευεν ὅτι ἡ ψυχὴ του μετὰ θάνατον δὲν χάνεται, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ τὴν δρᾶσίν της ὡς δύνამις ἀγαθοεργὸς καὶ προστατεύει τὴν πατρικὴν χώραν. Τοιοῦτον αἶσθημα δὲν ἀντιλαμβανόμεθα εἰς τοὺς τάφους τῶν Κρητῶν καὶ τῶν Προελλήνων, οἱ ὅποιοι ἐπίστευον εἰς τὸν αἰώνιον νόμον τῆς γενέσεως καὶ τῆς φθορᾶς.

Ἀγγεῖον μινωικὸν ἐκ τῶν Γουρνιῶν τῆς Κρήτης. Ὀκτάπους εἰς θαλάσσιον τοπίον (16ος αἰὼν π.Χ.).

Ἀγγεῖον τῆς ὑστερας μυκηναϊκῆς περιόδου. Παράστασις ὀκτάποδος.

Ὁ βοιωτικὸς Ὁρχομενὸς — Θῆβαι.

Μέχρι τοῦ σημεῖου τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος ἐξηπλώθη ἡ δύναμις τῶν Μυκηναίων βασιλέων δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς. Μανθάνομεν ὅμως περὶ σπουδαίου μυκηναϊκοῦ κέντρου εἰς τὴν Βοιωτίαν, τοῦ Ὁρχομενοῦ. Ἐκεῖ εὐρέθη σπουδαῖος θολωτὸς τάφος, ὅμοιος μὲ τὸν θησαυρὸν τοῦ Ἀτρέως. Φαίνεται, ὅτι ὁ Ὁρχομενὸς ἦτο ἰσχυρὰ ἀχαιϊκὴ πόλις μέσα εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἐκεῖ παρέμειναν ἐλληνικὰ φῦλα, καθὼς κατήρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Αἱ Θῆβαι εἰς τὴν Βοιωτίαν ὑπῆρξαν ἐπίσης σπουδαία πόλις κατὰ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν. Τελευταίως ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα ἀπεκάλυψε τὰ ἀνάκτορα τοῦ παλαιοῦ βασιλέως τῆς Κάδμου. Εἰς τὰ εῖρεπια εὐρέθησαν βαβυλωνιακοὶ σφραγιδόλιθοι, ποὺ μαρτυροῦν ἐμπορικὰς σχέσεις Καδμείων καὶ Βαβυλωνίων.

Μινυακὰ ἀγγεῖα.

Εἰς τὸν Ὁρχομενὸν εὐρέθησαν πάμπολλα ἀγγεῖα, τὰ ὅποια ὁ Σλῆμαν ὠνόμασε μινυακὰ ἀπὸ τὸν Μινύαν, τὸν παλαιότατον βασιλέα του. Τὰ ἀγγεῖα αὐτὰ εἶναι ἀπλᾶ καὶ μελανότεφρα. Οἱ τεχνῖται τῶν προσπαθοῦν νὰ μιμηθοῦν τὰ χάλκινα, ποὺ ἦσαν τότε σπάνια καὶ πολυτιμα. Ἴσως εἰς αὐτὰ βλέπομεν τὰ πρῶτα ἐλληνικὰ χέρια ποὺ τὰ κατεσκεύαζαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΑΙ ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΧΑΙΩΝ

Ἀργοναυτική ἐκστρατεία.

Τὸ σπουδαιότερον κέντρον τῆς περιοχῆς τῶν Ἀχαιῶν τῆς Θεσσαλίας ὑπῆρξεν ἡ **Ἰωλκός**, πλησίον τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου. Ἡ πόλις αὕτῃ ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν ἐπὶ τοῦ βασιλέως **Πελίου**. Ἡ μυθικὴ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι ὁ **Ἰάσων**, υἱὸς τοῦ Πελίου, μὲ ἄλλους συντρόφους, ἐπεβιβάσθησαν εἰς τὸ πλοῖον **Ἀργῶ** καὶ ἔπλευσαν εἰς τὴν **Κολχίδα**, τὴν ἀνατολικωτέραν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Σκοπὸς τῆς ἐπιχειρήσεώς των ἦτο νὰ λάβουν τὸ **χρυσόμαλλον δέρας**, τὸ ὁποῖον ἐφύλασσαν ἐκεῖ ἀκοίμητος δράκων.

Οἱ Ἀργοναῦται, ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους, μὲ τὴν βοήθειαν τῆς **Μηδείας**, τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Κολχίδος, ἐπέτυχον νὰ λάβουν τὸ χρυσόμαλλον δέρας καὶ νὰ τὸ φέρουν εἰς τὴν πατρίδα των.

Ἀπὸ τὸν μῦθον τοῦτον ἀντιλαμβάνομεθα μέχρι ποίου σημείου ἔφθασαν οἱ Ἀχαιοὶ τῆς Θεσσαλίας, διὰ νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὴν μεταλλειοφόρον περιοχὴν τῆς Κολχίδος.

Τρωικὸς πόλεμος — Ὁ πρῶτος ἑλληνικὸς ἀποικισμός.

Ἡ μεγαλυτέρα ὁμῶς ἐπιχειρήσις κατὰ θάλασσαν ἦτο ἡ ἐκστρατεία τῶν Μυκηναίων ἐναντίον τῆς περιφήμου **Τροίας**.
1200 π.Χ. Ἡ ἐπιχειρήσις αὕτῃ ἔλαβε πανελλήνιον χαρακτῆρα, μὲ τὴν συμμετοχὴν Ἀχαιῶν βασιλέων μὲ τοὺς ἄνδρας των ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς μυκηναϊκῆς Ἑλλάδος. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν ὁ γέρων **Νέστωρ** ἀπὸ τὴν Πύλον, ὁ πολυμήχανος **Ὀδυσσεύς** ἀπὸ τὴν Ἰθάκην, ὁ **Ἀχιλλεύς** ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν, ὁ **Αἴας** ἀπὸ τὴν Σαλαμῖνα, ὁ **Διομήδης** ἀπὸ τὴν Αἰτωλίαν, ὁ **Ἰδομενεύς** ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ ἄλ-

λοι. Ἐπὶ κεφαλῆς ὄλων ἦτο ὁ ἐνδοξος βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν Ἄγα- μένων.

Ἡ Τροία πρὶν ἀπὸ 150 περίπου ἔτη εἶχε καταστραφῇ ἀπὸ πυρκαϊάν. Τοῦτο ἀπέδειξεν ὁ Ἀρχαιολόγος Blegen. Ἐπάνω εἰς τὰ ἐρείπιά της εἶχεν ἀνοικοδομηθῇ νέα πόλις (Ἐβδόμη πόλις Α) μὲ ἰσχυρότατα τείχη. Εἰς αὐτὴν κατόκησαν παλαιοὶ Ἰνδοευρωπαῖοι καὶ Μικρασιᾶται κάτοικοι. Ὁ βασιλεὺς της **Πριάμος**, καὶ ὁ υἱὸς του **Πάρις**, εἶναι ὀνόματα μικρασιατικά.

Ἡ Τροία, ὅπως καὶ ἡ Κνωσσὸς εἰς τὴν Κρήτην, ἦτο κέντρον μεγάλης περιοχῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξετείνετο ἡ δύναμις τοῦ βασιλείου τοῦ Πριάμου. Εἶχε δὲ ὑπὸ τὸν ἐλεγχόν της τὴν θαλασσίαν ὁδόν, ἡ ὁποία διέρχεται διὰ τῶν στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου.

Εὐκόλον λοιπὸν εἶναι νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι ἡ Τροία ἦτο σοβαρὸν ἐμπόδιον εἰς τὰ ταξίδια τῶν Ἀχαιῶν ναυτῶν μέσῳ τοῦ Ἑλλησπόντου. Πρὸ πάντων, ὅταν Ἀχαιοὶ ἄποικοι ἐζήτουν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰς εὐφόρους πεδιάδας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἢ τὰς ἀπέναντι νήσους.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς, τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο προπύργιον ἔπρεπε νὰ καταστραφῇ ἐντελῶς, διὰ νὰ ἡμποροῦν οἱ Ἀχαιοὶ νὰ κινοῦνται ἐλευθέρως κατὰ θάλασσαν.

Καμμία ἀμφιβολία, ὅτι τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως ὁμιλοῦν περὶ τῆς καταστροφῆς ἐκείνης τοῦ βασιλείου τοῦ Πριάμου, τῆς Ὀμηρικῆς δηλαδὴ Τροίας.

Ὁ πόλεμος ἐκεῖνος φαίνεται, ὅτι διήρκεσεν ἐπὶ ἔτη. Ἀποτέλεσμα τῶν σφοδρῶν ἐκείνων ἀγώνων εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Τροίας, ἦτο νὰ κυριευθῇ ἡ περίφημος πόλις τοῦ Πριάμου καὶ νὰ καταστραφῇ.

Κατόπιν οἱ Ἀχαιοὶ ἤρχισαν νὰ ἐπεκτείνωνται εἰς τὰς πλησίον τῆς Μικρασιατικῆς παραλίας νήσους. Ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὸν καιρὸν ἐγκατεστάθησαν εἰς εὐφορὰ παράλια μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ἰδρύθησαν νέαι πόλεις ἑλληνικαί, μακρὰν ἀπὸ τὴν πατρίδα (**ἀποικίαι**): ἡ Σ μ ὕ ρ ν η, ἡ Φ ὠ κ α ι α, αἱ Κ λ α ζ ο μ ε ν α ῖ, ἡ Ἐ φ ε σ ο ς, ἡ Μ ῖ λ η τ ο ς καὶ ἄλλαι. Τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τότε, ὅταν τὸ κράτος τῶν Μυκηνῶν εὐρίσκετό εἰς τὴν μεγαλυτέραν του ἀκμὴν, ὀνομάζομεν π ρ ὠ τ ο ν ἑ λ λ η ν ι κ ὸ ν ἀ π ο ι κ ι σ μ ὸ ν.

ποιήματα ἦσαν ἡ ἔμπνευσις τῶν ἀρχαίων προγόνων μας. Ἀπὸ τοῦ ὅου π.Χ. αἰῶνος ἦσαν τὸ σπουδαιότερον σχολικόν των βιβλίων. Ὁ Ὅμηρος μὲ τὰ ποιήματά του ἐπαίδευσε πράγματι τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ τοὺς ἐδίδαξε τὴν κοινὴν των καταγωγὴν.

Πολλοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι μελετοῦν σήμερον τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, λέγουν, ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον ὠραιότερον δημιούργημα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἀπὸ αὐτά.

Μυκηναϊκὴ βασιλεία.

Τὸ πολίτευμα τοῦ κράτους τῶν Μυκηνῶν ἦτο ἡ βασιλεία. Ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ κράτους ἦτο ὁ βασιλεὺς, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν πόλεμον. Ὁ βασιλεὺς ἦτο ἐπίσης ὁ ἀνώτερος δικαστής, ὁ ἀνώτερος ἱερεὺς τοῦ λαοῦ του καὶ προσέφερε θυσίας εἰς τοὺς θεούς. Οἱ ἄνθρωποι ἐπίστευον, ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶχε περισσότερα χαρίσματα παρὰ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι. Διὰ τοῦτο ἐφαντάζοντο, ὅτι ὁ βασιλεὺς κατήγετο ἀπὸ τοὺς θεούς, τὸ δὲ ἀξίωμα του ἦτο δῶρον τοῦ θεοῦ. Εἰς τὰς χεῖράς του ἐκράτει τὸ σκῆπτρον, τὸ ὅποιον ἐπιστεύετο, ὅτι τοῦ εἶχε δοθῇ ἀπὸ τὸν Δία. Διὰ τοῦτο ἐλέγετο καὶ σκῆπτροῦχος, βασιλεὺς. Πλησίον τοῦ βασιλέως εὕρισκοντο οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὰς κατοικίας των εἰς μέγαρον ἐξέχοντα ἀπὸ τὰ ἄλλα τῶν κοινῶν θνητῶν. Τούτους ὁ βασιλεὺς προσεκάλει εἰς συμβούλιον, τὴν βουλήν (βουλευφόροι), καὶ ἐζήτει τὴν γνώμην των διὰ δικαστικὰ ζητήματα.

Δι' ὑποθέσεις ὅμως, διὰ τὰς ὁποίας ἐνδιεφέροντο ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, τὴν ἀπόφασιν ἐλάμβανεν ὁ λαός, ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο εἰς κοινὴν συνέλευσιν, τὴν ἀγοράν (ἀγείρω = συναθροίζω). Εἰς τὴν συνέλευσιν αὐτὴν δὲν προσήρχοντο οἱ δοῦλοι καὶ οἱ αἰχμάλωτοι ἀπὸ τοὺς πολέμους.

Τὰ μυκηναϊκὰ ὅπλα.

Ἀπὸ τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν, καθὼς καὶ ἀπὸ εἰκόνας εἰς ἀγγεῖα, μαθηάνομεν ποῖα ἦσαν τὰ ὅπλα τῶν Ἀχαιῶν Ἑλλήνων τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς.

Ὡς ἀμυντικὸν ὅπλον, ποῦ προσφύλασσε τὸν πολεμιστὴν, ἐχρη-

σίμευεν ἡ μακρὰ ἀσπίς, ἡ ὁποία ἦτο κατεσκευασμένη ἀπὸ δέρμα βοῦς καὶ ἐφθανε μέχρι τῶν ποδῶν. Κατὰ τὴν μάχην ἐκάλυπτε τὸν ὀπλίτην εἰς ὅλον τοῦ τὸ σῶμα. Εἰς τὰ κάτω ἄκρα ὁ πολεμιστὴς, διὰ νὰ προστατεύεται ἀπὸ τὰ κτυπήματα τῆς ἀσπίδος, ἐφόρει περικνημίδα.

Ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς μακρᾶς ἀσπίδος, ὁ πολεμιστὴς τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων ἐμάχετο μὲ τὸ μακρὸν δόρυ. Ὅταν δὲ ἐμάχετο κατὰ τοῦ ἐχθροῦ στῆθος μὲ στῆθος, μετεχειρίζετο τὸ ξίφος, τὸ ὁποῖον ἦτο δίκοπον. Ἀργότερον ὁ ὀπλίτης ἔφερε περικεφαλαίαν καὶ θώρακα. Τότε δὲν ἐχρησιμοποιεῖ τὴν μακρὰν ἀσπίδα, ἀλλὰ ἄλλην μικροτέραν κυκλοτερῆ.

Τὸ πολεμικὸν ἄρμα, τὸ ὁποῖον ἔσυραν ἵπποι, κατάγεται ἀπὸ τὴν Συρίαν, διεδόθη δὲ τοῦτο εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Κρήτην, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔγινε γνωστὸν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ ἄνδρας ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποιεῖ τὰ ὄπλα του, μὲ ἐπιτηδειότητα καὶ εἶχε φυσικὰ χαρίσματα, ἐθεωρεῖτο ἀνδρεῖος καὶ ἄριστος. Ἐνῶ ὁ ἀσθενὴς καὶ δειλὸς ἐνομιζετο κακός.

Ἡ ἀνωτάτη κοινωνικὴ τάξις ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἄριστοι ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμουν κατὰ τὴν μάχην ἀπὸ τὸ ἄρμα. Πολὺ συχνὰ ἀπὸ τοὺς ἐκρίνετο καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης. Οἱ ἄλλοι πολῖται ἀνεγνώριζον τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἀρίστων καὶ ἐνόμιζον, ὅτι εἶχον θεϊκὴν καταγωγὴν. Ἡ ζωὴ τῶν ἀρίστων τούτων καὶ τῶν βασιλέων δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κινδύνους. Πρῶτοι αὐτοὶ ἐπολέμουν κατὰ τὴν μάχην. Ὡραῖοι εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Ἑκτορος εἰς τὴν Ἰλιάδα : «μὴ μὲν ἀκλειῶς ἀπολοίμαν ἀλλὰ μέγα τι ρέξας καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι» («εἴθε νὰ μὴν πεθάνω ἄδοξα, ἀλλὰ νὰ κατορθώσω κάτι μεγάλο, πού θὰ τὸ μάθουν οἱ ἄλλοι ὕστερα ἀπὸ μένα»).

Παράστασις Μυκηναίων πολεμιστῶν ἐπὶ ἄγγειου (περὶ τὸ 1200 π.Χ.).

Ραψωδοί — Μουσική.

Κατὰ τὴν δευτέραν π.Χ. χιλιετηρίδα ἤρχισαν οἱ ραψωδοί, οἱ ὅποιοι συνέθετον ποιήματα καὶ δὲν ἔψαλλον, ὥπως οἱ ἀοιδοὶ τὰ κατωρθώματα « κ λ έ α ν δ ρ ω ν », ἀλλὰ ἀπήγγελλον αὐτὰ μὲ μέτρον.

Κατὰ τὴν Μυκηναϊκὴν ἐποχὴν οἱ ἄνθρωποι ἐγνώριζον διάφορα μουσικὰ ὄργανα, ὥπως τὴν κ ι θ ά ρ α ν (κιθάρις), τὴν ὅποιαν οἱ Ἕλληνες ἔμαθον ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἀργότερον ἐχρησιμοποιοῦν κιθάραν μὲ ἑπτὰ χορδὰς. Εἰκόνας κιθάρας μὲ ἑπτὰ χορδὰς, καθὼς καὶ διπλοῦ αὐλοῦ εὐρίσκομεν εἰς τάφον τῆς Ἀγίας Τριάδος τῆς Κρήτης. Τὰ ὄργανα αὐτὰ οἱ ἄνθρωποι ἐχρησιμοποιοῦν κατὰ τὴν λατρείαν.

Ἰδιωτικὴ ζωὴ — Αἱ καθημεριναὶ ἐργασίαι.

Αἱ σπουδαιότεραι ἐργασίαι τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς καὶ ἡ κ τ η ν ο τ ρ ο φ ί α. Ἡ περιουσία των ἦσαν ἀγέλαι βοῶν, χοίρων, καὶ αἰγοπροβάτων. Πολλοὶ ἄνθρωποι τότε, καὶ βασιλεῖς ἀκόμη, ἔβοσκον τὰ πρόβατά των. Ἄλλοι πάλιν ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν, τὴν ἄμπελον καὶ τὴν ἐλαίαν.

Ὑπῆρχον ὅμως μεταξὺ των καὶ οἱ τεχνῖται, διὰ τὴν κατασκευὴν ὅπλων καὶ διαφόρων κοσμημάτων, καθὼς καὶ οἱ ἔμποροι, οἱ ὅποιοι μὲ τὰ πλοῖά των ἐταξίδευον εἰς διάφορα μέρη. Αἱ γυναῖκες ἐγνεθον, ὕφαινον καὶ κατεσκευάζον μάλλινα καὶ λινὰ φορέματα.

Ὁ βασιλεὺς εἰργάζετο καὶ αὐτός, ὥπως καὶ οἱ ὑπῆκοοί του. Ἡ βασίλισσα ἐκάθητο μὲ τὰς θεραπαινίδας τῆς καὶ μαζί μὲ αὐτάς ὕφαινε ἢ ἐγνεθε. Αἱ θυγατέρες ἐπίσης τῶν βασιλέων ἐπλυναν μὲ τὰς ὑπηρετρίδας των τὰ φορέματα εἰς τὸν ποταμόν.

Ἐπειδὴ τότε χρήματα δὲν ὑπῆρχον, οἱ ἄνθρωποι ἔκαμναν ἀνταλλαγὴν τῶν διαφόρων προϊόντων μὲ ζῶα ἢ μὲ δέρματα ζώων.

Ἡ Μυκηναϊκὴ οἰκία.

Ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα, τὰ ὁποῖα ἀπεκάλυψαν οἱ ἀρχαιολόγοι εἰς τὰς Μυκήνας, τὴν Τίρυνθα καὶ εἰς τὴν Τροίαν, καθὼς καὶ ἀπὸ εἰκόνας ἐπ' αὐτοῖς εἰς ἀγγεῖα, μανθάνομεν πῶς ἦσαν αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἀπὸ ἐν ἀνοιχτὸν πρὸς τὰ ἐμπρὸς δωμάτιον, ποὺ ὁμοίαζε πρὸς στοάν, τὴν αἶθουσαν, ὁ Ἕλλην τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰσῆρχετο εἰς τὸ μέγαρον, ἄλλο μέγαλον δωμάτιον τῆς οἰκίας, χωρὶς παράθυρα. Αὕτῃ εἶναι ὅλη ἡ Μυκηναϊκὴ οἰκία. Ἀπλὴ καὶ χωρὶς ἄλλο πάτωμα. Ἡ αἶθουσα ἐμπρὸς ἔφερε δύο κίονας, οἱ ὁποῖοι ἐβάσταζον τὸ ἐπάνω μέρος τῆς στέγης, τὸ ὁποῖον ἐξεῖχεν. Εἰς τὸ μέσον τοῦ κυρίως δωματίου ἦτο στρογγύλη ἐστία, διὰ τὴν ἀνάπτουν φωτιά. Γύρω ἀπὸ αὐτὴν ὑπῆρχον τέσσαρες στῦλοι, ποὺ ἐβάσταζον τὴν στέγην. Ἦσαν δὲ τοποθετημένοι ἔτσι, ὥστε ἐσχημάτιζον τετράγωνον σχῆμα.

Ἐπάνω εἰς τὴν στέγην, εἰς τὸ μέρος ἀκριβῶς ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐστίαν, ὑπῆρχεν ἀνοιγμα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξήρχετο ὁ καπνός. Τὸ ἀνοιγμα ἦτο σκεπασμένον, ὥστε νὰ προφυλάττῃ τὸ δωμάτιον ἀπὸ τὴν βροχὴν.

Τὸ δωμάτιον ἐφωτίζετο ἀπὸ τὴν αἶθουσαν καὶ ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τῆς στέγης. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς στεγάσεως τῶν πρώτων Ἑλλήνων μᾶς ἐνθυμίζει, ὅτι καὶ εἰς τὸ γλυκὺ κλίμα τῆς Ἑλλάδος οἱ νέοι κάτοικοι δὲν ἐλησμόνησαν τὰς συνηθείας των, ὅταν ἔζων εἰς τὰ βόρεια καὶ ψυχρὰ μέρη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἦλθον.

Κοινωνικὴ καὶ οἰκογενειακὴ ζωὴ.

Ἡ ὁμηρικὴ κοινωνία εἶναι τραχεῖα ἀκόμη. Κυριαρχεῖ δὲ εἰς ὅλας τὰς φάσεις τὸ πολεμικὸν πνεῦμα. Ὁ ἀσθενὴς καὶ δειλὸς ἄνδρας θεωρεῖται κακός. Ὁ ἀνδρεῖος, καὶ ἱκανὸς νὰ χειρίζεται τὰ ὅπλα μὲ δεξιότητα, νομίζεται ἄριστος.

Τὴν ἀνωτάτην τάξιν ἀποτελοῦν οἱ ἄριστοι ἄνδρες (ἀφνειοὶ—πλούσιοι, ἀγαθοί, ἀριστῆες, μάκαρες), οἱ ὁποῖοι ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον ὅπλισμόν των, χρησιμοποιοῦν εἰς τὴν μάχην τὸ ἄρμα.

Ὁ λαὸς ἀναγνωρίζει τὴν ἀνωτερότητα τῶν ἀρίστων καὶ νομίζει ὅτι ἔχουν θεϊκὴν καταγωγὴν. Ἡ ζωὴ τῶν ἀρίστων ὡς ἀρχηγῶν δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κινδύνους. Πρῶτοι αὐτοὶ πολεμοῦν κατὰ τὴν μάχην καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πολλὰς φορὰς κρίνεται ὁ ἀγών.

Οἱ οἰκογενειακοὶ δεσμοὶ ἦσαν στενοὶ κατὰ τὴν ἥρωικὴν ἐποχὴν. Μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ὑπῆρχε θερμὴ ἀγάπη.

Ἡ γυνή, σύζυγος καὶ μητέρα, ἐτιμᾶτο τότε πολὺ περισσότερον παρὰ εἰς ἄλλας ἀρχαίας χώρας, ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα ἀργό-

τερον. Μεταξύ των συζύγων υπήρχεν αφοσίωσις καὶ θερμὴ ἀγάπη. Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἡ Πηνελόπη εἶναι παραδείγματα συζυγικῆς αφοσίωσης.

Ἡ περισσότερον συγκινητικὴ περιγραφή τοῦ Ὀμήρου εἶναι ἐκείνη, ποῦ ὁ Ἔκτωρ ἀποχαιρετᾷ διὰ τελευταίαν φορὰν τὴν σύζυγόν του Ἀνδρομάχην. Οἱ λόγοι αὗτοι εἰς μετάφρασιν ἔχουν :

« Ἀλλὰ τῶν Τρώων ἡ φθορὰ δὲν μὲ πληγώνει τόσο καὶ τοῦ πατρός μου ὁ θάνατος καὶ τῆς σεμνῆς μητρός μου καὶ τῶν γλυκῶν μου ἀδελφῶν, ὅπου πολλοὶ καὶ ἄνδρεῖοι ἀπὸ ταῖς λόγχαις τῶν ἐχθρῶν θὰ κυλισθοῦν στὸ χῶμα, ὅς' ὁ καὶμός σου, ὅταν κανεῖς τῶν Ἀχαιῶν σὲ πάρῃ εἰς τὴν δουλείαν, ἐνῶ σὺ θὰ ὀδύρεσαι, θὰ κλαίῃς. Εἰς τ' Ἄργος ξένον ὕφασμα θὰ ὑφαίνῃς προσταγμένη ἀπ' τὴν Ἰπέρειαν πηγὴν ἢ ἀπὸ τὴν Μεσσηίδα νερὰ θὰ φέρῃς στανικῶς, ἀπὸ σκληρὰν ἀνάγκην· κ' ἐνῶ σὺ κλαίεις, θεὸς νὰ εἰποῦν : « Ἴδέτε τὴν συμβίαν τοῦ Ἐκτορος ποῦ ἐπρώτευσεν τῶν ἵπποδάμων Τρώων σ' τὸν πόλεμον ποῦ ὀλόγυρα σ' τὴν Ἴλιον πολεμοῦσαν».

Μεταξύ τῶν ἀνθρώπων υπῆρχε τότε βαθεῖα καὶ πιστὴ φιλία. Ἡ φιλία τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τοῦ Πατρόκλου, ὅπως τὴν περιγράφει ὁ Ὀμηρος, εἶναι τὸ ὠραιότερον παράδειγμα πιστῶν φίλων. Οἱ δοῦλοι ἦσαν ἐπίσης ἀγαπητὰ πρόσωπα μεταξύ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας.

Ὁ ὄρκος ἐθεωρεῖτο ἱερός. Ἐκεῖνος ποῦ τὸν παρέβαιναν, ἐτιμωρεῖτο αὐστηρῶς ἀπὸ τοὺς θεοὺς. Ἡ φιλοξενία ἐπροστατεῖτο ἀπὸ τὸν Δία, ὁ ὅποιος ἔχει καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ξένιος Ζεύς. Οἱ ἄνθρωποι ἦσαν φιλαλήθεις. Ὁ Ἀχιλλεὺς μὲ πολλὴν περιφρόνησιν ὁμιλεῖ διὰ τὸν ἄνδρα, ὁ ὅποιος δὲν λέγει τὴν ἀλήθειαν : « μοῦ εἶναι, λέγει, μισητός, σὰν τὰς πύλας τοῦ Ἄδου, ἐκεῖνος ποῦ ἄλλα κρύβει μέσα του καὶ ἄλλα λέγει» (μετάφρασις).

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Κάθοδος Δωριέων. Ἡ ἐποχὴ τοῦ σιδήρου — Ἡ γεωμετρικὴ ἐποχὴ.

Κατὰ τὸ τέλος τῆς δευτέρας π.Χ. χιλιετηρίδος εἰς τὴν Ἑλλάδα κατέβησαν τὰ τελευταῖα ἑλληνικὰ φύλα. Ἀπὸ τὴν Δωρίδα, ἣ ὁποία ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους των σταθμούς, ἔλαβον τὸ ὄνομα Δωριεῖς. Ἡ πληροφορία τοῦ Θουκυδίδου «ὅτι ἡ Ἑλλὰς» καὶ μετὰ τὰ Τρωικά..... «ἔτι μετανίστατό τε καὶ κατακίετο» φαίνεται, ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν ἀναταραχὴν, ποὺ ἐγνώρισε τότε ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν **κάθοδον τῶν Δωριέων**. Οἱ νέοι εἰσβολεῖς μετὰ τὰ σιδηρὰ ὄπλα των προκαλοῦν πανικὸν εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν Ἑλλάδα.

Μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων ἀρχίζει εἰς τὴν Ἑλλάδα νέα ζωὴ διάφορος ἀπὸ τὴν προηγουμένην, τὴν ἥρωικὴν ἐποχὴν. Ἐπὶ διακρίσιμα καὶ πλέον ἔτη παρατηρήθη ὀπισθοδρόμησις εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐπανῆλθον εἰς πρωτογόνους συνηθείας. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν νεώτεροι ἐπιστήμονες παρέβαλαν μετὰ τὸν **εὐρωπαϊκὸν μεσαίωνα**, ποὺ ἐγνώρισεν ἡ Εὐρώπη πρὶν ἀπὸ τὴν Ἀναγέννησιν. Ἡ καλυτέρα ὀνομασία εἶναι **«μεταβατικὴ»** ἐποχὴ, ἣ ὁποία σημαίνει μετάβασιν, ἀπὸ τὴν πτώσιν τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ εἰς νέαν ἐποχὴν ἀνθήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Τὸ κατὰ θάλασσαν ἐμπόριον ἐνεκρώθη τότε καὶ ὥς ἐκ τούτου παρατηρήθη ἑλλειψις χαλκοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ σίδηρος ὅμως, ὁ ὁποῖος προηγουμένως ἦτο σπάνιος, ἀντικατέστησε τότε τὸν χαλκόν. Τὰ ὄπλα καὶ τὰ ἐργαλεῖα κατασκευάζοντο ἀπὸ σίδηρον. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἤκμαζε τὸ κράτος τῶν Μαινητῶν τῆς Συρίας. Οἱ Μαυνητοὶ διὰ πολεμικοὺς σκοποὺς ἐπρομηθεύοντο σίδηρον ἀπὸ τὰ ὑψίπεδα τῆς γειτονικῆς Ἀρμενίας. Ἀπὸ τούτους παρελάμβανον σίδηρον καὶ οἱ Ἕλληνες. Τὴν νέαν ἐποχὴν ὀνομάζομεν καὶ **ἐποχὴν τοῦ σι-**

Γεωμετρικὸν ἀγγεῖον ἐκ τῆς Ἀττικῆς. Παρίστανται ἄρματα καὶ ἐκφορὰ νεκροῦ (περὶ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος π.Χ.).

δὴ ροὺ ἡ καὶ γεωμετρικὴν ἐποχὴν. Διότι ἀπὸ τότε ποὺ ἤλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Δωριεῖς, ἔπαυσαν νὰ ὑπάρχουν τὰ ὠραῖα καμπυλωτὰ σχέδια, τὰ ὁποῖα ἐζωγραφοῦντο ἐπάνω εἰς τὰ ἀγγεῖα. Ἐσυνηθίζοντο δὲ σχέδια μὲ σχήματα γεωμετρικά.

Ἀγγεῖα Διπύλου.

Τὰ πρῶτα καὶ ὠραιότερα δείγματα γεωμετρικῶν ἀγγείων εἶναι αὐτά, ποὺ εὗρέθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας, πλησίον τοῦ Διπύλου. Σήμερον δὲ εὗρίσκονται εἰς τὸ Ἐθνικὸν μας Μουσεῖον.

Ἐπάνω εἰς τὴν κιτρινωπὴν ἢ υπόλευκον ἐπιφάνειαν τῶν ἀγγείων ζωγραφοῦνται τρίγωνα, ρόμβοι, ἀκυλωτοὶ σταυροί, μαῖανδροι καὶ ἄλλα. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχουν ἵπποι καὶ ἄλλα ζῶα, καθὼς καὶ ἄνθρωποι.

Ἐν ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα τοῦ Διπύλου κοσμεῖ παράστασις κηδείας νεκροῦ. Ἄνδρες μὲ ἐγχειρίδια εἰς τὴν ζώνην καὶ γυναῖκες ὀδυρόμεναι, συνοδεύουν τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ, ὁ ὁποῖος κεῖται ἐπάνω εἰς κλίνην.

Ὁ τεχνίτης προσπαθεῖ νὰ δώσῃ εἰς τὰ γυμνά πρωτόγονα σχήματα τῶν γυναικείων παραστάσεων τὴν ἔκφρασιν τοῦ ψυχικοῦ πόνου.

Γενικῶς τὰ σώματα τῶν ἀνθρωπίνων μορφῶν εἰς τὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα, ἔχουν ὑψηλὰ τὰ σκέλη καὶ τριγωνικὸν τὸ σχῆμα. Οἱ τεχνῖται τῶν προσπαθοῦν νὰ δώσουν εἰς τὰ παριστανόμενα τὴν συμμετρίαν καὶ τὴν γεωμετρικὴν κανονικότητα.

Κατὰ τὴν νέαν ἐποχὴν δὲν ὑπάρχουν αἱ ὀχυρώσεις μὲ τὸν κυκλωπεῖον τρόπον, ὅπως εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν ἐποχὴν. Αἱ πόλεις περιτειχίζονται μὲ ἀπλοὺν πρωτόγονον τεῖχος.

Ἀρχιτεκτονικὴ ναῶν.

Τὴν ἰδίαν ἀπλότητα βλέπομεν καὶ εἰς τὴν **ἀρχιτεκτονικὴν** μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν ναῶν. Μέσα εἰς τοὺς ναοὺς ἔπρεπε νὰ στεγασθῇ ὁ θεός, ὁ ὁποῖος ἔχει πλέον ἀνθρωπίνης ιδιότητος.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ ναὸς ἦτο ξύλινος ἢ πλίνθινος καὶ εἶχε τὸ σχῆμα τοῦ μεγάρου. Ἐντὸς αὐτοῦ ἐτοποθετήθη τὸ **ξόανον**, τὸ ὁμοίωμα τοῦ θεοῦ.

Ἀργότερον ἤρχισεν ἡ οἰκοδόμησις λιθίνων ναῶν.

Οἱ Φοῖνικες — Τὸ ἐλληνικὸν Ἀλφάβητον.

Μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων ἡ κίνησις τῶν Ἑλλήνων κατὰ θάλασσαν ἐσταμάτησεν. Εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου ἐμφανίζονται οἱ **Φοῖνικες**, δραστήριος ναυτικὸς λαός.

Αἱ φοινικικαὶ πόλεις **Σιδῶν** καὶ **Τύρος** ὑπῆρξαν αἰσπουδαιότεραι ἐμπορικαὶ πόλεις εἰς τὴν Μεσόγειον.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου οἱ Φοῖνικες ἱδρυσαν ἐμπορικὰ σταθμοὺς, διὰ τὰ ἐμπορεύματά των. Ἐξω ἀπὸ τὸ Γιβραλτάρ ἱδρυσαν ἐπίσης τὰ **Γάδιρα** (1100 π.Χ.). Ἀπὸ ἐκεῖ ἐταξίδευσον εἰς τὰς Βρετανικὰς νήσους, ἀπὸ ὅπου ἐλάμβανον κασσίτερον. Εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς ἱδρυσαν τὴν **Καρχηδόνα** (814 π.Χ.), ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ σπουδαιότερα ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας ἀποικίας τῶν Φοινίκων.

Ἡ ἀπέναντι τῆς Φοινίκης νῆσος Κύπρος, ἡ ὁποία παρῆγε χαλκόν, προσεῖλκυεν ἐπίσης τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Φοινίκων ἐμπόρων.

Οἱ Φοῖνικες ἔμποροι ἔφεραν εἰς τὴν Ἑλλάδα πλούσια ἐμπορεύματα, ἐλεφάντινα κτένια, ὑφάσματα βαμμένα μετὰ πορφύραν, ὠραῖα ὑάλινα ἢ ἀλαβάστρινα σκεύη, καθὼς καὶ χαλκὰ καὶ ἀργυρὰ πιάτα, σκαλισμένα μετὰ τέχνην.

Τὸ σπουδαιότερον στοιχεῖον τοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ προσέφεραν οἱ Φοῖνικες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο ἡ φοινικικὴ γραφὴ.

Περὶ τούτου μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἡρόδοτος, ὁ ὁποῖος παραδίδει τὰ ἑξῆς : «οἱ Φοῖνικες.....ἄλλα τε πολλὰ.....ἐσῆγγαγον διδασκάλια ἐς τοὺς Ἕλληνας **καὶ δὴ καὶ γράμματα**, οὐκ ἔόντα πρὶν Ἑλλήσι ὡς ἐμοὶ δοκέειν, πρῶτα μὲν τοῖσι καὶ ἅπαντες χρέωνται Φοῖνικες· μετὰ δὲ χρόνου προβαίνοντος ἅμα τῇ φωνῇ μετέβαλλον καὶ τὸν ρυθμὸν τῶν γραμ-

Μαθητικά σκεύη αρχαίας
ἐλληνικῆς Γραφῆς.

μάτων· περιείχεον δὲ σφῆας τὰ πολ-
λὰ τῶν χώρων τοῦτον τὸν χρόνον
Ἑλλήνων "Ιωνες" οἱ παραλαβόντες
διδασχῇ παρὰ Φοινίκων τὰ γράμ-
ματα, μεταρρυθμίσαντές σφεων ὀλί-
γα ἔχρῳοντο».

Πράγματι οἱ Ἕλληνες, παρέ-
λαβον ἀπὸ τοῦς Φοινίκας τὰ γράμμα-
τα καὶ μὲ τὸ δημιουργικόν των
πνεῦμα μετέβαλαν ὠρισμένα ἀπὸ αὐ-
τὰ καὶ τὰ προσήρμοσαν πρὸς τὰς
φωνητικὰς των ἀνάγκας· τὰ γράμ-
ματα Α, Ε, Ι, Ο, Υ μετέτρεψαν εἰς
φωνήεντα, ἐνῶ διὰ τὰ διπλᾶ γράμ-
ματα ἐπενόησαν τὰ γράμματα Φ, Χ,
Ψ. Ἀντὶ τοῦ φοινικικοῦ **τετ** ἔχρη-

σιμοποίησαν τὸ θ. Τὸ γράμμα Η ἀντικατέστησε τὸ Ε μακρόν.
Αἱ διαφοροὶ πόλεις, λόγῳ τῆς διασπορᾶς των ἔχρησιμο-
403 π.Χ. ποίουں διάφορα ἀλφάβητα. Τὸ ἐπικρατέστερον ἦτο τὸ ἰωνι-
κόν, τὸ ὁποῖον ἔγινεν ἐπίσημως δεκτὸν εἰς τὰς Ἀθήνας
ἐπὶ Εὐκλείδου ἄρχοντος.

Μὲ τὴν μεσολάβησιν τῶν Φοινίκων ἡ γεωμετρικὴ τέχνη παρέ-
λαβε πολλὰ στοιχεῖα τῆς Ἀνατολῆς. Ἐν τούτοις διετήρησεν αὐστηρὰ
τὸν ἑλληνικὸν της χαρακτῆρα. "Ὅ,τι ξένον παραλαμβάνουν οἱ Ἕλληνες
τοῦτο τελειοποιεῖται καὶ γίνεται στοιχεῖον γνησίας ἑλληνικῆς τέχνης.

Τὸ τέλος τῆς βασιλείας — Ἡ ἑλληνικὴ πόλις.

Οἱ νέοι Ἕλληνες μὲ τὴν κατακτητικὴν των ὁρμήν, μὲ τὴν ὁποίαν
κατέβησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔγιναν ἀφορμὴν ἀπισθοδρομήσῃ ὁ πολι-
τισμὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας. Ἐν τούτοις εἶχον μέσα
των νέας δυνάμεις. Ἀπὸ τὰ ἐρείπια, τὰ ὁποῖα ἐπροξένησεν ἡ τραχεῖα
καὶ κατακτητικὴ ὁρμὴ των, ἀνεπήδησε νέα ἑλληνικὴ καθαρῶς ζωή,
ἡ ὁποία ἀργότερον ἔφθασεν εἰς τὴν ὑψίστην της τελειότητα.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν καθόδον τῶν Δωριέων τὸ πολίτευμα ἤλλαξεν

εις τὴν Ἑλλάδα. Δὲν ὑπάρχουν πλέον βασιλικά γένη, ἀλλ' οὕτε καὶ κράτη, τῶν ὁποίων ἡ δύναμις ἦτο μεγάλη.

Οἱ νέοι Ἕλληνες ζοῦν χωρισμένοι εἰς μικρά ἀνεξάρτητα κρατίδια μὲ χωριστὴν κυβέρνησιν. Πλουσία παραλιακὴ πεδιάς, ἡ ὁποία ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὴν ἐνδοχώραν καὶ ἦτο ἀνοικτὴ πρὸς τὴν θάλασσαν, εἶχε ὅλα τὰ πλεονεκτήματα, διὰ νὰ ἀποτελέσῃ καὶ ἐν χωριστὸν κράτος.

Τοιαῦτα κρατίδια ἐδημιουργήθησαν παλαιότερον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου ἐπήγαιναν καὶ ἐγκαθίσταντο Ἕλληνες. Τὰ μικρὰ αὐτὰ κράτη ἐλέγοντο πόλεις καὶ οἱ κάτοικοι τῶν πολιτῶν. Ὁ μέγας Ἕλλην φιλόσοφος Ἀριστοτέλης, ὅταν ἔλεγεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι «ζῶν πολιτικόν», εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοὺς πόλεις, τὰ μικρὰ αὐτὰ κρατίδια εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν κυβέρνησιν τῶν πόλεων εἶχον οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἄριστοι (ἀριστοκράται), ἐνῶ ἡ βασιτεία διτηρήθη ἰσχυρὰ πάντοτε μόνον εἰς τὴν Ἥπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, εἶναι ἡ ἥρωικώτερα μορφή βασιλείας.

Κέντρον τῆς κάθε πόλεως ἦτο ἡ ἱερὰ Ἑστία, ἡ ὁποία ἤγωνε τοὺς πολίτας ὡς μίαν οἰκογένειαν. Πλησίον τῆς Ἑστίας ὑπῆρχον τὰ δημόσια οἰκοδομήματα. Τὸ σπουδαιότερον ἦτο τὸ πρυτανεῖον, ὅπου παρέμεναν ἡ κυβερνήσις τῆς πόλεως. Ἡ συνέλευσις τῶν πολιτῶν ἐρίνετο εἰς ὠρισμένον τόπον, ὁ ὁποῖος ἐχρησίμευε καὶ ὡς ἀγορὰ τῶν πολιτῶν.

Κάθε πόλις εἶχε τοὺς ἰδικούς της νόμους (αὐτονομία) καὶ οἱ πολῖται τῆς εἶχον τὴν ἱκανότητα νὰ ἐξοικονομοῦν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωὴν των (αὐτάρκεια). Ὅταν ἡ πόλις διέτρεχε κίνδυνον ἀπὸ ἐξωτερικὸν ἐχθρόν, οἱ πολῖται ὑπερήσπιζον τὴν ἐλευθερίαν τῆς πόλεως μὲ ἥρωισμόν.

Ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ ζωή.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων, οἱ ἄνθρωποι περιωρίσθησαν εἰς τὸν ἀγροτικὸν καὶ τὸν ποιμενικὸν βίον.

Αἱ πλούσιαι καὶ εὐγενεῖς οἰκογένειαι ἔτρεφον ἵππους. Οἱ εὐγενεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡσχολοῦντο μὲ τὸ κυνήγιον. Ὁ κάθε οἰκογενειάρχης ἔπρεπε νὰ ἐξοικονομῇ ὅχι μόνον τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν τροφήν τῆς οἰκογενείας του, ἀλλὰ καὶ νὰ προντίξῃ διὰ τὰ ἐπιπλα καὶ ἀγροτικά του ἐργα-

λεῖα. "Όλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας εἰργάζοντο. Καί ἡ πλέον σκληρὰ ἐργασία ἐθεωρεῖτο εὐγενής καί τιμία.

Ἐπῆρχον ἐπίσης οἱ τεχνῖται, ὅπως ὁ χαλκεύς, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν προηγουμένην ἐποχὴν ἐπεξεργάζετο τὸν χαλκὸν καί τώρα τὸν σίδηρον, καθὼς καί τὰ εὐγενῆ μέταλλα. Ὁ τέκτων προσέφερεν ἐπίσης τὰς ἐργασίας τῆς εἰδικότητός του. Ὁ κεραμεύς, ὁ σκυτοτόμος (διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν δερμάτων καί τὴν κατασκευὴν ἀσπίδων) καί ὁ κεραξὺς τέκτων διὰ τὰ δόρατα καί τόξα.

Οἱ ἄνθρωποι τότε εἶχον μεγάλην ἐκτίμησιν καί ἐσέβοντο τὰς μυστηριώδεις γνώσεις τῶν μάντεων καί τῶν ἱερέων.

ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ θεοῦ Ἀσκληπιοῦ ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχον ἱατρικὰς γνώσεις. Μεγάλην ὑπόληψιν εἶχον ἐπίσης οἱ **ᾄοιδοί**, καθὼς καί οἱ **κήρυκες**, τῶν ὁποίων χάρισμα ἦτο ἡ ἡχηρὰ φωνή. "Όλοι αὐτοὶ ἀντεπροσώπευον τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα καί ἐλέγοντο **δημιουργοί**, ἄνθρωποι δηλαδή, οἱ ὁποῖοι εἰργάζοντο διὰ τὸ κοινόν, τὸν δῆμον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΪΚΗΝ ΕΠΟΧΗΝ

ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ὁ δεύτερος ἑλληνικὸς ἀποικισμός.

Τὴν ἔξοδον τῶν νέων Ἑλλήνων ἀπὸ μίαν ἐποχὴν βραδυπορίας εἰς τὸν πολιτισμόν, ἀποτελεῖ λαμπρὰ περίοδος τῆς ἀρχαίας μας ἱστορίας, ἡ ὁποία καταλαμβάνει διάστημα δύο περίπου αἰώνων.

Ἡ ἀρχαιολογία ὀνομάζει τὴν ἐποχὴν αὐ-
750—550 περίπου π.Χ. τὴν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 8ου π.Χ. αἰῶνος
Ἀρχαϊκὴν, διότι εἰς τὴν τέχνην τὸ ἐλ-
ληνικὸν δαιμόνιον ἀρχίζει ἀπὸ **τὴν ἀρχήν**, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐξαφάνισιν
τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης.

Ἀλλὰ καὶ ὅλαι αἱ ἐκδηλώσεις τῆς νέας ἑλληνικῆς ζωῆς λαμβάνουν
νέαν ἀφετηρίαν, νέον ξεκίνημα· ἡ ἀναζήτησις νέων χωρῶν καὶ αὐτὴ ἡ
φιλοσοφία ποὺ ἀναζητεῖ **τὴν ἀρχὴν τῶν ὄντων**, εἶναι χαρακτηρι-
στικὰ τῆς ἀρχῆς νέας ζωῆς, ποὺ δημιουργεῖται εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν περίοδον οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ παράλια τῆς κυ-
ρίως Ἑλλάδος, ἀπὸ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰς
ἀποικίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔπλευσαν πρὸς διαφόρους περιοχὰς τῆς Με-
σογείου θαλάσσης καὶ ἵδρυσαν ἀποικίας· εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης
καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Κάτω Ἰταλίαν, εἰς
τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, καθὼς καὶ εἰς τὴν βόρειον παραλίαν
τῆς Ἀφρικῆς. Ὅπως δὲ τὰ τριακόσια χρόνια ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀθροδον
τῶν Δωριέων παρεβλήθησαν μὲ τὸν εὐρωπαϊκὸν μεσαίωνα, εἶναι δυνα-
τὸν καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ δευτέρου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ νὰ παραβληθῇ μὲ
τὰ ἐξερευνητικὰ ταξίδια τῶν Εὐρωπαίων θαλασσοπόρων, κατὰ τοὺς νεο-
τέρους χρόνους, ποὺ κατέληξαν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς.

Αίτια.

Τὰ αἷτια ποὺ ἐπροκάλεσαν τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀποικιακὴν κίνησιν ὀφείλονται· α) εἰς τὴν τάσιν τῶν Ἑλλήνων νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν πτωχείαν τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς, β) εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ, καὶ τὴν ἕνεκα τούτου τάσιν τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὰ στενὰ ὅρια τῆς πτωχῆς των πατρίδος· ἦσαν δηλαδὴ **τὰ αἷτια οἰκονομικά**. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι λόγοι ὑπεργόρευον τὴν ἐξοδὸν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὸ πατριον ἑδαφος. Οὗτοι ἦσαν· οἱ ὀξεῖς πολιτικοὶ ἀγῶνες, ὅταν οἱ δημοκρατικοὶ ὠρθώνοντο ἐναντίον τῆς ἀριστοκρατίας. Τότε οἱ εὐγενεῖς ποὺ ἐξέπιπτον ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἠναγκάζοντο νὰ ζητήσουν νέας πατρίδας. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ εὐγενεῖς ἐλάμβανον τὴν πρωτοβουλίαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ νὰ ζήσουν εἰς νέας χώρας πλουσιωτέρας.

Κατευθύνσεις τῶν ἀποίκων.

Εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ ἄποικοι ἐστράφησαν πρὸς τὴν Δύσιν. Αἱ μικρασιατικαὶ παραλίας τότε εὐρίσκοντο ὑπὸ τὸν ἑλεγχον τῶν Ἀσσυρίων, οἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τὴν ἀκμὴν των. Δὲν ἦτο δυνατόν λοιπὸν
689 π.Χ. νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ ἄποικοι. Ἀπόπειρα Ἰώνων ἀποίκων νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Κιλικίαν, ἀπεκρούσθη ἀπὸ τὸν Ἀσσύριον βασιλεῖα **Σεναχερίβ**.

Ἡ ἱδρυσις τῆς ἀποικίας **Κύμης** (Cuma) εἰς τὴν παραλίαν τῆς ἰταλικῆς Καμπανίας ἦτο ἡ πρώτη ἀποικία Χαλκιδέων τῆς Εὐβοίας, καθὼς μᾶς πληροφορεῖ ὁ **Στράβων**.

Οἱ Ἀττίνοι, οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἰταλίας, ὠνόμαζον τοὺς ἀποίκους τῆς Κύμης **Graios**, διότι μεταξὺ τῶν ἀποίκων ἦσαν καὶ ἄποικοι ἀπὸ τὴν **Γραιάν**, εἰς τὸν σημερινὸν Ὠρωπὸν τῆς Ἀττικῆς. Ἀπὸ τούτους προῆλθον τὰ ὀνόματα, Graeci, Graecia, Grèce, Greece κλπ.

Οἱ ἄποικοι τῆς Κύμης ἐδίδαξαν εἰς τοὺς ἐντοπίους ἐκεῖ λαοὺς, τοὺς **Λατίνους** καὶ τοὺς **Ἑτρούσκους**, τὸ ἐλληνικὸν ἀλφάβητον καὶ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ των. Τὸ γράμμα **X**, ὅπως τὸ προφέρουν καὶ τὸ γράφουν σήμερον οἱ Εὐρωπαῖοι εἶναι τὸ ἴδιον, ὅπως παρέδωσαν τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἄποικοι εἰς αὐτοὺς.

Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἀποίκους, οἱ καθυστερημένοι λαοὶ τῆς Ἰταλίας ἔμαθον νὰ τιμοῦν θεοὺς καὶ ἥρωας τῶν Ἑλλήνων, ὅπως τὸν Ἀπόλ-

λωνα, τὸν Ἡρακλέα, τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Διὸς, τὸν **Κάστορα** καὶ **Πολυδεύκη**ν.

Εἰς τὴν νέαν των πατρίδα οἱ ἄποικοι τῆς Κύμης διετήρησαν τὴν παλαιὰν των ἱστορίαν. Ἐπίστευον ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ οἱ ἄλλοι ἥρωές των συνεδέοντο μὲ διάφορα μέρη τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας.

Τὸ στενὸν μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἐνόμιζον, ὅτι ἦτο ἡ Σκύλλα καὶ ἡ Χάρυβδις τῆς Ὀδυσσεΐας. Τὴν **Λιπάραν**, πρὸς βορρᾶν τῆς νήσου, ἐνόμιζον, ὅτι ἦτο ἡ νῆσος τοῦ **Αἰόλου**, ἐνῶ τὴν **Αἴτναν** ἐταύτιζον μὲ τὴν κατοικίαν τῶν Κυκλώπων.

Ἀποικίαι καὶ μητροπόλεις.

Ἐπὶ διακόσια περίπου ἔτη Ἕλληνες μετανάσται διέσχισαν τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Πλησίον δὲ πλουτοφόρων περιοχῶν ἱδρυον τὰς νέας των πόλεις. Ὅσοι ἀπεφάσιζον νὰ φύγουν εἰς τὴν ξένην χώραν, ἐλάμβανον ἀπὸ τὴν ἱερὰν Ἑστίαν τῆς ἀγορᾶς τῆς πόλεώς των, τὸ ἱερὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον διετήρουν ἄσβεστον εἰς τὴν νέαν των πατρίδα.

Εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος ἐκτιζον ναὸν πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ ὁποῖος τοὺς καθωδήγησεν εἰς τὴν νέαν των πατρίδα. Ἐπὶ κεφαλῇς τῶν ἀποίκων ἦτο ὁ ἀρχηγός, ὁ οἰκιστής, ὁ ὁποῖος μετὰ θάνατον ἐλατρεῖτο ὡς ἥρωας καὶ ἀπέλαυε θεῶν τιμῶν.

Οἱ ἄποικοι δὲν ἐλησμόνουν ποτὲ τὴν μητρόπολιν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν προήρχοντο καὶ εἶχον στενὸν σύνδεσμον μαζί της.

Εἶχον τὴν ἰδίαν γλῶσσαν μὲ αὐτήν, τὴν ἰδίαν λατρείαν, τὰς ἰδίας ἐορτὰς καὶ πανηγύρεις, τὸ ἴδιον ἡμερολόγιον, τοὺς ἰδίους νόμους καὶ τὸ ἴδιον πολίτευμα. Ἀλλ' ἡ νέα πόλις ἦτο ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν μητρόπολιν καὶ ὁ πολίτης της δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν μητρόπολιν, ἀλλ' εἰς τὴν νέαν του πόλιν. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ἀνεξαρτήτου διοικήσεως τῆς πόλεως ὠδήγησε τοὺς ἀποίκους εἰς μεγάλην πρόοδον.

Οἱ ἐντόπιοι λαοί, μακρὰν ἀπὸ τὴν παραλίαν, δὲν ᾔθελον βεβαίως τοὺς νέους ἀποίκους εἰς τὰ μέρη των. Διὰ τοῦτο συχνοὶ ἦσαν οἱ πόλεμοι τῶν ἀποίκων πρὸς τοὺς ἐντοπίους. Ἡ Ἑλληνικὴ ὁμως ἀνδρεία καὶ ὁ ἥρωισμός ἀνεδείκνυε πάντοτε τοὺς Ἕλληνας ἀποίκους νικητὰς καὶ ἐξησφάλιζε τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀποικίας.

Σπουδαιότης τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν.

Ἡ Ἰδρυσις ἀποικιῶν εἰς τὴν παραλιακὴν στεφάνην τοῦ Εὐξείνου ἦτο ἔργον τῆς ἰωνικῆς ἀποικίας **Μιλήτου** εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Μετὰ τὰς ἀποικίας αὐτάς, οἱ Μιλήσιοι ἐγκατεστάθησαν ἀσφαλῶς εἰς σπουδαῖα μέρη, ὅπου ἔφθανον μεγάλοι ἐμπορικοὶ δρόμοι. Εἰς τὴν **Σινώπην** καὶ τὴν **Τραπεζοῦντα** κατέληγον δρόμοι ἀπὸ τὴν Βαβυλῶνα καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας. Ἐπίσης ἄλλοι δρόμοι ἔφθανον ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Σκυθίας (Ρωσίας) εἰς τὰς ἀποικίας, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκοντο εἰς τὴν βόρειον παραλίαν τοῦ Εὐξείνου.

Ἀπὸ τὰς ρωσικὰς πεδιάδας οἱ ἔμποροι τῆς Μιλήτου ἔφερον σῖτον, ξυλείαν, δέρματα, μαλλιά, παστὰ ψάρια, δούλους καὶ ἄλλα. Ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν ἤρχοντο ἐπίσης πολύτιμα προϊόντα. Εἰς ἀντάλλαγμα εἰσῆρχοντο εἰς τὰς χώρας αὐτάς προϊόντα τῶν Ἰωνικῶν πόλεων καὶ ἔργα τέχνης. 75 ἢ 79 ἀποικίαι τῶν Μιλησίων λέγουν, ὅτι ἐκόσμησαν τὴν στεφάνην τῆς θαλάσσης τοῦ Εὐξείνου.

Ἀπὸ τὴν Κολχίδα οἱ Μιλήσιοι ἐπρομηθεύοντο λινάρι, χάλυβα καὶ ἄργυρον. Ἀντήλασσον δὲ μετὰ ὑφάσματα ἀπὸ τὸ μαλλὶ τῶν περιφήμεων προβάτων τῆς πόλεως. Ἴσως ὁ μῦθος τοῦ χρυσομάλλου δέρατος νὰ σημαίνῃ τὸ ἀνταλλακτικὸν ἐμπόριον τῶν Μιλησίων. Τὰ ἔρια τῆς Μιλήτου ἔφθανον μέχρι τῆς Συβάρεως εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, καὶ μέσῳ αὐτῆς μέχρι τῶν ἐτρουσκικῶν πόλεων.

Ἀποικισμὸς Βορείου Ἑλλάδος.

Πολὺ ἔνωρίς οἱ Χαλκιδεῖς καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἀντελήφθησαν τὴν σπουδαιότητα τῆς ὑπ' αὐτῶν ὀνομασθείσης **Χαλκιδικῆς Χερσονήσου** εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα. Βραδύτερον (437 π.Χ.) οἱ Ἀθηναῖοι Ἰδρυσαν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος τὴν **Ἀμφίπολιν**. Μέσῳ τῆς ἀποικίας αὐτῆς ἐξεμεταλλεύοντο τὴν ἐνδοχώραν, ἣ ὁποία παρῆγε τὸ ὕλικόν (ξυλείαν καὶ πίσσαν) διὰ τὴν κατασκευὴν τριήρων.

Εἰς τὴν χρυσοφόρον δὲ νῆσον **Θάσος**, ἀπέναντι τῆς Καβάλας, οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Πάρου ἔστειλαν ἐπίσης ἀποίκους. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ ὁ Πάριος ποιητὴς **Ἀρχίλοχος**. Ἡ Θάσος ὑπῆρξε περίφημος, διότι ἀπὸ τὴν νῆσον αὐτὴν κατήγετο ὁ ζωγράφος **Πολύγνωτος**.

Ἀποικίαι εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Μετὰ τὰς ἀποικίας τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, συνεπληρώθη ἡ πρὸς δυσμὰς ἀποικιακὴ ἐπέκτασις τῶν Ἑλλήνων. Σπουδαία ὑπῆρξεν ἡ ἀποικία τῶν τολμηρῶν θαλασσοπόρων **Φωκαέων** **Μασσάλια**, ἡ ὁποία ὑπῆρξε μητρόπολις ἄλλων ἀποικιῶν εἰς διάφορα μέρη μέχρι τῶν Ἡρακλείων στηλῶν (Γιβραλτάρ). Ἀπὸ τὴν Μασσαλίαν διεδόθησαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα εἰς τοὺς βαρβάρους γείτονας λαούς, οἱ δὲ Φωκαεῖς ἔγιναν οἱ πρόδρομοι τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Δύσιν πολὺ πρὶν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους.

Εἰς τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις Αἰγυπτίων καὶ Ἑλλήνων ἡ Μίλητος εἶχε τὴν πρώτην θέσιν. Ἡ ἀποικία τῶν **Ναύκρατις**, πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νείλου παρέμεινε γνησία ἑλληνικὴ πόλις, μέχρι τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀλεξανδρείας.

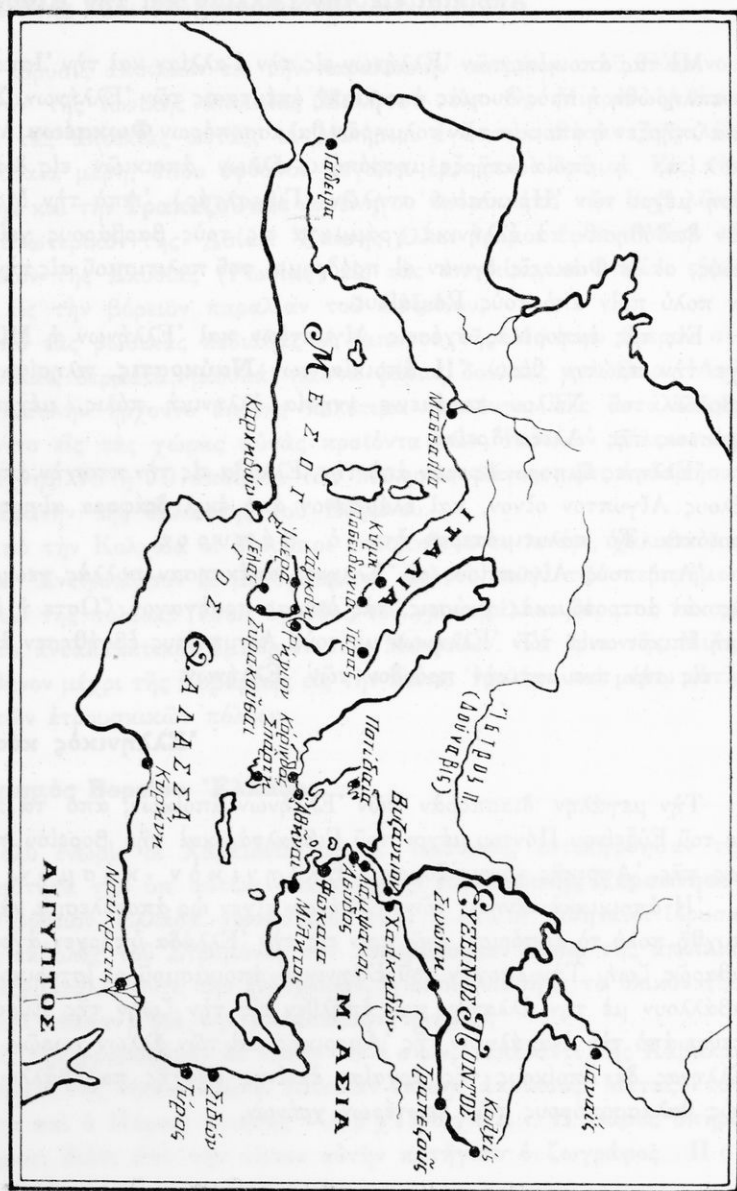
Ἑλληνες ἔμποροι ἔφεραν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν πτωχὴν ἀπὸ ἀμπέλους Αἴγυπτον οἶνον, καὶ ἐλάμβανον ἀπὸ ἐκεῖ διάφορα αἰγυπτιακὰ προϊόντα. Τὸ πολυτιμότερον ἦτο ὁ **πάπυρος**.

Ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους οἱ Ἑλληνες ἀπέκτησαν πολλὰς γεωμετρικὰς καὶ ἀστρονομικὰς γνώσεις, τὰς ὁποίας προήγαγον. Ὡστε ἡ ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία τῶν Ἑλλήνων μετὰ τοὺς Αἰγυπτίους ἐβοήθησεν ἐν μέρει εἰς τὴν πνευματικὴν πρόοδον τῶν Ἑλλήνων.

Ἑλληνικὸς κόσμος.

Τὴν μεγάλην διασποράν τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων, ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέχρι τοῦ Γιβραλτάρ καὶ τῆς βορείου παραλίας τῆς Ἀφρικῆς, ὀνομάζομεν **Ἑλληνικὸν κόσμον**.

Ἡ ἀποικιακὴ κίνησις τῶν Ἑλλήνων εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀναπτυχθῇ πολὺ τὸ ἐμπόριον, ἐνῶ πρὶν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρχεν ἀγροτικὴ καθαρῶς ζωὴ. Τὴν ἐποχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀποικισμοῦ οἱ ἱστορικοὶ παραβάλλουν μετὰ τὴν ἀλλαγὴν ποὺ ἐπῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν τῆς Εὐρώπης, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν. Τοὺς Ἑλληνας δὲ ἀποίκους τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἐποχῆς παραβάλλουν μετὰ τοὺς θαλασσοπόρους τῶν νεωτέρων χρόνων.

Χάρτης των ἀποικίων τοῦ 7ου καὶ 6ου π. Χ. αἰώνος

Με τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου δὲν ἐγένετο πλέον ἀνταλλαγὴ ἐμπορευμάτων. Ἀλλὰ τὰ ἐμπορεύματα ἐπωλοῦντο καὶ ἡγοράζοντο ἀντὶ χρημάτων. Ὁ τρόπος αὐτὸς διηκούλυνε πολὺ τὸ ἐμπόριον, καὶ τὸ χρῆμα διεδόθη πολὺ ταχέως εἰς ὅλας τὰς ἐλληνικὰς ἀποικίας καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκεῖνοι ποὺ πρῶτοι ἐφεῦρον τὸ νόμισμα ἦσαν οἱ Λυδοί, ἐπὶ τοῦ βασιλείως των Γύγου. Κατ' ἀρχὰς κατε-
700 π.Χ. σκεύασαν νόμισμα ἀπὸ ἡλεκτρον, ἐγχώριον μέταλλον (μεῖγμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου).

Ἡ Μίλητος καὶ ἡ Σάμος πρῶται ἔκοψαν νομίσματα. Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἡ Αἴγινα, ἡ Χαλκίς καὶ ἡ Ἐρέτρια. Ἦκο-
650 π.Χ. λούθησαν αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Κόρινθος. Πατρίς τοῦ εὐβοικοῦ συστήματος ὑπῆρξεν ἡ Ἰωνία, ὅπου διὰ τὴν μέτρησιν τῶν ξηρῶν προϊόντων ἐχρησίμευεν ὁ μέδιμνος καὶ διὰ τὰ ὑγρά ὁ μετρητής.

Μονάδες νομισμάτων ἐχρησίμευσαν τὸ τάλαντον = 6000 δραχμαί.

1 τάλαντον	ἰσοδυνάμει	πρὸς	60	μνᾶς.
1 μνᾶ	»	»	100	δραχμάς.
1 δραχμὴ	»	»	6	ὀβολούς.

Τὰ νομίσματα ἦσαν ἀργυρᾶ, διότι ὁ χρυσὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο σπάνιος. Διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζαν καὶ τὰ ἀπὸ χρυσοῦ νομίσματα ἀργύρια.

Ἑλληνικὴ βιομηχανία.

Ἡ μεγάλη πρόοδος τοῦ ἐμπορίου ἐβάδισε παραλλήλως πρὸς τὴν πρόοδον τῶν τεχνῶν. Πολλὰ δὲ ἐργοστάσια ἐδημιουργήθησαν, εἰς τὰ ὅποια εἰργάζοντο δοῦλοι. Εἰς αὐτὰ κατεσκευάζοντο μάλλινα καὶ λινὰ ὑφάσματα. Εἰς ἄλλα κατεσκευάζοντο ὠραῖα πήλινα ἀγγεῖα, ὅπλα καὶ μετάλλινα σκευή. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Φοίνικες ἔπαυσαν νὰ ἔχουν σπουδαιότητα ὡς ἔμποροι. Οἱ Ἕλληνες ἔμποροι ἦσαν ἀσυναγώνιστοι, καὶ τὰ προϊόντα τῆς ἐλληνικῆς τέχνης ἦσαν τὰ καλύτερα.

Ὅταν οἱ ἀρχαιολόγοι εἰς τὴν Ἰταλίαν μετὰς ἀνασκαφὰς των ἀνεκάλυψαν ὠραιότατον ἐλληνικὸν ἀγγεῖον, σοφὸς Ἀρχαιολόγος εἶπε, πολὺ δικαίως, τὸ ἐξῆς : «Ὁ Ἕλλην ἐκεῖνος ἔμπορος, ὁ ὁποῖος ἔφερεν εἰς τὴν

Νόμισμα τοῦ Τάραντος.

Νόμισμα τῆς Ζάγκλης.

Νόμισμα τῆς Ἰμέρας.

Ἰταλίαν τὸ θαυμάσιον αὐτὸ ἀγγεῖον, κατέστρεψε τοὺς Φοίνικας ἐμπόρους». Πράγματι, πλὴν τῆς Καρχηδόνης, δὲν ἀκούεται ἀπὸ τότε ἄλλη Φοινικικὴ ἀποικία. Οἱ Ἕλληνες ἐμποροὶ ἐξετόπισαν τοὺς Φοίνικας ἀπὸ τῆν Μεσόγειον.

Ναυπηγική.

Μὲ τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου προώδευσε καὶ ἡ κατασκευὴ πλοίων. Ὁ Ἡσίοδος λέγει, ὅτι πρώτη ἡ Αἴγινα ἐναυπήγησε πλοῖα. Ἀλλὰ ἡ προστασία τοῦ κατὰ θάλασσαν ἐμπορίου ἀπῆτει πολεμικὰ πλοῖα. Τοιαῦτα ἐναυπηγήθησαν πολὺ ἐνωρίς. Ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρει, ὅτι πρῶτοι οἱ Κορίνθιοι κατεσκεύασαν τριήρεις. Ὁ Κορίνθιος δὲ Ἀμεινοκλῆς κατεσκεύασε διὰ τοὺς Σαμίους τέσσαρας ναῦς.

φρηγογία Οἱ Ἴωνες φιλόσοφοι.

Παραλλήλως πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν πρόοδον ἐβάδισε καὶ ἡ διανοητικὴ πρόοδος τῶν Ἑλλήνων. Ὅπως δὲ τὸ νόμισμα ἐκυκλοφορήθη παντοῦ τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου, καὶ διηυκόλυνε τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις τῶν πόλεων, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἡ ἐλληνικὴ γραφὴ εἰσέδυσσε παντοῦ καὶ ἀνέπτυξε τὸν νοῦν τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ ἄτομον ἐξέρχεται ἀπὸ τοὺς κανόνες τῆς παραδόσεως. Γίνεται περισσότερο δημιουργικὸν καὶ εὐρίσκει νέους δρόμους εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὴν τέχνην, ποὺ προσαρμόζονται καλύτερον εἰς τὴν ζωὴν του.

Αἱ Ἴωνικαὶ πόλεις γίνονται πρωτοπόροι εἰς τὴν πνευματικὴν ἀφύπνισιν τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ πρῶτοι δημιουργοὶ φιλοσοφοῦντος νοῦ.

Μὲ τὰ ταξίδια τῶν ἐγνώρισαν νέας χώρας. Τὰς γνώσεις των ἠθέλησαν νὰ ἐξασφαλίσουν εἰς τὴν μνήμην των καὶ ἐχάρασσον χάρτας. Τοῦτο παρεκίνησεν αὐτοὺς νὰ θέσουν ἐρωτήματα: ποῖαν ἄρά γε μορφήν ἔχει ὁ κόσμος; ποῖον σχῆμα ἔχει ἡ γῆ; ποῖα ἡ σχέσις της μὲ τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς ἀστέρας; ποῖα εἶναι ἡ ἀρχὴ ὅλων αὐτῶν ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὸν κόσμον;

Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἐπεχείρησαν νὰ δώσουν ἀπαντήσεις εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτά, ὠνομάσθησαν **φιλόσοφοι**.

Οἱ πρῶτοι φιλόσοφοι ἔζησαν εἰς τὰς Ἴωνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ διὰ τοῦτο λέγονται **Ἴωνες φιλόσοφοι**.

Ἡ Μίλητος ἦτο ἡ σπουδαιότερα ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας. Ἐκεῖ ἀνεπτύχθη ἡ σκέψις τῶν πρώτων φιλοσόφων.

Πρῶτος Ἕλλην φιλόσοφος ἦτο ὁ Θ α λ ῆ ς, ἀπὸ τὴν Μίλητον. Ὁ Θαλῆς ἔζησεν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Κροίσου. Ἐκαμε μεγάλα ταξίδια καὶ ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον. Ἐκεῖ, ἀπὸ τὴν σκιάν των περιφήμων Πυραμίδων, ἐμέτρησε τὸ ὕψος των καὶ προσεπάθησε νὰ δώσῃ ἐξηγήσεις διὰ τὰς πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ Νείλου.

Ὁ Θαλῆς ἐσπούδασε μαθηματικά, λέγουν δὲ ὅτι πρῶτος αὐτὸς ἔθεσε τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς Γεωμετρίας. Αἱ ἀστρονομικαὶ του γνώσεις ἦσαν τόσαι, ὥστε προεῖπε τὴν ἔκλειψιν ἡλίου, ἡ ὁποία συνέβη τὴν 28ην Μαΐου τοῦ 585 π.Χ. Αἱ φυσικαὶ ὁμως γνώσεις τῆς ἐποχῆς του, ὅπως καὶ τοῦ ἰδίου, ἦσαν ὀλίγαι. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀπάντησις, ποὺ ἔδωσεν ὁ Θαλῆς, καθὼς καὶ ἄλλοι φιλόσοφοι, εἰς τὸ ἐρώτημα διὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου δὲν ἦτο ἰσχυρά.

Ὁ Θαλῆς δηλαδὴ παρεδέχετο, ὅτι ἡ πρώτη ἀρχικὴ ὕλη εἶναι τὸ ὕδωρ ἀπὸ αὐτὸ ἐγιναν ὅλα. Ἡ γῆ, ἔλεγε, πλέει ὡς σάνις ἐπάνω εἰς τὸ ὕδωρ.

Συμπολίτης καὶ νεώτερος τοῦ Θαλοῦ ἦτο ὁ Ἀ ν α ξ ῖ μ α ν - δ ρ ο ς, ἀπὸ σπουδαίαν οἰκογένειαν. Ἦτο περίφημος διὰ τὰς ἀστρονομικὰς καὶ γεωγραφικὰς του γνώσεις. Ὁ Ἀναξίμανδρος εἶναι ὁ ἀρχαιότερος Ἕλλην, ποὺ ἔγραψεν εἰς πεζὸν λόγον τὴν φιλοσοφίαν του.

Ἀπὸ ἀπόσπασμα, ποὺ ἐσώθη ἀπὸ τὸ ἔργον του, μανθάνομεν ποία ἦτο ἡ ἀντίληψις του διὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου. «Ὅλα τὰ πράγματα, λέγει, ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὸ ἄπειρον. Ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ γεννᾶται ἓνα πρᾶγμα, εἰς τὸ ἴδιον εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιστρέψῃ, ὅταν καταστραφῇ»...

Μαθητὴς τοῦ Ἀναξιμάνδρου ἦτο ὁ Ἀναξίμενης ἀπὸ τὴν Μίλητον καὶ αὐτός. Ὁ Ἀναξιμένης παρεδέχετο ὡς ἀρχικὴν αἰτίαν τοῦ κόσμου τὸν ἀέρα. «Ὅπως ἡ ψυχὴ μας εἶναι ἀέρας καὶ μᾶς συγκρατεῖ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὅλον τὸν κόσμον περιβάλλει πνεῦμα καὶ ἀήρ».

Φιλοσοφία **Ἡ Ἑλεατικὴ Σχολή. Οἱ ἑπτὰ σοφοί.**

Περὶ σφόδρα πολλοὶ ἦσαν αἱ ἀντιλήψεις τοῦ Ξενοφάνους (570 - 475 π.Χ.) ἀπὸ τὴν Κολοφῶνα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ φιλόσοφος αὐτὸς ἐξῆλθεν εἰς τὴν Ἑλέαν τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ ἵδρυσεν ἐκεῖ ἰδικήν του Σχολήν, ἥ ὁποία ὠνομάσθη Ἑλεατικὴ Σχολή.

Πρὶν μεταβῆ εἰς τὴν Ἑλέαν εἶχεν ἐπισκεφθῇ πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις ὡς ραψωδὸς καὶ ἐκέρυττεν ἐναντίον τῆς πολυθείας. Ὁ Ξενοφάνης συναναστράφη τὸν τύραννον τῶν Συρακουσῶν Ἱέρωνα. Εἰς τὴν αὐλήν του δὲ ἐγνώρισε τοὺς ποιητὰς Σιμωνίδην, Πίνδαρον καὶ Αἰσχύλον.

Ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους ὁ Θαλῆς διὰ τὰς πολλὰς του γνώσεις ἐθεωρήθη ἓνας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς τοῦ ἀρχαίου κόσμου, οἱ ὅποιοι ἦσαν : Σόλων ὁ Ἀθηναῖος, Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος, Κλεόβουλος ὁ Ρόδιος, Περίανδρος ὁ Κορίνθιος, Χείλων ὁ Λακεδαιμόνιος, Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, καὶ Βίαις ὁ Πριηνεύς.

Πολὺ σοφὰ ἦσαν τὰ ἀποφθέγματα τῶν. Μὲ ὀλίγας λέξεις κατ' ὀρθὴν νὰ ἐκφράσουν μεγάλας σκέψεις. Περίφημον εἶναι τοῦ Σόλωνος «μηδὲν ἄγαν» δηλαδὴ μὴ κἀνης τίποτε τὸ ὑπερβολικόν. Ἐπίσης τὸ «γνώθι σαυτὸν» τοῦ ἰδίου, ἢ τοῦ Χείλωνος, δηλαδὴ γινώρισε τὸν ἑαυτὸν σου.

Φιλοσοφία **Οἱ Ἕλληνες ἱστορικοί.**

Ἡ προσπάθεια τῶν φιλοσόφων νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου, εἶναι ἡ σπουδαιότερα πρόοδος τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν. Διότι τότε πρῶτον ἀρχίζουν οἱ ἄνθρωποι νὰ κατα-

βάλλουν προσπάθειαν, διὰ νὰ εὕρουν τὴν ἀλήθειαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ ἀρχαῖοί μας πρόγονοι ἔθεσαν τὰ πρῶτα θεμέλια τῆς **ἐπιστήμης**, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ μορφωμένοι ἄνθρωποι ἐξακολουθοῦν νὰ ἀσχολοῦνται μέχρι σήμερον.

Ὅσοι ἐταξίδευν εἰς χώρας μακρυνὰς καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὰς πατρίδας των, ἔφερον μαζί των πολλὰς πληροφορίας διὰ τὸ κλίμα τῆς χώρας, διὰ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῷά της, διὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας των. Ἐπίσης ἔφερον εἰδήσεις διὰ τὸ πῶς ἔζων οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ, καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν των.

Τὰς ἐντυπώσεις των αὐτὰς (τοὺς «λόγους») διηγοῦντο εἰς τοὺς ἄλλους συμπατριώτας των. Ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς λογοποιούς ἢ λογογράφους εἶναι ὁ **Ἑκαταῖος**, ἀπὸ τὴν Μίλητον καὶ αὐτός (545—475 π.Χ.). Ὁ Ἑκαταῖος κατήγετο ἀπὸ πολὺ μεγάλην οἰκογένειαν καὶ εἶχεν ἰσχυρὰν διάνοιαν. Ἔδωκε πολυτίμους συμβουλὰς εἰς τοὺς συμπατριώτας του. Ἐκαμε μακρὰ ταξίδια καὶ ἐγνώρισε πολλοὺς λαοὺς. Τοὺς λόγους του ἔγραψεν εἰς πεζὸν λόγον («Γενεαλογία», «Περίοδος γῆς»). Πολὺ ἐνδιαφέροντα εἶναι ὅσα γράφει εἰς τὸ προοίμιόν του : «Αὐτὰ γράφω, λέγει, ὅπως μοῦ φαίνονται, ὅτι εἶναι ἀληθῆ, διότι αἱ διηγήσεις τῶν Ἑλλήνων εἶναι διάφοροι καὶ γελοῖαι».

Εἰς τὸν Ἑκαταῖον ἀκολουθεῖ ἀργότερα ὁ **Ἡρόδοτος** ἀπὸ τὴν Ἀλικαρνασσόν, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἱστορικὴν του διήγησιν προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ τὰς αἰτίας τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ διὰ τοῦτο λέγεται καὶ «πατὴρ τῆς ἱστορίας».

Ποίησις **Ἡ λυρική ποίησις - Ἀρχίλοχος.**

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Ὅμηρον ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ **λυρική ποίησις**, νέον εἶδος ποιήσεως. Οἱ ποιηταὶ ἔψαλλον τὰ ποιήματά των μὲ τὴν συνοδείαν λύρας. Ἡ λυρική ποίησις ἦτο σπουδαῖον μάθημα διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν νέων.

Τὰ ἔργα τῶν παλαιότερων λυρικῶν ποιητῶν ἐχάθησαν καὶ δὲν τὰ γνωρίζομεν. Τὰ ἔργα ποὺ ἐσώθησαν ἔχουν τόσῃν τελειότητῃ, ὥστε νομίζει κανεὶς, ὅπως εἶπε Γερμανὸς ἐπιστήμων, ὅτι «οἱ ποιηταὶ των ἔπεσαν ἀπὸ τὸν οὐρανόν».

Ὡς ὁ μεγαλύτερος λυρικὸς ποιητὴς θεωρεῖται ὁ **Ἀρχίλοχος** ἀπὸ τὴν Πάρον. Ὁ Ἀρχίλοχος ἔζησεν, ὅταν βασιλεὺς τῶν Λυδῶν ἦτο ὁ **Γύγης** (708—628 π.Χ.).

Όταν ήτο ακόμη νέος, έλαβε μέρος εις την αποίκισιν τής Θάσου. Εις μεγάλην δέ ήλικίαν έλαβε μέρος εις τόν πόλεμον τής πατρίδος του έναντίον τής νήσου Νάξου.

Άπό τά όλίγα αποσπάσματα πού έμειναν από τά ποιήματά του, άντιλαμβανόμεθα ότι ήτο μέγας ποιητής. Η άγάπη και τó μῖσός του, πού προέρχονται από ζώην ταλαιπωρημένην, έκφράζονται εις τά ποιήματά του μέ τρόπον παθητικόν. Τό αίσθημα πού τόν κινεί, είναι ό,τι ό ίδιος ήσθάνθη και έπαθεν.

Ό Καλλίνος ό Έφεσίος, Θεόγνις, Άλκαϊός.

Παλαιότερος από τόν Άρχίλοχον ήτο ό ποιητής Καλλίνος από την Έφεσον, ό όποιος αφιέρωσε την ποιήσιν του εις την ύπηρεσίαν τής πατρίδος. Εις τά ποιήματά του ό Καλλίνος παρακινεί τούς συμπατριώτας του εις πόλεμον έναντίον τών Κιμμερίων, πού ήπείλουν την πατρίδα των. Έξυμνει δέ τόν θάνατον ύπέρ πατρίδος ώς την ύψιστην τιμήν. Ό μεγαλύτερος ποιητής από την Ίωνίαν ήτο ό Μίμνερος ό Κολοφώνιος. Εις τά ποιήματά του δίδει χρῶμα, μελωδίαν, και πνεῦμα.

Άλλοι ποιηταί ήσαν: ό Θεόγνις από τά Μέγαρα. Άπό τά ποιήματά του άντιλαμβανόμεθα την σφοδρότητα τών έσωτερικῶν αγώνων μεταξύ εύγενῶν και τοῦ δήμου εις τά Μέγαρα.

Ό Άλκαϊός από την Μυτιλήνην, υπερέφανος ποιητής, έξύμνησεν εις τά ποιήματά του τούς αγῶνας έναντίον τών τυράννων.

Ίωνική τέχνη.

Εις την κατασκευήν ναῶν οἱ Ίωνες έδωσαν μεγαλοπρέπειαν μέ τούς κίονας, πού κατεσκεύασαν, δια νά βαστάσουν τόν ναόν. Ό **Ίωνικός ρυθμός** όπως λέγεται εκ τής μορφής τών κίωνων, παρουσιάζει εύκνησίαν και λεπτότητα, τά όποια είναι χαρίσματα τών Ίώνων αποίκων τής Μικρῆς Άσίας.

Παράδειγμα Ίωνικοῦ ρυθμοῦ αποτελεῖ, εις την Άκρόπολιν τῶν Άθηνῶν, ό ναός τής Άθηνᾶς Νίκης.

Εις την **πλαστικήν** έπρωτοστάτησαν πάλιν οἱ Ίωνες μέ την κατασκευήν αγαλμάτων (κάτι δια τó όποιον αγάλλεται ό άνθρωπος).

Ἡ ἰωνικὴ νῆσος Νάξος, χάρις εἰς τὸν πλοῦτόν της εἰς μάρμαρα, ὑπῆρξε τότε σπουδαῖον ἐργαστήριον πλαστικῆς.

Τὸ μέγα **ἀγαλμα τῆς Σφιγγὸς** εἰς τοὺς Δελφούς, εἶναι ἔργον Ναξίων ἀγαματοποιῶν. Ἡ νῆσος ἐπίσης Σάμος, ὑπῆρξεν ὀνομαστὴ διὰ τοὺς ἀρχιτέκτονας καὶ τοὺς ἀγαματοποιούς της. Ὁ **Ροῖκος** καὶ ὁ **Θεόδωρος** δὲν ἦσαν μόνον ἀριστοὶ ἀρχιτέκτονες καὶ ἀγαματοποιοί, ἀλλὰ καὶ οἱ πρῶτοι ποὺ ἐδίδαξαν τὴν κατασκευὴν χυτῶν χαλκῶν ἀγαλμάτων.

Ὁ Ἡρόδοτος ἐπαινεῖ τοὺς δύο κρατῆρας ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἄργυρον, τοὺς ὁποίους εἶδεν εἰς Δελφούς, ἔργα τοῦ Θεοδώρου χάριν τοῦ Κροίσου, διὰ τὴν ἀφιέρωσιν αὐτῶν εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς θεόν.

Ὀνομαστὴ εἰς τὴν Σάμον ἦτο οἰκογένεια Μαρμαρογλύφων. Οἱ σπουδαιότεροι ὑπῆρξαν οἱ ἀδελφοὶ **Βούπαλις** καὶ **Ἀθωνίς**.

Σ α π φ ῶ.

Ἡ σπουδαιότερα πρόοδος τῶν γυναικῶν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν εἶναι, ὅτι ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν.

Ἡ μεγαλύτερα γυναικεῖα μορφή, ποὺ ἐξέχει εἰς τὴν κίνησιν αὐτὴν ὑπῆρξεν ἡ λεσβία ποιήτρια **Σαπφώ**.

Ὁ Πλάτων τὴν ἐθεώρησεν ὡς τὴν δεκάτην μοῦσαν.

Ἡ Σαπφὼ ὑπέφερε μὲ ὑπομονὴν πολλὰ κατὰ τὴν ἐξορίαν της, εἰς τὴν ὁποίαν κατεδικάσθη διὰ πολιτικούς λόγους. Ἦλθεν ὅμως καιρὸς, ποὺ οἱ συμπατριῶταί της ἀντελήφθησαν τὴν πνευματικὴν ἰδιοφυΐαν της καὶ τὴν ἐτίμησαν. Ἐχάραξαν μάλιστα τὴν εἰκόνα της εἰς νομίσματα.

Πλησίον της συνεκεντρώθησαν ἐκλεκταὶ νέαι διὰ τὴν νὰ μορφωθοῦν. Μεταξὺ τῶν ἀνεπτύχθη τρυφερά ἀγάπη πρὸς τὴν διδάσκαλον καὶ ἔρως πρὸς τὸ κάλλος τῆς ποιήσεως. Ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα ἀποσπάσματα τῆς ποιήσεως τῆς Σαπφoῦς ἀντιλαμβανόμεθα τὴν ποιητικὴν τέχνην καὶ τὴν ὠραιότητα τῆς ποιήσεώς της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΟΙ ΚΟΙΝΟΙ ΔΕΣΜΟΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ αἱ διάλεκτοι αὐτῆς.

Ἡ διασπορὰ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, καὶ ὁ χωρισμός των εἰς κρατίδια - πόλεις ἦτο ἡ αἰτία νὰ μὴ ἐπιτύχουν μόνοι οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὴν πολιτικὴν των ἑνωσιν. Ἐν τούτοις ἡ ὥραία των γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὠμίλουν εἰς τὰ πέρατα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, οἱ θεοί, τοὺς ὁποίους ὅλοι ἐλάτρευον, αἱ πανηγύρεις καὶ οἱ ἀθλητικοὶ των ἀγῶνες, ἀπετέλεσαν τοὺς ἀκαταλύτους δεσμούς των.

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα καὶ ὅλα τὰ ἀριστουργήματα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἦτο μία. Εἰς τὰ διάφορα ὅμως μέρη τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὠμιλεῖτο κατὰ διάφορον τρόπον. Ὑπῆρχον δηλαδὴ καὶ τότε, ὅπως καὶ σήμερον διάφοροι διάλεκτοι.

Οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Βοιωτοὶ ὠμίλουν τὴν ἰδικὴν των διάλεκτον. Τὴν ἰδίαν διάλεκτον ὠμίλουν καὶ οἱ ἄποικοι των Αἰολεῖς, οἱ ὅποιοι ἐπῆγαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ὥς ἄποικοι ἀπὸ τὰ μέρη αὐτὰ (Αἰολικὴ διάλεκτος).

Εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὴν Εὐβοίαν καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους ὠμιλεῖτο ἡ Ἰωνικὴ διάλεκτος. Τὴν ἰδίαν διάλεκτον ὠμίλουν καὶ οἱ ἄποικοι τῶν Ἰωνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὴν Μίλητον, τὴν Ἐφεσον, καὶ εἰς τὰς νήσους Χίον καὶ Σάμον. Εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὰς ἀποικίας τῶν Δωριέων ὠμιλεῖτο ἡ Δωρικὴ διάλεκτος.

Οἱ θεοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Ὁ Ἡρόδοτος λέγει ὅτι οἱ ποιηταὶ Ὀμηρος καὶ Ἡσίοδος «...εἰσι οἱ ποιήσαντες θεογονίην Ἑλλήσι καὶ τοῖσι θεοῖσι τὰς ἐπωνυμίας δόν-

τες και τιμάς τε και τέχνας διελόντες και εἶδεα αὐτῶν σημῆναντες· εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἐδημιούργησαν μὲ τὴν ποιητικὴν των φαντασίαν τοὺς ἑλληνικοὺς θεοὺς. "Ἐδωσαν εἰς αὐτοὺς ὀνομασίας και τιμάς, ἀπένειμαν εἰς αὐτοὺς τέχνας, και παρέστησαν τὰς μορφάς των. "Ολοι οἱ θεοὶ και αἱ θεαὶ ζοῦν ὡς μία οἰκογένεια ἐπάνω εἰς τὸν "Ολυμπον. Ἡ κοινωνία των δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν γῆν. Κάθε θεὸς ἢ θεὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ ἀνθρώπινα. Ἀμείβουν τὸν δικαίον και τιμωροῦν τὸν κακόν. Προστάτις τοῦ κράτους και τοῦ δικαίου εἶναι ἡ θεὰ **Θέμις**.

Τὰ ὁμηρικὰ ἔπη δίδουν ἠθικὴν ὑπόστασιν εἰς τοὺς θεοὺς. Οἱ ποιηταὶ των μᾶς παρουσιάζουν τοὺς θεοὺς, ὡς τελειότερους ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, και προστατάς τῆς νέας τάξεως τοῦ δικαίου. Ὁ ἀνθρώπος εἰς κάθε του πράξιν αἰσθάνεται φόβον πρὸς τοὺς θεοὺς και σέβεται τὴν δικαιοσύνην.

Ἡ ὁμηρικὴ θρησκεία ἐθεμελιώθη ἐπάνω εἰς ἠθικὰς βάσεις. Ἐγινε δεκτὴ ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατίαν, και μὲ τὸν καιρὸν ἦτο ἡ ἐπίσημος θρησκεία ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου χάρις εἰς τὴν εὐρεῖαν διάδοσιν τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν ἔγιναν πανελλήνιοι.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευον, ὅτι οἱ θεοὶ εὐρίσκονται πλησίον των και τοὺς προστατεύουν. Ἐπομένως κάθε ἀνθρώπος ἦτο δυνατόν νὰ ἔρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν μαζί των.

Ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας προσήχετο και προσέφερε θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς διὰ τὴν οἰκογένειάν του, οἱ ἄρχοντες διὰ τὸ κράτος, και κάθε ἄτομον διὰ τὸν ἑαυτόν του. Ἱερεῖς δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ μεσολαβοῦν μεταξὺ ἀνθρώπων και θεῶν, ὅπως συνέβαιναν εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ὁ ἱερεὺς ἦτο ὑπάλληλος τῆς πόλεως. Ἐπέβλεπε τὸν νόον, ἀπὸ τότε ποὺ ἔγινεν αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη νὰ ἰδρῦεται πλησίον τοῦ παλαιοῦ βωμοῦ ὁ κατάλληλος διὰ τὸν θεὸν οἶκος. Ὁ κάθε δὲ πολίτης ἦτο δυνατόν νὰ λάβῃ τὴν θέσιν τοῦ ἱερέως, και δὲν ὑπῆρχε προνομιοῦχος τάξις, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προήρχετο ὁ ἱερεὺς.

Ὁ πολίτης ἐκανόνιζε μόνος τὰς ὑποχρεώσεις του πρὸς τὸν θεόν. Δὲν ὑπῆρχε δέ, ὅπως εἰς τὴν Ἀνατολήν, προνομιοῦχον ἱερατεῖον νὰ δεσμεύῃ τὸ ἄτομον μὲ ὀρισμένους τύπους και ἄλλας διδασκαλίας. Ὁ ἀρχαῖος λοιπὸν Ἕλλην εἶχε θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν.

Ἡ θρησκευτικὴ αὐτὴ ἐλευθερία ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ποιητὰς νὰ πλάττουν μύθους περὶ τῶν θεῶν, και νὰ τοὺς δίδουν κάθε τόσο νέναν

ζωήν. Τοῦτο ὠδήγησεν εἰς τὴν **ἀνεξιθρησκείαν**. Πρῶτοι οἱ Ἕλληνες ἀντελήφθησαν, ὅτι τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ κάθε ἀνθρώπου εἶναι τὸ ἴδιον. Ἀδιάφορον ἂν τοῦτο ἐκφράζεται κατὰ διάφορον τρόπον ἀπὸ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον ἄνθρωπον. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ φράσις τοῦ γραμματικοῦ καὶ ρήτορος **Ἀθηναίου** «σοὶ μὲν ταῦτα δοκοῦντα ἔστω, ἐμοὶ δὲ τάδε».

Μαντεῖα - Ἀμφικτυονίαι.

Ὁ σπουδαιότερος θεὸς τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας ὑπῆρξεν ὁ Ἀπόλλων, ὁ ὁποῖος ἀντικατέστησε παλαιὰν λατρείαν τοῦ θεοῦ ἡλίου. Αἱ ἐπωνυμίαι του «Λυκηγενὴς (θέμα λυκ=Lux φῶς), «Λύκιος», «φοῖβος» (=φαFOS=φάος=φῶς) φανερώνουν τὸν Ἀπόλλωνα θεὸν τοῦ φωτὸς καὶ τῆς καθαρότητος. Τόπος τῆς γεννήσεώς του ὑπῆρξεν ἡ ὄχθη τῆς ἱερᾶς λίμνης τῆς νήσου Δήλου, ὅπου τὴν ἀνοιξιν ἐωρτάζετο ἡ γέννησίς του. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἥλιος «παντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει», καὶ ὁ Ἀπόλλων γνωρίζει ὅλα καὶ εἶναι θεὸς τῆς σοφίας.

ὑπὸ τὴν προστασίαν του ἦτο τὸ **Μαντεῖον τῶν Δελφῶν**. Τοῦτο ἱδρυσαν οἱ Δωριεῖς, ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐκεῖ ὑπῆρχε μεγαλοπρεπὴς καὶ ὠραῖος ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς τοῦ ὁποίου τοὺς τοίχους ἀνέγνωσεν ὁ Σωκράτης τὸ «**γνῶθι σαυτόν**». Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον, ὅτι ὁ Ἀπόλλων συνέτριψε τὸν φοβερὸν **Πύθωνα**, ποῦ ἦτο ἡ προσωποποιήσις τῶν σκοτεινῶν δυνάμεων τοῦ κάτω κόσμου, καὶ ἔγινεν ὁ σωτὴρ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀποικιῶν ἤρχοντο εἰς τοὺς Δελφοὺς, διὰ νὰ καθαρισθοῦν ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας, καὶ νὰ ἐρωτήσουν τὸν θεόν (νὰ λάβουν **χρησμόν**).

Τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἀπέκτησε μεγάλην σπουδαιότητα καὶ ἐθεωρήθη ἐθνικὸν ἱερὸν ἀπὸ τότε, ποῦ συνήρχοντο ἐκεῖ κατ' ἔτος οἱ Ἀμφικτύονες, ἀντιπρόσωποι τῶν γειτονικῶν πόλεων. Αἱ πόλεις δηλαδὴ, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἡνωμέναι διὰ θρησκευτικῶν δεσμῶν, ἐστελλον τὴν ἀνοιξιν εἰς τοὺς Δελφοὺς δύο ἀντιπροσώπους, τοὺς **ἑρομνημόνας**.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν πόλεων συνεζήτουν περὶ τῶν ὑποθέσεων τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ ὅποιον ἦτο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν

πόλεων τῆς Ἀμφικτυονίας. Ἀργότερον τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἀπέκτησε μεγαλύτεραν σημασίαν καὶ ἀπεφάσιζε καὶ διὰ σπουδαῖα πολιτικὰ ζητήματα τῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι μετεῖχον τῆς Ἀμφικτυονίας.

Τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια.

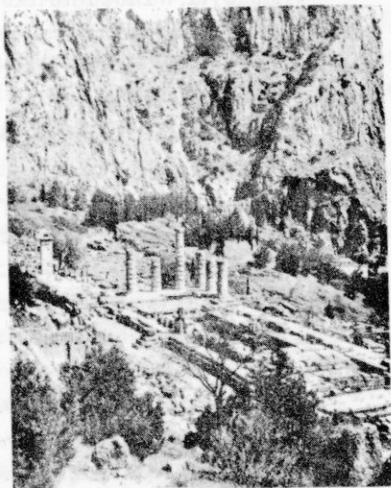
Αἱ ὁμηρικαὶ δοξασαί, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀπλῇ σκιά (εἶδωλον), καὶ μετὰ θάνατον εἶναι χωρὶς συνείδησιν, λείπουν κατὰ τὴν νέαν ἐποχὴν. Τώρα ἀναπτύσσεται εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ὑπάρχει μετὰ θάνατον εὐδαίμων ζωὴ. Ἡ πίστις αὕτη εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὰ λεγόμενα **μυστήρια**.

Αἱ τελεταὶ αὐταὶ προέρχονται κυρίως ἀπὸ τὴν λατρείαν τῶν χωρικῶν πρὸς τὴν Δήμητρα καὶ τὸν Διόνυσον, τὰ **Ἐλευσίνια μυστήρια**. Ἡ Δημήτηρ, ὁ Διόνυσος καὶ ἡ Κόρη, εἶναι ἡ Τριάς, πού ἐωρτάζετο εἰς τὴν Ἐλευσίνα.

Διὰ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων οἱ ἄνθρωποι, ὅσοι ἐμυοῦντο εἰς αὐτά, ἐλάμβανον γνῶσιν περὶ τῆς αἰωνίας μετὰ θάνατον ζωῆς. Τὸ κυριώτερον μέρος τῶν ἐορτῶν ἦτο ἡ ἀναπαράστασις τοῦ μύθου περὶ τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης καὶ ἡ ἀνεύρεσίς της ἀπὸ τὴν μητέρα Δήμητρα.

Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐμυοῦντο εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ἐγίνοντο υἱοὶ τῆς θεᾶς μητρός. Μὲ τὴν λατρείαν δὲ τοῦ Διονύσου ὁ ἄνθρωπος ἐλάμβανεν ὁμοιότητα θεϊκὴν. Εἰς τὰς λατρείας αὐτὰς κατωρθώνετο ἡ ἑξαρσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν θεότητα (ἐξίστασθαι), ἥ ἡ ἀποδοχὴ μέσα του αὐτοῦ τοῦ θεοῦ (ἐνθεος—ἐνθουσιασμός).

Δελφοί. Ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος.

ΟΙ άθλητικοί άγώνες.

Άπό τās σπουδαίās έκδηλώσεις του πολιτισμου των Έλλήνων ήσαν ή άσκησις του σώματος και οί **άθλητικοί άγώνες**. Είς άρχαιο-λογικά κρητικά εύρήματα της δευτέρας π.Χ. χιλιετηρίδος, εύρίσκομεν γυμναστικές παραστάσεις. Παρομοίās παραστάσεις βλέπομεν και είς μερικά αίγυπτιακά εύρήματα.

Είς την Έλλάδα όμως ό άγών έλαβεν ιδιαίτέραν σημασίαν. Έθεωρήθη ότι ή σπουδαιότερα **άρετή** του άνδρος είναι νά λαμβάνη μέρος είς τούς άγώνας, και νά κερδίξη την νίκην. Τοιαύτη αντίληψις περί της άρετης του άνδρος ήτο ξένη είς τούς λαούς της Άνατολής, καθώς και τό γυμνόν του σώματος. Τό νά φανή άνδρας γυμνός ήτο μεγάλη έντροπή λέγει ό Έρόδοτος «και άνδρα όφθηναι γυμνόν είς αίσχύνην μεγάλην φέρει».

Τά γυμνασιακά αγωνίσματα που έγινοντο είς την Όλυμπίαν, τούς Δελφούς, τόν Ισθμόν και την Νεμέαν, ανέπτυξαν είς τούς Έλληνας τό **άγωνιστικόν πνεύμα**. Τοῦτο φανερώνεται είς την προσπάθειαν των άθλητών νά κερδίσουν τόν στέφανον, ή την δάφνην. Άλλά και είς τούς πολέμους μεταξύ των πόλεων, νά κατανικήσουν τόν έχθρόν, και νά εξασφαλίσουν την έλευθερίαν.

Παιθαρχία, αποφασιστικότης, περφόνησις προς τόν θάνατον, ικανότης, καρτερία είς τόν πόνον και την στέρησιν, όλα αυτά τά προτερήματα ενός άνδρος είναι εκείνα που έχαρακτήριζον με δύο λέξεις οί άρχαίοι **«άρετήν άνδρός»**.

Αί πανηγύρεις και τό Μαντεϊόν των Δελφών συνεκέντρωναν όλους τούς Έλληνας από την κυρίως Έλλάδα και τās άποικίας. Έκει έδίδετο ευκαιρία είς αυτούς νά γνωρίζονται μεταξύ των. Με ιδιαίτέραν χαράν οί άποικοι συνηγόντο με τούς συγγενείς πολίτας της μητροπόλεως. Όλοι μαζί ήσθάνοντο, ότι ήσαν τέκνα μιās μητρός, της Έλλάδος, και ήσαν ύπερήφανοι διά την κοινήν των καταγωγήν. Τους ξένους λαούς, οί όποιοι ήσαν κατώτεροι από αυτούς, τούς έθεώρουν β α ρ β ά ρ ο υ ς (άπολιτίστους ανθρώπους).

Η τοιαύτη ένωσις των Έλλήνων ένέπνευσε τόν ποιητήν Άρχίλοχον, από την Πάρον, νά ονομάση όλους είς την Έλλάδα και τās άποικίας Πανελληνας. Άπό τότε τόν όνομα Έλληνες έγινε ή έθνική σημαία όλων των τέκνων της Έλλάδος.

Ἡ πρόοδος τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, καθὼς καὶ ἡ κυκλοφορία τοῦ χρήματος ἔφερε σπουδαίαν μεταβολήν, ὅχι μόνον εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτικήν.

Οἱ ἔμποροι καὶ οἱ βιομήχανοι ἀπέκτησαν κεφάλαια χρηματικά, καὶ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ συναγωνισθοῦν τοὺς γαιοκτῆμονας εὐγενεῖς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπετέλεσαν καὶ αὐτοὶ ἰδιαιτέραν τάξιν, τὸν δῆμον («Δημοκρατία»), ἣ ὅπως θὰ ἐλέγαμεν σήμερα τὴν «ἀστικήν τάξιν».

Ἡ τάξις αὕτῃ ἀπέκτησε μεγαλυτέραν δύναμιν ἀπὸ τότε ποὺ ἔγιναν μεταβολαὶ εἰς τὴν στρατιωτικὴν τακτικὴν καὶ τὸν ὅπλισμόν. Τὴν πρωτεύουσαν θέσιν κατὰ τὸν πόλεμον δὲν εἶχε πλέον τὸ πολεμικὸν ἄρμα, τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν εἰς τοὺς εὐγενεῖς. Τώρα τὰ κυριώτερα ὅπλα εἶναι ἐκεῖνα ποὺ κατασκευάζει ἡ ἐντοπία βιομηχανία καὶ χρησιμοποιεῖ ὁ ὀπλίτης.

Ἡ μάχη δὲν κρίνεται πλέον μὲ τὴν ἄρματικὴν μονομαχίαν τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων. Τὴν νίκην δίδουν οἱ πεζοὶ ὀπλίται, παρατεταγμένοι μὲ πειθαρχίαν, ὁ καθεὶς μὲ τὴν πανοπλίαν του.

Ὁ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνδυναμωθείς δῆμος ἤτο φυσικὸν νὰ ζητήσῃ ἴσα πολιτικὰ δικαιώματα μὲ τὴν ἀριστοκρατίαν. Αὐτὸ βέβαια ἐσήμαινεν ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας μεταξὺ τῶν τάξεων. Ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχον πολλοὶ ἔμποροι καὶ βιομηχανίαι, αἱ πολιτικαὶ ἀντιθέσεις ἦσαν σφοδρότεραι.

Νομοθέται — Τύραννοι.

Αἱ πολιτικαὶ ἀντιθέσεις μεταξὺ δήμου καὶ ἀριστοκρατίας κατέληγον συχνὰ εἰς στάσεις. Κατ' αὐτάς ἐζητοῦντο διὰ
7ος αἰὼν π.Χ. φοροὶ τρόποι καλλιτερεύσεως τῆς καταστάσεως.

Τότε ἐζητήθη ἀπὸ τὸν δῆμον ἡ κωδικοποίησις νόμων : συλλογὴ παλαιῶν συνηθειῶν ἀπονομῆς δικαιοσύνης. Τοῦτο ἐπροστάτευσεν τὸν πολίτην ἀπὸ κάθε αὐθαιρεσίαν τῶν ὑπαλλήλων.

Πρῶτος ὁ **Ἡσίοδος** ἀπὸ τὴν Ἀσκραν τῆς Βοιωτίας, ὕψωσε φωνὴν ὑπὲρ τῆς **δικαιοσύνης**, καὶ ἐναντίον τῆς διαφθορᾶς τῆς ἀρχούσης τάξεως.

Τὸ ἔργον τῆς κωδικοποιήσεως τῶν νόμων καὶ τῆς συμφιλιώσεως τῶν δύο πολιτικῶν μερίδων, ὀφείλεται εἰς τοὺς **νομοθέτας**, σπουδαίους ἄνδρας, ὅπως ὁ Ζάλευκος εἰς τοὺς Λοκροὺς τῆς Κάτω Ἰταλίας, ὁ Χαρόνδας εἰς τὴν Κατάνην τῆς Σικελίας, ὁ Πιττακὸς εἰς τὴν Μυτιλήνην, ὁ Δράκων καὶ ὁ Σόλων εἰς τὰς Ἀθήνας.

Κατὰ τοὺς πολιτικούς ἐκείνους ἀγῶνας, ὁ λαὸς εἶχεν ἀνάγκην ἀρχηγοῦ. Ὡς τοιοῦτος ἀνεδεικνύετο συνήθως ἰσχυρὸς ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος εἶχε τὴν ὑποστήριξιν τοῦ δήμου, καὶ εἰργάζετο διὰ τὰ συμφέροντά του. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτὸς ὠνομάσθη «τύραννος» (λέξις μικρασιατικῇ).

Πολλοὶ τύραννοι ὑπῆρξαν σπουδαῖαι προσωπικότητες καὶ σοφοὶ ἄνδρες. Εἰς τὴν διοίκησιν των ὀφείλονται πολλὰ ὡς πρὸς τὴν πρόοδον τῶν πόλεων. Οἱ τύραννοι ἀπησχόλησαν τοὺς πολίτας μὲ λαμπρὰ οἰκοδομήματα, καὶ ἄλλα κοινωφελῆ ἔργα. Διὰ τούτων ἔχον μόνον ὁ στολισμὸς τῆς πόλεως ἐγένετο πλουσιώτερος, ἀλλὰ καὶ οἱ πολῖται εἶχον πάντοτε ἐργασίαν.

Αἱ ὑπερπόντιαι ἐξ ἄλλου ἐπιχειρήσεις ποὺ ἀνελάμβανον οἱ τύραννοι ἀνέπτυσσον τὸ ἐμπόριον καὶ ἐπλούτιζον οἰκονομικῶς τὴν πόλιν.

Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ Ἕλληνες δὲν ἠγάπων τὰς τυραννίδας, καὶ ἐθεώρουν, ὅτι ἡ τυραννευομένη πόλις ἦτο ἐξάρτημα ἐνὸς ἀνδρός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΚΕΝΤΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΪΚΗΝ ΕΠΟΧΗΝ

Ὁ κόσμος τῆς Σπάρτης.

Κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον κατέλαβεν ἡ Σπάρτη, λόγῳ τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὅποιον ἐπολιτεύθησαν τὰ δωρικὰ φύλα, ποὺ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ.

Σπουδαῖοι Ἕλληνες σοφοὶ καὶ πολιτικοὶ ἐθεώρησαν τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης ὡς τὸ καλύτερον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀκόμη καὶ ὁ ἱστορικὸς **Πολύβιος**, ἐχθρὸς τῆς Σπάρτης, δὲν ἀπέκρυψε τὸν θαυμασμόν του διὰ τὸ πολίτευμά της.

Ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ διάταξις τῆς πολιτείας τῶν Λακεδαιμονίων ἦτο ἔργον τοῦ **Λυκούργου** («Λυκόεργος») αὐτὸς ποὺ κάμνει φωτεινὰ ἔργα).

Εἰς τὴν πραγματικότητά οἱ σπαρτιατικοὶ νόμοι ἦσαν παλαιαὶ δωρικαὶ συνήθειαι, αἱ ὅποια ἔλαβον ἰδιαιτέραν ἀνάπτυξιν μὲ τὴν ζωὴν τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν κατακτηθεῖσαν ἀπὸ αὐτοὺς χώραν.

Ἡ παλαιὰ στρατιωτικὴ κοινωνία τῶν Σπαρτιατῶν ἀνέζησεν εἰς τὴν **Ἀπέλλαν**, τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ τῆς Σπάρτης.

Τὸ συμβούλιον ἐπίσης τῶν γερόντων, ἡ **σπαρτιατικὴ γερουσία**, θὰ πρέπει νὰ ἀντιπροσωπεύῃ ἀρχηγούς τῆς παλαιᾶς ἀριστοκρατίας. Οἱ δύο βασιλεῖς της, ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὰ δύο παλαιὰ βασιλικά γένη τῶν **Αἰγιαδῶν** καὶ **Εὐρυποντιδῶν**, κατήντησαν ἀπλοῖ ὑπάλληλοι.

Σπουδαία ἀρχὴ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 8ου π.Χ. αἰῶνος ἦσαν οἱ **5 Ἔφοροι**. Οἱ Ἔφοροι εἰς τὴν ἀρχὴν εἶχον θρησκευτικὰ καθήκοντα (οὐρανοσκόποι). Ἀργότερον περιώρισαν τὴν δύναμιν τῶν βασιλέων, καὶ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 7ου π.Χ. αἰῶνος ἦσαν τὸ σπουδαιότερον σῶμα τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς.

Τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ τὰ δωρικὰ φύλα, ποὺ ἐγκατεστάθησαν

εἰς τὴν Λακωνίαν, ἦτο ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἐχρειάσθη πολλοὺς ἀγῶνας, διὰ νὰ καταβάλῃ τὴν δύναμιν τῶν Ἀχαιῶν.

Οἱ νικηθέντες ἔγιναν δοῦλοι τῶν κατακτητῶν (Εἰλωτες). Οἱ Εἰλωτες εἰργάζοντο μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιὰ των εἰς τὰ κτήματα τῶν κυρίων των, τοὺς **κλάρους**, καὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς τοὺς κυρίους των τὸν **κανόνα**, ὥρισμένον ποσὸν ξηρῶν καὶ ὑγρῶν καρπῶν.

Ἡ θέσις των ἦτο βέβαια μειονεκτικὴ ἀπέναντι τῶν κατακτητῶν, ἀλλὰ ἡ οἰκονομικὴ των κατάστασις ἦτο ὑποφερτὴ. Ὁ κύριος τοῦ κλήρου δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα, οὔτε νὰ πωλῇσῃ οὔτε νὰ ἐλευθερώσῃ Εἰλωτα.

Μόνον ἡ πολιτεία εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ καταστήσῃ ἐλευθέρους παλίτας Εἰλωτας, καὶ νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ εἰς τὸν πόλεμον. Τοῦτο συνέβη πολλάκις εἰς πολεμικὰς περιστάσεις.

Οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ **περίοικοι** (μικροῖδιοικτῆται γύρω ἀπὸ τὰ ὄρεινὰ κράσπεδα τῆς λακωνικῆς πεδιάδος), τὰ δύο αὐτὰ συγγενῆ γένη, εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἀναφέρονται ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς «Λακεδαιμόνιοι». Οἱ περίοικοι δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν **Ἀπέλλαν**, οὔτε εἰς τὴν σπαρτιατικὴν ἀγωγὴν.

Ἡ διαρκὴς ἀπασχόλησις τῶν Εἰλωτῶν εἰς τοὺς ἀγρούς, ἀπῆλλασσε τοὺς κυρίους Σπαρτιάτας ἀπὸ κάθε φροντίδα διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς.

Ἡ ὅλη των προσοχὴ ἐστρέφετο εἰς τὴν πολεμικὴν ἄσκησιν, καὶ τὰς ἄλλας ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν πολιτείαν.

Ἡ Σπάρτη μέγα στρατόπεδον.

Ὁ νέος Σπαρτιάτης, λιτὸς εἰς τὴν τροφὴν καὶ τὴν ἐνδυμασίαν του, σκληραγωγημένος, μὲ σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἀνωτέρους του, καὶ εὐπειθὴς πρὸς αὐτοὺς, διεκρίνετο ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Ἡρόδοτος πολὺ χαρακτηριστικῶς ὁμιλεῖ διὰ τὴν σπαρτιατικὴν ἀγωγὴν μὲ ὅσα λέγει : «Λακεδαιμόνιοι κατὰ μὲν ἓνα μαχόμενοι οὐδαμῶν εἰσι κακίονες (κατώτεροι) ἀνδρῶν, ἀλέες (ὅλοι μαζί) δὲ ἄριστοι ἀνδρῶν ἀπάντων· ἐλεύθεροι γὰρ ἔοντες οὐ πάντα ἐλεύθεροὶ εἰσι· ἔπεστι γὰρ σφι δεσπότης νόμος, τὸν ὑποδειαίνουσι (τὸν ὅποιον φοβοῦνται).... ποιεῦσι γὰρ τὰ ἂν ἐκεῖνος ἀνώγῃ (διατάσσει)· ἀνώγει

δὲ τωὐτὸ αἰεὶ, οὐκ ἔων φεύγειν οὐδὲν πλῆθος ἀνθρώπων ἐκ μάχης, ἀλλὰ μένοντας ἐν τῇ τάξει ἐπικρατέειν ἢ ἀπόλλυσθαι».

Ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ εἰς τὴν Σπάρτην ἐγνώρισεν ἀπλότητα, καὶ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ ἦσαν κατανεμημένα εἰς ὅλους τοὺς πολίτας. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα, ὅταν ἔζη ὁ Θουκυδίδης, διετηρεῖτο ἡ κατάστασις αὐτή. Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Θουκυδίδου : «...μετρία...ἐσθῆτι καὶ ἐς τὸν νῦν τρόπον πρῶτοι Λακεδαιμόνιοι ἐχρήσαντο καὶ ἐς τὰ ἄλλα πρὸς τοὺς πολλοὺς οἱ τὰ μείζω κεκτημένοι ἰσοδίατοι μάλιστα κατέστησαν».

Ἡ Λακεδαιμονίων πολιτεία «ὁ κατεστεῶς κόσμος Σπαρτιήτησι», κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἐθεμελιώθη ἐπάνω εἰς στρατιωτικὴν ἀγωγὴν· παρουσιάζει δὲ διάφορον χαρακτῆρα ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν ποὺ εἶχον περὶ κράτους οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, κυρίως τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων.

Πελοποννησιακὴ συμμαχία.

Ἡ κατακτητικὴ ὁρμὴ τῆς Σπάρτης ἐξεδηλώθη ἐναντίον τοῦ Ἀργούς, καὶ τῆς πλουσίας γείτονος Μεσσηνίας. Μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Μεσσηνίας οἱ Σπαρτιάται ἐγειτόνευσαν μὲ τοὺς Ἡλείους. Μεταξὺ τούτων ἀνέπτυξεν ἡ Σπάρτη φιλίαν. Εἰς τοὺς ἀγῶνας δὲ τῆς Ὀλυμπίας τὸ 720 π. Χ. διὰ πρώτην φορὰν ἔλαβον μέρος καὶ Σπαρτιάται ἀθληταί.

Ἡ ἐπιρροὴ τῆς Σπάρτης εἰς ὁλόκληρον τὴν Πελοπόννησον ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε πολλαὶ πόλεις προστετέθησαν εἰς τὴν συμμαχίαν της. Μὲ ἡγεμόνα τὴν Σπάρτην συνεκροτήθη ἡ **Πελοποννησιακὴ συμμαχία**, ἡ ὁποία προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅταν οἱ Πέρσαι ἠπειλῶσαν τὴν ἐλευθερίαν της.

Πολιτισμός.

Ἡ Σπάρτη μὲ τὴν ἀπασχόλησιν τῶν νέων της εἰς τὰ πολεμικά, καθυστέρησεν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν.

Ἐν τούτοις, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἐλληνικὸν ἀποικισμὸν μὲ τὴν ἔδρυσιν τῆς ἀποικίας τοῦ **Τάραντος**, εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν. Ὁ ἀποικισμὸς αὐτὸς ἔφερεν εἰς ἐπικοινωνίαν τοὺς Σπαρτιάτας μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας τῶν Ἰωνικῶν πόλεων.

Τότε ἤλθον εἰς τὴν Σπάρτην ὁ μουσικὸς **Τέρπανδρος** ἀπὸ τὴν Λέσβον, καὶ ὁ λυρικὸς ποιητὴς **Ἀλκμάν** ἀπὸ τὰς Σάρδεις. Σπουδαῖος ὑπῆρξεν ὁ ποιητὴς **Τυρταῖος**, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Εἰλωτῶν (Β΄ Μεσσηνιακὸς πόλεμος) ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας θάρρος καὶ ἐνθουσιασμόν.

Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ πολεμικὰ του ἐμβατήρια (« Ὑποθήκας ») ἔχει ὡς ἐξῆς :

Καὶ πάλιν ὅποιοι ἀνάμεσα στοὺς πρώτους ξεψυχήσῃ,
καμάρι τῆς πατρίδος του καὶ τῶν γονιῶν τιμῇ,
τοῦτον μαζὶ μοιρολογοῦν καὶ γέροντες κι' ἀγόρια.
καὶ τὸ χωριὸ του ὁλάκερο τὴν θλιψὶν του βαστᾷ.
Καὶ ὁ τάφος του πασίγνωστος, καθὼς καὶ τὰ παιδιὰ του
καὶ τῶν παιδιῶν του τὰ παιδιὰ κι' ὅλη ἡ γενιὰ μαζὶ
κι' ἡ δόξα δὲν ξεγράφεται ποτὲς ἢ τὸνομα του :
καὶ μέσ' στὸ χῶμα γίνεται ἀθάνατος καὶ ζῇ,
ἐκεῖνος ποὺ σὰν πολεμᾷ καὶ μάχεται καὶ στέκει,
γὰρ τὴν πατρίδα, τὰ παιδιὰ σὰν ἄνδρας σκοτωθῇ».

(μετάφρασις Σ. Μενάρδου).

Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι εἰς τὴν Σπάρτην ἔδειξαν ἐπίσης, ὅτι ἡ σπαρτιατικὴ τέχνη εἶναι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἰωνικῆς τέχνης (8ος καὶ 7ος αἰὼν π.Χ.).

Σπαρτιατικὴ κύλιξ.
6ος αἰὼν π.Χ.

Ἀρχιτέκτων τῆς ἀρχαϊκῆς ἐπο-
χῆς καὶ τορευτὴς (μεταλλοτέχνης),
ἀπὸ τὴν Σπάρτην ὑπῆρξεν ὁ **Γιτιά-**
δας, ὁ ὁποῖος ἐκόσμησε τὸ ἐσωτερι-
κὸν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς μετὰ χάλ-
κινα ἐλάσματα, ποὺ ἔφεραν μυθολο-
γικὰς παραστάσεις. Διὰ τοῦτο καὶ
ἡ Ἀθηνᾶ τοῦ ναοῦ ἔλαβε τὸ ὄνομα
Χαλκίοικος.

Ἡ Λακωνία ἦτο κατὰ τὴν
ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν σημαντικὸν ἀγγειο-
πλαστικὸν κέντρον. Ἀξιόπρόσεκτος
δὲ εἶναι ἡ **σπαρτιατικὴ κύλιξ**

(άπλωτον ποτήριον με βάσιν και δύο λαβάς), μελανόμορφος, πού ει-
κονίζει Σπαρτιάτας όπλίτας, οί όποίοι φέρουν εις τούς ώμους των πε-
σόντα όπλίτην.

Εις την Πελοπόννησον κατά την αρχαικήν εποχήν έμορφώθη
ό δωρικός ρυθμός. Η αρχιτεκτονική τών κιώνων του ανταποκρίνεται
πρός τό καλλιτεχνικόν αίσθημα τών Δωριέων. Είναι άπλοϊ χωρίς βά-
σιν, και ό κορμός των ένίοτε είναι μονόλιθος. Ός επί τό πλείστον δέ
έχει περισσοτέρους κυλινδρικούς σπονδύλους. Γύρω από τόν κορμόν
ύπάρχουν κάθετοι **ραβδώσεις** με όξείας ράχεις. Πρός τά επάνω ό κορ-
μός λεπτύνεται, διά νά δεχθῇ τό **κιονόκρανον**, τό όποϊον αποτελείται
από τόν **έχϊνον**, στρογγυλόν κατά την εποχήν αύτήν, και τόν **άβακα**,
τετράγωνον πλάκα.

Η Σπάρτη κατεπολέμησε τούς τυράννους και έβοήθησε τούς
Αθηναίους νά ανατραπῇ ή τυραννίς εις τάς Αθήνας (510 π.Χ.).

Αί Αθῆναι.

Έν βλέμμα επί τοῦ χάρτου μάς δίδει την έντύπωσιν, ότι ή Αττι-
κή έχει σχῆμα τριγωνικόν. Τό ανατολικόν τμήμά της βρέχεται από την
θάλασσαν. Η Αττική είναι χώρα όρεινή, τό δέ έδαφός της δέν είναι
πολύ εύφορον. Τό κλίμα της όμως είναι τό ωραιότερον εις την
Ελλάδα.

Οί παλαιότατοι κάτοικοι τῆς Αττικῆς είχαν άντιληφθῇ, ότι τό
πτωχόν έδαφος τῆς χώρας των είχε δύο σπουδαία πλεονεκτήματα. ἤτο
κατάλληλον διά την καλλιέργειαν τῆς ελαίας, και τό αττικόν χῶμα ἤτο
έκεϊνο πού έχρειάζετο διά την κατασκευήν τών καλυτέρων πηλίνων
αγγείων.

Πολύ ένωρίς λοιπόν άνεπτύχθη εις την Αττικήν τό έμπόριον.
Αθηναῖοι, έμπειροι εις τά ναυτικά, έφερον με τά πλοιά των εις άλλα μέρη
έλαιον και ώραῖα πήλινα αγγεία. Ελάμβανον δέ από αυτά σῖτον, τό
σπουδαιότερον προϊόν, πού είχαν ανάγκην οί κάτοικοι τῆς πολῦ πτω-
χῆς εις σῖτον αττικῆς γῆς.

Κατά την Μυκηναϊκήν εποχήν αἱ Αθῆναι ἤτο έδρα βασιλέων.
Επάνω εις την Ακρόπολιν, την όποίαν περιέβαλλεν ισχυρότατον τεῖ-
χος, ἤσαν τά βασιλικά ανάκτορα. Ίχνη τοῦ τείχους (απελαργικόν τεῖ-
χος), όπως τό όνομάζει ό Θουκυδίδης), σώζονται μέχρι σήμεραν.

Ἀπὸ τοὺς παλαιότερους βασιλεῖς τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρξεν ὁ Θησεύς. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον τοῦ Θησεῦς εἶναι, ὅτι κατήργησε τὰς κυβερνήσεις τῶν διαφόρων πόλεων τῆς Ἀττικῆς καὶ ἤνωσεν ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς εἰς ἓν κράτος, ὅπως μᾶς λέ-

700 περίπου π.Χ. γει ὁ Θουκυδίδης : «ἐπειδὴ . . . Θησεὺς ἐβασίλευσε, γενόμενος μετὰ τοῦ ξυνητοῦ (μὲ σύνεσιν) καὶ δυνατὸς τὰ τε ἄλλα διεκόσμησε τὴν χώραν καὶ καταλύσας τῶν ἄλλων πόλεων τὰ τε βουλευτήρια καὶ τὰς ἀρχάς ἐς τὴν νῦν πόλιν οὕσαν, ἐν βουλευτήριον ἀποδείξας καὶ πρυτανεῖον, **ξυνώκισε πάντας**». Τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρξεν ὁ Κόδρος, ὁ ὅποιος, συμφῶνως πρὸς τὸν μῦθον, προσέφερε τὴν ζωὴν του χάριν τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος του.

Οἱ Δωριεῖς, ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν στερεάν Ἑλλάδα, δὲν ἐξήλυσαν τὸ πτωχὸν καὶ πετρῶδες ἔδαφος τῆς Ἀττικῆς, ἀλλὰ ἀφῆκαν αὐτὴν ἀριστερά των, καθὼς κατήρχοντο εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ κυβέρνησις τῶν Ἀθηναίων.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν βασιλείαν, τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως ἀνέλαβον οἱ Εὐπατριῶται, πλούσιοι Ἀθηναῖοι. Ἀπὸ τούτους ἐξελέγοντο κάθε χρόνον οἱ ἐννέα ἄρχοντες, διὰ τὴν κυβέρνησιν τῶν Ἀθηναίων.

Ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας διετήρησε τὴν παλαιοτάτην ὀνομασίαν καὶ ἐλέγετο Ἀρχων βασιλεὺς, εἶχε δὲ θρησκευτικὰ μόνον καθήκοντα. Ὁ δεῦτερος εἶχε καθήκοντα πολεμικά **683 π.Χ.** καὶ ἐλέγετο πολέμαρχος. Ὁ τρίτος, ἐλέγετο ἄρχων ἐπώνυμος, ἐπειδὴ τὸ ὄνομά του ἦτο συνδεδεμένον μὲ τὸ ἔτος τῆς ἀρχῆς του (ἐπὶ Νουσινίου ἄρχοντος). Οἱ ἄλλοι ἐξ εἶχον κυρίως δικαστικὰ καθήκοντα, διὰ τοῦτο καὶ ἐλέγοντο θεσμοθέται.

Κοινωνικαὶ τάξεις - Σόλων.

Ἐκτὸς τῶν εὐπατριδῶν, εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας ὑπῆρχον οἱ γεωργοὶ (γεωμόροι), καὶ οἱ τεχνῖται (δημιουργοί). Πολλοὶ γεωργοί, ἐπειδὴ δὲν εἶχον κτήμματα, εἰργάζοντο εἰς τοὺς ἀγροὺς τῶν

πλουσίων, καὶ ἔπρεπε νὰ παραδίδουν εἰς τοὺς κυρίους τὸ $\frac{1}{10}$ τῶν εἰσοδημάτων (ἐκτεμόροι). Ὅσοι δὲν ἠδύναντο νὰ πληρώσουν τὰ χρέη των εἰς τοὺς πλουσίους, ἐγίνοντο δοῦλοι αὐτῶν. Τοῦτο ὥριζε παλαιὰ σκληρὰ συνθήκεια.

Ἡ ἄδικος αὐτῇ διανομῇ τῆς γῆς ἐγίνετο ἀκόμη μισητὴ ἀπὸ ἄλλην σκληρὰν διάταξιν. Σύμφωνα με αὐτὴν ἡ μίσθωσις τῶν κτημάτων ἐγίνετο με ἐγγύησιν αὐτὰ τὰ σώματα τῶν ἐκτεμόρων. Ὁ κύριος δέ, ἐὰν δὲν ἐλάμβανε τὸ μίσθωμα, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ τοὺς ἐργάτας καὶ τὰ τέκνα των.

Ἀλλὰ καὶ οἱ χωρικοί, ὅσοι εἶχον κτήματα καὶ ἐδανείζοντο ἀπὸ τοὺς εὐπατρίδας, ἔπρεπε νὰ δίδουν ὡς ἐγγύησιν αὐτὰ τὰ σώματά των. Νόμοι γραπτοὶ δὲν ὑπῆρχον τότε εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ προστατεύουν τὸ δίκαιον τῶν πολιτῶν.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου π.Χ. αἰῶνος αἱ πτωχαὶ τάξεις ὑπέφεραν πολὺ εἰς τὰς Ἀθήνας, μέγα δὲ ἦτο τὸ μῖσός των ἐναντίον τῶν πλουσίων. Τότε οἱ πτωχοὶ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν μαζί με τοὺς χωρικούς, οἱ ὅποιοι ἔζων εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη τῆς Ἀττικῆς, ἐσχημάτισαν ἰσχυρὸν κόμμα. Ἡ δύναμις τῶν Εὐπατριδῶν δὲν ἦτο πλέον μεγάλη. Ὁ λαὸς ἐζήτησε τότε νόμους δικαίους καὶ μεγάλη ἀναταραχὴ ἐπεκράτησεν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἡ καταγραφὴ τῶν ὑπαρχόντων ἕως τότε νόμων («κωδικοποιήσεις») ἀπὸ τὸν **Δράκοντα** (624 π.Χ.), ἐπροστάτευε βέβαια τοὺς πολίτας ἀπὸ τὰς αὐθαιρεσίας τῶν ὑπαλλήλων, ἀλλὰ δὲν ἐθεράπευσε τὴν κατάστασιν.

Ἀπὸ τὸν κίνδυνον, εἰς τὸν ὅποιον εὐρέθησαν τότε αἱ Ἀθηναῖοι, ἔσωσεν αὐτὰς ὁ Εὐπατρίδης Σόλων, ἀπὸ πλουσιωτάτην ἀθηναϊκὴν οἰκογένειαν. Νέος ἀκόμη ὁ Σόλων ἔκαμε πολλὰ ταξίδια καὶ ἐπεσκέφθη τὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, αἱ ὅποιοι ἐδίδαζαν εἰς τὸν φιλομαθῆ νέον πολλὰ ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν πρόοδόν των εἰς τὸ ἐμπόριον.

Ὁ Σόλων ἀπέκτησε μεγάλην ἀγάπην μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν του, διότι αὐτὸς ἐνέπνευσεν ἐνθουσιασμὸν καὶ ὁρμὴν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, νὰ ἀνακτῇσιν τὴν Σαλαμῖνα, τὴν ὁποίαν εἶχον καταλάβει οἱ Μεγαρεῖς: «ἄομεν εἰς Σαλαμῖνα, μαχησόμενοι περὶ νήσου ἱμερτῆς χαλεπὸν τ' αἰσχος ἀπωσόμενοι» (ἐμπρὸς εἰς τὴν Σαλαμῖνα! ἐμπρός! ἄς πολεμήσωμεν διὰ τὴν ποθητὴν νῆσον, νὰ ἀποπλύνωμεν τὴν ἐντροπὴν ἀπὸ τὸ πρόσωπόν μας). Ἦσαν αὐτοὶ οἱ στίχοι τοῦ ποιήματος τοῦ Σό-

λωνος, πού ἐνέπνευσαν ἐνθουσιασμόν εἰς τὸ πλῆθος.

Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος.

Ὁ Σόλων, ἂν καὶ ἦτο Εὐπατρίδης, ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν πτωχῶν ἐναντίον τῶν πλουσίων. Μὲ τὰ φλογερά του δὲ ποιήματα ὑπεστήριξε τὰ δίκαια τῶν πτωχῶν. Τὰ δύο κόμματα συνε-
594 π.Χ. φώνησαν ἐπὶ τέλους νὰ τὸν ἐκλέξουν ἄρχοντα («διαλλα-
κτὴν»). Ἐδῶσαν δὲ εἰς αὐτὸν ἀπόλυτον ἐξουσίαν νὰ μετα-
βάλῃ τὴν πολιτείαν.

Ὁ Σόλων μόλις ἔγινεν ἄρχων, ὥρισε διὰ νόμου, κανεὶς πολίτης νὰ μὴ εἶναι κτῆμα τοῦ ἄλλου, καὶ δὲν ἐπετρέπετο νὰ πωλῇται δοῦλος διὰ χρέη. Ὅσοι δὲ ἐβαρύνοντο μὲ παλαιὰ χρέη, ἀφίνοντο ἐλεύθεροι. Πολλοὶ ἄνθρωποι τότε ἀνεκουφίσθησαν ἀπὸ τὸ βάρος τῶν χρεῶν. Ὁ νό-
μος αὐτὸς ὠνομάσθη *σεισάχθεια*.

Μὲ τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐξαγω-
γῆς σιτηρῶν, πλὴν τοῦ ἐλαίου, τοῦ ὁποίου ἡ παραγωγή ἡϋξήθη, ὁ Σόλων ἐμερίμνησε διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Ἐπέ-
τυχε δὲ ἐμπορικὴν συνεργασίαν μὲ τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Χαλκίδα.

Διαιρέσεις τῶν πολιτῶν.

Ἡ διαιρέσις τῶν πολιτῶν εἰς τέσσαρας τάξεις (**πεντακοσιο-
μέδιμνοι, ἱππεῖς, ζευγῖται καὶ θῆτες**), ἱκανοποίησε τὸ πολιτικὸν αἵ-
τημα τῶν πολιτῶν. Κάθε πολίτης πού ἦτο εἰς θέσιν νὰ παράγῃ 500
μεδίμνους σίτου ἢ κριθῆς, ἢ 500 μέτρα ἐλαίου ἢ οἴνου, κατετάσσετο
εἰς τὴν πρώτην τάξιν. Ἀπὸ τὴν τάξιν αὐτὴν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέ-
γυνται οἱ πολῖται εἰς τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα δὲν ἦσαν πλέον
προνόμιον τῆς ἀριστοκρατίας.

Εἰς τὴν **Ἐκκλησίαν τοῦ δήμου** ἐλάμβανον μέρος ὅλοι οἱ πολῖ-
ται Ἀθηναῖοι, πού συνεπλήρωσαν τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των.

Δημοκρατικώτερον βῆμα ἦτο τὸ δικαστήριον τῆς **Ἡλιαίας**, εἰς
τὸ ὅποιον συμμετεῖχον καὶ οἱ θῆτες, καθὼς καὶ **ἡ ἔφεσις τῶν διαδίκων**
εἰς τὰ λαϊκὰ δικαστήρια. Τούτων ἡ ἀπόφασις ἦτο τελεσίδικος.

Αἱ συνελεύσεις εἰς τὴν Πνύκα ἐγίνοντο ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος.

Ἦτο δυνατόν ὁμως νὰ γίνη συνέλευσις καὶ ὅταν κάτι ἔκτακτον συνέβαινε εἰς τὴν πόλιν. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀπεφάσιζον οἱ πολῖται περὶ πολέμου, περὶ εἰρήνης, περὶ ἐκστρατειῶν καὶ συμμαχιῶν μὲ ἄλλα κράτη, καθὼς καὶ διὰ οἰκονομικὰ καὶ ἄλλα πολιτικὰ ζητήματα.

Εἰς κανὲν ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος τὸ σῶμα αὐτὸ τῆς πολιτείας δὲν εἶχε τόσην σπουδαιότητα, ὅσην ἀπέκτησεν ἡ Ἐκκλησία τοῦ δήμου μὲ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ ἐκκλησία ἐξέλεγεν ἐπίσης δι' ἐν ἔτος τοὺς ἄρχοντας, οἱ ὅποιοι ὤφειλον, ὅταν ἐτελείωνεν ἡ θητεία των, νὰ λογοδοτήσουν ἐνώπιον αὐτῆς.

Τοὺς νόμους διὰ τὴν ψήφισίν των εἰς τὴν Ἐκκλησίαν παρουσίαζον οἱ β ο υ λ ε υ τ αῖ, οἱ ὅποιοι ἦσαν 400 καὶ ἐξελέγοντο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν δι' ἐν ἔτος (βουλὴ τετρακοσίων).

Ἡ ἐπίδρασις τῆς σολωνείου νομοθεσίας εἶχε μεγάλην ἔκτασιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ὅπου ἀργότερον ἐπεξετάθη ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν. Προέκυψε δὲ ὁμοιόμορφος νομοθετικὸς κώδιξ καὶ προήχθησαν αἱ περὶ δικαίου ἀντιλήψεις τῶν Ἑλλήνων.

Ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος ὠφελήθησαν καὶ οἱ Ρωμαῖοι, τῶν ὁποίων ἡ «δωδεκάδελτος» περιέχει στοιχεῖα τῆς νομοθεσίας του.

Ὁ Σόλων ἐσεβάσθη τὸ παλαιὸν δικαστικὸν σῶμα, τὸν **Ἄρειον Πάγον** καὶ τὸ διητήρησεν. Τὸ ἀνώτατον αὐτὸ δικαστήριον ἐδίκαζε τὰς φονικὰς δίκας καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐσκέπτοντο νὰ ἀνατρέψουν τὸ πολίτευμα.

Ὁ Σόλων τέλος ἔδωσε γ ε ν ι κ ῆ ν ἀ μ ν η σ τ εῖ α ν. "Ὅταν δὲ ἐτελείωσεν ὁ χρόνος τῆς ὑπηρεσίας του πρὸς τὴν πατρίδα, ἔφυγεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἡ φήμη του ἦτο μεγάλη. Βασιλεῖς τὸν προσεκάλεσαν πλησίον των, διὰ νὰ τὸν γνωρίσουν καὶ νὰ ὁμιλήσουν μαζί του. Ὁ βασιλεὺς τῆς Λυδίας Κ ρ οῖ σ ο ς, ὁ πλουσιώτατος τῶν χρόνων ἐκείνων, προσεκάλεσε τὸν Σόλωνα εἰς τὴν αὐλήν του. "Ὅταν ὁ Σόλων μετέβη ἐκεῖ, ὁ Κροῖσος ἔδειξεν εἰς αὐτὸν τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ ἄλλα του ἀγαθὰ. Εἰς τὸ τέλος ἠρώτησε τὸν Σόλωνα, ἐὰν γνωρίζῃ εὐτυχέστερον ἄνθρωπον ἀπὸ αὐτόν. Ὁ Σόλων ἀπήντησε, καθὼς μᾶς διηγεῖται ὁ Πλούταρχος : «Γνωρίζω εὐτυχέστερον ἄνθρωπον ἀπὸ σὲ τὸν Τέλλον. Αὐτὸς ὑπῆρξεν ἀνὴρ χρηστός καὶ ἄφησεν εἰς τὴν πατρίδα ἄριστα παιδιὰ, ὁ ἴδιος δὲ εὗρε θάνατον ἀριστεύσας ὑπὲρ τῆς πατρίδος». Ἡ ἀπάντησις τοῦ Σόλωνος ἐφάνη παράδοξος εἰς τὸν Κροῖσον καὶ ἄγροικος, διότι ὁ Σόλων δὲν ἐμέ-

τρεῖς τὴν εὐτυχίαν οὔτε μὲ ἄργυρον οὔτε μὲ χρυσόν.

Ἐν τούτοις ὁ Κροῖσος ἠρώτησε καὶ πάλιν τὸν Σόλωνα, ἐὰν μετὰ τὸν Τέλλον γνωρίζει ἄλλον ἄνθρωπον εὐδαιμονέστερον. «Μάλιστα εἶπεν ὁ Σόλων, γνωρίζω τὸν Κλέοβιν καὶ Βίωνα, ποὺ ἦσαν ἀγαπημένοι ἀδελφοὶ καὶ ἠγάπησαν πολὺ τὴν μητέρα των. Αὐτοὶ ἐξεύχθησαν τὴν ἀμαξίαν καὶ ὠδήγησαν τὴν μητέρα των εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἥρας, καὶ ἔφθασαν εἰς τὸν χρόνον τῆς θυσίας. Οἱ πολῖται καλοτύχησαν τὴν εὐτυχῆ μητέρα. Ἀφοῦ δὲ ἐθυσίασαν καὶ ἔπειαν, ἐκοιμήθησαν γλυκὸν ὕπνον, εὐχарιστημένοι διὰ τὴν τόσῃν δόξαν καὶ δὲν ἐξύπνησαν πλέον».

Τότε ὁ Κροῖσος ὠργισμένος ἠρώτησε τὸν Σόλωνα «ἡμᾶς δέ..... εἰς οὐδέναν τίθης εὐδαιμόνων ἀριθμὸν ἀνθρώπων; καὶ ὁ Σόλων, λέγει ὁ Πλούταρχος, οὔτε κολακεύειν βουλόμενος αὐτὸν οὔτε περαιτέρω παροξύνειν, «Ἐλλήσιν», εἶπεν, «ὦ βασιλεῦ Λυδῶν, πρὸς τε τᾶλλα μετρίως ἔχειν ὁ θεὸς ἔδωκε, καὶ σοφίας τινός..... ἢ τύχαις ὁρῶσα παντοδαπαῖς χρώμενον αἰεὶ τὸν βίον, οὐκ ἔχ' τοῖς παροῦσιν ἀγαθοῖς μέγα φρονεῖν οὐδὲ θαυμάζειν ἀνδρὸς εὐτυχίαν μεταβολῆς χρόνον ἔχουσιν· ἔπεισι γὰρ ἐκάστῳ ποικίλον ἐξ ἀδήλου τὸ μέλλον· ὥ δ' εἰς τέλος ὁ δαίμων ἔθετο τὴν εὐπραξίαν, τοῦτον εὐδαίμονα νομίζομεν».

Πεισίστρατος.

Ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ συγκροτηθοῦν πολιτικὰ κόμματα, τὰ ὁποῖα μὲ τὸν καιρὸν ἔλαβον τοπικὸν χαρακτῆρα («πεδίακοί», «παράλαιοι», «διάκριοι»).

Τὸ τρίτον κόμμα, ἐκείνων ὅσοι κατέκουν εἰς τὴν διακρίαν, τὴν ὁρεινὴν χώραν τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Βριλησσοῦ (Πεντέλης), εἶχεν ἀρχηγὸν τὸν **Πεισίστρατον**. Περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου μανθάνομεν, ὅτι ἀνῆκεν εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ διεκρίθη ὡς στρατιώτης εἰς τὸν πόλεμον διὰ τὴν Σαλαμῖνα.

Ἦτο ἀντίπαλος τοῦ Σόλωνος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀντιληφθῇ τὰς ἱκανότητάς του καὶ τὴν εὐφυΐαν του.

Ὁ Πεισίστρατος κατώρθωσε νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του τοὺς χωρικούς, οἱ ὁποῖοι ἐζήτουν ἀναδασμὸν τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἠθελον τὴν ἀνατροπὴν τῆς σολωνείου νομοθεσίας.

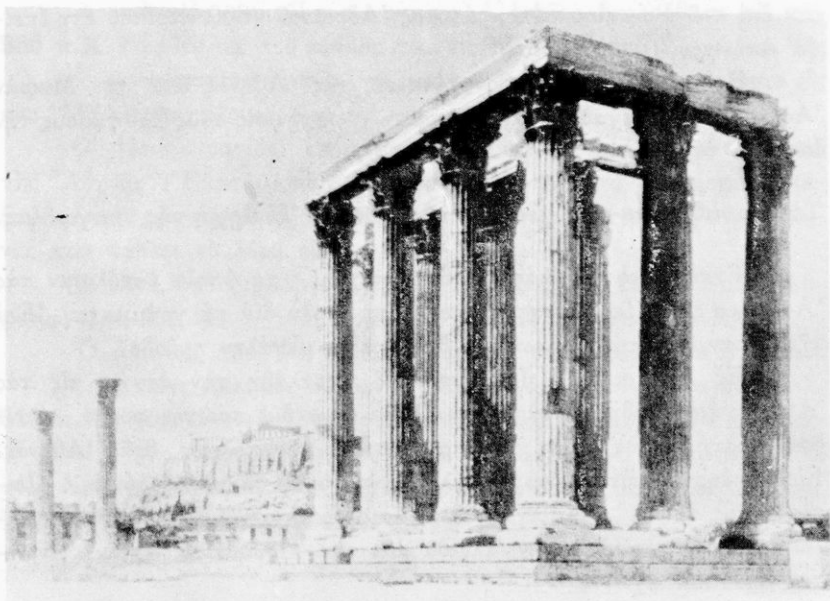
Αἱ Ἀθήναι ἐπὶ Πεισιστράτου.

Ὁ Πεισίστρατος ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τῶν Ἀθηνῶν διὰ τῆς βίας. Ἐκυβέρνησεν ἐν τούτοις μὲ σωφροσύνην καὶ **540—528 π.Χ.** διετήρησε τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος. Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἐγνώρισε τότε λαμπρὰν διοίκησιν. Ὁ Ἀριστοτέλης χαρακτηρίζει τὴν τυραννίδα τοῦ Πεισιστράτου μᾶλλον δημοκρατικὴν παρὰ τυραννικὴν (αἰελέγετο.....ὥς ἡ Πεισιστράτου τυραννὶς ὁ ἐπὶ Κρόνου βίος εἴη)).

Ἡ πολιτικὴ τοῦ Πεισιστράτου ἀπέναντι τῶν ἄλλων πόλεων ἦτο φιλειρηνική. Συνῆψε φιλικὰς σχέσεις μὲ τὴν Σπάρτην καὶ μὲ ἄλλας πόλεις.

Ὁ Πεισίστρατος ἐπροστάτευσε πολὺ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα εἰς τὴν Ναύκρατιν, τῆς Αἰγύπτου, εἰς τὰ βόρεια παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, καθὼς καὶ εἰς τὴν Ἱταλίαν, φανερῶνουν ὅτι Ἀθηναῖοι ἔμποροι ἐπὶ Πεισιστράτου ἐκόμιζον ἐμπορεύ-

Ὁ ἐν Ἀθήναις ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς.

ματα εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα. Ἀπὸ τότε αἱ Ἀθῆναι ἤρχισαν νὰ γίνωνται σοβαρὰ δύνاميς κατὰ θάλασσαν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Εἰς τὸ Σίγυριον, εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ Ἑλλησπόντου, ἰδρύθη πόλις Ἀθηναϊκὴ καὶ ἐπροστάτευε τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων, ποὺ ἔπλεον εἰς τὸν Εὐξεινον Πόντον. Ἐπὶ Πεισιστράτου ὁ Ἀθηναῖος Μιλτιάδης ἱδρυσεν εἰς τὴν Χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως σπουδαίαν Ἀθηναϊκὴν ἀποικίαν καὶ ἔγινε κύριος ὅλης τῆς θρακικῆς Χερσονήσου.

Ὁ Πεισίστρατος ὑπεστήριξε τοὺς χωρικοὺς. Ὄρισε δικαστάς, οἱ ὅποιοι ἐπῆγγαιναν εἰς τὰ χωρία καὶ ἔλυον τὰς διαφορὰς τῶν χωρικῶν (κατὰ δῆμους δικασταί). Κατεσκεύασε μεγάλους δρόμους, οἱ ὅποιοι διευκόλυνον πολὺ τοὺς χωρικοὺς, νὰ φέρουν τὰ προϊόντα των εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐφερεν ὕδωρ ἀπὸ ἄλλα μέρη εἰς τὴν πτωχὴν ἀπὸ νερὸ πόλιν καὶ ἔκτισε δημοσίαν κρήνην, τὴν Ἐνεάκρουνον. Ἡ κρήνη ἦτο στοὰ μὲ κίονας δωρικοῦ ρυθμοῦ ἐμπρός. Εἰς τοὺς τοίχους ἦσαν οἱ κρουνοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους, ἔρρεε τὸ ὕδωρ. Ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐκτίσθη τότε ὁ παλαιότερος ναὸς τῆς Ἀθῆνας, τὸ Ἐκατόμπεδον, καὶ εἰς τὴν Ἐλευσῖνα τὸ τελεστήριον. Τότε ἐτέθησαν καὶ τὰ θεμέλια τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ὁ ὁποῖος ἐτελειώσεν ἐπὶ τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ (650 περίπου ἔτη ἔπειτα ἀπὸ τὸν Πεισίστρατον).

Πολλοὶ τεχνῖται ἤλθον τότε εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, διὰ νὰ ἐργασθοῦν, καὶ ἔκαμαν γνωστὴν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν ἑλληνικὴν τέχνην.

Τὰ Παναθήναια—Τὰ μεγάλα Διονύσια—Ἡ ἀρχὴ τῆς τραγωδίας.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ διάφορα ἔργα τέχνης, τὰ ὁποῖα ἐστόλισαν τὰς Ἀθήνας, ὁ Πεισίστρατος ἐφρόντισε πολὺ διὰ τὰ γράμματα. Ἐπὶ τῆς τυραννίδος του ἡ ποιητικὴ τέχνη εἶχε μεγάλην πρόοδον.

Ἐξ ἑτῆ, πρὶν ὁ Πεισίστρατος καταλάβῃ τὴν ἀρχήν, εἰς τὰς Ἀθήνας ἐωρτάσθησαν τὰ Παναθήναια διὰ πρώτην φοράν, σπουδαία ἑορτή, πρὸς τιμὴν τῆς προστάτιδος τῆς πόλεως θεᾶς Ἀθηνᾶς. Εἰς τὴν ἑορτὴν αὐτὴν, ποὺ ἐπανελαμβάνετο κάθε τέσσαρα χρόνια, ὁ Πεισίστρατος ἔδωκε τὴν μεγαλυτέραν λαμπρότητα. Ὄρισε νὰ ἀπαγγέλλωνται ποιήματα ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν, καὶ νὰ γίνωνται μουσικοὶ ἀγῶνες.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ ἐορτάζουν ἐπίσης μὲ μεγάλο-πρέπειαν τὰ μεγάλα Διονύσια, πρὸς τιμὴν τοῦ συμπαθοῦς των θεοῦ Διονύσου. Κατὰ τὴν ἐορτὴν αὐτὴν ἐγίνετο ὁ περίφημος χορὸς τῶν σατύρων. Ὁρισμένοι ἄνδρες μὲ ἐνδύματα ἀπὸ δέρματα τράγων παρίστανον τοὺς συνοδοὺς τοῦ θεοῦ καὶ ἐχόρευαν γύρω ἀπὸ βωμόν. Ὁ ἀρχηγὸς των συνέθετε ποίημα, τὸ ὁποῖον ἐψάλλον ὅλοι μαζί. Τὸ ποίημα αὐτό, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὸν θεόν, ἐλέγετο διθύραμβος. Κατόπιν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ χοροῦ ἐχώριζεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους χορευτὰς καὶ συνωμίλει μαζὶ των. Ἀπὸ τὸν διθύραμβον, κατὰγεται ἡ ἀρχαία τραγωδία.

Εἰς τὸν Πεισίστρατον, ἡ εἰς τὸν υἱόν του Ἴππαρχον, χρεωστοῦμεν τὴν συλλογὴν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων. Εἰς τὰς Ἀθήνας τότε προσεκλήθησαν ἄνδρες σοφοί, διὰ νὰ συλλέξουν τὰ σκορπισμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἔργα τῶν ποιητῶν τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας.

Οἱ Πεισιστρατίδαι.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πεισιστράτου ἐκυβέρνησε τὰς Ἀθήνας ὁ υἱὸς του Ἴππαρχος, ὁ ὁποῖος ἠκολούθησε τὸ πα-
580 π.Χ. ράδειγμα τοῦ πατρὸς του εἰς τὴν διοίκησιν τῆς χώρας. Ὡς προστάτης δὲ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ἐκάλεσεν εἰς τὰς Ἀθήνας ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας.

Οἱ Πεισιστρατίδαι ἐκόσμησαν τὸ ἀνατολικὸν ἀέτωμα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς (Ἐκατόμπεδον) μὲ ὥραϊα γλυπτὰ, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν τὴν μάχην τῶν θεῶν ἐναντίον τῶν γιγάντων. Ἡ μορφή τῆς Ἀθηνᾶς ποῦ πάλλει τὸ δόρυ εἶναι γεμάτη δύναμιν καὶ ὁρμῇ.

Ἐπειτα ἀπὸ διοίκησιν 14 ἐτῶν, ὁ Ἴππαρχος ἔπεσε θύμα δολοφονίας ἀπὸ δύο νέους, τοῦ Ἀρμόδιου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονος.

Ὁ ἀδελφὸς του Ἰππίας, ὁ ὁποῖος τὸν διεδέχθη ὑπῆρξεν ἀπὸ τότε σκληρὸς τύραννος. Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ ὀλίγα ἔτη πολ-
510 π.Χ. λοὶ εὐγενεῖς ἐξόριστοι συνηθροίσθησαν καὶ μὲ τὴν βοήθειαν σπαρτιατικῶν στρατευμάτων, ἠνάγκασαν τὸν Ἰππίαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ὁ Ἰππίας ἔφυγεν εἰς τὴν Περσίαν. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀποκατεστάθη τότε τὸ πάτριον πολίτευμα.

Ὁ Κλεισθένης καὶ ἡ Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν πτώσιν τῆς τυραννίδος, εἰς τὰς Ἀθήνας τὰ παλαιὰ κόμματα ἡγωνίσθησαν διὰ νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσίαν. Νικητὴς ἀνεδείχθη ὁ **Κλεισθένης** ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Ἀλ-
508 π.Χ. χμεωνιδῶν, ἡ ὁποία ἡγωνίσθη περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους διὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος. Κατόπιν σφοδρῶν πολιτικῶν ἀγώνων ἐκ μέρους τῶν ἄλλων κομμάτων, τὰ ὁποῖα ὑπεστηρίζοντο καὶ ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Κλεομένην, ὁ Κλεισθένης κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχήν.

Αἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ Κλεισθένους.

Ὁ Κλεισθένης μὲ τὰς ἀλλαγὰς του εἰς τὸ πολίτευμα ἔδωκεν ἴσα πολιτικά δικαιώματα εἰς τοὺς πολίτας. (Διαιρέσεις τῶν πολιτῶν εἰς δέκα φυλάς: Ἐρεχθίδες, Αἰγίδες, Πανδιωνίδες, Λεοντίες, Ἀκαμαντίες, Οἰνίδες, Κεκροπίες, Ἰποθωντίες, Αἰαντίες, Ἀντιοχίδες).

Ἡ διάταξις τῶν φυλῶν ἀπετέλεσε τὸ θεμέλιον τῆς νέας ὀργανώσεως τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν. Πρὸς τὰς δέκα φυλάς ἀνταπεκρίνοντο αἱ δέκα τάξεις τῶν πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατὸν ὡς ὁπλίται. Ἐπὶ κεφαλῆς τούτων ἦσαν οἱ **στρατηγοί**, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 501 π.Χ. ἐξελέγοντο ἀπὸ κάθε φυλῆν. Ἦσαν δὲ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ πολεμάρχου.

Ἐκάστη φυλὴ ἐξέλεγε πεντήκοντα βουλευτάς, ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν βουλευτῶν μὲ τὴν νέαν τάξιν ἀνῆλθεν εἰς 500.

Ἡ κατὰ σειρὰν ἄσκησις τῶν βουλευτικῶν καθηκόντων (ἀπρὸς τάνεις), «βουλή πρυτανεύουσα», «ἐπιστάτης τῶν πρυτάνεων»), καὶ ἡ κατ' ἀναλογίαν ἀντιπροσώπευσις τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας εἶναι τὸ πρῶτον παράδειγμα, ποῦ ἀναφέρει ἡ ἱστορία. Ὁ τρόπος αὐτός, μὲ τὸν ὁποῖον ὅλοι οἱ πολῖται (ὁ δῆμος) λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας, εἶναι ἡ **Κλεισθένειος δημοκρατία**. Διὰ τὴν προστασίαν τῆς ἐψηφίσθη ὁ **δοσρακισμός**. Οἱ Ἀθηναῖοι δηλαδὴ πολῖται ἠδύνατο μὲ τὴν ψῆφόν των νὰ ἐξορίσουν ἐπὶ δέκα ἔτη πολίτην, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο ἐπικίνδυνος εἰς τὴν Πολιτείαν.

Ὁ Κλεισθένης, καθὼς καὶ ὁ Πεισίστρατος, ἐσεβάσθησαν καὶ διέτηρξαν τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος. Ἐπεδίωξαν μόνον νὰ τοὺς συμπλη-

ζώσουν χάριν τῆς προόδου τῆς πατρίδος.

Διὰ τοιαύτην πατρίδα, ἡ ὁποία ἐπροστάτευε τοὺς πολίτας καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ὑπερήφανοι. Τὴν ἠγάπησαν πολὺ καὶ ἦσαν πάντοτε ἔτοιμοι νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς.

Ἡ Ἀττικὴ πλαστική.

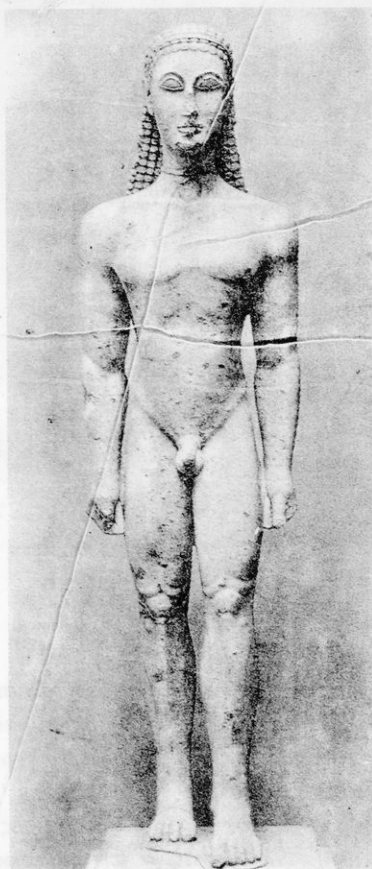
Οἱ τεχνῖται τῆς Ἀττικῆς πολλὰ ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τοὺς Ἴωνας συναδέλφους των, οἱ ὅποιοι ἤλθον εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ Πεισιστράτου. Ἀπὸ τὰ ὀραιότερα ἀγάλματα τῆς ἀττικῆς τέχνης εἶναι αἱ περίφημοι κόρη τῆς Ἀκροπόλεως, ποὺ φανερώουν μεγάλην πρόοδον εἰς τὴν τέχνην.

Μία ἀπὸ τὰς κόρας αὐτάς εἶναι καὶ ἡ λεγομένη κόρη τοῦ Ἀντήνορος, ἀπὸ τὸν πλάστην ποὺ τὴν κατεσκεύασεν.

Ἡ κόρη φορεῖ τὸν ἰωνικὸν χιτῶνα καὶ τὸν πέπλον, ὁ ὁποῖος σκεπάζει μόνον τὸν ἕνα ὤμον. Ἡ κόρη τοῦ Ἀντήνορος ἀπλῇ καὶ σοβαρῇ, διακρίνεται ἀπὸ τὰς ἄλλας. Ὁ τεχνίτης προσεπάθησε νὰ τῆς δώσῃ κάτι ἀπὸ τὸ ἀρρενωπὸν τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἀφιερώνετο.

Τὰ μαλλιά, οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ χεῖλη τῶν κορῶν ἦσαν χρωματισμένα. Μόνον ὁ πέπλος ἐφύλαττε τὴν λευκότητα τοῦ μαρμάρου. Ἦτο ὅμως καὶ αὐτὸς στολισμένος με σταυρούς, ἄνθη καὶ μαιάνδρους.

Μεγαλοπρεπέστερα παρουσιάζονται κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν περίο-

Κοῦρος ἐκ μαρμάρου.

Κόρη του Μουσείου 'Ακροπόλεως
(τέλος του 6ου αιώνας π.Χ.)

δον ἀγάλματα νέων, τῶν Κούρων.
Εἰς αὐτὰ οἱ καλλιτέχνηαι προσεπά-
θησαν νὰ δώσουν τὴν τελειοτέραν
μορφὴν τοῦ ἀνδρός. Τὰ ἀγάλματα
τῶν Κούρων ἐτοποθετοῦντο ἐμπρὸς
εἰς τοὺς ναοὺς, καὶ παρίστανον ὁ-
μοίωμα τοῦ θεοῦ, ἢ ἐτοποθετοῦντο
ἐπάνω εἰς τάφους καὶ παρίστανον
αὐτοὺς ποὺ ἐσκέπασεν ἡ γῆ. Δύο
κολοσσιαῖοι κοῦροι εὐρέθησαν εἰς
τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὸ
Σούνιον. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα
παρίστανον τοὺς Διοσκούρους, τὸν
Κάστορα καὶ τὸν Πολυδεῦκην.

Τὰ ἀγάλματα τῶν Κούρων
εἶναι γυμνά, διότι οἱ Ἕλληνες κατὰ
τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχον ἀρχίσει νὰ
ἀγωνίζωνται εἰς τὰ στάδια, καὶ νὰ
ἀσκοῦνται εἰς τὰ γυμνάσια ὀλόγυ-
μοι. Οἱ Ἕλληνες τότε καὶ ἀργότε-
ρον ἡῤ'χαριστοῦντο νὰ βλέπουν ὡ-
ραῖα γυμνασμένα νεανικὰ σώματα.
Διὰ τοῦτο οἱ τεχνῖται παρίστανον
γυμνοὺς τοὺς ἄνδρας, ἀκόμη καὶ
τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωάς των.

Γλυπτὰ Ἀρχαῖκά.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς πλα-
στικῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν προ-
ώδευσε καὶ ἡ γλυπτική, τὸ σφάλισμα μορφῶν ἐπάνω εἰς τὸ μάρμα-
ρον. Ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνας τὰς παραστάσεις, ποὺ εἶναι σκαλισμέναι εἰς τὴν
βάσιν ἐπιτυμβίων μνημείων, ἔχομεν καὶ μίαν στήλην γλυπτὴν. Ἀπὸ
τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὴν βάσιν τῆς, μανθάνομεν, ὅτι ὁ τεχνίτης ὠνομάζετο
Ἀριστοκλῆς, ὁ δὲ νεκρὸς Ἀριστίων. Ὁ τεχνίτης παρέ-
στησε τὸν Ἀριστίωνα μὲ πολεμικὴν στολὴν. Κρατεῖ τὸ δόρυ του καὶ ἡ

μορφή του φαίνεται κουρασμένη. Ο τεχνίτης ώσάν νά είχε την προαίσθησιν διὰ τοὺς κινδύνους, οἱ ὅποιοι ἠπειλουν τὴν Ἑλλάδα, καὶ παρουσιάζει τὸν Ἀριστίωνα ἀκοίμητον φρουρόν της. Ἐνδιαφέρον ἐπίσης ἀνάγλυφον εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον παριστάνει πιθανῶς ὀπλίτην νὰ τρέχει. Ὁ νέος εἰς μίαν στιγμὴν ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω, διὰ νὰ ἴδῃ ποῦ εὐρίσκονται οἱ ἀνταγωνισταὶ του. Καὶ ἡ στήλη αὕτη ἦτο ἐπάνω εἰς τάφον.

Οἱ ἀρχαῖοί μας πρόγονοι ἠρέσκοντο νὰ τοποθετοῦν ἐπάνω εἰς τοὺς τάφους παραστάσεις μετ' ζωρὰς καὶ εὐθύμους σκηνὰς ἀπὸ τὴν ζωὴν. Ὁ θάνατος, ποῦ ἔκρυπτε τὸ μνῆμα, συνεδύαζετο μετ' τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς ἐπάνω εἰς τὸ μνημεῖον.

Ζωγραφικὴ - Ἀγγειοπλαστική.

Εἰς τὸν στολισμὸν τῶν ἀετωμάτων τῶν ναῶν, καθὼς καὶ τῶν διαφόρων ἀγαλμάτων, ἔδιδε μεγάλην ζωὴν ἡ ζωγραφικὴ. Οἱ ζωγράφοι μετ' ὥραϊα χρώματα ἐζωντάνευον ὀρισμένas γραμμάς τοῦ προσώπου καὶ τῶν ὀφθαλμῶν. Δυστυχῶς ὁ χρόνος ἔσβησε τὰ ὥραϊα χρώματα, ποῦ εἶχαν τὰ ἀγάλματα, καὶ δὲν ἔμεινε ἀπὸ αὐτὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ κατάλευκον χρῶμά των.

Τὴν ἔλλειψιν ἔργων ζωγραφικῆς ἀναπληρῶνουν τὰ πλούσια ἀγγειοπλαστικὰ.

Ἐπιτύμβια στήλη τοῦ Ἀριστίωνος.

γεῖα τῆς περιόδου αὐτῆς, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται σήμερον εἰς τὰ μονασεῖα ὅλου τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὴν τέχνην τῶν ἀγγείων ἀντιλαμβάνομεθα τὸ πνεῦμα, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ καλλιτεχνικὸν αἶσθημα ποὺ εἶχον αἱ διάφοροι πόλεις, ποὺ τὰ ἐδημιούργησαν.

Εἰς τὰς ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφὰς εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ναύκρατιν καὶ τὴν νότιον Ρωσίαν, εὐρέθησαν ἑλληνικὰ ἀγγεῖα. Τοῦτο φανερώνει, ὅτι τότε οἱ ἔμποροι Ἑλλήνες ἔφερον καὶ ἐπώλουν ἀγγεῖα εἰς τὰ μέρη αὐτά.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν ἀγγείων εἶχον αἱ Ἰωνικαὶ καὶ πάλιν πόλεις. Ἀργότερον ὅμως τὴν θέσιν των ἔλαβον αἱ Ἀθῆναι, ὅπου τὸ ἐμπόριον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πεισιστράτου ἀνεπτύχθη σπουδαίως.

Τὰ ἀττικά ἀγγεῖα εἶναι μελανόμορφα. Ἐπάνω δηλαδὴ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγγείου μὲ μαῦρον βερνίκι, ἐζωγράφιζον τὰς εἰκόνας. Μὲ λεπτὸν δὲ ἐργαλεῖον ἐχαράσσοντο αἱ λεπτομέρειαι. Εἰς τὰ γυμνά μέρη, ἧ εἰς τὸ πρόσωπον τῶν γυναικῶν ἐτίθετο λευκὸν χρῶμα. Μὲ λευκὸν ἐπίσης χρῶμα ἐζωγράφιζον τοὺς χιτῶνας καὶ ἄλλα.

Ἀργότερον τὰ ἀγγεῖα ἦσαν ἐρυθρόμορφα. Δηλαδὴ ἐγάνωναν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγγείου μὲ μελανὸν χρῶμα καὶ ἄφιναν τὰς μορφάς, ποὺ εἶχον προηγουμένως σχεδιάσει. Μετὰ τὸ ψήσιμον τοῦ ἀγγείου αἱ μορφαὶ ἐλάμβανον κοκκινωπὸν χρῶμα.

Ἀπὸ τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος οἱ τεχνῖται ἔχουν τὴν ὑπερφάνειαν νὰ χαράσσουν τὰ ὀνόματά των ἐπάνω εἰς τὰ ἀγγεῖα («Νέαρχος ἐποίησεν»). Τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς θέσεως τοῦ τεχνίτου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν συνάδελφόν του τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκεῖ ὁ τεχνίτης δὲν μνημονεύει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὡς δημιουργὸν τοῦ ἔργου, καὶ χάνεται μέσα εἰς τὸν συνεταιρισμὸν εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει.

Οἱ ἀρχαῖοι Μακεδόνες.

Ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἑλληνικὰ φῦλα, τὰ ὁποῖα κατέλαβον τὴν Ἑλλάδα, τμῆμα ἀπὸ αὐτὰ ἐβάδισε πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολάς, καὶ κατέλαβε τὴν σημερινὴν Μακεδονίαν. Ἐκεῖ ιδρύθησαν χωριστὰ μακεδονικὰ κράτη, μὲ ἰδικούς των βασιλεῖς. Τὸ σπουδαιότερον ἦτο ἐκεῖνο ποὺ κατέλαβε τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ. Πρωτεύουσα τοῦ κράτους αὐτοῦ ἦσαν αἱ Αἰγαί (σημερινὴ Ἑδεσσα).

Οἱ κάτοικοι τῶν νέων ἐλληνικῶν κρατῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅσοι κατῴκουν εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη, ἦσαν ποιμένες. Ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῶν πεδινῶν μερῶν, ἡσχολοῦντο μὲ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

Τὸ πολίτευμά των ἦτο ἡ Ὀμηρικὴ βασιλεία, τὴν ὁποίαν οἱ Μακεδόνες, διετήρησαν καθ' ὅλον τὸν ἱστορικόν των βίον. Οἱ παλαιότεροι βασιλεῖς τῶν Μακεδόνων ἦσαν ὁ Περδίκκας Α', ὁ Ἀμύντας Α' καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὁ φιλέλλην.

Ἐπὶ κεφαλῇς τοῦ κράτους τῆς Μακεδονίας ἦτο ὁ βασιλεὺς. Ἡ δύναμὶς του ὅμως περιωρίζετο ἀπὸ τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον μέρος, ὅσοι ἐστρατεύοντο. Τὴν ἀπόφασιν διὰ σπουδαίας δίκας ἔδιδεν ἡ συνέλευσις τοῦ στρατευομένου λαοῦ. Αὕτῃ ἀνεκήρυσσε καὶ τὸν νέον βασιλέα. Ἡ ἴδια συνήθεια ὑπῆρχε καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀχαιῶν βασιλέων, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ὅμηρος. Ὅσοι ὑπῆρέτουν εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἱππεῖς, ἐλέγοντο ἑταῖροι τοῦ βασιλέως. Τὴν ὀμηρικὴν αὐτὴν ὀνομασίαν διετήρησαν μόνον οἱ Μακεδόνες ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας.

Οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς των πολέμους ἐναντίον τῶν γειτονικῶν κρατῶν, ἔγιναν πολὺ ἰσχυροὶ καὶ ἐθεώρουν τοὺς ἐαυτούς των Ἕλληνας.

Ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος μαρτυρεῖ διὰ τὴν ἐλληνικότητα τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων μὲ τοὺς λόγους του : « Ἕλληνας εἶναι τοὺτους τοὺς ἀπὸ Περδίκκω (τοῦ παλαιοτάτου Μακεδόνα βασιλέως) γεγονότας, κατὰπερ αὐτοὶ λέγουσι, αὐτὸς τε οὕτω τυγχάνω ἐπιστάμενος ».

Οἱ μακεδονικοὶ μῆνες, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ἔχουν σχέσιν μὲ θρησκευτικὰς ἐορτάς. Ὁ μὴν δηλαδὴ Ἀπελλαῖος (= Νοέμβριος) ὀνομάσθη ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴν ἐορτὴν Ἀπέλλα. Ὁ Δῖος, ὁ πρῶτος μὴν τοῦ ἔτους (= Ὀκτώβριος) ἀπὸ τὴν ἐορτὴν τοῦ Διός, τὰ « Δῖα ».

Οἱ Μακεδόνες ἐπειδὴ ἔζησαν εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Ἑλλάδος χωρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, δὲν εἶχαν κάμει μεγάλας προόδους εἰς τὸν πολιτισμόν, ὅπως οἱ Ἕλληνες τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος. Ἀργότερον ὅμως ἔλαβον τὴν πρώτην θέσιν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Θεσσαλοί.

Ἀπὸ τὰ παλαιότερα Ἑλληνικὰ κράτη τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος

ὑπῆρξε τὸ κράτος τῶν Θεσσαλῶν. Ἐκεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐγκατεστάθησαν ἑλληνικὰ φύλα.

Οἱ Θεσσαλοὶ κατῴκουν πρὶν εἰς τὴν Ἥπειρον. Κατόπιν ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἀπὸ ἐκεῖ. Ἐπέρασαν τὴν Πίνδον καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν πεδιάδα, τὴν ὁποῖαν διαρρέει ὁ Πηνειὸς ποταμός. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἀπὸ τότε ἐλέγετο «Θεσσαλί». Οἱ παλαιοὶ Ἀχαιοὶ κάτοικοι, ὅσοι ἔμειναν ἐκεῖ ἔγιναν φόρου ὑποτελεῖς εἰς τοὺς νέους κατακτητάς, καὶ ἐλέγοντο πενέσται. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν ἀνεμείχθησαν ὅλοι εἰς ἓν ἔθνος.

Ἡ παλαιὰ μυθικὴ παραδοσις ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου Θεσσαλικοῦ λαοῦ τῶν Λαπιθῶν, οἱ ὅποιοι κατῴκουν εἰς τὴν πεδινὴν Θεσσαλίαν, πλησίον τῆς Λαρίσης. Ἦσαν, ὅπως μᾶς λέγει ὁ ποιητὴς τῆς Ὀδυσσεΐας, ἄνδρες ἥρωες, εὐγενεῖς, φιλόδοξοι καὶ γενναῖοι πολέμισται.

Οἱ ἀρχαῖοι Θεσσαλοὶ ἦσαν καὶ αὐτοὶ διηρημένοι εἰς κοινότητες. Αἱ σπουδαιότεραι ἀπὸ αὐτὰς ἦσαν ἡ Κραννῶν, αἱ Παγασαί, ἡ Λάρισα καὶ αἱ Φεραί. Ἀρχηγοὶ τῶν ἦσαν οἱ εὐγενεῖς, ποῦ ἔτρεφον περιφήμους ἵππους. Ὅταν ὁμως ὑπῆρχε κίνδυνος πολέμου, ὅλοι αἱ Θεσσαλικοὶ κοινότητες ἐξέλεγον ἓνα ἀρχηγόν, τὸν τὰ γόν ὁ ὁποῖος διηύθυνε τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις.

Οἱ Βοιωτοὶ καὶ ὁ ποιητὴς Ἡσίοδος.

Ὅταν οἱ Θεσσαλοὶ κατέλαβον τὴν χώραν, ἡ ὁποία ἀπὸ τούτους ὠνομάσθη Θεσσαλία, οἱ παλαιοὶ τῆς κάτοικοι, ὅσοι δὲν ἔγιναν πενέσται, ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα των. Ἐβάδισαν νοτιώτερον καὶ ἐσταμάτησαν εἰς τὴν χώραν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη ἀπὸ αὐτοὺς Βοιωτία. Ἐκεῖ συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς Μινύας, τοὺς παλαιούς κατοίκους, τοὺς ὁποίους συνήντησαν εἰς τὴν νέαν των πατρίδα.

Τὸν πολιτισμὸν τῶν Μινυῶν δεικνύουν τὰ Μινυακὰ ἀγγεῖα.

Οἱ Βοιωτοὶ εἰς τὴν νέαν των πατρίδα ἔδρυσαν καὶ ἄλλας πόλεις. Αἱ σπουδαιότεραι ἀπὸ αὐτὰς ἦσαν ἡ Τανάγρα, αἱ Θεσπικί, ἡ Ἀλῖαρτος καὶ αἱ Θῆβαι.

Ἀργότερον αἱ Θῆβαι ἔγιναν ἡ ἡγεμὼν πόλις τῶν ἡνωμένων Βοιωτικῶν πόλεων. Κάθε μία πόλις ὁμως ἦτο ἀνεξάρτητος. Οἱ ἄνθρωποι ἀρχηγοὶ τῆς βοιωτικῆς ἐνώσεως ἐλέγοντο Βοιωτάρχαι.

Εἰς τὰς Θήβας ὑπῆρχε παλαιὰ ἀκρόπολις, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸν Κἀδμόν, ξένον οἰκιστὴν, ὠνομάσθη Κἀδμεΐα.

Περίφημον ὑπῆρξε τὸ βασιλικὸν γένος τῶν Λαβδακιδῶν εἰς τὰς Θήβας. Ἀπὸ αὐτὸ κατήγετο καὶ ὁ ἀτυχῆσας βασιλεὺς Οἰδίππους.

Ἀπὸ τὴν πόλιν Ἀσκραν τῆς Βοιωτίας, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἐλικῶνος, κατάγεται ὁ ποιητὴς Ἡσίοδος.

Ὁμηρον ὁ Ἡσίοδος εἶναι ὁ παλαιότατος Ἕλλην ποιητής.

700 π.Χ. Ὁ Ἡσίοδος ἐμιμήθη τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου καὶ εἶναι διδακτικὸς ποιητής. Τὰ δύο του ἔργα, «Θεογονία», καὶ

«Ἔργα καὶ Ἡμέραι» ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα. Εἰς τὸ πρῶτον ὁ Ἡσίοδος γράφει διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν θεῶν καὶ τοποθετεῖ τὴν Δίκην ὡς τὴν ἀχώριστον σύντροφον τοῦ Διός. Εἰς τὸ δεύτερον συμβουλεύει περὶ τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία ἐξασφαλίζει τὴν εὐδαιμονίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Εἰς ἓνα στίχον λέγει: «ἔργον οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δὲ τῶναιδος».

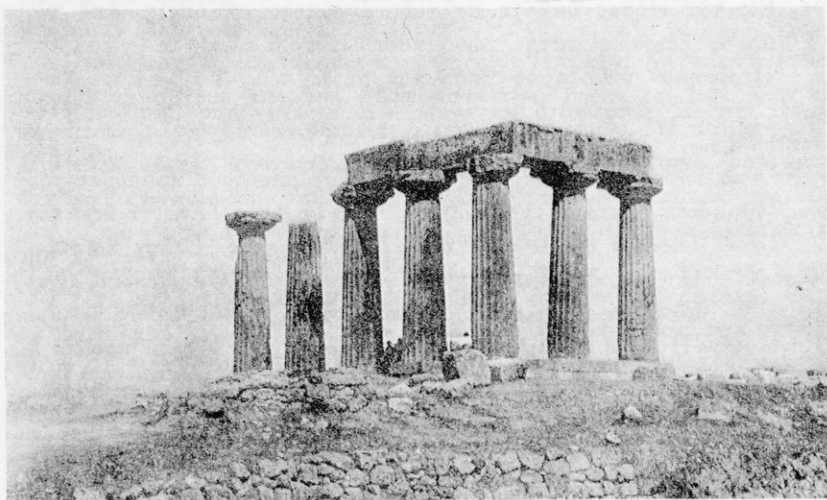
Κόρινθος — Ὁ τύραννος Περίανδρος.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλαι πόλεις ἐδοκίμασαν συχνὰς ἐσωτερικὰς ταραχάς, διότι αἱ πτωχότεραι τάξεις ἐζήτουν καλυτέρευσιν τῆς θέσεώς των καὶ ἴσα πολιτικὰ δικαιώματα μὲ τοὺς εὐγενεῖς.

Ἡ ἀριστοκρατία τῶν πόλεων ᾗσαν τὰ δωρικὰ γένη, τὰ ὁποῖα

Τμήμα τοῦ Διόλκου τῆς Κορίνθου.

Ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὴν ἀρχαίαν Κόρινθον.

κατέκτησαν τὴν χώραν καὶ εἶχον μεγάλας περιουσίας. Οἱ πτωχοὶ ἦσαν οἱ παλαιοὶ κατακτηθέντες κάτοικοι. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ χάρις εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀπέκτησαν δύναμιν καὶ ἐζήτησαν καὶ αὐτοὶ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν ἀρχήν.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν πολιτικῶν τούτων ἀγώνων ἀνεδείχθησαν σπουδαῖοι ἄνδρες, φιλόδοξοι καὶ δυνατοί.

Αἱ πόλεις πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ὅπως ἡ Σικυῶν καὶ τὰ Μέγαρα ἐγνώρισαν ἐπίσης τυράννους. Ὁ σπουδαιότερος ὅμως εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ θου αἰῶνος π.Χ. ἦτο ὁ τύραννος τῆς Κορίνθου **Περίανδρος**, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἱκανὸς ἀρχηγὸς κατὰ τὸν πόλεμον, καὶ σοφὸς ἄρχων ἐν καιρῷ εἰρήνης. Διὰ τοῦτο θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπτὰ σοφούς. Ὁ Περίανδρος ἐκαλυτέρευσε τὴν θέσιν τῶν ἐργατῶν καὶ ἀπηγόρευσε τὴν ὑπερβολικὴν πολυτέλειαν τῶν πολιτῶν. Εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Παλλήνης τῆς σημερινῆς Κασάνδρας, ἔστειλεν ἀποίκους οἱ ὅποιοι ἱδρυσαν τὴν περίφημον ἀποικίαν Ποτειδίαιαν. Ἐσκέφθη δὲ νὰ διανοίξῃ καὶ τὸ στενὸν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ὥστε νὰ διαπλέουν εὐκόλα τὰ πλοῖα. Τὸ ἔργον ὅμως αὐτὸ ἦτο δύσκολον νὰ γίνῃ τότε. Διὰ τοῦτο τὰ πλοῖα ἐσύροντο πάντοτε ἀπὸ τὸν

Σαρωνικὸν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον μέσα ἀπὸ αὐλακα, ἡ ὁποία ἐλέγετο δίολκος. Τὸν δίολκον αὐτὸν ἔφερεν εἰς φῶς ἡ ἀρχαιο-
λογικὴ σκαπάνη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν.

Ὁ Περίανδρος ἐπροστάτευσε τὴν μουσικὴν καὶ τὰς τέχνας. Τότε ἦλθεν εἰς τὴν Κόρινθον ὁ μουσικὸς καὶ ποιητὴς Ἀρίων, ὁ ὁποῖος ἐφαίδρυνε τὴν αὐλὴν τοῦ τυράννου.

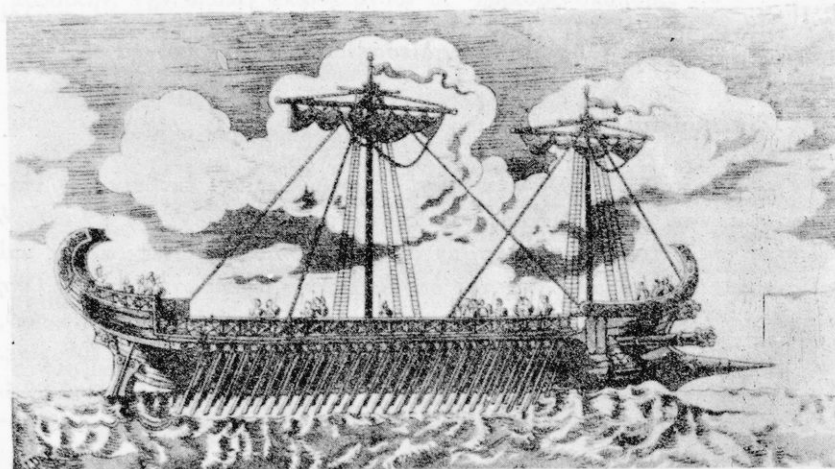
Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ τυράννου διὰ τὴν τέχνην μαρτυροῦν τὰ πλού-
σια κορινθιακὰ ἀγγεῖα (τοῦ τέλους τοῦ 7ου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου
αἰῶνος π.Χ.), ποὺ ἦλθον εἰς φῶς εἰς τὸν κεραμεικὸν τῆς πόλεως, καὶ
τὴν Περαχώραν, παλαιὸν κορινθιακὸν λιμένα. Ἐπίσης καὶ ἄλλα μεταλ-
λικὰ ἔργα τέχνης, καθὼς καὶ ἡ περίφημος πυξὶς ἀπὸ κέδρον, ποὺ ἀφιε-
ρώθη εἰς τὴν Ὀλυμπίαν.

Ὁ Περίανδρος ἦλθεν εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὸν τύραννον
τῆς Μιλήτου **Θρασύβουλον** καὶ τὸν βασιλέα τῶν Λυδῶν **Ἀλυάτην**.

Ἐκφρασιν τοῦ πλούτου τῆς Κορίνθου ἀποτελεῖ ὁ ἀρχαῖος
ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ ὁποῖου σώζονται οἱ παχεῖς καὶ κοντοὶ μονό-
λιθοι κίονές του.

Εἰς τὴν Κόρινθον διεμορφώθη καὶ ὁ κορινθιακὸς ρυθμός, τὸν
ὁποῖον ἐνεπνεύσθη ὁ **Καλλικράτης**.

Ἀναπαράστασις ἀττικῆς τριήρους.

Ἡ μεγάλη Ἑλλάς — Ὁ Τάρας.

Πολλαὶ ἐλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας ἔνεκα τῆς εὐφορίας τῆς χώρας των καὶ τοῦ ἐμπορίου, ἐπλούτησαν καὶ εἶχον κάμει μεγάλας προόδους εἰς τὸν πολιτισμόν. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις εἶχεν ἀναπτυχθῇ τάξις πλουσιῶν γεωκτημόνων.

Ἡ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς Κάτω Ἰταλίας ὑπῆρξεν ὁ Τάρας εἰς τὸν ὁμώνυμον κόλπον. Ἡ πρόδοξός της ὠφείλετο κυρίως εἰς τὴν βιομηχανίαν της. Περίφημα ἦσαν τὰ βαμμένα μὲ πορφύραν ὑφάσματα τοῦ Τάραντος, καθὼς καὶ τὰ ὠραῖα ἀγγεῖα, τὰ ὅποια ἐπωλοῦντο εἰς πολλὰς πόλεις.

Ἀντιπρόσωπος τῆς πνευματικῆς κινήσεως εἰς τὸν Τάραντα ὑπῆρξεν ὁ Ἀρχύτας ἀπὸ τὴν σχολὴν τῶν Πυθαγορείων.

Ὁ Ἀρχύτας ἤνοιξε νέους δρόμους εἰς τὰ μαθηματικά, τὴν μηχανικὴν, τὴν ἀκουστικὴν καὶ τὴν ἀστρονομίαν.

Αἱ πόλεις τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἐπειδὴ εὐρίσκοντο πλησίον ξένων ἰσχυρῶν γειτόνων, ἀντιλαμβάνοντο περισσότερον τὴν ἀνάγκην νὰ εἶναι ἡνωμένοι, παρὰ αἱ ἄλλαι πόλεις τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο ἀκούομεν περὶ τυράνων, ποὺ εἶχον τὴν κυβέρνησιν ἡνωμένων πόλεων.

Τὸ Ρήγιον, τὴν νοτιωτέραν ἐλληνικὴν πόλιν, ἐκυβέρνησεν ὁ τύραννος Ἀναξίλας, ὁ ὁποῖος ἐκυρίευσεν τὴν Ζάγκλην, τὴν ἀπέναντι πόλιν εἰς τὴν Σικελίαν. Ἐκεῖ ἐτοποθέτησε νέους ἀποίκους. Ἡ νέα ἀποικία ὠνομάσθη Μεσσήνη, ἀπὸ τοὺς μετανάστες, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἤλθον ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν τῆς Πελοποννήσου.

Αἱ Συρακοῦσαι.

Τὴν πόλιν Γέλαν, εἰς τὴν νότιον Σικελίαν, ἐκυβέρνησαν ἐπίσης τύραννοι. Ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ αὐτοὺς ὑπῆρξεν ὁ Γέλων, ὁ ὁποῖος ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὰς τὰς Συρακοῦσας, τὰς ὁποίας ὥρισεν ὡς πρωτεύουσαν. Ὁληὴ ἡ νότιος Σικελία ἀργότερον προσετέθη εἰς τὸ κράτος τῶν Συρακουσῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγνώρισαν ἐπὶ τῶν τυράνων ἡμέρας δόξης καὶ εὐτυχίας.

Περίφημοι ὑπῆρξαν οἱ τύραννοι Γέρων καὶ Διονύσιος, ὁ ὁποῖος προσεκάλεσε πλησίον του Ἕλληνας σοφοὺς, ὅπως τὸν Σιμωνίδην, τὸν Πίνδαρον, τὸν Πλάτωνα καὶ ἄλλους.

Χάρης εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ ἐμπορίου των αἱ πόλεις τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Συκελίας παρουσίασαν ἀνθησιν πολιτισμοῦ, ὅπως καὶ αἱ Μικρασιατικαὶ πόλεις.

Τὰ ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα καὶ τὰ ἀναρίθμητα νομίσματα τῶν διαφόρων ἐλληνικῶν πόλεων τῆς Δύσεως, μαρτυροῦν διὰ τὸν πλοῦτον τῶν κατοίκων καὶ τὸν πολιτισμὸν των.

Ἄνδρες ἐξέχοντες ἐγίναν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς πνευματικῆς προόδου τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Εἰς τὴν κορυφὴν ἵσταται ὁ **Πυθαγόρας** ὁ Σάμιος, ὁ ὁποῖος μετέφκησεν εἰς τὴν φιλίην **Κρότωνα**, ὅπου ἵδρυσεν σχολὴν («Πυθαγόρειον»). Εἰς τοὺς μαθητὰς του διέδωκε τὴν ἰωνικὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς θρησκευτικὰς του ἀντιλήψεις (μετεμψύχωσης).

Οἱ Πυθαγόρειοι διεκρίνοντο διὰ τὴν ἐπίδοσίν των εἰς τὴν γυμναστικὴν. Παράδειγμα ὁ Κροτωνιάτης **Μίλων** μὲ τὰς πολλὰς νίκας του εἰς τὴν Ὀλυμπίαν. Ἐσυνήθιζον ἐπίσης εἰς τὴν ὀλιγάρκειαν, ὥστε νὰ κάμνουν τὸ σῶμα ὑποτακτικὸν ὄργανον τοῦ νοῦ.

Παρεδέχοντο, ὅτι μὲ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν μουσικὴν γίνεται τῆς ψυχῆς ἡ κάθαρσις, ὅπως μὲ τὴν γυμναστικὴν καὶ τὴν ἰατρικὴν ἡ θεραπεία τοῦ σώματος.

Οἱ Πυθαγόρειοι παρεδέχοντο, ὅτι ἀρχὴ τῶν ὄντων εἶναι ὁ ἀριθμός. Εἰς τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν ὠδήγησεν ἡ ἀπασχόλησίς των μὲ τὴν μουσικὴν, τὴν ὁποίαν ἐκαλλιέργουν δι' ἡθικοὺς σκοποὺς.

Παρετήρησαν, ὅτι τὸ ὕψος τῶν ἤχων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ μῆκος τῶν χορδῶν τοῦ μουσικοῦ ὄργανου. Ἡ μουσικὴ ἀρμονία ἐπομένως βασίζεται ἐπάνω εἰς μαθηματικὰς ἀναλογίας.

Ἀπὸ τὴν παρατήρησιν αὐτὴν ἐφθασαν οἱ Πυθαγόρειοι εἰς μίαν ἀρχήν, ποὺ ἵσταται ἐπάνω ἀπὸ τὴν αἴσθησιν.

Ὁ ἀνθρωπολογικὸς **δυσμὸς** (σῶμα καὶ ψυχὴ) ἔχει σχέσιν μὲ τὸ ἄπειρον (ἀπεριόριστον), καὶ τὸ περιορισμένον (πέρας, περαῖνον).

Ἀπὸ τὴν σχολὴν αὐτὴν προῆλθε καὶ τὸ **Πυθαγόρειον θεώρημα**.

Οἱ Πυθαγόρειοι εἶναι οἱ πρῶτοι ποὺ ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἰατρικῆς. Οἱ πρῶτοι ἰατροὶ ἀπὸ τὴν Κρότωνα ἦσαν ὁ **Δημοκίδης** καὶ ὁ **Ἀλκμαίων**. Ἀπὸ τοὺς τελευταίους Πυθαγορείους ἦτο ὁ **Φιλόλαος** τοῦ ὁποίου οἱ μαθηταὶ Σιμίας καὶ Κέβης παρεύρισκοντο μὲ ἄλλους μαθητὰς τοῦ Σωκράτους, ὅταν οὗτος ἀπέθνησκεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Η ΠΕΡΣΙΚΗ ΑΠΕΙΛΗ

Αί Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Δύσεως.

Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, μολοντί προώδευσαν πολὺ εἰς τὸν πολιτισμόν, παρουσίασαν ἀδυναμίαν νὰ ἐνωθοῦν εἰς Κράτος.

Μεταξὺ τῶν πόλεων ὑπῆρχον ἔχθραι, καὶ οἱ πολῖταί των, δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιληφθοῦν τοὺς κινδύνους ἀπὸ ἰσχυρὰ γειτονικὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἠπειλοῦν τὴν ἐλευθερίαν των.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Δύσεως ἦσαν ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῆς **Καρχηδό- νος**, ἡ ὁποία εἶχε γίνει ἰσχυρὰ δύναμις. Μαζί της εἶχον ἐνωθῆ ὅλαι αἱ φοινικικαὶ πόλεις εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Σαρδηνίας, μέχρι τῶν Ἡρακλείων στηλῶν.

Οἱ ἄποικοι ἐπίσης τῆς Κύμης ἦσαν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν **Ἐτρού- σκων**, οἱ ὁποῖοι συνεμάχησαν μὲ τοὺς Καρχηδόνιους.

Ἐν τούτοις εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος αἱ Συρακοῦσαι μὲ τὴν ἀνάπτυξιν της εἰς κράτος ἰσχυρόν, ὑπῆρξεν ὁ **προμαχὼν τῆς ἐλευθερίας** τῶν πόλεων εἰς τὴν Δύσιν.

Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Λυδῶν.

Τὸ ἴδιον φαινόμενον ἀδυναμίας τῶν πόλεων νὰ ἐνωθοῦν, παρουσίασαν καὶ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος.

Αἱ σοφαὶ συμβουλαὶ τοῦ Θαλοῦ πρὸς τὰς Ἰωνικὰς πόλεις, νὰ ἐνωθοῦν καὶ ἐξασφαλίσουν τὴν ἐλευθερίαν των, δὲν **560-546 π.Χ.** ἐκαρποφόρησαν. Ἐνεκα τούτου οἱ Ἕλληνες τῶν Μικρασιατικῶν πόλεων περιέπεσαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν ζυγὸν τῶν **Λυδῶν**, ἐπὶ τοῦ περιφήμου βασιλέως **Κροίσου**.

Ὁ λυδικὸς ὅμως ζυγὸς δὲν ἦτο βαρὺς διὰ τοὺς Ἕλληνας τῆς Μι-

κράς Ἀσίας. Ὁ πολιτισμός των κατέκτησε τοὺς Λυδοὺς. Ὁ βασιλεὺς Κροῖσος ἐξεπέρασε τοὺς προηγούμενους βασιλεῖς τῶν Λυδῶν εἰς φιλελληνισμόν, ὥστε ὁ ποιητὴς Πίνδαρος εἶπεν «οὐ φθίνει Κροίσου φίλῳ φρων ἀρετά».

Εἰς τὴν λυδικὴν πρωτεύουσιν **Σάρδεις** ὠμιλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὁ δὲ Ἡρόδοτος μαρτυρεῖ, ὅτι «Λυδοὶ νόμοισι παραπλησίοισι χρέωνται καὶ Ἕλληνες». Ὁ Λυδὸς ἱστορικός **Ξάνθος** ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας του ἑλληνιστί.

Ἡ λυδικὴ λοιπὸν κυριαρχία ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ὅταν ἐβασίλευεν ὁ Κροῖσος δὲν ἦτο καταθλιπτικὴ. Τὸ ἑλληνικὸν δὲ ἐμπόριον ἐγνώρισε τότε ζωηρὰν δραστηριότητα.

Εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς πόλεως **Οὐρούκ** ἀνεγνώσθη εἰς πινακίδας, ὅτι Ἴωνες ἔμποροι ἐκόμιζον εἰς τὴν Μεσοποταμίαν χαλκὸν καὶ σίδηρον.

Οἱ ἐμπορικοὶ δρόμοι πρὸς τὴν Βαβυλῶνα ἦσαν ἐπὶ Κροίσου ἐλεύθεροι διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον.

Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ὑπὸ τὸν Περσικὸν ζυγόν.

Τὰ πράγματα ὅμως ἥλλαξαν μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ὑπὸ τῶν **Περσῶν**, τῶν ὁποίων ἡ κατακτητικὴ δύναμις καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐφθασαν εἰς ἀκμὴν ἐπὶ **Δαρείου**, υἱοῦ τοῦ Ὑστάσπου (522—485 π.Χ.).

Ὁ μέγας βασιλεὺς μετὰ τὴν πολιτικὴν του ὀξυδέρκειαν εἶχεν ἀντιληφθῆ, ὅτι μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἤρχετο εἰς ἐπαφὴν μετὰ τὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης.

Εἰς τὰ παράλια τοῦ κράτους του κατόκει λαὸς μετὰ ἀνώτερον πολιτισμόν, καὶ μετὰ βαθὺ τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας ὅσον εἰς καμμίαν ἄλλην περιοχὴν τοῦ τεραστίου του βασιλείου. Ἐβλεπε τὸν στενὸν σύνδεσμον ποὺ εἶχον αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μετὰ τὰς ἄλλας τῶν ἀπέναντι νήσων καὶ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Ἡ πολιτικὴ ἐπομένως τοῦ ὑπηγόρευε, νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κατάκτησιν του ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου διὰ νὰ ἔχῃ ἐξησφαλισμένην τὴν κατοχὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοὺς σκοποὺς του ἔλαβε πολὺ καταπιεστικὰ μέτρα διὰ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Κατήργησε τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα

καὶ διώρισεν εἰς τὰς πόλεις φιλοπέρσας τυράννους, τυφλὰ ὄργανα τῆς περσικῆς κυριαρχίας.

Ὅλοι αἱ πόλεις μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους γείτονας μικρασιατικοὺς λαοὺς ἀπετέλεσαν τὴν **Ἴωνικὴν σατραπείαν**. Ἦσαν καὶ αὐταὶ ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνουν φόρους εἰς τὸν πέρσῃ σατράπῃ, καὶ νὰ παρέχουν πλοῖα καὶ στρατὸν κατὰ τὸν πόλεμον.

Τὸ ἐλληνικὸν ἐμπόριον ἔχασε σπουδαίας ἀγοράς, ὅπως τὴν Ναύκρατιν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἄλωσιν τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τὸν **Καμβύσῃν** (525).

Ὁ ἐλεγχος ἐξ ἄλλου τῶν θρακικῶν παραλίων, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου ἐναντίον τῶν **Σκυθῶν** (512), καθὼς καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἦτο ὑπὸ τοὺς Πέρσας.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ κυρίως διὰ τὴν Μίλητον, τὸ σημαντικώτερον κέντρον τοῦ ἰωνικοῦ ἐμπορίου, δὲν ἦτο ὑποφερτὴ. Διὰ τοῦτο εἰς αὐτὴν πρώτην ἐγεννήθη ἡ ἰδέα τῆς ἐξεγέρσεως διὰ τὴν ἀπόσπασιν τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας.

Ἴωνικὴ Ἐπανάστασις—Ἀρισταγόρας.

Εἰς τὰς ἀρχὰς λοιπὸν τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος παρουσιάζονται δύο κόσμοι ἀντίθετοι : οἱ Ἕλληνες μὲ τὸ φιλελεύθερον πνεῦμά των καὶ οἱ Πέρσαι, ὑποτεταγμένοι εἰς τὴν θέλησιν τοῦ δεσπότη των. Ἡ σύγκρουσις εἶναι ἀναπόφευκτος.

Ψυχὴ τοῦ κινήματος τῶν Ἴωνικῶν πόλεων ὑπῆρξεν ὁ **Ἀρισταγόρας**, τύραννος τῆς Μιλήτου. Ἡ φιλοδοξία του ὠδήγησεν εἰς τὴν σκέψιν νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς μεγάλου ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ λάβουν μέρος καὶ ἄλλαι πόλεις τῶν μητροπόλεων.

Ἐνόμισεν, ὅτι θὰ ἐκέρδιζε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μεγάλην ὑπόληψιν μέσα εἰς τὸν ἐλληνικὸν κόσμον, καὶ θὰ ἀνδεικνύετο σωτὴρ τῶν Ἴωνικῶν πόλεων ἀπὸ τὴν περσικὴν δουλείαν. Ὁ Ἡρόδοτος μᾶς λέγει, ὅτι ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐπεσκέφθη τὴν Σπάρτην καὶ τὰς Ἀθήνας.

Εἰς τὴν Σπάρτην παρουσιάσθη εἰς τὸν βασιλέα Κλεομένην, καὶ εἶπε τὰ ἑξῆς : «Ἴωνων παῖδας δούλους εἶναι ἀντ' ἐλευθέρων ὄνειδος καὶ ἄλλος μέγιστον μὲν αὐτοῖσι ἡμῖν, ἔτι δὲ τῶν λοιπῶν ὑμῖν, ὅσοι προέστατε τῆς Ἑλλάδος· νῦν ὦν πρὸς θεῶν τῶν Ἑλληνίων **ρύσασθε Ἴωνας ἐκ δουλосύνης, ἀνδρας ὁμαίμονας**».

Ἐάν τότε εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀρισταγόρου αἱ μεγάλαι ναυ-
τικαὶ πόλεις τῆς Πελοποννησιακῆς συμμαχίας, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Αἴ-
γινα, ἔστελλον τὰς ἀναγκαίας δυνάμεις, ἐμμοῦντο δὲ τὸ παράδειγμα τῶν
καὶ ἄλλαι πόλεις τῆς μητροπόλεως, ἡ Ἰωνικὴ ἐπανάστασις θὰ εἶχεν
ἄλλην ἐκβασιν.

Δυστυχῶς μόνον αἱ Ἀθῆναι ἔστειλαν 20 πλοῖα πρὸς βοήθειαν
τῆς θυγατρὸς πόλεως, καὶ ἄλλα 5 οἱ Ἑρετριεῖς.

Ὁ ἐπαναστατικὸς ἄνεμος διέδραμεν ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέ-
χρι τῆς Κύπρου. Τὸ σύνθημα ἔδωσε πρώτη ἡ Μίλητος.

Καθὼς ἀπέδειξαν τὰ γεγονότα αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις, μολονότι ἔζων
λόγῳ τοῦ πλούτου τῶν μὲ περισσοτέραν εὐμάρειαν, παρὰ οἱ συγγενεῖς
τῶν τῶν μητροπόλεων, ἐν τοῦτοις δὲν εἶχον κατώτερον ἀπὸ αὐτοὺς
τὸ πολεμικὸν πνεῦμα, καὶ τὴν ἀνδρείαν.

Σημασία τῆς Ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἡ Ἰωνικὴ ἐπανάστασις διήρκεσεν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη. Οἱ Ἕλληνες
ἐπάλαισαν μὲ ἥρωισμὸν ἐναντίον τῶν κατὰ πολὺ ὑπερέρων περσικῶν
δυνάμεων.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὑπῆρξαν ἀτυχῇ δι' αὐτοὺς. Ἡ κατα-
στροφὴ δὲ τῆς Μιλήτου, τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, ὑπῆρξε συμφορὰ
διὰ τὴν μητρόπολιν.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ μέγας βασιλεὺς ἀντελήφθη, ὅτι ἡ κατάκτησις
τῆς ἐλληνικῆς Χερσονήσου, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔστρεφε πάντοτε τὰ βλέμ-
ματά του, δὲν ἦτο εὐκολὸς ἐπιχείρησις.

Μαρδόνιος.

Τοῦτο ἐφάνη ἀπὸ τὰ μέτρα, τὰ ὅποια ὁ Δαρεῖος ἔλαβε μετὰ τὴν
ἐπανάστασιν. Διόρισεν εἰς τὴν ἰωνικὴν σατραπείαν τὸν γαμβρόν του
Μαρδόνιον, σπουδαίαν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν προσωπικότητα.

Ὁ Μαρδόνιος ἐνισχύθη μὲ στρατιωτικὰς καὶ ναυτικὰς δυνά-
μεις, καὶ προέβη εἰς ἀναδιοργάνωσιν τῆς σατραπείας. Ὅλαι αἱ τυραν-
νίδες κατηργήθησαν, εἰς τὰς ἐλληνικὰς δὲ πόλεις ἀποκατεστάθησαν
τὰ ἀγαπητὰ εἰς αὐτὰς δημοκρατικὰ πολιτεύματα.

Τοῦτο ἦτο σπουδαία συμφιλιωτικὴ προσπάθεια τοῦ Μαρδο-

νίου, ἡ ὁποία θὰ ἀποκαθίστα τὴν τάξιν εἰς τὴν τεταραχμμένην σατραπείαν. Θὰ ἀπήλλαξε δὲ αὐτὸν ἀπὸ κάθε ἀπειλῆς, ὅταν θὰ ἐξεστράτευεν ἀργότερον εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ κύρος τῆς περσικῆς κυριαρχίας.

Ἡράκλειτος

Πράγματι· δὲν ἐπέρασε πολὺς καιρὸς, πού αἱ πόλεις τῆς Ἰωνίας ἐπανεῦρον τὸν εὐτυχῆ βίον των μετὰ τὴν εἰρηνικὴν των ζωὴν καὶ τὴν πάτριον πολιτείαν.

Δὲν εἶναι δὲ τυχαῖον, ὅτι σπουδαῖοι Ἕλληνες συνεδέθησαν μετὰ τὴν νέαν ζωὴν τῶν πόλεων, καὶ ἀντιπροσώπευσαν τὴν πνευματικὴν τῆς ἁνθρωπότητος.

Ὁ Ἐκταῖος ἀπὸ τὴν Μίλητον, καὶ ὁ Ἡράκλειτος ἀπὸ τὴν Ἐφεσον, ἔζησαν ὅλας τὰς ταλαιπωρίας τῶν πόλεων των καὶ τὴν ἀναβίωσιν αὐτῶν ἀπὸ τὴν τέφραν.

Ὁ Ἡράκλειτος, ἡ ἰσχυρότερα καὶ βαθυτέρα διάνοια τῆς ἐποχῆς, εἶναι ὁ μεγαλύτερος φιλόσοφος, πού ἐγνώρισαν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις μετὰ τὴν καταστροφὴν.

Ὁ Ἡράκλειτος περιεφρόνει τὴν τυραννίδα, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Ἰλῆος ἔζησεν. Ἀλλὰ καὶ τὴν δημοκρατίαν διὰ τὰ πολλὰ τῆς σφάλματα.

Ἦτο ἀριστοκράτης, καὶ προσέβλεπε πρὸς ἀνώτερον πολιτικὸν βίον. Αἱ φιλοσοφικαὶ του ἀντιλήψεις, ὅτι εἰς τὴν φύσιν ὑπάρχει ἁρμονία, ἡ ὁποία συμφιλιώνει ὅλας τὰς ἀντινομίας καὶ ἐπαναφέρει τὴν ὁμοφωνίαν· ὅτι ὁ θεὸς νόμος, ἡ δίκη, ἡ εἰμαρμένη, ἡ σοφία (γνώμη), ὁ νοῦς (λόγος), ἡ θεότης, ἐξουσιάζουν τὰ πάντα.

Ὅτι ἡ ἀρχικὴ οὐσία μεταβάλλεται σύμφωνα μετὰ σταθεροὺς νόμους εἰς ὅλα τὰ ὄντα καὶ ἐπανερχεται πάλιν εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς.

Ὅλα αὐτὰ καθιστοῦν τὸ Ἡράκλειτον τέκνον μιᾶς ἐποχῆς, ἡ ὁποία προσπαθεῖ νὰ ἐπανέρῃ ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τὸν ἑαυτὸν τῆς, καὶ νὰ συνεχίσῃ τὸν δρόμον τῆς ἐπάνω εἰς νέα ἠθικά θεμέλια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΩΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΑΓΩΝΩΝ

Περσικαὶ ἐπιχειρήσεις.

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν σχεδίων τῆς περσικῆς πολιτικῆς πρὸς ὑποδοῦ-
λωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐξεδηλώθη μὲ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ
492 π.Χ. Μαρδονίου ἐναντίον τῆς Θράκης.

Παρὰ τὴν σκληρὰν δοκιμασίαν τοῦ στόλου του πλησίον τοῦ
Ἄθω, οἱ σκοποὶ τῆς ἐπιχειρήσεως του ἐπέτυχαν. Ὁ νεαρὸς καὶ δρα-
στήριος αὐτὸς στρατηγὸς κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν περσικὴν κυ-
ριαρχίαν εἰς τὴν Θράκην, καὶ νὰ καταστήσῃ ὑπῆκοον τοῦ κράτους τῶν
Περσῶν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας.

Ἡ σημαντικωτέρα ἐπιχειρήσις τῶν Περσῶν, δύο ἔτη ἔπειτα
ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μαρδονίου, ἦτο ἡ κατὰ θάλασσαν ἐκστρατεία
τῶν ὑπὸ τὸν **Δαΐτιν** καὶ **Ἀρταφέρνην**.

Ὁ πρῶτος, ἔμπειρος Μῆδος ἀξιωματικός, ἀνέλαβε τὴν ἀρχη-
γίαν τοῦ πεζοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ. Ὁ δεῦτερος ἐτέθη ἐπὶ κεφα-
λῆς τοῦ στόλου καὶ τῶν ἱππαγωγῶν νεῶν.

Πρόφασις τῆς ἐκστρατείας ἦτο νὰ τιμωρηθοῦν οἱ Ἀθηναῖοι
καὶ οἱ Ἑρετρίεῖς διὰ τὴν βοήθειάν των εἰς τοὺς ἀποστάτας Ἴωνας.
Εἰς τὴν πραγματικότητά τὸ περσικὸν ἐπιτελικὸν σχέδιον ἀπέβλεπεν
εἰς τὴν καθυπόταξιν τῶν νήσων καὶ τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁλόκληρος ἡ ἑλληνικὴ Χερσόνησος θὰ
ἦτο ὑπὸ τὴν περσικὴν κυριαρχίαν. Εἰς τὸ μέλλον δὲ οἱ Ἕλληνες τῶν
Μικρασιατικῶν παραλίων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑψώσουν ἐπαναστατι-
κὴν κεφαλὴν κατὰ τοῦ περσικοῦ κράτους.

Μιλιτιάδης—Μαραθῶν.

Αἱ περσικαὶ δυνάμεις, ἔπειτα ἀπὸ τὴν κατάληψιν τῆς Νάξου
καὶ τὸν ἐξανδραποδισμόν τῶν κατοίκων τῆς Ἑρετρίας, ἐπλευσαν εἰς

τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς, ὅπου ἀπλώνεται ἡ πεδιάς τοῦ

Μαραθῶνος.

490 π.Χ. Ἐκεῖ ἐδόθη ἡ μεγάλη ἱστορικὴ μάχη.

Τὸν κίνδυνον ποὺ διέτρεξε τότε ἡ Ἑλλάς, πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι ἀντελήφθησαν, καὶ μόνοι αὐτοὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν ἀντιμετωπίσουν. Ἀπὸ τὰς γειτονικὰς πόλεις δὲν ἐπερίμεναν βοήθειαν. Ἡ Αἴγινα εἶχε μῆδισαι. Οἱ Βοιωτοὶ ἐπίσης. Ἡ μόνη δύναμις ἡ ὁποία ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθῃ βοηθὸς εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν ἦτο ἡ Σπάρτη. Πρὸς αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν τὸν Φειδιππίδην, ὁ ὁποῖος ὅπως ἀφηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος «ἀπικόμενος ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας (τῆς Σπάρτης) ἔλεγε· ὦ Λακεδαιμόνιοι, Ἀθηναῖοι ὑμέων δέονται σφίσι βοηθῆσαι καὶ μὴ περιδεῖν πόλιν ἀρχαιοτάτην ἐν τοῖσι Ἑλλήσι **δουλοσύνη περιπεσοῦσαν πρὸς ἀνδρῶν βαρβάρων**».

Εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίστασιν ὁ Μιλτιάδης ἔσωσε τὰς Ἀθήνας καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Στήλη τοῦ ὀπλιτοδρόμου (Ἑθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον).

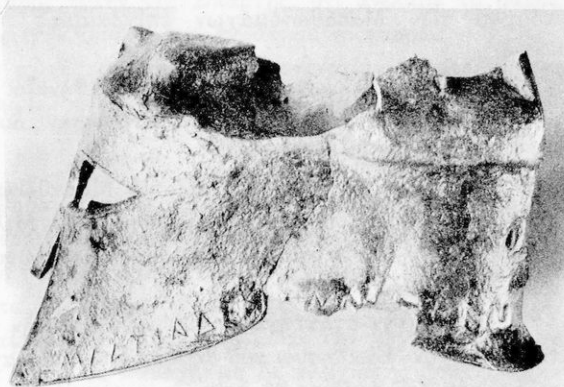

Ὁ Μιλτιάδης ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ Μιλτιάδου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐπὶ Πεισιστράτου ἵδρυσεν ἀθηναϊκὴν ἀποικίαν εἰς τὴν Χερσόνησον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θεοῦ του ἐκυβέρνησε λαμπρὰ τὴν Χερσόνησον.

Ὅταν ἡ Χερσόνησος κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ὁ Μιλτιάδης μὲ ὅλους τοὺς θησαυροὺς του καὶ μὲ μεγάλην ἀκολουθίαν ἔφθασε πρόσφυξ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ προσωπικότης καὶ τὰ ἐξαιρετικὰ στρατιωτικὰ προσόντα του ἐξετιμήθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὸν ἐξέλεξαν στρατηγόν.

Ὁ Μιλτιάδης ἐγνώριζε καλὰ τοὺς Πέρσας, τὰς πολεμικὰς τῶν μεθόδους, τὸν ὀπλισμὸν τῶν, τὰς ἱκανότητας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀδυναμίας

Ἐντεπίγραφον χάλ-
κινον κράνος τοῦ
Μιλτιάδου.

των. Ἐπειδὴ δὲ ἤξευρεν, ὅτι ὁ ἀγὼν ἐναντίον τῶν Περσῶν εὖ ἐγίνετο κατὰ ξηράν, ἐτοίμασε ἄριστα ἐξοπλισμένον σῶμα ὀπλιτῶν. Ὄταν δὲ ἐφθασαν οἱ Πέρσαι εἰς τὸν Μαραθῶνα, ὁ Μιλτιάδης ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν νὰ συναντήσουν τὸν ἐχθρὸν ἐκεῖ (ἀδεῖν ἐξιέναι).

Ἡ ἀπόφασις αὕτῃ τοῦ δήμου κατὰ πρότασιν τοῦ Μιλτιάδου ἔσωσε τότε τὴν κατάστασιν. Θὰ παραμείνῃ δὲ τοῦτο ὑψίστη δι' αὐτὸν τιμή.

Ἐὰν οἱ Ἀθηναῖοι τότε, λόγῳ τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἐχθροῦ ἐπερίμεναν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν, διὰ νὰ τὴν ὑπερασπίσουν ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς, θὰ ἦτο τοῦτο μέγα σφάλμα.

Κατὰ τὸν ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος διεξήχθη εἰς τὸν Μαραθῶνα μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν, ὁ Ἡρόδοτος ἀφηγεῖται τὰ ἑξῆς :

«πρῶτοι (Ἀθηναῖοι) μὲν γὰρ Ἑλλήνων πάντων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν δρόμῳ εἰς πολεμίους ἐχρήσαντο, πρῶτοι δὲ ἀνέσχοντο ἐσθῆτά τε Μηδικὴν ὀρώντες καὶ τοὺς ἄνδρας ταύτην ἐσθημένους· τέως δὲ ἦν τοῖσι Ἑλλήσι καὶ τὸ οὖνομα τῶν Μήδων φόβος ἀκούσαι».

Ἡ σπουδαιότης τῆς νίκης εἰς τὸν Μαραθῶνα.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα ὡς **πρόμαχοι** ὅλων τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὄχι διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πόλεως των μόνον, ἦσαν δὲ ἐνδοξον νίκη.

Τοῦτο τονίζει ὁ ποιητὴς Σιμωνίδης εἰς τὸ χαρχθὲν ἐπὶ τοῦ

τύμβου τῶν Μαραθωνομάχων ἐπίγραμμα :

« Ἑλλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶνι
χρυσόφρων Μήδων ἐστόρεσαν δύναμιν ».

Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν Μαραθῶνα εἶναι τὸ πρῶτον κοσμοϊστορικὸν γεγονός εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ Μιλτιάδης δὲ ἔμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἡ πρώτη ἀξιόλογος στρατιωτικὴ μορφή, τὴν ὁποίαν αὕτη ἐγνώρισεν.

Χωρὶς τὸν στρατηγικὸν τοῦ νοῦν καὶ τὴν ἀποφασιστικότητά του τόσον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ὅσον καὶ κατὰ τὴν μάχην, τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀγῶνος θὰ ἦσαν διαφορετικά.

Οἱ ἄνθρωποι σήμερον δὲν θὰ ἐγνώριζον τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ, τὸν ὅποιον ἐδημιούργησαν οἱ ἀρχαῖοί μας πρόγονοι εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ἐλευθέρου τῶν πνευματικοῦ βίου.

Οἱ νέοι περσικοὶ ἐξοπλισμοί. — Τὰ κυριώτερα ἐρείσματα τῆς ἐλληνικῆς ἀντιστάσεως.

Ἡ συνέχισις τῆς περσικῆς πολιτικῆς πρὸς καθυπόταξιν τῆς Ἑλλάδος ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαρείου ἀπὸ τὸν υἱὸν του **Ξέρξην**.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν 10 ἐτῶν ποὺ μεσολαβοῦν ἀπὸ τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος μέχρι τῆς νέας ἐπιδρομῆς τῶν Περσῶν κατὰ τῆς πατρίδος μας, ἐγίναν μεγάλαι προετοιμασίαι τῶν Περσῶν διὰ τὴν νέαν ἐπιχείρησιν των.

Τὸ ἐπιτελικὸν περσικὸν σχέδιον τὴν φορὰν αὐτὴν ἀπέβλεπεν εἰς ἐπίθεσιν κατὰ ξηρὰν δυνάμειν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, μέσῳ τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, ἐνῷ ἰσχυρὸς στόλος θὰ ἔδρα, προστατεύων τὴν ἐπελύνουσαν στρατιωτικὴν δύναμιν τῶν Περσῶν. Τὴν φορὰν αὐτὴν τὴν ἡγεσίαν τῆς ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος ὁ μέγας βασιλεὺς.

Τὰ σπουδαιότερα ἐρείσματα τῆς ἡρωικῆς ἀντιστάσεως τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν νέαν περσικὴν ἐπιδρομὴν ὑπῆρξαν αἱ **Θερ-
480 π. Χ. μοπύλαι** καὶ ἡ **Σαλαμίς**. Ἐνῷ αἱ **Πλαταιαὶ** τῆς Βοιωτίας
479 π. Χ. ὑπῆρξαν ὁ τραχικὸς ἐπίλογος τῆς τελειωτικῆς ἡττης τῶν Περσῶν.

Εἶναι πράγματι πρὸς τιμὴν τῆς Σπάρτης, ὅτι ἀνέλαβε τὸ βάρος τῆς κατὰ ξηρὰν ἀμύνης, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκράτησε νικηφόρως. Τοῦτο μὲ τὴν σιδηρᾶν αὐτῆς στρατιωτικὴν πειθαρχίαν, ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν τῆς εὐκλειαν.

Θεμιστοκλῆς — Ἀριστείδης.

Αἱ Ἀθῆναι εὐρέθησαν τότε ἔτοιμαὶ νὰ ἀντιμετωπίσουν κατὰ θάλασσαν τὸν ναυτικὸν περσικὸν κολοσσόν, χάρις εἰς τὰς δραστηρίας προσηλαθείας τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ μεγαλυτέρου πολιτικοῦ ἀνδρός, πού ἐγνώρισε τότε ὁ κόσμος.

Ὁ Θουκυδίδης μὲ ὀλίγας λέξεις ὁμιλεῖ διὰ τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Θεμιστοκλέους λέγων : «τῶν τε παραχρῆμα δι' ἐλαχίστης βουλῆς κράτιστος γνώμων καὶ τῶν μελλόντων ἐπὶ πλεῖστον τοῦ γενησομένου ἄριστος εἰκαστής» (μὲ ἐλαχίστην σκέψιν ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο εἰς θέσιν νὰ κρίνῃ μὲ τὸν καλυτέρον τρόπον διὰ τὰ παρόντα ζητήματα, καὶ νὰ προεικάσῃ ἄριστα διὰ τὰ μέλλοντα εἰς εὐρεῖαν ἑκτασιν).

Νέος ἀκόμη ὁ Θεμιστοκλῆς ἡσθάνθη μεγάλην συγκίνησιν, ὅταν ἐπαίχθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ δρᾶμα τοῦ Φρυνίχου «Μιλήτου ἄλωσις». Ἀντελήφθη τότε τὸν κίνδυνον πού ἐπλησίαζεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Πρῶτος αὐτὸς ἐσκέφθη, ὅτι αἱ Ἀθῆναι ἔπρεπε νὰ γίνονιν ναυτικὴ δύναμις, διὰ νὰ δώσουν ἀπαρασιστικὸν κτύπημα κατὰ τῶν Περσῶν. Ὅταν ἐγένεν ἄρχων, ἔθεσεν εἰς

493 π.Χ. ἐφαρμογὴν τὸ ναυτικὸν του πρόγραμμα. Ἐκαμε τὸν Πειραιᾶ, πού ἔχει τρεῖς φυσικοὺς λιμένας, ναυτικὸν πολεμικὸν λιμένα, ἀντὶ τοῦ ἀνοικτοῦ τοῦ Φαλήρου, καὶ ἤρχισε νὰ τὸν ὀχυρώνῃ. Τὸ πρόγραμμά του ἐσταμάτησε τότε μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Μιλτιάδου.

Ὁ Θεμιστοκλῆς.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος καὶ ἐπολέμησε γενναίως. Τόσῃ δὲ ἐντύπωσιν τοῦ ἔκαμεν ἡ δόξα τοῦ Μιλτιάδου, ὥστε ἔλεγε πάντοτε εἰς τοὺς φίλους του· «οὐκ ἔξ με καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον».

Ὅταν ὁ Μιλτιάδης ἐξέπεσεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ὁ Θεμιστοκλῆς παρουσιάσθη εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς ὁ ἰσχυρότερος πολιτικός. Τὸ ἔτος 487 π.Χ. ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπέτυχεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν νὰ ψηφισθῇ νόμος, ὁ ὁποῖος ὥριζε κάθε χρόνον ἓνα ἀπὸ τοὺς δέκα στρατηγούς σ τ ρ α τ η γ ὶ ν αὐ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α. Αὐτὸς εἶχε τὴν γενικὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχε καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ, διὰ τοῦτο ὁ στρατηγὸς ἦτο καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς πολιτείας. Ἦτο δὲ δυνατόν νὰ ἐκλεγῇ καὶ πέραν ἀπὸ ἓνα ἔτος.

Στρατηγὸς αὐτοκράτωρ μὲ πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν ἐξελέγη ὁ Θεμιστοκλῆς. Μὲ τὸν ἐξ ο σ τ ρ α κ ι σ μ ὸ ν **483 π.Χ.** δὲ τοῦ πολιτικοῦ του ἀντιπάλου Ἀριστείδου, ἐκράτησε μὲ σφιβαρὰν χεῖρα τὴν κυβέρνησιν, τῆς πόλεως εἰς τὰς παρχμονάς τῆς μεγάλης μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν πάλης.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὴν συνήθειαν, νὰ μοιράζωνται μεταξύ των τὴν πρόσδοτον τοῦ Λαυρείου, καὶ ὥρισεν ἓνας ἢ δύο πλοῦσιοι Ἀθηναῖοι νὰ ἔχουν ἐτοιμὴν διὰ τὸν πόλεμον μίαν «τριήρη» πολεμικὸν πλοῖον («τριηραρχία»). Ἐντὸς δὲ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ἔτοιμα 200 πολεμικὰ πλοῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀντιμετώπισαν τὴν ναυτικὴν δύναμιν τῶν Περσῶν.

Ἐναντίον τῆς πολιτικῆς τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ ναυτικοῦ του προγράμματος ἦτο τὸ κόμμα τῆς συντηρητικῆς ἀριστοκρατίας. Τούτου ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Ἀριστείδης, ὁ ἄριστος πατριώτης τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ὁ Ἀριστείδης ἦτο υἱὸς τοῦ Λυσισμάχου. Εἶχε λάβει μέρος ὡς στρατηγὸς τῆς φυλῆς του εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος. Τὴν ἡμέραν τῆς στρατηγίας του παρεχώρησεν εἰς τὸν Μιλτιάδην. Μὲ τὴν διαγωγὴν του δὲ ἐκείνην ἐδίδαξεν, ὅτι εἶναι σωτήριον διὰ τὴν πατρίδα καὶ τιμητικὸν διὰ τὸν ἄνδρα, νὰ ὑπακούῃ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι σκέπτονται καλυτέρα καὶ ἔχουν μεγαλυτέραν πείραν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν νίκην ὁ Ἀριστείδης μὲ τοὺς στρατιώτας τῆς φυλῆς του ἀνέλαβε νὰ διαφυλάξῃ τὰ περσικὰ λάφυρα. Ἐξετέλεσε τότε τὸ καθήκον του μὲ εὐσυνειδησίαν.

Δὲν ἐπέτρεψεν εἰς κανένα νὰ λάβῃ τὸ παραμικρόν, οὔτε ὁ ἴδιος κατεχράσθη τίποτε ἀπὸ τὸν ἄφθονον χρυσόν, τὸν ἄργυρον, καὶ τὰ ἄλλα πλούσια λάφυρα, πὺ ἀφῆσαν ἐκεῖ οἱ χρυσοφόροι Πέρσαι.

Τόση ἦτο ἡ τιμιότης καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Ἀριστείδου, ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ὠνόμαζον δίκαιον. Ἀνθρωπος ὅμως τόσον δίκαιος ὅπως ὁ Ἀριστείδης, ἦτο σπάνιος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ὁ Ἀριστείδης, ἀντιθέτως πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, εἶχε τὴν γνώμην, ὅτι καὶ κατὰ τὸν νέον πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἐχθρὸν εἰς τὴν ξηράν, καὶ ὄχι εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὁ Θεμιστοκλῆς διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν ἰσχυρὸν αὐτὸν ἀντίπαλον, κατῴρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐκδιώξουν δι' ὅστρακισμοῦ τὸν Ἀριστείδην.

Ὁ Πλούταρχος διηγεῖται τὸ ἐξῆς ἐπεισόδιον : ὅταν, λέγει, ἐγράψοντο τὰ ὅστρακα, ἀγράμματος πολίτης, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὸν Ἀριστείδην, ἐπλησίασεν αὐτόν, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ γράψῃ εἰς τὸ ὅστρακον πὺ ἔφερε τὸ ὄνομα «Ἀριστείδης».

Ὁ Ἀριστείδης ἠρώτησε τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν ὁ Ἀριστείδης ἔκαμε κακὸν εἰς αὐτόν· «κανέν, εἶπεν ἐκεῖνος, οὔτε γνωρίζω τὸν ἄνθρωπον· ἀλλ' ἐνοχλοῦμαι, ὅταν ἀκούω νὰ ὀνομάζουν αὐτὸν δίκαιον». Ὁ Ἀριστείδης δὲν εἶπεν ἄλλο εἰς τὸν ἄνθρωπον· ἔγραψε τὸ ὄνομά του εἰς τὸ ὅστρακον καὶ τοῦ τὸ ἔδωκε. Χωρὶς μῦθος εἰς τὴν ψυχὴν του ἐγκατέλιπε τὴν ἀγαπημένην πόλιν καὶ κατέφυγεν ἐξόριστος εἰς Αἴγιναν.

Τὸ διάγγελμα τοῦ Θεμιστοκλέους.

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, Ἀμερικανὸς ἐπιστῆμων ἀνεκάλυψεν εἰς τὴν Τροίᾳ σπουδαῖον ἀρχαιολογικὸν ἐγγραφον. Εἶναι λίθος ἐπάνω εἰς τὸν ὅποιον εἶναι χαραγμένα τὰ γράμματα τῆς ἀποφάσεως πὺ ἔλαβεν ἡ Ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πρότασιν πὺ ἔκαμεν ὁ Θεμιστοκλῆς :

«Θεοί,

ἔδοξεν τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ

Θεμιστοκλῆς Νεοκλέους Φρεάρριος εἶπεν,

τῇ μὲν πόλιν παρακαταθέσθαι τῇ Ἀθηνᾷ τῇ Ἀθηνῶν

μεδεούσῃ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ἅπασιν φυλάττει

ν καὶ ἀμύνειν τὸν βάρβαρον ὑπὲρ τῆς χώρας Ἀθηναίου
ς δὲ αὐτοὺς καὶ τοὺς ξένους τοὺς οἰκοῦντας Ἀθήνησι
τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας εἰς Τροιζῆνα καταθέσθαι προστασίχ
θεοῦ.....

τοῦ ἀρχηγέτου τῆς χώρας.....
τοὺς δὲ ἄλλους Ἀθηναίους ἅπαντας καὶ τοὺς ξένους τοὺς
ἡβῶντας εἰσβαί-
νειν εἰς τὰς ἐτοιμασθείσας
ς διακοσίας ναῦς καὶ ἀμύ-
νεσθαι τὸν βάρβαρον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς τε ἑαυ-
τῶν καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων μετὰ Λακεδαιμονίων καὶ Κο-
ρινθίων καὶ Αἰγινήτων καὶ τῶν ἄλλων τῶν
βουλομένων κοινωνήσιν τοῦ κινδύνου».

Ὁ ποιητὴς Αἰσχύλος εἰς τοὺς «Πέρσας» του μὲ τοὺς ἀθανάτους
του στίχους :

«ὦ παῖδες Ἑλλήνων ἴτε, ἐλευθεροῦτε πατρίδ', ἐλευθεροῦτε δὲ
παῖδας, γυναῖκας, θεῶν τε πατρῶων ἔδην, θήκας τε προγόνων· νῦν
ὑπὲρ πάντων ἀγῶν» (ἐμπρὸς παιδιὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐλευθερώσατε τὴν
πατρίδα! τὰ παιδιὰ, τίς γυναῖκες, τίς κατοικίαις τῶν θεῶν, τοὺς τάφους
τῶν προγόνων· ὁ ἀγὼν τώρα εἶναι γιὰ ὅλα), ἔδωκε τὴν πραγματικὴν
ἐκφρασιν καὶ τὴν μεγάλην σπουδαιότητα ποὺ εἶχεν ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Σα-
λαμῖνα.

Ὁ ποιητὴς Σιμωνίδης πρὸς τοὺς πεσόντας.

Εἰς τὸν ποιητὴν Σιμωνίδην ἀπὸ τὴν Κέων (σημ. Τζιά) χρεω-
στοῦμεν ὥραϊα ἐπιγράμματα ἐπικήδεια, ποιηθέντα εἰς μνήμην αὐτῶν
ποῦ ἔπεσαν εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ τὸν Μαραθῶνα.

Διὰ τοὺς πεσόντας εἰς τὰς Θερμοπύλας τὸ κάτωθι ἐπίγραμμα :
«ὦ ξεῖν' ἀγγέλλειν (ἄγγελε) Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε
κειμέθα, τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι»
ἀποτυπώνει ἀνάγλυφα τὸ στρατιωτικὸν ἔθος τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ
τὴν πειθαρχίαν των εἰς τὰ κελεύσματα τῆς πατρίδος.

Διὰ δὲ τὸν Λεωνίδα ἀφιερώνει τοὺς ἐξῆς στίχους :
«Εὐκλέας αἶα κέκευθε (ἡ ἑνδοξος γῆ ἔχει κρύψει), Λεωνίδα.

οἱ μετὰ σείῳ τῇδ' ἔθανον, Σπάρτης εὐρυχώρου βασιλεῦ,
πλείστων δὴ τόξων τε καὶ ὠκυπόδων σθένος ἵππων
Μηδεῖων ἀνδρῶν δεξάμενοι πολέμῳ».

Διὰ τοὺς ναύτας ἀπὸ τὴν Κόρινθον, οἱ ὁποῖοι ἔπεσαν κατὰ τὴν
ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος ἀφιέρωσε τοὺς ἐξῆς στίχους :

«ὦ ξεῖν' εὐδρόν ποτ' ἐναίομεν ἄστῳ Κορίνθου,
νῦν δ' ἄμμ' (= ἡμῖν) Αἴαντος νᾶσος ἔχει Σαλαμίς·
ἐνθάδε Φοινίσσας νῆας καὶ Πέρσας ἐλόντες
καὶ Μήδους ἱερὰν Ἑλλάδα ρυσάμεθαι».

Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων— Πλαταιαί—Ὁ τελευταῖος ἐν Ἑλλάδι ἄγῳν.

Οἱ Ἕλληνες στρατιῶται καὶ εἰς τὰς Πλαταιὰς εἶχον τὴν συναί-
σθησιν, ὅτι διὰ μίαν ἀκόμη φοράν ἐπαίζετο ἐκεῖ ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος
καὶ ἡ ὑπαρξίς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ ἀπόφασίς των νὰ νικήσουν
ἦτο ὅπως καὶ εἰς τὴν Σαλαμῖνα.

Τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τῆς μάχης συνέβη τὸ ἐξῆς σπουδαῖον
περιστατικόν. «Ὅταν ἡ νύξ εἶχε προχωρήσει, διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος,
καὶ οἱ ἄνδρες εἶχαν παραδοθῇ εἰς τὸν ὕπνον, παρουσιάσθη εἰς τὰς προ-
φυλακὰς τῶν Ἀθηναίων ἐφιππος ὁ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων Ἀλέξανδρος,
ποῦ ὑπῆρτε ἀναγκαστικὰ εἰς τὴν περσικὴν στρατιάν, ὡς στρατηγὸς
τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐζήτησε νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τοὺς
Ἕλληνας στρατηγούς.....ὅταν αὐτοὶ ἦλθον, ὁ Ἀλέξανδρος εἶπεν εἰς
αὐτοὺς τὰ ἐξῆς : ἄνδρες Ἀθηναῖοι, σᾶς ἐμπιστεύομαι τὰ λόγια αὐτὰ
καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ τὰ κρατήσετε μυστικά.....διότι θὰ κινδυνεύσῃ
ἡ ζωή μου. Ἐάν δὲν εἶχα μέγα ἐνδιαφέρον δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, δὲν θὰ
ἔλεγα τοὺς λόγους αὐτούς, διότι καὶ ὁ ἴδιος εἶμαι Ἕλληνας καὶ
παλαῖος καταγωγῆς καὶ δὲν ἤθελα νὰ ἴδω δούλην
τὴν Ἑλλάδα ἀντὶ ἐλευθερίας. Τώρα λοιπὸν σᾶς λέγω,
ὅτι αἱ θυσίαι τοῦ Μαρδονίου δὲν εἶναι αἷσαι.....ἀλλ' αὐτὸς ἀπεφάσισε
νὰ μὴ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὰ ἱερά, καὶ νὰ κάμῃ τὴν ἐπίθεσιν μόλις ἐξη-
μερώσῃ.....διὰ τοῦτο ἐτοιμασθῆτε»..... (μετάφρασις).

Ὁ μέγας ἄγῳν εἶχε κριθῇ : ὁ ἄθλος δὲ αὐτὴν τὴν φοράν ἀνῆκεν
εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, οἱ ὁποῖοι ὅπως ἄλλοτε οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Μαρα-
θῶνα, καὶ αὐτοὶ τώρα εἰς τὰς Πλαταιὰς ἔσωσαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς
Ἑλλάδος.

Οἱ νικηταὶ ἔθαψαν τοὺς νεκροὺς τῶν μὲ μεγαλοπρέπειαν. Ἐπάνω δὲ εἰς τὸν τάφον τῶν ὁ ποιητῆς Σιμωνίδης ἐχάραξεν ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα :

«Εἰ τὸ καλῶς θνήσκειν ἀρετῆς μέρος ἐστὶ μέγιστον,
ἡμῖν ἐκ πάντων τούτ' ἀπένειμε τύχη·
Ἑλλάδι γὰρ σπεύδοντες ἐλευθερίην περιθεῖναι
κείμεθ' ἀγηράντῳ χρώμενοι εὐλογίῃ».

(Ἐὰν ἡ μεγαλυτέρα ἀρετὴ εἶναι νὰ πεθάνῃ κανεὶς παλληκαρίσια, αὐτὸ ξέχωρα χάρισε σὲ μᾶς ἡ τύχη, γιατί στήν προσπάθειά μας νὰ δώσωμε στήν Ἑλλάδα τήν ἐλευθερίαν, πέσαμε καὶ πήραμε τήν ἀγέραστη δόξα).

Τὰ ἐλευθέρια.

Κατὰ πρότασιν τοῦ Πausανίου, ὁ τόπος ποὺ ἔγινεν ἡ μάχη ἐθεωρήθη ἱερὸς καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐγγυήθησαν τήν ἐλευθερίαν τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν καὶ τῆς περιοχῆς τῆς. Εἰς τὸ μέρος δὲ ὅπου ἔγινεν ἡ μάχη ἰδρύθη βωμὸς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἑλευθερίου Διὸς, ὅπου κάθε τέσσαρα ἔτη οἱ Ἕλληνες ἐώρταζον τὰ «Ἑλευθέρια». Εἰς τὴν βάσιν τοῦ ἐχαράχθη τὸ Σιμωνίδειον ἀναθηματικὸν ἐπίγραμμα :

«Τόνδε ποθ' Ἕλληνες, νίκας κράτει ἔργῳ Ἄρῃος
εὐτόλμῳ ψυχᾷς λήματι πειθόμενοι,
Πέρσας ἐξελάσαντες, ἐλευθέρῃ Ἑλλάδι κοινὸν
ἰδρύσαντο Διὸς βωμὸν Ἑλευθερίου».

Ἀπὸ τὴν δεκάτην τῶν πλουσίων λαφύρων, προσεφέρθησαν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἀνδριάς τοῦ Διὸς δέκα πήχεων καὶ εἰς τὸν Ἴσθμόν ἀνδριάς ἐπίσης ἐπτὰ πήχεων πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος. Εἰς τοὺς Δελφοὺς χρυσοὺς τρίπους, ὁ ὁποῖος ἐστηρίζετο ἐπάνω εἰς χαλκὴν στήλην. Ἡ στήλη αὕτη μετεφέρθη ἀπὸ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ σώζεται ἀκόμη ἐκεῖ.

Αὐστηρὰ ἐξ ἄλλου ὑπῆρξεν ἡ τιμωρία τῶν Θηβαίων, σύμφωνα μὲ τὰ ἀποφασισθέντα ἄλλοτε εἰς τὸν Ἴσθμόν. Αἱ Θῆβαι ἔπειτα ἀπὸ πολιορκίαν 20 ἡμερῶν κατελήφθησαν ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸν στρατόν. Οἱ ἄρχοντες ποὺ εἶχον συμβουλεύσει συμμαχίαν μὲ τοὺς Πέρσας, κατεδικάσθησαν ὡς προδόται τῆς πατρίδος εἰς θάνατον καὶ ἐφονεύθησαν. Αἱ Θῆβαι ἔχασαν τὴν ἡγεμονίαν τῶν βοιωτικῶν πόλεων, καὶ τὸ πολί-

τευμά των ἀπὸ ἀριστοκρατικὸν μετεβλήθη εἰς δημοκρατίαν.

Ἡ ἐν Μυκάλῃ νίκη τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν νίκη τῶν ἐλληνικῶν τριήρων ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Λεωτυχίδου καὶ τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Ξανθίππου εἰς τὴν Μυκάλην ἀπέναντι τῆς Σάμου, ὅπου ἦτο συγκεντρωμένος περσικὸς στρατὸς καὶ 120 πλοῖα ἀνελκυσμένα εἰς τὴν ἀκτὴν, ἐσήμανε τὸ ἐπιθετικὸν τῶν Ἑλλήνων πνεῦμα. Ἐδωκε δὲ τὸ σύνθημα εἰς τὴν νέαν ἀπελευθερωτικὴν κίνησιν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἡ νίκη παρὰ τὴν Ἰμέραν.

Σχεδὸν τὸν ἴδιον χρόνον μὲ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος οἱ Ἕλληνες τῶν ἀποικιῶν τῆς Σικελίας εἰς τὴν Δύσιν ἐδείχθησαν καὶ αὐτοὶ ἄξιοι τῆς μεγάλης των κληρονομίας, καὶ ὑπερήσπισαν μὲ ἥρωισμὸν τὴν ἐλευθερίαν των.

Ἐχθρὸς τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἐκεῖ ἦσαν οἱ Καρχηδόνιοι, εἰς τὰ ἀφρικανικὰ παράλια, ποὺ εἶχαν ἀναπτυχθῇ εἰς μεγάλην κατὰ θάλασσαν δύναμιν. Οἱ λόγοι τῆς ἔχθρας των ἦσαν κυρίως ἡ μεγάλη πρόσδος τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων εἰς τὸ ἐμπόριον, ποὺ ἐζημίωνε τοὺς Καρχηδονίους ἐμπόρους.

Ἡ Καρχηδὼν ἐπωφελήθη ἀπὸ τὰς ἐρίδας τῶν ἐλληνικῶν πόλεων τῆς Σικελίας καὶ ἔστειλε ναυτικὴν δύναμιν ὑπὸ τὸν Ἀμίλκλαν.

Ἡ Ἰμέρα ἐπολιορκήθη ἀπὸ τοὺς Καρχηδονίους καὶ οἱ **480 π.Χ.** κάτοικοί της μὲ τὴν βοήθειαν ποὺ ἔλαβον ἀπὸ τὸν Γέλωνα, τὸν τύραννον τῶν Συρακουσῶν, κατενίκησαν τοὺς Καρχηδονίους καὶ ἐπέφεραν τελείαν καταστροφὴν εἰς αὐτούς.

Ὁ ποιητὴς Πίνδαρος εἰς ᾠδὴν τοῦ ἐξυμνεῖ τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἰμέραν καὶ λέγει, ὅτι ἡ νίκη αὐτὴ ἐξησφάλισε τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Δύσιν.

Βλ. Ξενοφών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

ΚΛΑΣΣΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Ο ΧΡΥΣΟΥΣ ΑΙΩΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

505.

Ἡ Ἀθηναϊκὴ συμμαχία. Τὸ τέλος τοῦ Πausανίου.

Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν ἐσημείωσε τὸ τέλος τῶν ἀγώνων, ποὺ ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες διὰ νὰ προασπίσουν τὴν ἐλευθερίαν των.

Εἰς τὰς δύο μεγάλας πόλεις, τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην, χρεωστεῖ πράγματι ὁ ἐλληνικὸς κόσμος τὴν σωτηρίαν του.

Οἱ Πέρσαι ὅμως ἂν καὶ ἐνικήθησαν καὶ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι ἐπικίνδunami. Τοῦτο ἀντιλαμβάνοντο περισσότερο αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ποὺ εὐρίσκοντο πλησίον των. Συμφέρον λοιπὸν ὅλων τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος ἦτο νὰ ἐνωθοῦν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν μιᾶς ἀπὸ τὰς δύο ἰσχυράς αὐτάς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ εἶναι πάντοτε ἔτοιμα διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν ἐχθρὸν εἰς τὸ μέλλον.

Ποία πόλις θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἡνωμένων ἐλληνικῶν πόλεων καὶ νὰ γίνῃ ἡ ἡγεμὼν πόλις; Αἱ Ἀθηναῖοι ἢ ἡ Σπάρτη;

Ἡ Σπάρτη ἦτο συντηρητικὴ καὶ ἔμενεν εἰς τὰς παλαιὰς τῆς συνηθείας. Διὰ τοῦτο ὅταν αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις ἐζήτησαν τὴν προστασίαν τῆς καὶ ἐπρότειναν νὰ γίνουν σύμμαχοί τῆς, οἱ Σπαρτιῆται δὲν ἐδέχθησαν τοῦτο. Ἐπρωτίμησαν νὰ διατηροῦν τὴν ἡγεμονίαν των εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ ἔχουν ἐκεῖ συγκεντρωμένας τὰς δυνάμεις των.

Τότε αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις, καθὼς καὶ πολλοὶ νῆσοι, παρεκάλεσαν τοὺς Ἀθηναίους, νὰ τὰς δεχθοῦν εἰς τὴν συμμαχίαν των. Ἦσαν ἄλλως τε πολὺ εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν εὐγενῆ διαγωγὴν τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν, κυρίως δὲ τοῦ Ἀριστείδου, καὶ τοῦ νέου ὑπὸ τὰς διαταγὰς του Κίμωνος. Ὁ στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων **Πausανίας** εἶχε συμπεριφερθῇ ὑβριστικὰ πρὸς τοὺς συμμάχους, κυρίως δὲ πρὸς τοὺς Ἴωνας.

Ὁ νικητὴς αὐτὸς τῶν Πλαταιῶν εἶχε καὶ ἄλλην ἐπιτυχίαν μὲ τὴν κατάληψιν τοῦ Βυζαντίου. Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ ἐξῆψε τὴν φαντασίαν του καὶ ἥλλαξε τρόπον ζωῆς. Κυρίως ἔκαμεν ἐντύπωνσιν ἡ περσικὴ ἐνδυμασία του, οἱ τρόποι του, καὶ ἡ σωματοφυλακὴ του ἀπὸ Πέρσας καὶ Αἰγυπτίους στρατιώτας.

Οἱ Σπαρτιατὰι εἶχον λόγους νὰ ὑποπτεύονται τὸν Πausanias, ὅτι εὐρίσκετο εἰς συνεννοήσεις μυστικὰς μὲ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἑφοροὶ τὸν διέταξαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Σπάρτην ὁ Πausanias δὲν ἔπαυσε νὰ ἐργάζεται, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ πολιτεύματος τῆς πόλεως. Οἱ Ἑφοροὶ ἐπληροφορήθησαν, ὅτι ἐτοίμαζεν ἐπανάστασιν τῶν Εἰλωτῶν, καὶ τὸν ἐτιμώρησαν μὲ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου.

Ὁ Πausanias ἔσπευσε νὰ σωθῇ εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ ναοῦ τῆς χαλκιοῦκου Ἀθηνᾶς, ὅπου δὲν ἐπετρέπετο ἡ σύλληψις του. Οἱ Ἑφοροὶ ὅμως ἀπεφάσισαν νὰ κτίσουν τὰς θύρας τοῦ ναοῦ, διὰ νὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ τὴν πεῖναν. Πρώτῃ λέγουσιν ἡ μητέρα του ἔβαλε τὸν πρῶτον λίθον.

Ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην, ὅταν εἰς τὰς Ἀθῆνας ἦτο ἄρχων ὁ Τιμοσθένης, ἰδρῦθη ἡ Ἀ' Ἀθηναϊ-
478 π.Χ. καὶ ἡ συμμαχία. Ἐδρὰ τῆς συμμαχίας ὠρίσθη ἡ Δῆλος.

Ἐκεῖ ἐγένοντο αἱ συνελεύσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν πόλεων («σύνοδοι»), διὰ τὴν συζήτησιν διαφόρων ζητημάτων τῆς συμμαχίας.

Ὁ σκοπὸς τῆς συμμαχίας ἦτο νὰ προστατευθῇ ἡ αὐτονομία τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, ποὺ εὐρίσκοντο εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καὶ τὰς νήσους, καὶ νὰ ἐκδικηθοῦν οἱ σύμμαχοι τοὺς Πέρσας διὰ τὰς καταστροφάς, ποὺ διέπραξαν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Διὰ νὰ ἐξυπηρετηθοῦν ὅμως οἱ σκοποὶ τῆς συμμαχίας ἐχρειάζοντο τὰ ὑλικά μέσα. Διὰ τοῦτο αἱ πόλεις ποὺ δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ παρέχουν πλοῖα καὶ ἄνδρας, ἐπλήρωνον τὸν συμμαχικὸν φόρον. Ὁ Ἀριστείδης καθώρισε μὲ τὸν δικαιότερον τρόπον τὸ ποσόν, τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ πληρῶνῃ κάθε πόλις. Τὸ ταμεῖον τῆς συμμαχίας εὐρίσκετο εἰς τὸν ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δῆλῳ. Ἀργό-

454 π.Χ. τερον ὅμως μετεφέρθη εἰς τὸν ὀπισθόδομον τοῦ Παρθενῶνος, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Διὰ τὴν ἐποπτείαν τῶν οἰκονομικῶν οἱ Ἀθηναῖοι διώρισαν δέκα ὑπαλλήλους, τοὺς Ἑλληνοταμίαις. Οἱ φόροι τῶν συμμάχων ἐφθασαν τὸ ποσόν τῶν 460 ταλάντων, πολλῶν δηλαδὴ δισεκατομμυρίων σημερι-

νων δραχμῶν. Πολλαὶ πόλεις τότε εἰς τὴν Θράκην καὶ εἰς ἄλλα μέρη προστετέθησαν εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν.

Τὸ τέλος τοῦ Θεμιστοκλέους.

Ἐνῷ αἱ Ἀθῆναι μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐγίνοντο μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ δύναμις, ἀπὸ τοὺς πολιτικούς της ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἐμεινεν ἥσυχος. Μὲ τὸν ὀξύν του νοῦν ἔβλεπεν, ὅτι ἀργὰ ἢ γρήγορα αἱ Ἀθῆναι θὰ ἔλθουν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὴν ἀντίζηλον Σπάρτην.

Ἐσκέφθη ὅτι ἡ πόλις ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀπὸ κάθε ἐπίθεσιν ἀπὸ ξηρᾶς. Συνεβούλευσε λοιπὸν νὰ ὀχυρωθοῦν καλῦτερον αἱ Ἀθῆναι. Τότε νέα τεῖχος κατασκευάσθησαν, καὶ ἡ πόλις, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῆς Σπάρτης, μετεβλήθη εἰς ἰσχυρὸν φρούριον.

Ὁ Πειραιεὺς ὁμοίως ὀχυρώθη καὶ ἐγινε σπουδαῖος λιμὴν. Ἀργότερον αἱ δύο πόλεις ἠνώθησαν μὲ δύο τεῖχος παράλληλα (α μ α κ ρ ὰ τ ε ἰ χ η ρ), τὰ ὁποῖα ἐφθانون ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας μέχρι τοῦ Πειραιῶς.

Οἱ Σπαρτιῖται ἀνησύχησαν διὰ τὴν ὀχύρωσιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς. Ἐμίσησαν τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τὸν ἐσυκοφάντησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐπέτυχον δὲ νὰ ἐξοστραχισθῇ εἰς τὸ Ἄργος, ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔσωσε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ἐξόριστος δὲν ἔπαυσε νὰ ἐργάζεται διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν πολιτικῶν του σκοπῶν. Οἱ ἐχθροὶ του ἀπεφάσισαν νὰ τὸν ἐξοντώσουν καὶ ἐπέτυχον τὴν καταδίκην του εἰς θάνατον. Ὁ Θεμιστοκλῆς διὰ νὰ σωθῇ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ζητήσῃ ἄσυλον εἰς τὴν Περσίαν. Ὁ μέγας βασιλεὺς Ἀρταξέρξης, ἐδόχθη μὲ χαρὰν τὸν Θεμιστοκλέα, καὶ ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν Μ α γ ν η σ ί α ν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διὰ νὰ κατοικήσῃ. Ἐκεῖ ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 64 ἐτῶν. Ὀλίγον πρὶν ἀπ' αὐτὸν ἀπέθανε καὶ ὁ Ἀριστείδης. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν τὸν δίκαιον ἄνδρα μὲ σεβασμόν. Ἡ πολιτεία δὲ ἀνέλαβε νὰ προικίσῃ τὰς 4 θυγατέρας του, τὰς ὁποίας ὁ πτωχὸς πατήρ των ἀφῆκεν ἀνυπάνδρους.

Ὁ Κίμων—Ἡ Κιμώνειος εἰρήνη.

Ἀπὸ τοὺς νέους πολιτικούς, οἱ ὁποῖοι εἰργάσθησαν διὰ τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν, ὑπῆρξεν ὁ Κίμων, υἱὸς τοῦ ἐνδόξου στρατηγοῦ

Μιλτιάδου. Ὁ Κίμων ἔχασε μικρὸς τὸν πατέρα του. Ἦτο ὑψηλὸς καὶ ὠραῖος, καὶ εἶχε μεγάλα ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ χαρίσματα. Ἦτο τολμηρὸς, φιλότιμος καὶ εὐφυής. Ἦγωνίσθη μὲ γενναιότητα κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν. Τὴν μεγάλην του περιουσίαν, ποῦ ἀπέκτησε, κυρίως ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν ἐχθρῶν κατὰ τοὺς πολέμους του ἐναντίον τῶν Περσῶν, διέθεσεν εἰς τοὺς πτωχοὺς πολίτας.

Ὁ δίκαιος Ἀριστείδης ἀντελήφθη πολὺ ἐνωρίς τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ νέου, καὶ τὸν ἔκαμε συνεργάτην του. Εἰς διάστημα ὀλίγου χρόνου ὁ Κίμων ἔλαβε τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα καὶ διεδέχθη τὸν Ἀριστείδην εἰς τὴν στρατηγίαν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου.

Ὁ Κίμων εἶχε διαφορετικὴν πολιτικὴν ἀντίληψιν ἀπὸ ἐκείνην τοῦ Θεμιστοκλέους. Εἶχε τὴν γνώμην ὅτι αἱ Ἀθῆναι ἔπρεπε νὰ συνεργασθοῦν μὲ τὴν Σπάρτην. Ὅπως δὲ εἰς τὸ παρελθὸν αἱ δύο πόλεις ἐπολέμησαν μαζὶ εἰς τὴν Σαλαμῖνα καὶ τὰς Πλαταιάς, τὸ ἴδιον ἔπρεπε νὰ κάμουν καὶ εἰς τὸ μέλλον, ὅταν καὶ πάλιν οἱ Πέρσαι θὰ ἠπείλουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος.

Μὲ τὰς στρατιωτικὰς του ἐπιτυχίας εἰς τὴν Θράκην (κατάληψις **Ἡϊόνος** 476 π.Χ.), καὶ εἰς τὴν Παμφυλίαν (ναυμαχία εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ **Εὐρυμέδοντος** 470 π.Χ.), ἡ Ἀθηναϊκὴ συμμαχία ἔλαβε μεγάλην ἔκτασιν. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἡ θρακικὴ παραλία τοῦ Βοσπόρου, καὶ τὰ Ἀσιατικὰ παράλια μέχρι τῆς Παμφυλίας, ἦσαν περιοχαί, εἰς τὰς ὁποίας ἐξετείνετο ἡ Ἀθηναϊκὴ ἐπιρροή. Ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ στερεὰ Ἑλλάς μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν ὑπῆρξε σφαῖρα ἐπιρροῆς τῶν Ἀθηνῶν.

Ὅστρακα ὁστρακισμού.

Σ

Ἀργότερον ὁ Κίμων ἐπεχείρησε τὴν τελευταίαν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Περσῶν. Μὲ 200 τριήρεις ἐπλευσεν εἰς τὴν Κύπρον, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Πέρσαι καὶ ἐπολιόρκησε τὸ Κίτιον (σημερινὴν Λάρνακα).

Τέλος μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν συνωμολογήθη εἰρήνη, ἣ
Κιμωνεῖος εἰρήνη ἢ εἰρήνη τοῦ Καλλίου -
449 π.Χ. οὐ, ἐπειδὴ ὁ Καλλίας ἐστάλη εἰς τὰ Σοῦσα διὰ νὰ διεξα-
γάγῃ τὰς διαπραγματεύσεις.

Τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν—Αἱ πρόοδοί του.

Μὲ τὰ κατορθώματα τοῦ Κίμωνος αἱ Ἀθηναὶ ἐγίναν ἡ πρώτη ναυτικὴ δύναμις τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ὄνειρον τοῦ Θεμιστοκλέους ἦτο πλέον πραγματικότης. Μὲ τὸν καιρὸν ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν ηὔξθη τόσον πολὺ, ὥστε αἱ πόλεις τῆς Ἀθηναϊκῆς συμμαχίας ἦσαν ὑπήκοοι τῶν Ἀθηνῶν. Ὑπεχρεώθησαν ὅλοι νὰ πληρώνουν τὸν συμμαχικὸν φόρον, νὰ ἔχουν τὰ ἴδια μέτρα καὶ σταθμὰ μὲ τοὺς Ἀθηναίους, καὶ νὰ θεωροῦν τὸν ἴδιον μὲ αὐτοὺς ἐχθρὸν καὶ φίλον.

Ἐὰν μία πόλις ἔφευγεν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν, ὅπως συνέβη μὲ τὴν Θάσον καὶ ἄλλας πόλεις, τότε αἱ Ἀθηναὶ ἐστελλον ναυτικὴν δύναμιν καὶ ἐπέβαλλον τὴν πειθαρχίαν. Ἡ ἐπαναστα-
465 π.Χ. τήσασα πόλις ἐτιμωρεῖτο μὲ αὐξήσιν τοῦ φόρου.

Ἀφ' οὗτο τοῦ ταμεῖον τῶν συμμάχων μετεφέρθη εἰς τὸν ὀπισθόδομον τοῦ Παρθενῶνος (454) ἡ «ἡγεμονία» τῶν Ἀθηνῶν ἤλλαξε, καθὼς λέγει ὁ Θουκυδίδης, καὶ ἐγένεν «ἀρχή» (κράτος τῶν Ἀθη-
νῶν).

Οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται ὑπολογίζονται τότε εἰς 30.000 περίπου· 50.000 περίπου ἦσαν οἱ μέτοικοι, καὶ ὅχι ὀλιγώτεροι ἀπὸ 80.000 οἱ δοῦλοι εἰς ὅλην τὴν Ἀττικὴν.

Παραλλήλως ἐβάδισε μὲ προοδευτικὸν ρυθμὸν καὶ ἡ Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία. Ἀφοῦ αἱ κατώτεραι τάξεις ὑπηρετήσαν εἰς τὰ πλοῖα καὶ προσέφεραν καὶ αὐταὶ τὰς ὑπηρεσίας των διὰ τὴν νίκην, ἔπρεπε καὶ οἱ πολῖται των νὰ ἀποκτήσουν τὰ δικαιώματα ποὺ δὲν εἶχον πρὶν.

Εἰς τοῦτο ὅμως ἡμπόδιζεν ὁ Ἀρειος Πάγος, ποὺ εἶχε μεγάλην πολιτικὴν ἐξουσίαν καὶ δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἀλλάξῃ τίποτε ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν. Ἐναντίον τοῦ Ἀρείου Πάγου ἤρχισε τότε σφοδρὸν ἀγῶνα διὰ

τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ, νέον δημοκρατικὸν κόμμα, τοῦ ὁποίου ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Ἐφιάλτης. Ὁ νέος αὐτὸς ἀρχηγὸς ἀπέκτησε τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ μετὰ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τὴν στρατηγικὴν του ἱκανότητα. Εὗρε δὲ τὴν εὐκαιρίαν, ὅταν ἀπουσίαζεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ὁ Κίμων, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἀριστοκρατικοῦ κόμματος, νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν γνώμην του. Ὁ Ἀρείος Πάγος ἔχασε τὰ πολιτικὰ πρόνομια, ποῦ εἶχε πρίν, καὶ διετήρησε μόνον τὰς φονικὰς δίκας.

Τὰ πρόνομια αὐτὰ ἔλαβεν ἡ βουλὴ τῶν 500, ἡ Ἐκκλησία, καὶ τὰ δικαστήρια. Ὅλη δηλαδὴ ἡ πολιτικὴ δύναμις περιῆλθεν εἰς τὸν λαόν. Ὁ κάθε πολίτης μετὰ τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν ἐάν ἦτο ἄξιος, ἠδύνατο νὰ λάβῃ οἷονδήποτε ἀξίωμα εἰς τὴν πολιτείαν, ἀδιάφορον ἂν ἦν ἦκεν εἰς αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν τάξιν.

Ὁ Θουκυδίδης εἰς τὸν ἐπιτάφιον λόγον τοῦ Περικλέους μᾶς δίδει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν μορφήν τῆς νέας δημοκρατίας μετὰ τοὺς ὁραίους του λόγους: «ἔχομεν πολίτευμα ποῦ δὲν ζηλεύει τοὺς νόμους τῶν ἄλλων πολιτειῶν. Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμεθα παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους καὶ δὲν μιμούμεθα ὅ,τι ἐκεῖνοι κάμνουν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ κυβέρνησις τῆς πόλεως δὲν εἶναι εἰς χεῖρας ὀλίγων, ἀλλ' ὁ δῆμος (οἱ πολλοὶ) κυβερνᾷ, διὰ τοῦτο τὸ πολίτευμα ὀνομάζεται δημοκρατία. Καὶ ὥς πρὸς μὲν τὰς ἰδιωτικὰς τῶν διαφορὰς, ὅλοι οἱ πολῖται εὐρίσκουν τὸ δίκαιόν των συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους, ποῦ εἶναι οἱ ἴδιοι δι' ὅλους τοὺς πολίτας. Ὡς πρὸς δὲ τὰ δημόσια ἀξιώματα προτιμᾶται εἰς αὐτὰ ὁ κάθε πολίτης, ἔχει διὰ τὴν κοινωνικὴν του θέσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀξίαν ποῦ ἔχει ὡς ἄτομον. Καὶ ἐὰν ἀκώμη ὁ πολίτης εἶναι πένης δὲν ἀποκλείεται ἀπὸ τὰ ἀξιώματα τῆς πολιτείας, ἐφ' ὅσον εἶναι εἰς θέσιν νὰ πράξῃ κατὰ καλὸν εἰς τὴν πόλιν» (μετάφρασις).

Ὁ Περικλῆς.

508

Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἐφιάλτου, παρουσιάσθη εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν, ὡς διάδοχός του, νέος πολιτικός, ὁ Περικλῆς.

Ὁ Περικλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ Ξανθίππου. Ἡ μητέρα του Ἀγάριστη κατήγετο ἀπὸ τοὺς Ἀλκμεωνίδας, παλαιὰν καὶ μεγάλην ἀθηναϊκὴν οἰκογένειαν. Ἀπὸ τὴν ἰδίαν οἰκογένειαν κατήγετο καὶ ὁ Κλεισθένης, θεῖος τοῦ Περικλέους.

Οἱ γονεῖς τοῦ Περικλέους ἐφρόντισαν νὰ τοῦ δώσουν τὴν κατάλ-

ληλον μόρφωσιν. Ὁ περίφημος μουσικός Δάμων, καὶ ὁ φιλόσοφος Ἀναξαγόρας ὑπῆρξαν διδάσκαλοι τοῦ Περικλέους. Τὸ σπουδαιότερον χάρισμα τοῦ Περικλέους ἦτο ἡ ρητορεία. Ὁμίλει εἰς τὸ πλῆθος μὲ τόσῃν πειστικότητῃ καὶ εὐγλωττίᾳ, ὥστε οἱ ἄνθρωποι ἔλεγον, ὅτι ὅταν ὁ Περικλῆς ὁμιλεῖ ἀστράπτει καὶ βροντᾷ ὡσάν τὸν Δία. Διὰ τὴν ρητορικὴν του αὐτὴν ἰκανότητά ὁ Περικλῆς ὠνομάσθη Ὁλύμπιος.

Νέος ἀκόμη ὁ Περικλῆς ἔλαβε μέρος εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα καὶ ἔγινεν ἀρχηγὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Τὸ κόμμα αὐτὸ ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν. Διὰ τοῦτο ὁ Περικλῆς ἐχορημάτισεν ἄρχων στρατηγὸς ἐπὶ τριάκοντα σχεδὸν συνεχῇ ἔτη, μέχρι τοῦ θανάτου του (461—429 π.Χ.).

Ὁ Θουκυδίδης ὁμιλεῖ διὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν τρόπον τῆς διοικήσεως τοῦ Περικλέους καὶ λέγει: «δυνατὸς ὢν τῷ τε ἀξιώματι καὶ τῇ γνώμῃ χρημάτων τε διαφανῶς ἀδαρότατος.....κατεῖχε τὸ πλῆθος ἐλευθέρως, καὶ οὐκ ἤγετο μᾶλλον ὑπ' αὐτοῦ ἢ αὐτὸς ἦγε» (δὲν ἐπηρέαζετο ἀπὸ τὸ πλῆθος, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἐπέβαλε τὴν θέλησίν του, χωρὶς οἱ πολῖται νὰ χάνουν τὴν ἐλευθερίαν των).

Τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα μὲ τὴν διοίκησιν τοῦ Περικλέους ἦτο εἰς τὴν πραγματικότητά ἡ ἐξουσία «τοῦ πρώτου ἀνδρός», αὐτοῦ δηλαδὴ τοῦ Περικλέους.

Ὡς κυβερνήτης ὁ Περικλῆς ἐνομοθέτησε, κάθε πτωχὸς πολίτης νὰ λαμβάνῃ χρήματα ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον, διὰ νὰ πηγαίνει εἰς τὸ θέατρον. Μὲ τὸν νόμον αὐτόν (τὰ θεωρικά), ἐφανερώνετο τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ πρόνοια τῆς πολιτείας διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν πτωχῶν πολιτῶν. Τὸ θέατρον ἦτο τότε πραγματικὸν σχολεῖον. Ἐκεῖ παριστάνοντο ἔργα, ποὺ ἐμόρφωναν τὴν ψυχὴν τῶν θεατῶν.

Ὁ Περικλῆς ἐκάλεσεν εἰς τὰς Ἀθήνας εἰς πανελλήνιον συνέδριον ἀντιπροσώπους ἀπὸ ὅλας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις, διὰ νὰ σκεφθοῦν, πῶς ὅλοι μαζί θὰ ἀνεγείρουν τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἱερά, ποὺ κατέστρεψαν οἱ Πέρσαι. Ἐρριψεν ἐπίσης ὡραῖαν ἰδέαν· τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα νὰ εἰσέρχωνται ἐλευθέρως εἰς τοὺς ἐλληνικοὺς λιμένας. Ἡ Σπάρτη ὅμως δὲν ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν πανελλήνιον αὐτὴν πολιτικὴν τῶν Ἀθηνῶν καὶ οἱ σκοποὶ τοῦ συνεδρίου ἐναυάγησαν. Διὰ τοῦτο ὁ Περικλῆς ἀπεφάσισεν, ὅπως οἱ Ἀθηναῖοι ἐκπληρώσουν μόνοι τὰς ὑποχρεώσεις των πρὸς τοὺς σωτῆρας θεοὺς.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς κυβερνήσεως τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ ἀνδρὸς αἱ Ἀθηναὶ ἐγνώρισαν τὴν μεγαλυτέραν πρόοδον : τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῶν Ἀθηνησῶν ἢ αἰῶνα τοῦ Περικλέους.

Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Περικλέους.

Ὁ Περικλῆς ἀντιθέτως πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ Κίμωνος, ἔβλεπεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ συνεννόησις μετὰ τὴν Σπάρτην. Τὸ πρόγραμμα τῆς ἐξωτερικῆς τοῦ πολιτικῆς ἦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῆς Σπάρτης.

Ὁ διμέτωπος αὐτὸς ἀγὼν εἶχε σοβαρὰς ἀποτυχίας. Αἱ ἀθηναϊκαὶ δυνάμεις πού ἐπολέμουν εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸν βασιλέα τῆς Ἰναρώ, ἐνίκηθσαν. Τότε ἀκριβῶς οἱ Σάμιοι ἐπρότειναν νὰ μεταφερθῇ τὸ ταμεῖον τῆς συμμαχίας ἀπὸ τὴν Δῆλον εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν.

Ἡ Αἴγινα, ἡ παλαιὰ κατὰ θάλασσαν ἀντίπαλος τῶν Ἀθηνησῶν, ἔπειτα ἀπὸ πολιορκίαν, ὑπεχρεώθη νὰ κρημνίσῃ τὰ τείχη της, νὰ παραδώσῃ τὰ πλοῦς της καὶ νὰ πληρώσῃ 30 τάλαντα ὡς μέλος τῆς Ἀθηναϊκῆς συμμαχίας.

Ὁ Περικλῆς ἔστρεψεν ἐπίσης τὰ βλέμματά του πρὸς δυσμάς, πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Ἰονίου πελάγους. Ἡ πολιτικὴ ὁμῶς αὕτη τὸν ἔφερεν εἰς σύγκρουσιν μετὰ τοὺς Κορινθίους, τῶν ὁποίων τὸ ἐμπόριον ἐκινεῖτο πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν.

Ἐν τῷ μεταξὺ συνεπληρώθησαν τὰ μακρὰ τείχη, πού συνέδεσαν τὰς Ἀθήνας μετὰ τὸ Φάληρον καὶ τὸν Πειραιᾶ, καὶ ὅλον τὸ συγκρότημα τοῦτο τῶν πόλεων ἔγινε φρούριον ἰσχυρότατον.

Ὁ Πειραιεὺς σύμφωνα μετὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ἰπποδάμου ἀπὸ τὴν Μίλητον ἔγινεν ὡραία πόλις μετὰ ὡραίους δρόμους καὶ οἰκοδομὰς. Λιμὴν δὲ σπουδαιότατος ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου.

Ὁ Περικλῆς δηλαδὴ ἐσυνέχισε τὴν μεγάλην ναυτικὴν πολιτικὴν τοῦ Θεμιστοκλέους. Μετὰ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Κάτω Ἰταλίαν, συνῆψε συνθήκας, καὶ ἱδρύσεν ἀποικίαν εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, τοὺς Θουρίους (444 π.Χ.).

Τὸ ἔτος 437 π.Χ. ἱδρύσεν τὴν Ἀμφίπολιν, πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ, ὁ ἴδιος δὲ ἐπλευσεν εἰς τὸν Πόντον καὶ

ἵδρυσεν ἄλλην ἀποικίαν, τὸν Ἀστακόν (436 π.Χ.).

Ἡ ἵδρυσις τῶν ἀποικιῶν ἀνεκούφιζε τὴν πόλιν ἀπὸ πτωχοῦς καὶ ἀνέργους πολίτας, οἱ ὅποιοι εἰς τὰς νέας ἀποικίας εὕρισκον καλυτέραν ζωὴν. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως, ὠρισμένοι ἀποικίαι, ὅπως ἡ Ἀμφίπολις καὶ ὁ Ἀστακός, ἐξησφάλιζον διὰ τὰς Ἀθήνας τὴν θρακικὴν θάλασσαν καὶ τὴν θάλασσαν τοῦ Ἑλλησπόντου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Περικλῆς κατέστησε τὰς Ἀθήνας θάλασσοκράτειραν δύναμιν.

Μεγάλα ἔργα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. SOS

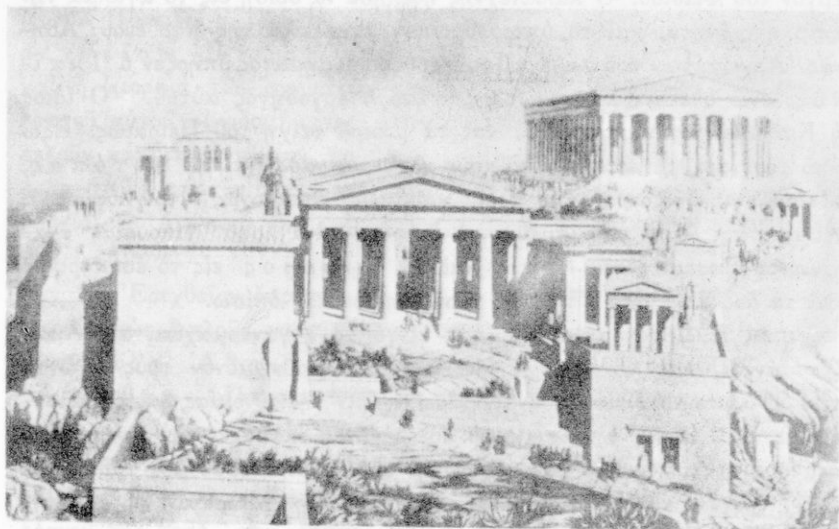
Ὁ διμέτωπος ἄγων ἐτελείωσεν εἰς τὸ περσικὸν μέτωπον μὲ τὴν συνολοκληθεῖσαν Κιμῶνιον εἰρήνην. Τότε ἐπανελήφθησαν αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις μὲ τὸ περσικὸν κράτος, καὶ πλοῦτος εἰσέρρεεν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξ ἄλλου ἐσταμάτησαν αἱ ἐχθροπραξίαι μὲ τὴν
446 π.Χ. συναφθεῖσαν εἰρήνην μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπάρτης, διαρκείας 30 ἐτῶν (τριακοντούτιδες σπονδαί).

Τὰ κτίσματα τῆς Ἀκροπόλεως. SOS

Αἱ τριακοντούτιδες σπονδαὶ ἐξησφάλισαν εἰς τὴν πραγματικότητα 15 ἐτῶν περίοδον εἰρήνης. Κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ αἱ Ἀθηναὶ ἐγνώρισαν τὴν μεγαλυτέραν ἐσωτερικὴν ἀκμὴν καὶ πρόοδον. Ἐκεῖνο πρὸ πάντων ποῦ ἐστόλισε τότε τὰς Ἀθήνας καὶ προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου, εἶναι τὰ μεγάλα ἔργα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὡς ἐπιχειρήσωμεν μίαν ἐπίσκεψιν εἰς αὐτήν.

Πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, θὰ συναντήσωμεν δεξιὰ, καθὼς ἀναβαίνομεν τὴν κλίμακα, τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης. Ἐχει ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω του κίονας ἰωνικοῦ ρυθμοῦ (ναὸς τετράστυλος ἀμφιπρόστυλος). Εἰς τὴν ζωφόρον του ὑπάρχουν σκηναὶ ἀπὸ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν. Μεγαλοπρεπὴς εἰσοδος (τὰ Προπύλαια) ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐχρειάσθησαν 5 ἔτη διὰ τὴν τελειώσῃ (437—432 π.Χ.) αὐτὰ ὁ ἀρχιτέκτων Μνησικλῆς. Οἱ δωρικοὶ καὶ ἰωνικοὶ κίονες, ποῦ υποβαστάζουν τὴν μαρμαρίνην στέγην, δίδουν τὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἐπισκέπτην, ὅτι θὰ συναντήσῃ εἰς τὸ

Ἀναπαράστασις τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηναίων
κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους.

ἔσωτερικὸν μεγάλα κτίσματα.

Τὸ παλαιότερον εἶναι ὁ Παρθενών, ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς. Ὁ Περικλῆς ἐφιλοδόξησεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ, τὸν ὅποιον ἔκαυσαν οἱ Πέρσαι, νὰ οἰκοδομήσῃ μεγαλοπρεπέστατον κατοικητήριον τῆς θεᾶς. Ἡ προστάτις τῆς πόλεως θεά, μετὰ τὴν χάριν τῆς ὁποίας ἐλυτρώθησαν αἱ Ἀθῆναι καὶ μαζί με αὐτὴν ὅλη ἡ Ἑλλάς, ἔπρεπε ἰδιαιτέρως νὰ τιμηθῇ.

Γενικὸς ἐπόπτης καὶ διευθυντὴς ὅλων τῶν ἔργων τῆς Ἀκροπόλεως ἦτο ὁ Φειδίας, ὁ μεγαλύτερος ἀγαλματοποιὸς τῆς ἀρχαιότητος. Μαζί του εἰργάσθησαν ἐκεῖ οἱ σπουδαιότεροι ἀρχιτέκτονες καὶ τεχνῖται. Τὸ ὁλόλευκον μάρμαρον τῆς Πεντέλης ὑπῆρξε τότε ἡ πολυτίμος ὕλη, διὰ νὰ κτισθοῦν τὰ λαμπρὰ οἰκοδομήματα τῆς Ἀκροπόλεως.

Ὁ ναὸς ἔλαβε τὸ ὄνομα «Παρθενών» ἀπὸ τὸν θάλαμον τῆς παρθένου Ἀθηνᾶς. Γύρω του ὑπάρχουν κίονες δωρικοῦ ρυθμοῦ (περίπτερος ναός). Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν πρόναον, τὸν σηκόν, τὸν θάλαμον τῆς θεᾶς (παρθενῶνα) καὶ τὸν ὀπισθόδομον. Ὁ σηκὸς εἶχε μῆκος ἑκατὸν ποδῶν (ἐκατόμπεδος νεώς). Μέσα εἰς τὸν σηκὸν ἦτο τοποθετημένος τὸ χρυσελεφάντινον ἀγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς,

έργον τοῦ Φειδίου. Ὁ καλλιτέχνης ἠθέλησε νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἄγαλμα τὴν ἐπιβλητικότητα, καὶ τὸ ὑπεράνθρωπον μεγαλεῖον τῆς παρθένου Ἀθηνᾶς. Ἀρχιτέκτων τοῦ λαμπροῦ τούτου οἰκοδομήματος ὑπῆρξεν ὁ Ἴκτινος, ἐνῶ ὁ Καλλικράτης, ἦτο ὁ ἐργοδηγὸς αὐτοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ Καλλικράτης κατεσκεύασε καὶ τὰ μακρὰ τεῖχη τοῦ Πειραιῶς. Ἐξω ἀπὸ τὸν ναὸν καὶ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς κίονας ὁ ναὸς ἔχει 92 μέτρας, αἱ ὁποῖαι χωρίζονται ἀπὸ τρεῖς καθέτους προεξοχάς («τριγλύφους»). Αἱ μετόπαι ἦσαν στολισμέναι με διάφορα ἀνάγλυφα. Πλουσίας ἀναγλύφους παραστάσεις ἔφερε καὶ ἡ ζωφόρος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὰ δύο ἅετώματα τοῦ ναοῦ ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω.

Αἱ παριστανόμεναι εἰς τὰς μετόπας γιγαντομαχίαι, αἱ Ἀμαζονομαχίαι, καὶ κενταυρομαχίαι, δὲν ὑποδηλοῦν μόνον τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν βαρβάρων χάριν τῆς εὐνομίας καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ναὸς εἰς τὸ σύνολόν του ἐκφράζει τὴν ἔννοιαν τοῦ κράτους τῆς πόλεως. Μέσα εἰς αὐτὴν κυριαρχεῖ ἡ ἔρρυθμος τάξις καὶ ὅλα κινοῦνται με ἀρμονίαν, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ ὠραῖον, τὸ τέλειον.

Τὰ ἀνάγλυφα τῆς ζωφόρου παρουσιάζουν διαφόρους παραστάσεις ἀπὸ τὴν μεγάλην πομπήν, ποὺ ἐγένετο κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων. Αἱ παριστανόμεναι μορφαὶ θεῶν, ἀνθρώπων, εὐσταλῶν καὶ εὐγενῶν νέων, εὐσεβῶν καὶ σεμνῶν παρθένων, ἱερέων, γερόντων, ζῶντων πρὸς θυσίαν, καὶ ζωηροτάτων κελήτων, ὅλα αὐτὰ εἶναι ἰδέαι ἀτελεύτητοι, ποὺ ξεπερνοῦν ὅρια, χρόνου καὶ τόπου, καὶ καθιστοῦν τὰς Ἀθῆνας «Ἑλλάδα τῆς Ἑλλάδος».

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους, οἱ Ἀθηναῖοι, ἀπέναντι τοῦ Παρθενῶνος, εἰς τὸ μέρος ὅπου λέγουν, ὅτι ἐφιλονίκησεν ἡ Ἀθηνᾶ

Τμήμα τῆς ζωφόρου τοῦ Παρθενῶνος. Ταῦρος ὁδηγούμενος πρὸς θυσίαν.

μέ τον Ποσειδῶνα, ἱδρυσαν τὸ Ἐρεχθεῖον. Ἡ χάρις, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ὁμορφιά τῶν σχημάτων τοῦ λεπτοῦ αὐτοῦ οἰκοδομήματος ἀποτελοῦν κάποιαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν σοβαρότητα καὶ τὸν ὄγκον ποῦ παρουσιάζει ὁ ἀπέναντι ναὸς τῆς παρθένου Ἀθηνᾶς.

Τὸ Ἐρεχθεῖον ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς διπλοῦς ναὸς· διὰ τὴν Πολιάδα Ἀθηνᾶν καὶ τὸν Ἐρεχθέα Ποσειδῶνα. Μέσα εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ ναοῦ, ποῦ ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, ἐπιστεύετο ὅτι ὑπῆρχε τὸ ξόανον τῆς θεᾶς, ποῦ ἔπεσεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Νεαραὶ εὐγενεῖς Ἀθηναῖαι ὕφαιναν πέπλον, μέ τον ὁποῖον ἐνέδυνον τὸ ξύλινον ἄγαλμα. Εἰς τὴν νοτίαν στοάν (τὴν πρόστασιν), κάμουν ἰδιαίτεράν ἐντύπωσιν αἱ 6 κάρυτιδες. Αἱ κόραι ἡρεμοί, ὠραῖαι, εὐγενεῖς, γεμᾶται ἀπὸ ὑγείας καὶ χάριν, ἀντὶ κιόνων ὑποβασιάζουν μέ ἄνεσιν τὴν στέγην τοῦ ναοῦ.

Ὁ Παρθενὼν ὅταν ἐπεκράτησεν ὁ χριστιανισμός, μετεβλήθη εἰς Ἐκκλησίαν τῆς νέας θρησκείας (5ος μ.Χ. ἕως αἰῶν) καὶ ἀφιερώθη εἰς τὴν Σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἀργότερον δὲ εἰς τὴν Παναγίαν. Τὸ ἔτος ὁμῶς 1687 τὸ θαυμάσιον αὐτὸ οἰκοδόμημα ἔπαθε φοβερὰν καταστροφὴν. Οἱ Ἐνετοὶ ὑπὸ τὸν Μοροζίνην ἐκανονιοβόλησαν τὴν Ἀκρόπολιν, ποῦ κατεῖχον τότε οἱ Τούρκοι. Μία ὥβις ἔπεσεν εἰς τὸν Παρθενῶνα, τὸν ὁποῖον οἱ Τούρκοι εἶχον καταστήσει πυριτιδαποθήκην καὶ μετέβαλε τοῦτον εἰς τὰ σημερινά του εἴρηπια.

Ἡ πρόστασις τῶν Κορῶν (Καρυάτιδες) τοῦ Ἐρεχθείου.

Τὸ Διονυσιακὸν θέατρον—Τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου.

Κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εἰς τὴν νοτίαν πλευράν της, εὐρίσκεται τὸ Διονυσιακὸν θέατρον, κτισθὲν πρὸς τιμὴν τοῦ

Διονύσου, και τὸ θέατρον τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Τοῦτο εἶναι πολὺ νεώτερον ἀπὸ τὸ πρῶτον. Ἐκτίσθη δὲ κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἀπὸ τὸν Ἡρώδην, πλούσιον Ἑλληνα, ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν.

Τὸ Διονυσιακὸν θέατρον ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ κυρίως θέατρον (κοῖλον), ὅπου ἐκάθηντο οἱ θεαταὶ καὶ ἔβλεπον πρὸς τὸ κέντρον. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἡ κυκλικὴ ὀρχήστρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐλάμβανε θέσιν ὁ χορὸς. Ἀπέναντι τῆς ὀρχήστρας ὑπῆρχεν οἰκοδόμημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξήρχοντο οἱ ὑποκριταί (ἡθοποιοί). Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐλέγετο σκηνή. Ἀριστερὰ ἀκριβῶς τοῦ θεάτρου ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Διονύσου.

Τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου ἦτο εἰς τὴν ἀρχὴν ξύλινον. Εἰς αὐτὸ δὲ ἐπαίχθησαν τὰ ἔργα τῶν μεγάλων δραματικῶν ποιητῶν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 5ου αἰῶνος ἤρχισαν οἱ Ἀθηναῖοι, νὰ ἀντικαθιστοῦν τὰ ξύλινα καθίσματα μὲ λίθινα. Ἡ ὅλη ἐργασία διήρκεσε πολλὰ ἔτη καὶ ἐτελείωσεν ἐπὶ τοῦ ρήτορος Λυκούργου (338 — 326 π.Χ.). Θέατρα λίθινα ὅμοια μὲ τὸ Διονυσιακὸν εἶχον οἰκοδομηθῇ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ὠραιότερον ὅμως διὰ τὴν ἀρμονίαν καὶ τελειότερον ὥς πρὸς τὴν ἀκουστικὴν του, ἦτο τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου, τοῦ ὁποίου ἀρχιτέκτων ὑπῆρξεν ὁ Πολύκλειτος.

Ὁ Περικλῆς ἐκόσμησε τὴν πόλιν καὶ μὲ Ὠδεῖον, ὅπου ἐγίνοντο μουσικοὶ ἀγῶνες καὶ δοκιμαί τῶν θεατρικῶν ἔργων.

Φειδίας.

Ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς καλλιτέχνας ἦτο ὁ Φειδίας, ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἐγεννήθη εἰς τοὺς χρόνους περίπου τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος. Ὁ Φειδίας εἶχε μεγάλην τεχνικὴν μόρφωσιν.

Πρὶν ἀρχίσῃ ἡ οἰκοδομὴ τοῦ Παρθενῶνος κατεσκεύασε χάλκινον ἄγαλμα τῆς Λημνίας Ἀθηνᾶς, ἀφιέρωμα τῶν κληρούχων (ἀποίκων) τῆς Λήμνου. Ἡ μορφή τοῦ προσώπου τῆς Ἀθηνᾶς ἦτο ἐκτάκτως ὠραία.

Ὁ Φειδίας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, κατεσκεύασε καὶ ὅμοιον εἰς τὴν Ὀλυμπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διός. Τόσῃν μεγαλοπρέπειαν εἶχε τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Διός, ὥστε ἀρχαῖος συγγραφεὺς, ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος, πού τὸ εἶδε καὶ τὸ περιέγραψε, λέγει: «ἐκεῖνος πού εἶδε τὸ ἄγαλμα

τῆς Ὀλυμπίας, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν πλέον νά φαντασθῇ τὸν θεὸν διαφορετικά» (μετάφρασις).

Ὁ ἐπιγραμματοποιὸς Φίλιππος ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην ἔγραψεν :

«ὦ θεὸς ἦλθ' ἐπὶ γῆν, ἐξ οὐρανοῦ εἰκόνα δεῖξων,

Φειδία, ἥ σὺ ἔβης τὸν θεὸν ὁψόμενος».

Τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Διὸς ἐχάθη, καθὼς καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ ἀγάλματα τοῦ Φειδίου, πρὶν ἀπὸ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας.

Μύρων - Πολύκλειτος.

Μεγάλοι ἀγαλματοποιοὶ ὑπῆρξαν ἐπίσης ὁ Μύρων ἀπὸ τὰς Ἐλευθεράς τῆς Ἀττικῆς καὶ ὁ Πολύκλειτος ἀπὸ τὸ Ἄργος. Ὁ πρῶτος ἐφιλοτέχνησε τὸν «δισκοβόλον», διὰ τὸν ὅποιον λέγουσιν, ὅτι εἶναι τὸ τελειότερον ἔργον, ποὺ κατεσκεύασε χεῖρι ἀνθρώπινον. Ὁ Πολύκλειτος, ποὺ ἦτο κυρίως χαλκοπλάστης, κατεσκεύασε τὸ περίφημον ἄγαλμά του, τὸν Δορυφόρον. Εἶναι τοῦτο ὁ τελειότερος τύπος ἀθλητοῦ νέου, ποὺ ἐνίκησεν εἰς τὸ πένταθλον. Φέρει δόρυ ἢ ἀκόντιον εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα. Τὸ σῶμα τοῦ νέου εἶναι κανονικώτατον καὶ ὁ κορμὸς του εἶναι γεμᾶτος δύναμιν καὶ ἀντοχὴν. Ὁ σοφὸς ἀρχαιολόγος Τσουντας, λέγει διὰ τὸ ἄγαλμα αὐτό: «ἐκφράζει θέλησιν, ἀλλ' ἀνάμικτον μὲ κάποιαν παιδικὴν ἀφέλειαν».

Πολύγνωτος.

Κατὰ τὴν λαμπρὰν αὐτὴν ἐποχὴν ἔζησε καὶ ὁ περίφημος ζωγράφος Πολύγνωτος, ἀπὸ τὴν νῆσον Θάσον. Ὁ Πολύγνωτος εἰς ἡλικίαν ἐξήκοντα ἐτῶν ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅτε ἔζη ἀκόμῃ ὁ Κίμων, καὶ εἰργάσθη δωρεὰν διὰ τὸν στολισμὸν διαφόρων δημοσίων οἰκοδομημάτων. Οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὰς ὑπηρεσίας του τὸν ἐτίμησαν μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ Ἀθηναίου πολίτου.

Ὁ Πολύγνωτος ἐζωγράφησε τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος εἰς τὴν στοάν, ἥ ὁποία εὕρισκετο εἰς τὴν ἀγορὰν, κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν (ποικίλη στοά). Τὴν εἰκόνα αὐτὴν ποὺ παρίστανε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπιτίθενται ἐναντίον τῶν Περσῶν, εἶδεν ὁ Ἡρόδοτος, καὶ φαίνεται νὰ ἐνεπνεύσθη ἀπὸ αὐτὴν εἰς τὴν διήγησίν του.

Πρόοδον εἰς τὴν ζωγραφικὴν ἔδωσαν ὁ Ἀθηναῖος Ἀπολλόδω-

Ἀττικὸν ἐπιτύμβιον
ἀνάγλυφον τῆς Ἡγησοῦς.

ρος, ὁ ὁποῖος εἰσήγαγε τὴν τέχνην
τῆς φωτοσκιάσεως καὶ τῆς προ-
οπτικῆς.

Ἐπίσης καὶ οἱ **Ζεῦξις** καὶ
Παρράσιος, οἱ ὁποῖοι προσεπάθη-
σαν νὰ ἀποτυπώσουν ψυχικὰ πάθη
εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου.

Ἡγησὼ Προξένου.

Ἡ προσπάθεια νὰ ἀποδοθῇ
τὸ πνεῦμα, ποὺ κυριαρχεῖ μέσα εἰς
τὴν πόλιν, παρατηρεῖται εἰς τὰ ἀ-
νάγλυφα τῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν,
καὶ τὰς ὥραίας παραστάσεις τῶν
ἀττικῶν λευκῶν ληκύθων.

Οἱ τεχνῖται εἰς τὰ πολὺ συγ-
κινητικὰ τῶν θέματα προσπαθοῦν
νὰ δώσουν εἰς τὰς παριστανομένας
μορφὰς αὐτῶν ποὺ φεύγουν ἀπὸ

τὴν ζωὴν, ὅλην τὴν εὐγένειαν εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς θλίψεως, τὴν με-
τριοπάθειαν, καὶ τὴν σωφροσύνην. Ἐπίσης νὰ συμφυλιώσουν τὰς δύο
ἀντινομίας τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον.

Ἡ Ἡγησὼ Προξένου εἰς τὸν Κεραμεικὸν δὲν συγκινεῖ μόνον διὰ
τὴν θλίψιν, ποὺ βαθεῖα αἰσθάνεται, ἀποχωριζομένη τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς,
ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν εὐγενῆ ἐγκαρτέρησιν καὶ τὴν ὑποταγὴν τῆς εἰς τὸν
ἄτεγκτον νόμον τῆς μοίρας.

Ἄλλοι ναοί.

Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους, ὀλίγον ἔπειτα ἀπὸ τὸν Παρθε-
νῶνα, οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτισαν καὶ δύο ἄλλους ὥραίους ναοὺς. Ὁ ἓνας ἐκτί-
σθη πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡφαίστου. Ὁ ναὸς αὐτός, δωρικοῦ ρυθμοῦ, εἶναι
γνωστὸς μετὰ τὸ ὄνομα *Θησεῖον* καὶ ἐσώθη μέχρι σήμερον κατὰ καλὴν
τύχην σχεδὸν ἄθικτος. Τὸ πρχματικὸν *Θησεῖον*, ὅπου εἶχον τοποθετηθῇ
τὰ ὀστᾶ τοῦ *Θησέως*, δὲν σώζεται.

Εἰς τὸ Σούνιον ἀκρωτήριο ἐκτίσθη ἐπίσης πρὸς τιμὴν τοῦ Πο-

σειδῶνος ναός, ὁ ὁποῖος εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν ναὸν τοῦ Ἡφαίστου. Ὁ ναὸς αὐτὸς δὲν σώζεται ὀλόκληρος, ἀλλ' ὅσοι παραπλέουν τὸ Σούνιον θαυμάζουν τοὺς μεγαλοπρεπεῖς κίονας τοῦ ναοῦ, οἱ ὁποῖοι διατηροῦνται ἀκόμῃ.

Τὸ Τελεστήριον.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἀττικῆς κατεσκευάσθησαν τότε ὠραῖοι ναοί. Εἰς τὴν Ἐλευσίνα ἐκτίσθη τὸ Τελεστήριον. Ἐκεῖ ἐτελοῦντο τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος καὶ τοῦ Διονύσου.

Πολλοὶ ἄνθρωποι, περισσότερον χωρικοί, οἱ ὁποῖοι ἐτίμων τὸν Διόνυσον καὶ τὴν Δήμητρα, ἐπήγαιναν εἰς τὴν Ἐλευσίνα διὰ τὰς τελετάς, ποὺ ἐτελοῦντο εἰς τὸ Τελεστήριον. Τοῦτο ἐπὶ Πεισιστράτου ἦτο μικρόν. Ἀργότερον ὅμως ἐπὶ τῶν υἱῶν του ἔγινε μεγαλύτερον. Οἱ Πέρσαι τὸ κατέστρεψαν μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα καὶ ἐπὶ Περικλέους ἔγινεν ἡ ἀνοικοδόμησις σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιον τοῦ Ἰκτίνου, πελωρία δηλαδὴ αἰθουσα μὲ ἐξ εἰσόδους. Γύρω τῆς ὑπῆρχον κλίμακες διὰ νὰ καθῶνται οἱ εἰσερχόμενοι.

Ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Ἰκτῖνον κατεσκευάσθη ὁ ναὸς τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος εἰς τὰς Βάσσας τῆς Φιγαλείας εἰς τὴν Ἀρχαδίαν. Ὁ νεωτερισμὸς εἰς τὸν ναὸν τοῦτον εἶναι ὁ Κορινθιακὸς κίων, τὸν ὁποῖον ὁ περιηγητὴς **Παυσανίας** ἐξαίρει. Σύγχρονος εἶναι καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἥρας, τὸ «Ἀργολικὸν Ἡραῖον», δωρικοῦ ρυθμοῦ.

Ὁ Ἀθηναῖος δὲν διέμενε πολὺ μέσα εἰς τὴν οἰκίαν του. Τὰ μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εἰς τὸ ἄστυ ἦσαν ἡ ἔμπνευσις καὶ ὁ θαυμασμὸς του.

Δὲν εἶχε δὲ ἄδικον ὁ Περικλῆς, ὅταν ἔλεγεν εἰς τὸν ἐπιτάφιον λόγον του : «καὶ μὴν καὶ τῶν πόνων πλείστας ἀναπαύλας τῇ γνώμῃ ἐπορισάμεθα, ἀγῶσι μὲν γε καὶ θυσίαις διετησίαις νομίζοντες, ἰδίαις δὲ κατασκευαῖς εὐπρεπέσιν, ὧν καθ' ἡμέραν ἡ τέρψις τὸ λυπηρὸν ἐκπλήσσει».

Ἰδιωτικὸς βίος. Ἡ ἀρχαία οἰκία.

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἔζων οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι δὲν παρου-

σίαζε καμμίαν πολυτέλειαν. Αὐτὴ δὲ ἡ οἰκία ποὺ διέμενον ἦτο ἀπλῇ καὶ εἶχε τὰ ἀπαραίτητα ποὺ ἐχρειάζετο ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἡ ἀρχαία οἰκία ἐβλεπε πρὸς τὸν δρόμον μὲ μίαν θύραν, ποὺ ἤνοιγε πρὸς τὰ ἔξω. Ἐπάνω εἰς τὴν θύραν ὑπῆρχε τὸ ρ ὀ π τ ρ ο ν, διὰ νὰ κτυπᾷ ὁ ἐπισκέπτης νὰ τοῦ ἀνοίξουν.

Ἐκεῖνος ποὺ εἰσῆρχετο εἰς τὴν οἰκίαν διήρχετο τὸν θ υ ρ ῶ ν α (στενὸν πέρασμα), καὶ συνήντα πρὸς τὰ ἀριστερά του τὸ θ υ ρ ω ρ ε ῖ ο ν (δωμάτιον ὅπου ἔμενεν ὁ δοῦλος, θυρωρός).

Ἀφινε κατόπιν ἀριστερά καὶ δεξιὰ του δωμάτια καὶ ἔφθανεν εἰς κεντρικὴν τετράγωνον ἀνοικτὴν εἰς τὸ φῶς καὶ τὸν ἥλιον αὐλὴν, τὴν ὁποῖαν περιέβαλλον κίονες (α ὕ λ ῆ π ε ρ ῖ σ τ υ λ ο ς ἢ π ρ ο σ τ ᾶ ς). Ἡ ἀθηναϊκὴ οἰκογένεια εἰς τὸ ὥραϊον καὶ ἡπιον κλίμα τῶν Ἀθηνῶν τὸν περισσότερον καιρὸν τῆς διήρχετο εἰς τὴν αὐλὴν. Εἰς τὸ μέσον τῆς αὐλῆς ὑπῆρχε βωμός, ὅπου ἐθυσίαζον εἰς τὸν Δία, τὸν προστάτην τῆς οἰκίας.

Γύρω ἀπὸ τὴν αὐλὴν ὑπῆρχον διάφορα δωμάτια ὕπνου, φαγητοῦ, ἀποθῆκαι καὶ μικρὸν μαγειρεῖον. Αἱ γυναῖκες ἔμενον εἰς ἰδιαίτερον διαμέρισμα (γυναικωνίτης). Τὸ δεύτερον αὐτὸ διαμέρισμα εἰς τὰς περισσότερας οἰκίας εὐρίσκετο εἰς τὸ ἄνω πάτωμα (ὕ π ε ρ ῶ ο ν) καὶ εἶχε μικρὰ παράθυρα (θ υ ρ ῖ δ ε ς ἢ φ ω τ α γ ω γ ο ῖ). Ἡ στέγη τῆς οἰκίας ἦτο ἢ ἐπίπεδος ἢ τριγωνικὴ μὲ ἀέτωμα πρὸς τὸ μέρος τῆς αὐλῆς.

Διὰ τὴν καθαριότητα τοῦ σώματος οἱ ἀρχαῖοι μετέβαινον εἰς τὰ δημόσια λουτρά ἢ εἰς τὰ Γυμνάσια, ὅπου ὑπῆρχον ἐπίσης λουτῆρες.

Ἔπιπλα καὶ σκεύη.

Τὰ ἐπιπλα τῆς οἰκίας ἦσαν ἀπλά. Ὑπῆρχον μετάλλινα σκεύη, καθρέπται ὀρειχάλκινοι διὰ τὰς γυναῖκας, καὶ ἀγγεῖα μὲ ὥραϊας παραστάσεις. Τὰ δωμάτια σπανίως ἐθερμαίνοντο, ἀλλ' ὅταν ἦτο ἀνάγκη, οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἔκαιον κάρβουνα μέσα εἰς ἓνα εἶδος σημερινῶν μαχαλιῶν (ἀ ν θ ρ ᾶ κ ι α ἢ π ὕ ρ α υ ν ο ι). Τὴν οἰκίαν ἐφώτιζον τὴν νύκτα λυχνία μὲ ἔλαιον (λ ὕ χ ν ο ι ἢ λ α μ π τ ῆ ρ ε ς).

Τὰ ἐπιπλα τῆς οἰκίας ἦσαν τὰ κ ι β ῶ τ ι α, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφυλάσσοντο τὰ ἐνδύματα, ὁ θ ρ ὀ ν ο ς, κάθισμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναπαυτικὰ ἐστήριζετο ἡ πλάτη καὶ αἱ χεῖρες, ὁ δ ῖ φ ρ ο ς, ἀπλοῦν κάθισμα, ἡ τ ρ ᾶ π ε ς α καὶ ἡ κ λ ῖ ν η.

Διὰ τὰ ὑγρά ἐχρησιμοποιοῦν τὸν ἀμφορέα, ἀγγεῖον μὲ δύο λαβὰς. Διὰ τὸ ὕδωρ τὴν ὑδρίαν. Στενόμακτρα ἐπίσης ἐλαιοδόχα ἢ μυροδόχα ἀγγεῖα, αἱ λήκυθοι, ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς καθημερινῆς ζωῆς, καθὼς καὶ διὰ τοὺς νεκροὺς, τοὺς ὁποίους ἤλειπον, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς ἔλουον.

Ὁ κρατὴρ ἦτο ἀγγεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεμείγνουν τὸ κρασί μὲ τὸ νερό, ἐνῶ μὲ τὴν φιάλην ἔπιναν.

Ἀρχαῖαι ἐνδυμασίαι.

Εἰς ὅλην τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες ἐφόρου τὰ ἴδια φορέματα. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦσαν πολὺ ἀπλοῖ εἰς τὴν ἐνδυμασίαν των, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, μάλιστα οἱ Πέρσαι, ἐφόρου πολὺ ἐπιδεικτικὰ καὶ πολυποικίλα ἐνδύματα.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ἦτο ὁμοία, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι τὰ φορέματα τῶν γυναικῶν ἐπίπτον ἐπάνω των περισσότερον πλούσια.

Ἡ ἀρχαία ἐνδυμασία ἦτο ὁ χιτῶν (ἐσωτερικὸν φόρεμα), τὸ ἱμάτιον ἢ μανδύας (ἀπ' ἔξω φόρεμα). Καὶ τὰ δύο αὐτὰ φορέματα προσφύλασσον τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ ψῦχος καὶ τὴν θερμότητα τοῦ θέρους.

Ὁ χιτῶν περιέβαλλε τὸ σῶμα ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω. Εἰς τοὺς ὤμους ἐστηρίζετο μὲ πόρπας καὶ ἐζώνετο εἰς τὴν μέσην. Ὁ χιτῶν τῶν ἀνδρῶν ἐφθανε μέχρι τῶν γονάτων, ἐνῶ τῶν γυναικῶν μέχρι τῶν ποδῶν (ποδήρης χιτῶν). Αἱ γυναῖκες ἔζωναν τὸν χιτῶνα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε αἱ πτύχαι τοῦ φορέματος νὰ πίπτουν πλούσιαι εἰς τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ σώματος.

Τὸ ἱμάτιον ἦτο ὑφασμα μάλλινον ἐπίμηκες καὶ χονδρότερον ἀπὸ τὸν χιτῶνα. Ἐρρίπτετο ἐπάνω ἀπὸ τὸν χιτῶνα καὶ ἐφθανεν ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρι τῆς κνήμης. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐτακτοποιεῖτο τὸ ἱμάτιον ἐφανέρωνε τὴν καλαισθησίαν ἐκείνου, πού τὸ ἐφόρει.

Τὸ ἱμάτιον τὸν χειμῶνα ἦτο δυνατόν νὰ περιτυλιχθῇ σφικτὰ γύρω εἰς τὸ σῶμα, ἐνῶ τὸ θέρος ἐτακτοποιεῖτο ἔτσι, ὥστε τὰ μέλη τοῦ σώματος νὰ ἀφίνωνται περισσότερον ἐλεύθερα.

Διὰ τὴν ὑπόδυσιν των οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον διαφόρων εἰδῶν σαυδάλια, περιεπάτουν ὅμως καὶ ἀνυπόδητοι.

Ἐπὶ Περικλέους οἱ ἄνδρες δὲν ἐχρησιμοποιοῦν πλέον κοσμήματα, ὅπως κατὰ τὴν ὁμηρικὴν ἐποχὴν. Αἱ γυναῖκες ὅμως ἡγάπων πάντοτε τὰ ὠραῖα κοσμήματα.

Ἡ μόρφωσις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς.

SOS

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ πολιτεία ὑπεχρέωνε τοὺς γονεῖς νὰ στέλλουν τὰ ἄρρενα τέκνα των εἰς τὰ σχολεῖα, διὰ νὰ μάθουν νὰ γράφουν καὶ νὰ ἀναγινώσκουν. Σχολεῖα δημόσια δὲν ὑπῆρχον, ἀλλ' οἱ γραμματοδιδάσκαλοι (γραμματισταὶ) ἐδέχοντο εἰς τὴν οἰκίαν των τοὺς Ἀθηναίους μαθητάς. Ἦτο δηλαδή ἡ ἐκπαίδευσις τῶν νέων τότε ἰδιωτική, ὁ δὲ διδάσκαλος ἐπληρώνετο ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν μαθητῶν. Καὶ ὁ πτωχότερος Ἀθηναῖος ἦτο εἰς θέσιν νὰ πληρώσῃ τὰ δίδακτρα, ποὺ ἦσαν ἐλάχιστα.

Οἱ ἄρχοντες τῆς πολιτείας ἂν καὶ τὰ σχολεῖα ἦσαν ἰδιωτικά, ἐν τούτοις παρηκολούθουν αὐτά, μήπως ἐδιδάσκετο κάτι κακὸν εἰς τοὺς νέους τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν.

Οἱ πλουσιώτεροι Ἀθηναῖοι εἶχον τοὺς παιδαγωγοὺς (δούλους), οἱ ὅποιοι συνώδευον τὰ παιδιὰ των εἰς τὰ σχολεῖα. Ἡ κυρία φροντίς τῶν παιδαγωγῶν ἦτο νὰ διδάσκουν εἰς τὰ παιδιὰ τῶν Ἀθηναίων τὴν εὐκοσμίαν· τοὺς καλοὺς δηλαδή τρόπους. Ὁ νέος ἔπρεπε νὰ σηκώνεται ὀρθίος, ὅταν πρεσβύτερος ἄνθρωπος εἰσῆρχετο, καὶ νὰ γελᾷ με κοσμιότητα, χωρὶς νὰ καγχάζῃ. Ὅταν ἐκάθητο εἰς τὴν τράπεζαν, ἔπρεπε νὰ περιμένῃ νὰ τοῦ δώσουν, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ λαμβάνῃ.

Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν παιδων εἰς τὰ γραμματοδιδασκαλεῖα ἤρχιζεν ἀπὸ τὸ ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ διήρκει μέχρι τοῦ δεκάτου τετάρτου. Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ μαθηταὶ ἐμάνθανον νὰ γράφουν με ἐν μεταλλικὸν κονδύλιον ἐπάνω εἰς πλάκα ἀλειμμένην με κηρόν. Ἐμάνθανον ἐπίσης νὰ ἀναγινώσκουν, ἀργότερον δὲ νὰ ἀποστηθίζουν ἐκλεκτὰ μέρη ἀπὸ τὸν Ὅμηρον, τὸν Ἡσίοδον, τὸν Σόλωνα, τὸν Φωκυλίδην καὶ ἄλλους ποιητάς. Οἱ τραγικοὶ ἐπίσης ποιηταὶ, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης, ἐδιδάσκοντο εἰς τοὺς πλέον προχωρημένους μαθητάς.

Οἱ διδάσκαλοι ἡρμήνευον εἰς τοὺς μαθητάς ὠρισμένα δύσκολα μέρη καὶ ἐπρόσεχον πολὺ, ὥστε οἱ μαθηταὶ νὰ ἀπαγγέλλουν κανονικῶς αὐτά ποὺ ἀπεστήθιζον.

Οἱ μαθηταὶ ἐμάνθανον ἐπίσης νὰ ἀριθμοῦν καὶ νὰ λογαριάζουν. οἱ περισσότεροι δὲ προχωρημένοι ἐμάνθανον γεωμετρίαν καὶ ἰχνογραφίαν.

Τὴν ἀπαγγελίαν τῶν ποιημάτων συνώδευον ἤχοι τῆς κιθάρης, δι' αὐτὸ καὶ εἰδικοί διδάσκαλοι (κιθαρισταί), ἤσκουν τοὺς μαθητάς των εἰς τὴν μουσικὴν.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐδίδον μεγάλην προσοχὴν εἰς τὴν μουσικὴν μόρφωσιν, διότι ἐπίστευον, ὅτι αὐτὴ ἡμερώνει τὴν ψυχὴν τοῦ νέου.

Αἱ σχολαὶ καὶ οἱ σοφισταί.

Αἱ ἐλεύθεραι συζητήσεις τῶν πολιτῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς ἄλλας δημοσίας συνεδριάσεις, καθὼς καὶ αἱ διάφοροι εὐκαιρίαι ποὺ ἐδίδοντο εἰς τὸν πολίτην διὰ νὰ δράσῃ, ὥζυνον τὸ πνεῦμα τῶν ἀνδρῶν. Οἱ πλούσιοι κυρίως νέοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἡνοίγοντο πολλοὶ δρόμοι διὰ νὰ εὐδοκιμήσουν εἰς τὴν πολιτείαν, ἡσθάνοντο δίψαν διὰ μεγαλυτέραν μόρφωσιν.

Τὴν ἀνάγκην αὐτὴν τῶν νέων ἐζήτησαν νὰ ἱκανοποιήσουν οἱ σοφισταί (διδάσκαλοι σοφῶν γνώσεων) μετὰ τὰς σχολάς των. Οἱ σοφισταὶ ἤρχοντο ἀπὸ διαφόρους πόλεις τοῦ ἀποικιακοῦ κόσμου, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἐγνώριζον πολλὰ καὶ ἦσαν πολὺ προωθευμένοι, κυρίως ἀπὸ τὴν Σικελίαν.

Οἱ σοφισταὶ ἐδίδασκον ἀστρονομίαν, γεωμετρίαν, ἀριθμητικὴν, γραμματικὴν, ρητορικὴν.

Ὁ σπουδαιότερος διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς ἦτο ὁ Γοργίας, ἀπὸ τοὺς Λεοντίνους τῆς Σικελίας. Περίφημος εἶναι ὁ λόγος του, ποὺ ἀπήγγειλεν εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας (ὀλυμπιακός). Εἰς τὸν λόγον του αὐτὸν προτρέπει τοὺς Ἕλληνας νὰ ὁμονήσουν καὶ ὅλοι ἡνωμένοι νὰ πολεμήσουν τοὺς Πέρσας.

Ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους ἐπίσης σοφιστὰς ὑπῆρξεν ὁ Πρωταγόρας ἀπὸ τὰ Ἀβδηρα τῆς Θράκης, φίλος τοῦ Περικλέους. Ὁ Πρωταγόρας ἡσχολεῖτο μετὰ τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως, τὴν ὁποίαν ἀργότερα προήγαγεν εἰς μεγάλον βαθμὸν ὁ Σωκράτης.

Ὁ Πρωταγόρας παρεδέχετο, ὅτι ὁ ἄνθρωπος μανθάνει τὰ διάφορα πράγματα εἰς τὸν κόσμον, ὅχι ὅπως εἶναι αὐτὰ εἰς τὴν πραγματικὴν

τητα, ἀλλ' ὅπως ὁ ἴδιος τὰ ἀντιλαμβάνεται μὲ τὰς αἰσθήσεις του. Διὰ τοῦτο ἔλεγε· «πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος».

Τὰ Ἀβδηρα τῆς Θράκης ὑπῆρξαν ἐπίσης πατρίς τοῦ Δημοκρίτου, τοῦ μεγαλυτέρου ἐπιστήμονος καὶ φιλοσόφου. Ὁ Δημόκριτος παρεδέχτο, ὅτι κάθε πρᾶγμα ὑλικὸν ἀποτελεῖται ἀπὸ μικρὰ σωματίδια, τὰ ἄτομα. Ἐγινε δὲ ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἀτομικῆς θεωρίας. Ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἐστηρίχθη ἡ νεωτέρα φυσικὴ. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν θεωρίαν τοῦ Δημοκρίτου.

Ἡ φιλοσοφία κινεῖται μέσα εἰς τὰ πλαίσια πού ἐξελίσσεται μεγαλοπρεπῶς ἡ δαιμονία πόλις ἐπὶ Περικλέους. Ἡ θεωρία τοῦ Ἀναξαγόρου τοῦ Κλαζομενίου, διδασκάλου καὶ φίλου τοῦ Περικλέους, δέχεται ὅτι «ὁ νόος, τὸ λεπτότατον πάντων χρημάτων καὶ καθαρώτατον» εἶναι ἐκεῖνο πού κινεῖ καὶ δίδει μορφήν εἰς τὰ ἀναριθμητὰ ἀνακατωμένα πρῶτα στοιχεῖα (τὰ «σπέρματα»), ὅπως τὰ λέγει. Αὐτὰ ἐκφράζουν τὴν ἁρμονίαν, πρὸς τὴν ὁποίαν τότε ὅλα τὰ στοιχεῖα κατατείνουν καὶ δίδουν νόημα καὶ περιεχόμενον εἰς τὴν πόλιν.

Γυμναστική. — Στρατιωτικὴ θητεία.

Οἱ Ἀθηναῖοι πολὺ προσεῖχον εἰς τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν νέων, διότι ἐνόμιζον, ὅτι ὠραία καὶ εὐγενὴς ψυχὴ μόνον εἰς εὐρωστον καὶ ὑγιὲς σῶμα δύναται νὰ κατοικήῃ. Ὑγιὲς σῶμα καὶ νοῦς ὑγιὲς ἦσαν τὰ ἰδανικὸν τῶν ἀρχαίων μας προγόνων. Ὁ διδάσκαλος τῆς γυμναστικῆς (παιδοτρίβης) ἐφρόντιζε νὰ ἀσκήσῃ τὰ παιδιὰ ἔτσι, ὥστε νὰ ἀποκτήσουν ρωμαλέον σῶμα. Οἱ ἀρχαῖοι παῖδες ἔρριπτον τὸν δίσκον καὶ τὸ ἀκόντιον καὶ ἡσχοῦντο εἰς τὸν δρόμον, τὴν πάλην καὶ τὴν ξιφομαχίαν.

Ὅταν ὁ νέος ἐφθάνεν εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 18 ἐτῶν ἐγένετο ἐφηβος. Τότε ἐπῆγγινεν εἰς τὸν στρατόν, διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα καὶ ὠριζέτο εἰς τοὺς θεούς, ὅτι καὶ μόνος του καὶ μὲ τοὺς ἄλλους θὰ ὑπερασπισθῇ τὴν πατρίδα καὶ θὰ τιμήσῃ τὰ πάτρια ἱερά. Ἐπὶ δύο ἔτη ὁ νέος ἐγυμνάζετο εἰς τὴν στρατιωτικὴν τακτικὴν καὶ τὴν ὀπλομαχίαν. Ἐμάνθανε πῶς νὰ τάσσεται εἰς τὴν μάχην καὶ πῶς νὰ χρησιμοποίῃ τὰ ὅπλα του. Ἐπίσης πῶς νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν ψευδομαχίαν («σκιαμαχίαν»).

Οἱ ἄνδρες ἀπὸ τὸ εἰκοστὸν μέχρι τοῦ πεντηκостоῦ ἔτους ἦσαν

ὕποχρεωμένοι νὰ προσέλθουν εἰς τὸν στρατόν, ὅταν ἡ πατρίς τοὺς ἐκάλει. Ἀπὸ τὸ πεντηκοστὸν δὲ καὶ μέχρι τοῦ ἐξηκοστοῦ, δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς ἐκστρατεῖαν ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἀττικῆς. Ὑπηρετοὺν ὁμῶς ὡς φρουροὶ τοῦ πατρίου ἐδάφους.

Οἱ ὀπλίται ἦσαν τὸ σπουδαιότερον σῶμα τοῦ στρατεύματος καὶ ἔφεραν βαρὺν ὀπλισμόν. Πάντοτε δὲ εἰς τὰς πορείας ἠκολούθει τὸν ὀπλίτην δοῦλος καὶ τὸν ἐβοήθει. Ὑπῆρχον ὁμῶς καὶ οἱ ἐλαφρῶς ὀπλισμένοι, οἱ πελτασταί, ποὺ ἔφεραν ξίφος, ἀκόντιον καὶ τὴν πέλητην, ἐλαφρὰν ἀσπίδα, καθὼς καὶ οἱ σφενδονῆται καὶ οἱ τοξόται.

Οἱ ἄνδρες κάθε φυλῆς ἦσαν πάντοτε μαζὶ καὶ μοιρασμένοι εἰς «λόχους», σύμφωνα μὲ τὸν δῆμον, εἰς τὸν ὅποιον ἀνῆκον. Ἐπὶ κεφαλῆς των ἦτο ὁ λοχαγός. Ὅλοι οἱ λόχοι τῆς φυλῆς εἶχον τὸν «στρατηγόν» ὡς ἀρχηγόν των.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν ὀπλιτῶν καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν εἶχον καὶ ἱππικόν. Ὁ πλούσιος Ἀθηναῖος ἦτο ὑπερήφανος, διότι ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱππέων. Ἐγυμνάζετο δὲ καταλλήλως ὁ ἴδιος καὶ ὁ ἵππος του, διὰ νὰ εἶναι πάντοτε ἔτοιμος διὰ τὸν πόλεμον.

Εἰς τὸ στρατεῦμα ὑπῆρχον οἱ σαλπικταί, ποὺ ἔδιδον τὸ σημεῖον τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης μὲ τὰς μακράς των σάλπιγγας, οἱ κήρυκες, διὰ νὰ διαβιβάζουν τὰς διαταγὰς τῶν στρατηγῶν καὶ οἱ μάντεις, οἱ ὅποιοι ἐζήταζον τὰ σπλάγχνα τῶν θυσιαζομένων ζώων καὶ εἶχον τὴν ἰκανότητα νὰ βλέπουν, ἐὰν τὰ ἱερὰ ἦσαν αἴσια διὰ κάθε πολεμικὴν ἐπιχείρησιν.

Αἱ ἀσχολίαι τῶν θηλέων.

Τὰ κορίτσια τῶν Ἀθηναίων δὲν ἐπῆγαιναν εἰς τὰ σχολεῖα, οὔτε ἐγνώριζον νὰ γράφουν καὶ νὰ ἀναγινώσκουν. Ἐμεναν εἰς τὸ σπίτι καὶ μὲ τὴν καθοδήγησιν τῆς μητέρας ἐμάνθανον νὰ ἐκτελοῦν ὅλα τὰ τοῦ οἴκου. Ποτὲ δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς ἀθλητικὰς ἀσκήσεις καὶ ἄλλας διασκεδάσεις τῶν ἀρρένων, ὅπως ἐγίνετο εἰς τὴν Σπάρτην. Ἐνεφανίζοντο μόνον κατὰ τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς καὶ ἐκράτουν ἄνθη, ἃ ἔφεραν εἰς τοὺς ὄμους των ὑδρίας μὲ ὕδωρ.

Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ζωῆς μιᾶς Ἀθηναίας δεσποινίδος ἦτο νὰ ὑπανδρευθῇ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ ἰδικόν της σπίτι. Ἐθεωρεῖτο δὲ μεγάλη

δυστυχία και ὄνειδος νὰ μείνῃ ἡ γυνὴ ἄγαμος.

Ἐπειδὴ οἱ νέοι καὶ αἱ νεάνιδες σπανίως ἐβλέποντο, διὰ τοῦτο δὲν ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ἐξ ἔρωτος γάμοι. Τὸ καθήκον τοῦ ἀρραβῶνος τῆς νεάνιδος μὲ τὸν μέλλοντα σύζυγον εἶχον οἱ γονεῖς. Αὐτοὶ ἐφρόντιζον καὶ διὰ τὸν γάμον.

Αἱ προῖκες τῶν νεανίδων ἦσαν καὶ τότε συνηθισμένοι, προσεῖλκυον δὲ πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ γαμβροῦ.

Ἡ τελετὴ τοῦ γάμου ἐγένετο μὲ χαρὰν καὶ εὐθυμίαν. Αἱ φίλαι τῆς νύμφης προσέφερον εἰς αὐτὴν δῶρα. Κυρία δὲ μέσης ἡλικίας προσεῖχεν εἰς τὴν καλυτέραν τακτοποίησιν τῆς νυμφικῆς ἐσθῆτος. Ἡκολούθουν θυσίαι καὶ προσευχαὶ εἰς τὸν βωμὸν τῆς οἰκίας, ὅπως περίπου γίνεται καὶ σήμερον μὲ τὴν γαμήλιον ἱεροτελεσίαν.

Αἱ οἰκοδέσποιναὶ ἀφιέρωνον ὅλον σχεδὸν τὸν χρόνον των εἰς τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ οἴκου των, εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων των καὶ εἰς τὰς οἰκιακὰς των ἐργασίας. Δὲν παρημέλουν ὅμως καὶ τὴν ἐνδυμασίαν των ἀλλ' ἐφρόντιζον νὰ εἶναι κομψῶς ἐνδυδυμένοι. Μαζὶ μὲ τὰς δούλας αἱ κυρίαι ὕφαινον καὶ ἔγνεθον. Αἱ μόναι δὲ διασκεδάσεις των ἦσαν ἡ αἰὼ ρ α (κούνια), ἡ σ φ α ῖ ρ α καὶ ἡ μουσική. Ἐπίσης ἐφρόντιζον διὰ τὰ οἰκιακὰ ζῶα.

Ὅταν ἐπισκέπτης ἤρχετο εἰς τὴν οἰκίαν, ἡ γυναῖκα δὲν ἔμεινε μαζὶ μὲ τοὺς ἄνδρας, ἀλλ' ἀπεσύρετο εἰς τὸν γυναικωνίτην. Ὅταν δὲ ἔπρεπε νὰ ἐξέλθῃ ἡκολουθεῖτο ἀπὸ δοῦλον.

Ἐνῶ αἱ Σπαρτιάτισσαι γυναῖκες ἀπὸ μικρὰς εἶχον συνηθίσει νὰ εἶναι ἐλεύθεραι, αἱ Ἀθηναῖαι προσεῖχον νὰ μὴ γίνεται δι' αὐτάς λόγος οὔτε δι' ἐπαινον οὔτε διὰ φόγον.

Ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων. — Τὰ θεατρικὰ ἔργα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐορτάς, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο εἰς τὴν Ὀλυμπίαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη, ὑπῆρχον καὶ ἐορταὶ θρησκευτικαί, πού ἐορτάζοντο εἰς κάθε πόλιν. Εἰς τὰς Ἀθήνας κάθε τέσσαρα ἔτη ἐορτάζοντο τὰ Π α ν α θ ῆ ν α ι α εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀττικοῦ ἔτους, κατὰ τὸν μῆνα Ἑκατομβαιῶνα, πού ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸν σημερινὸν Ἰούλιον. Τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς ἐορτῆς ἦτο ἡ περίφημος π ο μ π ῆ τ ῶ ν Π α ν α θ ῆ ν α ῖ ω ν. Κατ' αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἔφερον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τὸν νέον πέπλον διὰ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, μέσα εἰς τὸν Παρθενῶνα.

Ἴππεῖς ἐκ τῆς νοτίου
ζωφόρου τοῦ Παρθενῶνος

Ἡ ὥραία αὐτὴ παρέλασις τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν ἐγένετο, ὅπως
μας τὴν παρουσίασαν οἱ τεχνῖται :

Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πομπῆς ἐφέρετο μέγα πλοῖον ἐπάνω εἰς τρο-
χοὺς, τὸ ὅποῖον ἐκόμιζε τὸν ἱερὸν πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς.

Μετὰ τὸ πλοῖον ἤρχοντο παρθένοι μετέωρῶς ἄνθη καὶ
στάμνους μετέωρῶς. Κατόπιν ἤρχοντο οἱ βόες διὰ τὴν θυσίαν. Ἠκολούθουν
ἀντιπρόσωποι ξένων πόλεων μετέωρῶς μανδύας, παιδιὰ μετέωρῶς,
καὶ γέροντες μετέωρῶς ἐλαίας. Τέλος ἤρχοντο ἄρματα καὶ ὀπίσω ἀπ'
αὐτὰ παρήλαυνον ἵππεῖς ἐπάνω εἰς ζωφρούς ἵππους.

Ἄλλη πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἐορτὴ εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο ἡ ἐορτὴ τῶν
Διονυσίων, ἡ ὁποία ἐωρτάζετο τὸν μῆνα Μάρτιον πρὸς τιμὴν τοῦ
Διονύσου, τοῦ θεοῦ τῆς ἀμπέλου. Εἰς τὴν ἐορτὴν αὐτὴν ἐγένοντο δρα-
ματικοὶ ἀγῶνες. Ἐπαίζοντο δηλαδὴ εἰς τὸ θέατρον, δραματικὰ ἔργα,
ἓνα κάθε ἡμέραν. Εἰς τὸ τέλος ἐπαίζετο διασκεδαστικὸν ἔργον, τὸ σ α-
τ υ ρ ι κ ὸ ν δ ρ ᾱ μ α. Εἰς τὰ ἔργα αὐτὰ παριστάνοντο σοβαρὰ ἐπεισό-
δια ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν. Οἱ θεαταὶ ἡσθάνοντο συμπάθειαν
πρὸς τοὺς ἥρωας καὶ φόβον διὰ τὴν τύχην των. Τὰ παριστανόμενα ἔργα
ἐλέγοντο τ ρ α γ ω δ ί α ι καὶ εἶχον διδακτικὸν σκοπὸν.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰς τραγωδίας ἐπαίζοντο καὶ ἔργα, τὰ ὁποῖα
ἐσατύριζον ὅ,τι γελοῖον ἐβλεπον εἰς τὴν κοινωνίαν, καθὼς καὶ κάθε
ἄλλην ἀξιοκατάκριτον πράξιν διὰ τὰ ἥθη τῶν πολιτῶν.

Τὸ εἶδος αὐτῶν τῶν ἔργων ἐλέγοντο κ ω μ ω δ ί α ι, αἱ ὁποῖαι
καὶ ἐκίνουν τὸν γέλωτα τῶν θεατῶν καὶ διεσκέδαζον αὐτούς.

Τὰ ἐξοδα διὰ τὴν παράστασιν εἰς τὸ θέατρον ἔκαμνον πλούσιοι πολῖται (οἱ Χορηγοί).

Ὁ ποιητής, τοῦ ὁποῦ το ἔργον ἤρχετο πρῶτον εἰς τὸν διαγωνισμόν, ἐλάμβανε τὸ πρῶτον βραβεῖον (πρωτεῖον). Ὑπῆρχον ὁμως καὶ δευτέρα καὶ τρίτα βραβεῖα.

Οἱ μεγάλοι ποιηταὶ τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος. SOS

Ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι μετέβαινον εἰς τὸ θέατρον, διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὰς παραστάσεις τῶν δραμάτων. Τὸ θέατρον ἦτο διὰ τὸν λαὸν σπουδαῖον σχολεῖον. Ἐπαίζοντο ἔργα τῶν τριῶν μεγάλων ποιητῶν : τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου. Τὰ ἔργα τῶν μεγάλων τούτων τραγικῶν θὰ μένουν ἀθάνατα καὶ θὰ διδάσκουν πάντοτε τὸν κόσμον.

Ὁ Αἰσχύλος ποῦ ἐπολέμησεν εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τὴν Σαλαμίνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του, ἀποτυπώνει εἰς τὸ ἔργα του τὸ βαθύ θρησκευτικὸν συναίσθημα τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του. Εἰς τὰ ἔργα ἐπίσης τοῦ Σοφοκλέους ἀντιλαμβανόμεθα τὸν σεβασμὸν τοῦ ποιητοῦ πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους.

Ὁ Σοφοκλῆς εἶναι ὁ κύριος ἐκπρόσωπος τῆς ἀττικῆς τραγωδίας. Εἶναι γνήσιον τέκνον τῆς εὐδαίμονος ἐποχῆς τῆς πόλεως του. Τὴν ὁμορφίαν της δὲν ἀφίνει τὴν εὐκαιρίαν νὰ μὴ ψάλλῃ εἰς τοὺς στίχους του τὸν Κολωνόν λ.χ. ὅπου τὸ ἀηδόνι κελαῖδεῖ, ὁ νάρκισσος καὶ ὁ κρόκος ἀνθίζουν, ὅπου ὁ Διόνυσος μετὰ τὰς Νύμφας κάμνουν τὸν περίπατόν των καὶ αἱ Μοῦσαι συντροφεύουν τὴν Ἀφροδίτην.

Ὁ Εὐριπίδης ὁμως παρουσιάζει εἰς τὴν σκηνὴν διὰ τῶν ἔργων του τὸν ἄνθρωπον, ὅπως εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἐπεὶ δὲ ἔχει πολλὰς γνώμας περὶ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, γίνεται ὁ ἀπὸ « σ κ η ν ἦ ς φ ι λ ὁ σ ο φ ο ς ».

Ἡ κωμῳδία ἀνεπτύχθη, ὅπως καὶ ἡ τραγωδία, ἀπὸ τὰς ἐορτὰς πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου. Ὁ πρῶτος ποιητὴς κωμωδιῶν ὑπῆρξεν ὁ Κρατῖνος, ὁ ὁποῖος ἐσατύρισε τὸν Περικλέα. Ὀλίγα γνωρίζομεν διὰ τὸν Εὐπολιν. Πολλὰ ὁμως διὰ τὸν Ἀριστοφάνην, ὁ ὁποῖος ἐσατύρισε τοὺς σοφιστὰς καὶ τὸν Σωκράτη. Ὑπῆρξεν οὗτος μέγας ποιητής, πολλὰ δὲ ἀπὸ τὰ ἔργα του ἐσώθησαν.

Οἱ ὑποκριταί, ποὺ παρίσταναν τὰ ἔργα τῶν τραγικῶν ποιητῶν, ἐφόρουσαν μακρὰ φορέματα, ὑψηλὰ ὑποδήματα (κ ο θ ὀ ρ ν ο υ ς), καθὼς καὶ προσωπίδας.

Σπουδαία ἐπίσης ἐορτὴ πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς Δήμητρος, ἦσαν τὰ Ἑ λ ε υ σ ί ν ι α μ υ σ τ ῆ ρ ι α, τὰ ὁποῖα ἐωρτάζοντο κάθε πέντε ἔτη, τὸν μῆνα Αὐγούστου. Τότε ἐγένετο σεμνὴ παρέλασις, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο δυνατόν νὰ λάβῃ μέρος κάθε πολίτης.

Ἡ πομπὴ τῶν Ἑλευσινίων ἤρχιζεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἐφθανε διὰ τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ εἰς τὴν Ἑλευσῖνα, ὅπου ἐγένοντο, καθὼς ἐμάθομεν, μυστηριώδεις λατρεῖαι τῆς θεᾶς. Αἱ μυστηριώδεις αὗται τελεταὶ ἐλέγοντο «Ἑλευσίνια μυστήρια», καὶ ἐλάμβανον μέρος μόνον ὅσοι εἶχον μυηθῇ εἰς αὐτά.

508 — 508 Αἱ Λειτουργίαι.

Οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται ἐνόμιζον, ὅτι ὁ πανηγυρισμὸς τῶν ἐορτῶν ἦτο πατριωτικὸν καθήκον. Διὰ τοῦτο μὲ προθυμίαν μεγάλην συνεισέφερον εἰς τὰ ἐξοδα, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐορτῶν.

Κάθε πλούσιος Ἀθηναῖος ἐθεώρει τιμὴν καὶ ὑποχρέωσίν του, νὰ ἀναλάβῃ τὰ ἐξοδα διὰ τὰς ἐορτάς, τοὺς ἀθλητικούς, καὶ τοὺς δραματικούς ἀγῶνας.

Αἱ ἰδιαιτέραι αὗται ὑποχρεώσεις τῶν πολιτῶν ἐλέγοντο «λειτουργίαι», τῶν ὁποίων αἱ σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ χ ο ρ η γ ί α, ἡ γ υ μ ν α σ ι α ρ χ ί α, καὶ ἡ τ ρ ι η ρ α ρ χ ί α.

Ἡ χορηγία ἦτο ἡ περισσότερον δαπανηρὰ λειτουργία. Ὁ πλούσιος Ἀθηναῖος ποὺ ἀνελάμβανε τὴν δαπάνην αὐτὴν, ἐλέγετο «χ ο ρ η γ ὅ ς ». Ὁ χορηγὸς ἔπρεπε νὰ εὔρῃ τὰ κατάλληλα πρόσωπα διὰ τὸν χ ο ρ ὸ ν τῶν δραματικῶν ἔργων, νὰ ἐξοδεύσῃ χρήματα, διὰ νὰ μάθουν οἱ χορευταὶ μουσικὴν καὶ χορόν, καὶ νὰ τοὺς προμηθεύσῃ τὰ κατάλληλα ἐνδύματα καὶ τὰς προσωπίδας.

Ὁ χορηγὸς κατέβαλλε κάθε προσπάθειαν νὰ ἐτοιμάσῃ ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερον τὸν χορόν. Ἐὰν ὁ χορὸς ἐνίκα εἰς τὸν δραματικὸν ἀγῶνα, τότε ὁ χορηγὸς ἐλάμβανεν ὡς βραβεῖον τ ρ ί π ο δ α χάλκινον, τὸν ὁποῖον ἀφιέρωνε μὲ ἀναμνηστικὴν πλάκα εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ἢ τὸν Διόνυσον.

Ὁ τρίπους οὗτος ἐτοποθετεῖτο εἰς μέρος πολυσύχναστον, μάλιστα

δὲ εἰς τὴν ὁδὸν Τριπόδων, ποῦ ἔφερεν ἀπὸ τὴν ἀγορὰν εἰς τὸ θέατρον, κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν.

Πολὺ συχνὰ ὅμως ὁ χορηγὸς κατεσκεύαζε χορηγικὸν μνημεῖον, ὅπου ἐτοποθέτει τὸν τρίποδα. Τοιοῦτον μνημεῖον εἶναι τοῦ Λυσικράτους.

Εἰς τὴν «γυμνασιαρχίαν» ὁ χορηγὸς ἀνελάμβανε τὰ ἐξοδα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν «λαμπάδηδρομίαν». Τὸ ἀγώνισμα τοῦτο ἦτο ἐπίσης δαπανηρὸν καὶ ἐγίνετο κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων, καθὼς καὶ εἰς ἄλλας ἐορτάς.

Κατὰ τὰς ἐορτάς τῶν Διονυσίων καὶ τῶν Παναθηναίων, πλούσιοι πολῖται παρέθετον γεῦμα εἰς τοὺς πολίτας τῆς φυλῆς των. Ἦτο καὶ τοῦτο μία λειτουργία («ἐστιάσις»). Τέλος ἡ πολιτεία ἀνέθετεν εἰς ἓνα ἢ δύο πλουσίους πολίτας νὰ ἀναλάβουν τὰ ἐξοδα διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τριήρων. Καθὼς γνωρίζομεν, πρῶτος ὁ Θεμιστοκλῆς ὥρισε τὴν λειτουργίαν αὐτὴν («τριηραρχία»).

Τὰ Ἀθηναϊκὰ δικαστήρια.

Τὸ παλαιὸν δικαστήριον, ὁ Ἄρειος Πάγος, ὑπῆρχε καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, ἀλλὰ δὲν εἶχε τότε, ὅπως πρὶν, τὸ δικαίωμα νὰ τιμωρῇ τοὺς ἀξιωματούχους τῆς πολιτείας, ὅταν παρέβαινον τοὺς νόμους. Οὔτε εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβλέπῃ, ἐὰν οἱ νόμοι ἐφαρμόζωνται. Τὰ δικαιώματα αὐτὰ εἶχε πλέον ὁ λαὸς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ Ἄρειος Πάγος ἐδίκαζε μόνον τὰς δίκας φόνου ἐκ προμελέτης καὶ ἐμπρησμοῦ, εἶχε δὲ τὴν φροντίδα διὰ τὴν ἐλαίαν, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων δένδρον ἱερὸν. Τὰ περισσότερα ἀδικήματα ἐδικάζοντο ἀπὸ τὴν Ἡλιαίαν, ἡ ὁποία εἶχεν ἐξ ἑκατάδας δικαστάς. Οἱ δικασταὶ τῆς Ἡλικίας ἦσαν Ἀθηναῖοι πολῖται καὶ ἐξελέγοντο μὲ κλῆρον κατ' ἔτος. Οἱ Ἡλιασταί, πρὶν ἀναλάβουν τὰ καθήκοντά των, ἐδίδον ὄρκον, ὅτι θὰ ἐκτελέσουν τὸ καθήκον των μὲ εὐσυνειδησίαν.

Ἀπὸ τοὺς ἐξ ἑκατάδας δικαστάς τῆς Ἡλικίας οἱ χίλιοι ἦσαν τακτικοί. Οἱ ἄλλοι ἦσαν χωρισμένοι εἰς δέκα τμήματα (δικαστήρια). Τὸ κάθε δικαστήριον εἶχε πεντακοσίους δικαστάς. Τὰς περισσότερον σοβαρὰς δίκας πολλάκις ἐδίκαζον δύο δικαστήρια.

Ὁ Περικλῆς εἶχε καθιερώσει μισθὸν διὰ τοὺς δικαστάς (δι-

αι ται). Ὁ σκοπὸς τῆς ἀποζημιώσεως αὐτῆς ἦτο νὰ μετέχουν εἰς τὸν πολιτικὸν βίον καὶ οἱ πτωχοί.

Αἱ Ἀθῆναι «Ἑλλάδος παιδευσιν».

Καμμία περίοδος τῆς ἀρχαίας μας ἱστορίας δὲν ὑπῆρξε τόσον λαμπρά καὶ ἐνδοξος, ὅσον ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ Περικλέους. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν αἱ Ἀθῆναι ἔγιναν πρωτεύουσα ἰσχυροῦ κράτους, τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις ἐξετείνεται εἰς τὰ περισσότερα μέρη τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Αὐτὴ δὲ ἡ πόλις μὲ τὴν πρόβδον τοῦ δημοκρατικοῦ της πολιτεύματος, μὲ τὴν πνευματικὴν της ἀνθισιν, καθὼς καὶ μὲ τὰ λαμπρά της οἰκοδομήματα, ἔγινε σχολεῖον ὅλης τῆς Ἑλλάδος : «Ἑλλάδος παιδευσιν».

Τοῦτο ἐκφράζεται εἰς τοὺς ὑπερῆφανους λόγους τοῦ Περικλέους, εἰς τὸν ἐπιτάφιον λόγον του : «ἡ πόλις μας, εἶπε, εἶναι σχολεῖον ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ὁ κάθε δὲ πολίτης ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἐπιδοθῇ εἰς οἷον-δήποτε ἔργον μὲ μεγάλην ἐπιτηδειότητα καὶ χάριν... δειγμάτων τῆς δυνάμεώς μας, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ μᾶς θαυμάζουν ὄχι μόνον ὁ σημερινὸς κόσμος, ἀλλὰ καὶ οἱ μεταγενέστεροι, εἶναι τὰ μεγάλα μας ἔργα. Καὶ δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ἐξημνήσουν τὴν προκοπὴν μας ποιηταί, ὅπως ὁ Ὀμηρος, οὔτε ἄλλος ποιητής, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ ἔπη του θὰ τέρψῃ διὰ μίαν στιγμὴν ὅσους θὰ τὸν ἀκούσουν, ἢ προσπάθεια ὅμως νὰ παρασταθῇ ὅσον τὸ δυνατόν ὠραιότερον ἢ ἀλήθεια, θὰ βλάβῃ τὴν πραγματικὴν ἀξίαν πού ἔχουν τὰ ἴδια τὰ ἔργα. Κάθε ἐχθρικὴ δύναμις εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν, ὑπεχώρησεν ἐμπρὸς εἰς τὴν τόλμην μας καὶ ἠμποροῦμεν νὰ κινούμεθα ἐλευθέρως παντοῦ. Εἰς ὅλα δὲ τὰ μέρη ὅπου ἐπολέμησαν Ἀθηναῖοι ἀφῆκαν αἰῶνια μνημεῖα καὶ διὰ τὰς ἐπιτυχίας καὶ διὰ τὰς ἀτυχίας των».

Ὁ Ἀθηναῖος ἠσθάνετο μεγάλην εὐχαρίστησιν, νὰ βλέπῃ καθημερινῶς τὰ ἀριστουργήματα τῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα ἐστόλιζον τὴν πόλιν του, καὶ ἦτο ὑπερήφανος πού ἦτο πολίτης της.

Αἱ Ἀθῆναι ὑπῆρξαν πράγματι τὸ παιδευτήριον τῆς ἀρχαίας μας πατρίδος, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ νεωτέρου κόσμου, ὁ ὁποῖος ἐφωτίσθη ἀπὸ τὴν λάμψιν τοῦ παλαιοῦ της μεγαλείου. Ἀκόμη καὶ σήμερον τὰ λείψανα τῶν μνημείων της, ὅσα ἀφῆκαν αἱ βάρβαροι καταστροφαὶ καὶ ὁ χρόνος, ἐξακολουθοῦν νὰ φωτίζουν τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν πολιτισμένων ἀνθρώπων.

Ο ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος.

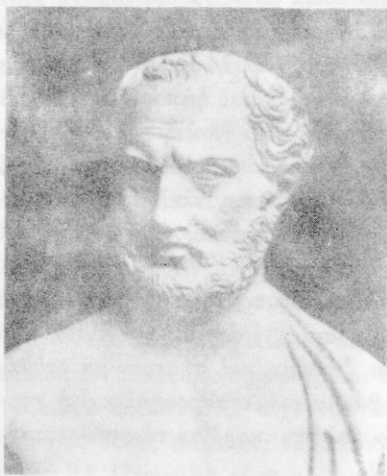
Τὴν μεγάλην πρόοδον, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισαν αἱ Ἀθηναὶ ὡς ἡγεμόνων πόλις τῆς συμμαχίας, καὶ δημιουργὸς τοῦ λαμπροτέρου πολιτισμοῦ, ἀνέκοψεν ὁ μέγας πόλεμος μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων. Αἱ πρῶταί του ἐχθροπραξίαι ἐξεδηλώθησαν τὸ ἔτος 431 π.Χ.

Ὁ πέμπτος λοιπὸν αἰὼν πρὸ Χριστοῦ ἤρχισε μὲ τὰς ἐνδόξους νίκας τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ ἐτελείωσε μὲ ἀδελφικὸν σπαραγμόν.

Ὁ Θουκυδίδης, ὁ ὁποῖος ἐζήσε τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ ἐγράψε τὴν ἱστορίαν του, ἐξηγεῖ τὰς ἀφορμὰς τῆς ἐκρήξεώς του.

Τὰ βαθύτερα αἰτία τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ὁ Θουκυδίδης εὐρίσκει εἰς τὴν μεγάλην δύναμιν, ποὺ ἀπέκτησαν αἱ Ἀθηναὶ μετὰ τὰ Μηδικά. Τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεώς των ἐφοβήθησαν οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ σύμμαχοί των Κορίνθιοι καὶ ἐζήτησαν νὰ τὴν σταματήσουν.

Ὁ Θουκυδίδης.

Οἱ Κορίνθιοι, οἱ ὁποῖοι ἐκυρίαρχουν μὲ τὸ ἐμπόριόν των εἰς τὸ Ἴόνιον πέλαγος, ἀνησύχσαν πολὺ, ὅταν εἶδον ὅτι τὰ ἀθηναϊκὰ πλοῖα μὲ τὰ ἐμπορεύματά των διέσχιζον τὸ Ἴόνικον, τὸ ὁποῖον οἱ Κορίνθιοι ἐθεώρουν ἰδιάν των θάλασσαν. Αἱ ἀνησυχίαι των ἐπολλαπλασιάσθησαν ἀπὸ τότε ποὺ αἱ νῆσοι Κεφαλληνία καὶ Ζάκυνθος ἐπῆγαν μὲ τὸ μέρος τῆς Ἀθηναϊκῆς συμμαχίας. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράξενον, ὅτι οἱ Κορίνθιοι θὰ ἐζήτουν εὐκαιρίαν νὰ βοηθήσουν, ὥστε ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων νὰ θραυσθῇ. Ἡ εὐκαιρία αὕτη παρουσιάσθη μὲ τὸν πόλεμον

435 π.Χ. Κορινθίων καὶ Κερκυραίων, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπενέβησαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ταῦτα ὑπῆρξαν αἱ ἐξωτερικαὶ ἀφορμαὶ τοῦ πολέμου.

Οἱ δύο ἀντίπαλοι — Αἱ πρῶται ἐχθροπραξίαι.

Κατὰ τὸν μέγαλον αὐτὸν πόλεμον, ἡ Ἑλλάς εὐρέθη χωρισμένη εἰς δύο στρατόπεδα : Τὴν Σπάρτην μὲ ὄλους τοὺς συμμάχους της εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τοὺς Θηβαίους μαζί της· τὴν ἄλλην παράταξιν ἀπετέλεσαν αἱ Ἀθῆναι μὲ ὄλους της τοὺς συμμάχους ἐπίσης. Μαζί της ἐτάχθησαν οἱ Θεσσαλοὶ καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Λευκάδα.

Οἱ Σπαρτιᾶται ἦσαν ἰσχυροὶ κατὰ ξηράν, ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὰς τριακοσίας τριήρεις καὶ τὰ ἀφθονα χρήματα ποὺ διέθετον, ἦσαν ἰσχυροὶ κατὰ θάλασσαν.

Ὁ πόλεμος ἤρχισε τὴν ἀνοιξιν τοῦ ἔτους 431 μὲ τὴν δραματικὴν ἐπίθεσιν τῶν Θηβαίων ἐναντίον τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν, συμμάχου τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Περικλῆς ἐπεισε τοὺς κατοίκους, ὅτινες ἔζων ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς, νὰ ζητήσουν ἀσφάλειαν μέσα εἰς τὰ μακρὰ τείχη, ὅπου θὰ ἦτο δυνατόν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ κρατήσουν ἄμυναν.

Ἰσχυρὸς σπαρτιατικὸς στρατὸς μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν βασιλέα Ἀρχίδαμον, εἰσῆλθε τότε εἰς τὴν ἔρημον ἀπὸ κατοίκους ἄττικὴν γῆν καὶ τὴν ἐλεηλάτησεν. Αὕτῃ ἡ τακτικὴ τῶν σπαρτιατικῶν δυνάμεων ἐγένετο κάθε χρόνο τὴν ἀνοιξιν. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐνόμιζον, ὅτι μὲ τὴν τακτικὴν αὐτὴν τῆς ἐρημώσεως τῆς Ἀττικῆς, θὰ ἐξήντλουν τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ Περικλῆς ἐξ ἄλλου ἔστελλε τὰς ἀθηναϊκὰς τριήρεις εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ νὰ λεηλατοῦν τὰ παράλια της. Σπουδαῖαι δὲ ναυτικαὶ

Ὁ Περικλῆς.

βάσεις κατελήφθησαν ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν.

Μὲ τὴν τακτικὴν αὐτὴν, ἡ ὁποία ἐβασίζετο εἰς τὴν μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων καὶ τοὺς πλουσίους πόρους, ποὺ διέθετε, ὁ Περικλῆς ἤλπισεν, ὅτι θὰ κατέβαλλε τὸν ἐχθρόν. Οἱ Σπαρτιάται θὰ ἠναγκάζοντο νὰ συνθηκολογήσουν μὲ ὅρους εὐνοϊκοὺς διὰ τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Περικλῆς δὲν εἶχε κατακτητικούς σκοποὺς. Ἦθελε νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς Σπαρτιάτας νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν δύναμιν τοῦ ἁττικοῦ κράτους. Τοῦτο σαφῶς παραδίδει ὁ Θουκυδίδης: «ἀρχὴν τε μὴ ἐπικταῖσθαι ἅμα πολεμοῦντες καὶ κινδύνους αὐθαιρέτους μὴ προστίθεσθαι».

Ὁ ἐπιτάφιος λόγος τοῦ Περικλέους.

Πρὸς τιμὴν τῶν πρώτων πεσόντων κατὰ τὸν πόλεμον ὁ Περικλῆς ἐξεφώνησε τὸν περίφημον ἐπιτάφιον λόγον, εἰς τὸν ὁποῖον μεταξὺ ἄλλων εἶπε τὰ ἐξῆς περίπου διὰ τοὺς πεσόντας :

«... ἀδαμάντινο στολίδι διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς πόλεώς μας, τὴν ὁποίαν ἐξύμνησα εἰς τὸν λόγον μου, εἶναι ἡ ἀνδρεία τῶν παλληκαριῶν αὐτῶν, ποὺ ἔπεσαν χάριν αὐτῆς... κανένα ἀπὸ αὐτὰ εἰς τὸν κίνδυνον δὲν ἐσκέφθη τὰ πλούτη καὶ τὴν ἀπόλαυσιν ποὺ εἶχεν εἰς τὴν ζωὴν· οὔτε πάλιν, ἐὰν ἦτο πτωχός, ἐσκέφθη ὅτι θὰ ἦτο καλύτερον δι' αὐτὸν νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸν κίνδυνον, διότι ἡ ζωὴ θὰ τοῦ ἐχάριζε τὴν εὐτυχίαν, καὶ ἀπὸ πτωχός ποὺ ἦτο θὰ ἐγίνετο ἴσως πλούσιος, ἐὰν ἐγλύτωνε τὴν ζωὴν του.

Ὅλοι αὐτοὶ ἐνόμισαν ἱερὰν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τιμωρήσουν τὸν ἐχθρόν. Τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον, ποὺ ἔχει συνδεθῇ μὲ πρᾶξιν τοιαύτην, τὸν ἐθεώρησαν ὡς τὸν ὥραιότερον. Ἔτσι ἀφῆκαν εἰς τὴν ἐλπίδα τὴν ἐπιτυχῇ ἔκβασιν τῆς μεγάλης των προσπάθειάς. Αὐτοὶ μὲ τὴν πεποίθησιν εἰς τὰς δυνάμεις των, ὅτι θὰ ἐπιτύχουν τὸν σκοπόν, ποὺ ἐπέδωκον, ἔπεσαν ἥρωικῶς. Ὁ θάνατός των, τοῦ ὁποίου ὅλοι ἡμεῖς εἰμεθα μάρτυρες, βεβαιώνει ὅλας τὰς σκέψεις. Διότι ἐνόμισαν ὅτι προτιμότερον δι' αὐτοὺς ἦτο νὰ ἀντιτάξουν ἅμυναν καὶ νὰ φονευθοῦν, παρὰ νὰ ὑποχωρήσουν καὶ νὰ σωθοῦν. Μὲ τὴν λαμπράν των αὐτὴν διαγωγὴν ἀπέφυγον τὸ κακὸν λόγον καὶ τὴν ἐντροπὴν, ὅτι ἐγίναν δειλοί. Ὄρμησαν εἰς τὴν μάχην μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις. Καὶ εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν, ποὺ ἡ μοῖρα ρυθμίζει τὴν τύχην τῶν ἀνθρώπων, ἀπηλάγησαν ἀπὸ τὴν πρόσκαιρον αὐτὴν ζωὴν, χωρὶς νὰ γνωρίσουν τὸν φό-

βρον που δοκιμάζει ο νικημένος· ἀλλ' ἔφυγον μὲ τὴν ἰδέαν τῆς νίκης, που στεφανώνει αὐτοὺς που πίπτουν χάριν αὐτῆς μὲ τὸν ἀμάραντον τῆς δόξης στέφανον... Μὲ τὴν ὑπερτάτην των θυσίαν χάριν τῆς εὐτυχίας ἔλκων, ὁ καθείς ἐκέρδισε τὴν ἀγήρατον δόξαν καὶ τὸν πλέον ἐπίσημον τάφον. "Ὅχι κυρίως τοῦτον ἐδῶ, ὅπου τώρα ἀναπαύονται, ἀλλ' αὐτὸν που εἶναι παντοτεινὴ δι' αὐτοὺς ἀνάμνησις εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων, εἰς κάθε τόπον καὶ χρόνον.

Διότι κάθε γῆ γίνεται καὶ τάφος διὰ τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐδείχθησαν ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους κοινούς θνητούς. Τὸ δὲ μνημῆμα των δὲν εἶναι μονάχα τοῦτο που δηλώνει ἡ μαρμαρίνη στήλη εἰς τὴν πατρίδα των, μὲ τὰ ὀνόματα αὐτῶν χαραγμένα ἐπάνω. Μνημα δι' αὐτοὺς εἶναι καὶ ἡ ἄγραφος μνήμη εἰς τὴν ξένην, που κατοικεῖ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι δὲν λησμονοῦν ἐφ' ὅσον ζοῦν ἥρωας ὡσὰν αὐτοὺς ἐδῶ.

Τούτους καὶ σεῖς που εἰσθε εἰς τὴν ζωὴν φροντίσατε νὰ μιμηθῆτε· καὶ σκεφθῆτε, ὅτι πραγματικὰ εὐτυχεῖς εἰς τὴν ζωὴν εἶναι οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι καὶ τὴν ἐλευθερίαν τὴν προστατεύει ἡ ἀνδρεία που πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ ἐλεύθερος ἄνδρας» (μετάφρασις).

Ὁ λοιμὸς εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ θάνατος τοῦ Περικλέους.

505

Αὐτὰ περίπου εἶπεν ὁ Περικλῆς εἰς τὸν ἐπιτάφιον λόγον του, ὁ ὅποιος θεωρεῖται τὸ πολυτιμότεον διαμάντι τῆς ἀρχαίας μας φιλολογίας. Ἀλλὰ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου συνέβη ὁ λοιμὸς, φοβερὰ ἀσθένεια, ἡ ἵποια ἠφάνισε τὸ 1/3 τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀττικῆς.

Ὁ Θουκυδίδης που προσεβλήθη ἀπὸ τὴν νόσον καὶ ὁ ἴδιος, καὶ ὡς ἐκ θαύματος ἐσώθη, περιγράφει τὰ συμπτώματα τῆς νόσου καὶ δίδει ζωηρὰν εἰκόνα τῆς καταστροφῆς, που ἐπροξένησεν ἡ νόσος εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἡ μεγαλύτερα ὁμως συμφορὰ, ἡ ὅποια ἐπληξε τότε τὰς **429 π.Χ.** Ἀθήνας ἦτο ὁ θάνατος τοῦ Περικλέους ἀπὸ τὴν ἰδίαν νόσον.

Μετὰ τὸ θάνατόν του κινοῦνται, διὰ νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσίαν ἄνδρες, ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἐπαγγελματιῶν. Ἀλλ' αὐτοὶ δὲν γνωρίζουν ἀπὸ στρατιωτικὰ πράγματα. Ἐνῶ δὲ πρὶν ὁ ἄρχων τῆς πολιτείας εἶχε τὴν ἀνωτάτην πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν, δηλαδὴ ἀπεφάσιζεν ὁ ἴδιος διὰ τὰ ζητήματα τῆς πολιτείας καὶ τοῦ στρατοῦ, τώρα διὰ

τά στρατιωτικά ζητήματα-έπρεπε να αποφασίση ή 'Εκκλησία του δήμου, ό λαός.

Οί πολιτικοί λοιπόν, που ήθελαν να λάβουν την έξουσίαν, εφρόντιζον να αποκτήσουν την ύποστήριξιν του λαού, και έκαμναν ό,τι ήρρεσεν εις αυτόν. Οί πολιτικοί αυτοί, οί όποιοι κατώρθωνον με την κολακείαν να έχουν τον δήμον με το μέρος των, ονομάζονται **δημαγωγοί**.

Ο χειρότερος από όλους υπήρξεν ό **Κλέων**, εργοστασιάρχης βυρσοδεψείου, ό όποιος υπήρξεν ό νεκροθάπτης τής 'Αθηναϊκής δημοκρατίας. Περί τούτου ό 'Αριστοτέλης εις την 'Αθηναίων πολιτείαν του γράφει χαρακτηριστικά :

«Κλέων Κλεαινέτου, ός δοκεϊ μάλιστα διαφθειραι τον δήμον ταϊς όρμαϊς, και πρώτος επί του βήματος άνέκραγε και έλοιδορήσατο και περιζωσάμενος έδημηγόρησε, των άλλων εν κόσμω λεγόντων».

'Αντίπαλος αυτών εφάνη τότε ό **Νικίας**, από παλαιάν ευγενή οίκογένειαν. Ο Νικίας ήτο ό ευγενέστερος από τους πολιτικούς άνδρας τότε, χωρίς κανένα έγωισμόν. Ήτο άρχηγός του κόμματος, που ήθελε την ειρήνην με τους Σπαρτιάτας.

Ο πόλεμος μεταξύ των Λακεδαιμονίων και 'Αθηναίων έξηκολούθησε μετά τον θάνατον του Περικλέους επί όκτώ έτη, με την ίδιαν, όπως και πρίν, στρατιωτικήν τακτικήν. Μόνον το 429 οί Σπαρτιᾶται δέν εισέβαλον εις την 'Αττικήν, από φόβον μήπως μολυνθοῦν από τον λοιμόν.

Ο Βρασιδας εις την Θράκην. Νικίειος ειρήνη.

805-805

Σημαντικήν στροφήν του πολέμου άπετέλεσε το μέτωπον, που ηνοιχθη εις την βόρειον Ελλάδα, με τας επιχειρήσεις του **Βρασιδου**.

Ο γεναῖος και μεγαλοφυής αυτός στρατηγός έσωσε τότε την Σπάρτην από την δύσκολον θέσιν, εις την όποιαν είχε περιέλθει με τα άτυχῇ δι' αυτήν **γεγονότα τής Σφακτηρίας** και την άπόρριψιν υπό των 'Αθηναίων των προτάσεών της περί ειρήνης.

Εις τας πόλεις τής Χαλκιδικής, συμμάχους των 'Αθηναίων, διεκήρυξεν : «ή μὲν έκπεμφίς μου και τής στρατιᾶς υπό Λακεδαιμονίων... γεγένηται την αίτίαν έπαληθεύουσα ήν αρχόμενοι του πολέμου προείπαμεν, 'Αθηναῖοις έλευθεροῦντες την Ελλάδα πολεμήσειν». Η πτώσις τής 'Αμφιπόλεως ήτο μέγα πλήγμα διά τους 'Αθηναίους, διότι από την έν-

δοχώραν της έπρομηθεύοντο ξυλείαν διά την κατασκευήν τριήρων και μεταλλεύματα από τὸ ὄρος Πάγγαιον.

Ἡ ἰδία πόλις ὑπῆρξε τὸ θέατρον ἀγῶνος μεταξύ Ἀθηναίων ὀπλιτῶν ὑπὸ τὸν Κλέωνα καὶ τῶν σπαρτιατικῶν δυνάμεων ὑπὸ τὸν Βρασίδαν.

Ὁ θάνατος τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ἥλλαξε τὴν πολιτικὴν κατάστασιν εἰς τὰς δύο πόλεις. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκέρδισε τὸ φιλειρηνικὸν κόμμα τοῦ Νικίου. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Σπάρτην οἱ φίλοι τῆς εἰρήνης ἀπέκτησαν δύναμιν. Παρὰ τὰς ἀντιδράσεις τοῦ ἀντιθέτου

421 π.Χ. κόμματος εἰς τὰς Ἀθήνας, συνωμολογήθη τὴν ἀνοιξὶν τοῦ ἰδίου ἔτους εἰρήνην διαρκείας 50 ἐτῶν, ἡ Νικίειος εἰρήνη, ὅπως ὠνόμασθη. Μετὰ τὴν εἰρήνην αὐτὴν ἔκλεισαν δέκα ἔτη τοῦ πολέμου (ὁ «Ἀρχιδάμειος πόλεμος», ἀπὸ τὸν Ἀρχίδαμον).

505 Ὁ Ἀλκιβιάδης.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον κάθε συμφέρον νὰ καλλιεργήσουν φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἡ σώφρων πολιτικὴ τοῦ Νικίου εἶχεν ἤδη θέσει τὰς βάσεις δι' εὐκρινῆ συνεννόησιν τῶν δύο πόλεων, τῶν πρώτων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία νὰ ἐξυγιάνουν τὰ οἰκονομικά των, ἔπειτα ἀπὸ δέκα ἔτη πολέμου.

Κατὰ κακὴν ὁμῶς τύχην παρουσιάσθη τότε ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀπὸ πολὺ πλουσίαν οἰκογένειαν, καὶ συγγενῆς τοῦ Περικλέους.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, τοῦ μεγαλύτερου φιλοσόφου τῶν χρόνων ἐκείνων. Δυστυχῶς ὁμῶς δὲν ἐπρόσεξεν, ὅπως ἔπρεπε, τὸν διδάσκαλον, ἀλλὰ εἶχεν ἐπηρεασθῇ ἀπὸ νέας ἐπικινδύνους ιδέας τῆς ἐποχῆς του. Δὲν ἐσέβετο τοὺς νόμους οὔτε καὶ τὴν παράδοσιν. Ὁ μόνος του σκοπὸς εἰς τὴν ζωὴν ἦτο νὰ ἄρχῃ ὁ ἴδιος. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἦτο ὠραῖος καὶ εἶχεν ἐξαιρετικὰ φυσικὰ χαρίσματα. Δυστυχῶς ὁμῶς τὰς ἀρετὰς του δὲν ἐχρησιμοποίησε διὰ τὸ καλὸν τῆς πόλεως, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὰ φιλόδοξα σχέδιά του.

Εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν ἐξελέγη στρατηγός. Συνεμάχησε μετὰ ὅλους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐναντίον τῆς φιλειρηνικῆς πολιτικῆς τοῦ Νικίου, καὶ ἀπεμάκρυνε τὰς Ἀθήνας ἀπὸ κάθε συνεννόησιν μετὰ τὴν Σπάρτην. Ἡ πολιτικὴ του αὐτὴ ὠδήγησεν εἰς τὴν μεγάλην μάχην τῆς Μαντινείας (418). Εἰς

420 π.Χ.

αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκηθησαν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν νίκην τῶν ἀπέπλυναν τὸ ὄνειδος τῆς Σφακτηρίας, ὅπου κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον εἶχον ἡττηθῆ (425 π.Χ.), καὶ ἔγιναν καὶ πάλιν ἡ πρώτη εἰς τὴν Ἑλλάδα στρατιωτικὴ δύναμις. Τὸ γόητρον τῶν Ἀθηνῶν ἐξέπεσεν. Ἡ ἐκστρατεία κυρίως τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τῆς φίλης τῶν Σπαρτιατῶν νήσου Μήλου (416 π.Χ.), καὶ ἡ βάρβαρος ἐξόντωσις τῶν ἥρωικῶν τῆς κατοίκων, κατέρριψε πολὺ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν συνείδησιν τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Ἐκστρατεία εἰς Σικελίαν. SOS

Ἐν τούτοις ὁ Ἀλκιβιάδης κατόρθωσε νὰ ἐκλεγῇ καὶ πάλιν στρατηγός. Ἡ ἀχαλίνωτος φιλοδοξία του ἔγινεν ἀφορμὴ νέας περιπετείας τῶν Ἀθηναίων, ἡ ὁποία ἐσήμκνε καὶ τὴν ἀποφασιστικὴν τροπὴν τοῦ πολέμου εἰς βάρος τῶν. Παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Νικίου, οἱ Ἀθηναῖοι χωρὶς νὰ γνωρίζουν οὔτε πόσον μεγάλη ἦτο ἡ Σικελία, οὔτε πόσον πληθυσμὸν εἶχεν, ἐπείσθησαν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ ἐπεχείρησαν τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς.

Ἡ εὐθὺν τῆς οἰκτρᾶς ἀποτυχίας τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης τῶν Ἀθηναίων βαρύνει κατὰ μέγα μέρος τὸν ἀθηναϊκὸν δῆμον καὶ τοὺς ἀρχηγούς του. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ στρατιωτικοῦ του προγράμματος, ὁ Ἀλκιβιάδης, ἡ ψυχὴ τῆς ὅλης ἐκστρατείας, κατηγορήθη ὡς ἀσεβῆς καὶ ἔνοχος εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἑρμοκοπιδῶν, καὶ ἐκλήθη ἀπὸ τὴν Σικελίαν νὰ δώσῃ λόγον διὰ τὴν ἐναντίον του ἀνόητον κατηγορίαν.

Ὁ Ἀλκιβιάδης διέφυγε τὴν σύλληψιν καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Σπάρτην, ὅπου ἔδωσεν ὀλεθρίας συμβουλὰς διὰ τὰς Ἀθήνας. Σκοπὸς του ἦτο νὰ ταπεινώσῃ τὴν πατρίδα του, διὰ νὰ ἀναγκασθῇ νὰ τὸν ζητήσῃ ἀργότερον ὡς σωτῆρα. Τοῦτο ἤρχετο εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἀντιλήψεις περὶ πατρίδος τοῦ διδασκάλου του Σωκράτους.

Τὴν σημασίαν τῆς καταστροφῆς τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν ἀποτυπώνει ὡς ἐξῆς ὁ Θουκυδίδης, εἰς τὴν μνημειώδη του ἔκθεσιν :

«Ἐυνέβη τε, λέγει ἔργον τοῦτο Ἑλληνικὸν τῶν κατὰ τὸν πόλεμον τόνδε μέγιστον γενέσθαι, δοκεῖν δ' ἔμοιγε καὶ ὦν ἀκοῇ Ἑλληνικῶν ἴσμεν, καὶ τοῖς τε κρατήσασι λαμπρότατον καὶ τοῖς διαφθαρεῖσι δυστυχέστατον· κατὰ πάντα γὰρ πάντως νικηθέντες καὶ οὐ-

δὲν ὀλίγον ἐς οὐδὲν κακοπαθήσαντες **πανωλεθρία** δὴ τὸ λεγόμενον καὶ πεζὸς καὶ νῆες καὶ οὐδὲν ὅτι οὐκ' ἀπώλετο, καὶ ὀλίγοι ἀπὸ πολλῶν ἐπ' οἴκου ἀπενόστησαν».

Ἡ συμβουλὴ τοῦ Ἀλκιβιάδου πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας «Δεκέλειαν τειχίζειν καὶ μὴ ἀνιέναι τὸν πόλεμον» ὑπῆρξε βαρὺ πλῆγμα διὰ τοὺς Ἀθηναίους. Διότι μὲ τὴν μόνιμον παρουσίαν σπαρτιατικῶν δυνάμεων εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ἀττικῆς, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεκόπτοντο ἀπὸ 413 π.Χ. τὴν Εὐβοίαν, τὴν πηγὴν ἀγαθῶν δι' αὐτούς. Αἱ εἰσαγωγαὶ ἔπρεπε νὰ γίνωνται μέσῳ Σούνιου, καὶ ἔχι ὅπως πρὶν μέσῳ Ὠρωποῦ. Τότε ὠχυρώθη τὸ Σούνιον. Τὰ σωζόμενα τείχη τοῦ εἶναι ἄφρωνι μάρτυρες τοῦ γεγονότος αὐτοῦ (**Δεκελεικὸς πόλεμος**).

Οἱ Ἀθηναῖοι παρ' ὅλα τὰ ἀτυχήματα ποῦ ἐπληξάν αὐτούς (ἀποστασία Ἰωνικῶν πόλεων, συμμαχία Λακεδαιμονίων μὲ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Δαρεῖον Β', καὶ ἐνίσχυσις τῆς Σπάρτης ναυτικῶς), ἔδειξαν μεγάλην δραστηριότητα, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν νέαν λίαν ἐπικίνδυνον δι' αὐτούς κατάστασιν.

Εἰς τὸ πολίτευμα προέβησαν εἰς ὠρισμένας μεταβολάς, ὥστε οἱ πολῖται εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ δύνανται νὰ λαμβάνουν ἀνοήτους ἀποφάσεις. Εἰς τὴν κυβέρνησιν διωρίσθησαν δέκα πρόβουλοι, ἀπὸ τοὺς γεροντοτέρους καὶ τοὺς πλέον μορφωμένους ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἐτοίμαζον τοὺς νόμους καὶ τὰ ψηφίσματα διὰ τὴν βουλὴν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἐπιστροφὴ Ἀλκιβιάδου.

Ὁ τυχοδιώκτης Ἀλκιβιάδης ἐφιλονίκησε μὲ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἐπέτυχε νὰ συμφιλιωθῇ μὲ τοὺς συμπατριώτας του. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐλησμόνησαν τὸ παρελθόν καὶ ἐξέλεξαν αὐτὸν στρατηγόν. Ἐκέρδισαν δὲ τότε σπουδαίας νίκας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν των. Δι' ἐν χρονικὸν διάστημα ἐγίναν καὶ πάλιν κύριοι κατὰ θάλασσαν (ναυμαχία παρὰ τὴν **Κύζικον**). Ἦτο τόση ἡ ἀπογοήτευσις τῶν Σπαρτιατῶν, ἀπὸ τὴν ἡττάν των ἐκεῖ, ὥστε ἐπρότειναν εἰρήνην εἰς τοὺς Ἀθηναίους (410 π.Χ.).

Ἀκόμῃ μίαν φορὰν οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ σώσουν τὰ ἀξίωμα τῆς πόλεως καὶ τὰ συμφέροντά των. Δυστυχῶς αἱ τελευταῖαι των ἐπιτυχίαι κατὰ θάλασσαν μὲ τὸν Ἀλκιβιάδην, ἐνίσχυσαν τὸ κόμμα τῶν ἄκρων δημοκρατικῶν.

Ἡ δημοκρατικὴ πολιτεία ἀποκατεστάθη, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀνέλαβεν

ὁ δημαγωγὸς Κλεοφῶν, ἐργοστασιάρχης λυρῶν. Αὐτὸς παρέσυρε τότε τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἀπέρριψαν προτάσεις περὶ εἰρήνης τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπρόκειτο νὰ πληρώσουν σκληρὰ τὸ σφάλμα των.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὴν πατρίδα του. Οἱ συμπατριῶταί του ἐλησμόνησαν ὅλα ὅσα εἶχον πάθει ἐξ αἰτίας αὐτοῦ.

Ἐδῶσαν εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην τὰ δικαιώματα τοῦ πολί-
408 π.Χ. του Ἀθηναίου, καὶ διώρισαν αὐτὸν ἡγεμόνα αὐτοκράτορα τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων. Ἐνόμισαν ὅτι μόνον αὐτὸς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν δύναμιν καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς πόλεως.

Λύσανδρος.

Τὰ πράγματα ὁμῶς ἥλλαξαν ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Σπάρτης μὲ τὸν διορισμὸν τοῦ Κύρου, ὡς σατράπου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Εἰς τὴν Σπάρτην ἐπίσης ἀνεφάνη σπουδαῖος ἀνὴρ, ὁ Λύσανδρος, τὸν ὁποῖον οἱ συμπολιταὶ του διώρισαν ναύαρχον.

Ὁ Λύσανδρος ἦτο πολὺ εὐφυής, νέος δὲ εἶχε λάβει αὐστηρὰν σπαρτιατικὴν ἀγωγὴν. Εἶχε πολλὰς ἀρετάς καὶ συνέλαβε μεγάλα σχέδια. Ἐφιλοδόχησε νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἦλθε δὲ εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν Κύρον καὶ ἐκέρδισε τὴν φιλίαν καὶ τὴν ὑποστήριξιν του.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀντιθέτως ἔκαμαν τὴν ἀπερισκεψίαν νὰ παύσουν τὸν Ἀλκιβιάδην ἀπὸ τὴν στρατηγίαν εἰς τὸ πλεόν χρίσιμον σημεῖον, ποὺ εἶχαν φθάσει τὰ πράγματα. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπεσύρθη εἰς τὸν Ἑλλησποντον, ὅπου καὶ ἀπέθανεν (404 π.Χ.).

Ὁ ναύαρχος Κόνων, ποὺ τὸν διεδέχθη ἦτο ἱκανὸς στρατηγός, ἀλλὰ δὲν ἦτο τόσοσιν ἰσχυρός, ὥστε νὰ πολεμήσῃ ἐναντίον τῶν δυνάμεων τοῦ Λυσάνδρου καὶ τοῦ Κύρου. Ἡ Ἀθηναϊκὴ κατὰ θάλασσαν δύναμις ἐφάνη τότε, ὅτι κατέρρεεν.

Ἀλλὰ οἱ Ἀθηναῖοι ἐδειξαν ἀξιοθαύμαστον δραστηριότητα εἰς ναυτικούς ἐξοπλισμούς. Πλησίον δὲ τῶν νησίδων Ἀργι-
406 π.Χ. νουσιῶν, μεταξὺ τῆς Μυτιλήνης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, συνήφθη σφοδρὰ ναυμαχία. Αἱ 150 ἀθηναϊκαὶ τριήρεις ἦσαν ἐκεῖ τὴν τελευταίαν ἐνδοξὸν νίκην.

Ταύτην ὅμως ἀμαυρώνει ἀσυγχώρητη πράξις τοῦ ἀθηναϊκοῦ δήμου, πού θεωρεῖται ὡς ἐντροπή· δ' αὐτοὺς καὶ διὰ τὸ πολίτευμα. Οἱ στρατηγοί, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν αἴτιοι νὰ καταστήσουν τὰς Ἀθήνας ἰσχυράν καὶ πάλιν ναυτικὴν δύναμιν, κατηγορήθησαν ἀπὸ τοὺς δημαγωγούς, ὅτι δὲν περισυνέλεξαν τοὺς νεκροὺς ἔπειτα ἀπὸ τὴν ναυμαχίαν. Τοῦτα ἦτο ἀδύνατον λόγῳ τῆς μεγάλης θαλασσοταραχῆς.

Ἡ ὑπόθεσις ἦλθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπειτα ἀπὸ δύο θυελλώδεις συνεδριάσεις, ἀπεφασίσθη ἡ εἰς θάνατον καταδίκη ὅλων τῶν στρατηγῶν. Μάτην ὁ σοφὸς Σωκράτης, παρὼν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, προσεπάθησε νὰ συγκρατήσῃ τὸ πλῆθος ἀπὸ τὴν ἄδικον ἀπόφασιν. Ἐξ ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς ἐξετελέσθησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Περικλῆς, ὁ υἱὸς τοῦ Περικλέους καὶ τῆς Ἀσπασίας. Οἱ ἄλλοι, ὅπως καὶ ὁ Κόνων, ἐσώθησαν.

Οἱ Σπαρτιᾶται τότε ἔκαμαν νέας προτάσεις δ' εἰρήνην εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλὰ καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν ὁ δημαγωγὸς Κλεοφῶν παρέσυρεν αὐτοὺς καὶ ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις. Ἐχάθη καὶ τότε σπουδαία εὐκαιρία, νὰ σώσουν οἱ Ἀθηναῖοι τὸ κύρος των ὡς ναυτικῆς δυνάμεως.

Ὁ ἐπίλογος τῆς δραματικῆς πάλης μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ
405 π.Χ. Σπάρτης, ὑπῆρξεν ὁ αἰφνιδισμὸς τῶν ἀθηναϊκῶν πληρωμάτων ἀπὸ ἐγκληματικὴν ἀμέλειαν τοῦ Κόνωνος εἰς τὸν Ἑλληνισπόντον, πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Αἰγὸς ποταμοῦ.

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Τέλος τοῦ πολέμου—Τριάκοντα τύραννοι.

Ὁ Ξενοφῶν εἰς τὰ «Ἑλληνικά» του, ποῦ συνεχίζει τὴν ἱστορίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ τὴν ἄφησεν ὁ Θουκυδίδης (ἀπὸ τὸ ἔτος δηλαδὴ 411 π.Χ.), μὲ ζωηρὰ χρώματα περιγράφει τὸν πανικὸν τῶν Ἀθηναίων, ὅταν ἐπληροφόρηθησαν τὴν συμφορὰν: «Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις τῆς Παράλου (τοῦ μόνου διασωθέντος πλοίου) ἀφικομένης νυκτὸς ἐλέγετο ἡ συμφορὰ, καὶ οἰμωγὴ ἐκ τοῦ Πειραιῶς διὰ τῶν μακρῶν τευχῶν εἰς ἄστὺ διῆκεν, ὁ ἕτερος τῷ ἐτέρῳ παραγγέλλων ὥστ' ἐκείνης τῆς νυκτὸς οὐδεὶς ἐκοιμήθη, οὐ μόνον τοὺς ἀπολωλότας πενθοῦντες, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἔτι αὐτοὶ ἑαυτοὺς, πείσεσθαι νομίζοντες οἷα ἐποίησαν Μηλίους τε Λακεδαιμονίων ἀποίκους ὄντας, κρατήσαντες πολιορκίᾳ, καὶ Ἰστιάεας καὶ Σκιωναίους καὶ Τορωναίους καὶ Αἰγινήτας καὶ ἄλλους πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων».

Εἰς τὸ συνέδριον τῶν συμμάχων τῆς Σπάρτης περὶ τῆς εἰρήνης, οἱ Κορίνθιοι, καὶ πρὸ πάντων οἱ Θηβαῖοι, ὑπεστήριξαν, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ γίνουν σπονδαὶ μὲ τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' ἡ πόλις των νὰ καταστραφῇ, οἱ ἄνδρες δὲ καὶ αἱ γυναῖκες νὰ πωληθοῦν ὡς ἀνδράποδα.

404 π.Χ. Τὴν πρότασιν αὐτὴν ἀπέκρουσαν οἱ Σπαρτιάται, καὶ μὲ σωφροσύνην ὑπεστήριξαν, ὅτι δὲν εἶναι πρέπον νὰ καταστραφῇ πόλις ἑλληνικὴ, ἡ ὁποία εἰς στιγμὰς μεγάλων διὰ τὴν Ἑλλάδα κινδύνων προσέφερε σπουδαίας ὑπηρεσίας.

Ὁ κόσμος ὅλος, ποῦ ἀγαπᾷ τὰς Ἀθήνας, πρέπει νὰ εἶναι εὐγνώμων εἰς τὴν Σπάρτην. Χάρις εἰς τὴν θαυμασίαν τῆς στάσιν ἐσώθη τότε ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀθηνῶν. Ἐὰν ὑπερίσχυον αἱ γνώμαι τῶν ἄλλων, καὶ κυρίως τῆς Κορίνθου, ἡ ὁποία ἐπολέμησε μόνον διὰ τὸ ἐμπόριόν της, δὲν θὰ εἴχομεν τίποτε ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τοῦ Περικλέους.

Ἡ συνομολογηθεῖσα εἰρήνη ἐσήμενε τὸ τέλος τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡγεμονίας τῆς Σπάρτης.

Τὸ παλαιὸν ἐπίσης δημοκρατικὸν πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων

κατηργήθη. Τριάκοντα δὲ ἄνδρες διωρίσθησαν ὡς κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συντάξουν νέους νόμους, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους θὰ ἐπολιτεύοντο οἱ Ἀθηναῖοι. Τὴν κυβέρνησιν τῶν τριάκοντα ἐνίσχυσε στρατὸς κατοχῆς ἀπὸ Σπαρτιάτας ἄνδρας.

Οἱ τριάκοντα τύραννοι ἐξετράπησαν εἰς φόνους σημαινόντων πολιτῶν, καὶ δημεύσεις περιουσιῶν. Ὁ περισσότερον σκληρὸς εἰς τὴν νέαν κυβέρνησιν ὑπῆρξεν ὁ Κριτίας, μαθητὴς τοῦ Σωκράτους καὶ ἱκανὸς ρήτωρ. Θῦμα τῶν κακουργημάτων αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ Θηραμένης, ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῶν τριάκοντα, ἐπειδὴ ἦτο ἀντίθετος εἰς τὰ σχέδια τῶν καὶ μετριοπαθῆς.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ ἐπομένου ἔτους ὁ Θρασύβουλος, λαμπρὸς στρατιώτης, ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι κατέφυγον διὰ νὰ σωθοῦν εἰς τὰς Θήβας, μὲ ὀλίγους συντρόφους του κατέλαβε τὴν Φυλὴν, ὀχυρὰν τοποθεσίαν εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Βοιωτίας καὶ ἐβάδισεν ἐναντίον τοῦ Πειραιῶς. Εἰς τὴν μάχην, πού ἐγινεν ἐκεῖ, ἐφονεύθη ὁ Κριτίας. Οἱ τριάκοντα τύραννοι ἐνικήθησαν καὶ ἔφυγαν εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Τότε εἰς τὰς Ἀθήνας ἐξελέγησαν δέκα ἄνδρες ἀπὸ κάθε φυλῆν, διὰ νὰ καταπαύσουν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Ἀλλὰ μόνον ἡ Σπάρτη ἐτακτοποίησε τὴν τεταραγμένην κατάστασιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐδόθη εἰς τοὺς πολιτικούς ἐξορίστους ἀμνηστία, καὶ ἀποκατεστάθη ἡ παλαιὰ δημοκρατία, καθὼς καὶ ἡ βουλὴ τῶν 500.

Τότε ἐπώνυμος ἄρχων ἦτο ὁ Εὐκλείδης, ἐπὶ τοῦ **403 π.Χ.** ὁποίου ἤρχισε νὰ χρησιμοποιῆται τὸ ἰωνικὸν ἀλφάβητον εἰς τὰ ἔγγραφα τῶν.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἄρμοσταί.

Οἱ Σπαρτιάται ἔπειτα ἀπὸ τὴν πτῶσιν τῶν Ἀθηνῶν ἔγιναν οἱ ἡγεμόνες ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Εἰς κάθε πόλιν τῆς συμμαχίας τῆς ἡ Σπάρτη κατήργησε τὸ παλαιὸν πολίτευμα καὶ εἰς τὴν θέσιν του διώρισε δέκα ἄνδρας (δεκαρχία). Τὰ μέλη τῆς ἀρχῆς αὐτῆς ἦσαν ἐντόπιοι, καὶ τυφλὰ ὄργανα τοῦ Λυσάνδρου. Τούτους ὑπεστήριζε σπαρτιατικὴ φρουρά, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς ἐλέγετο ἄρμοστής. Οἱ ἄρμοσταὶ ἦσαν περισσότερον τυραννικοὶ εἰς τοὺς συμμαχοὺς τῆς Σπάρτης, παρὰ ὅσον ἦσαν ἄλλοτε εἰς αὐτοὺς οἱ Ἀθηναῖοι. Διὰ τοῦτο

‘Ο Σωκράτης.

οί Σπαρτιᾶται ἐμισήθησαν πολὺ ἀπὸ τὰς ἑλληνικάς πόλεις καὶ ἡ ἡγεμονία των διήρκεσε μόνον εἴκοσιν ἑπτὰ ἔτη.

‘Ο Σωκράτης.

Αἱ ἐλπίδες, ὅτι οἱ Ἀθῆναι θὰ ἐγνώριζαν καλυτέρας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ πολιτεύματος, ἔπειτα ἀπὸ τὴν διοίκησιν τῶν τριάκοντα τυράννων, διεψεύσθησαν. Οἱ δημοκρατικοὶ ἠθέλησαν νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς ὀλιγαρχικοὺς διὰ τὰ παθήματα, τὰ ὅποια ἐδοκίμασαν ἐπὶ τῆς τυραννικῆς κυβερνήσεως τῶν τριάκοντα.

Τὸ κυριώτερον θῦμα ὑπῆρξεν ὁ Σωκράτης. Μετὰ ψευδῇ κατηγορίαν οἱ Ἀθηναῖοι δικάσται κατεδίκασαν αὐτὸν εἰς θάνατον. Ὁ θά-

νατος τοῦ μεγαλυτέρου σοφοῦ ποὺ ἐγνώρισε τότε ἡ Ἑλλάς, **399 π.Χ.** θεωρεῖται μέχρι σήμερον μέγα σφάλμα καὶ ἐντροπὴ διὰ τοὺς Ἀθηναίους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

‘Ο Σωκράτης κατήγετο ἀπὸ τὸν δῆμον Ἀλωπεκῆς πλησίον τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ πατήρ του Σωφρονίσκος ἦτο γλύπτης καὶ κατεσκεύαζεν ἀγάλματα. Τὴν ἰδίαν ἐργασίαν ἔκαμνε καὶ ὁ ἴδιος ὅταν ἦτο μέος. Λέγουν μάλιστα, ὅτι ἐν ἄγαλμα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἦτο ἰδικόν του.

‘Ο Σωκράτης δὲν εἶχε λάβει μεγάλην μόρφωσιν, ὅπως οἱ πλούσιοι Ἀθηναῖοι, ἐπεὶδὴ ἦτο πολὺ πτωχός. Ἀλλ’ ἦτο προικισμένος μετὰ δυνατὸν νοῦν καὶ μετὰ βαθεῖαν σκέψιν. Οἱ ἄνθρωποι ἀνεγνώριζον ἀμέσως εἰς τοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν τὸν ἄνθρωπον μετὰ τὴν ἰδιότροπὴν μύτην καὶ τὰ πτωχὰ του φορέματα.

‘Ο Σωκράτης ἐπολέμησεν ὡς ὀπλίτης κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Εἰς τὴν μάχην τῆς Ποτειδαίας οἱ Ἀθηναῖοι στρατιώται ἐθαύμασαν τὴν ἀντοχὴν του.

Εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Σωκράτους οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐγνώριζον ἀκριβῶς, ποῖον εἶναι τὸ καλὸν καὶ ποῖον τὸ δίκαιον. Δὲν εἶχον διαφέροντα διὰ σπουδαῖα ζητήματα, παρὰ μόνον διὰ τὸ κόμμα, εἰς τὸ ὅποιον ἀνῆκον. Ὁ κάθε πολίτης ἐμίσει τοὺς ἄλλους, τῆς ἀντιθέτου πολιτικῆς παρα-

τάξεως και δὲν ἐγνώριζε ποῖον ἦτο τὸ συμφέρον διὰ τὸ κράτος. Αὐτὸς ἦτο καὶ ὁ λόγος, ποῦ ἔκαμνον φοβερά σφάλματα κατὰ τὸν μέγαν ἐκεῖνον πόλεμον καὶ ἐνικήθησαν. Εἰς τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην ἐποχὴν τῶν παθῶν, παρουσιάσθη ἡ μεγάλη μορφή τοῦ Σωκράτους.

Τί ἐδίδασκεν ὁ Σωκράτης.

«Οὐδὲν.....ἄλλο πράττων ἐγὼ περιέρχομαι ἢ πείθων ὑμῶν καὶ νεωτέρους καὶ πρεσβυτέρους, μήτε σωμάτων ἐπιμελεῖσθαι μήτε χρημάτων πρότερον μηδὲ οὕτω σφόδρα ὡς τῆς ψυχῆς ὅπως ὡς ἀρίστη ἔσται, λέγων, ὅτι οὐκ ἐκ χρημάτων ἀρετὴ γίγνεται, ἀλλ' ἐξ ἀρετῆς χρήματα καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις ἅπαντα καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ».

Ὁ συνήθης τόπος, ὅπου ὁ Σωκράτης διήρχετο ὅλην σχεδὸν τὴν ἡμέραν του, ἦτο ἡ ἀγορά. Ἐκεῖ συνηθροίζοντο πλησίον του οἱ περισσότεροι Ἀθηναῖοι. Ὁ Σωκράτης συνωμίλει μὲ τὸν κάθε ἄνθρωπον. Εἰς τὰς συνομιλίαις του ἔθετεν ἐρωτήματα καὶ ἡκολούθει συζητήσεις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ συνομιλητοῦ του. Τὰ ζητήματα τῶν συνομιλιῶν του ἦσαν : τί εἶναι ἀρετὴ, τί εἶναι δικαιοσύνη, τί εἶναι πατρίς. Σπουδαῖα ἦσαν αἱ συζητήσεις του μὲ τοὺς σοφιστάς.

Ὁ Σωκράτης, ὅπως ἔλεγεν ὁ ἴδιος, ἡσθάνετο πάντοτε μέσα του ζωηρὰν τὴν φωνὴν τοῦ θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκάστοτε ἐδήλωνεν εἰς αὐτὸν τί πρέπει νὰ κάμνῃ. Ποτὲ δὲν ἐλάμβανε χρήματα ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, ὅπως οἱ σοφισταί. Οὔτε καὶ ἐπεδίωξε νὰ λάβῃ ἀξίωμα εἰς τὴν πολιτείαν. Εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν ἔζησεν ὡς ὁ πλέον πτωχὸς ἄνθρωπος.

Καταδίκη καὶ θάνατος αὐτοῦ.

Μερικοὶ ὅμως κατηγορήσαν τὸν Σωκράτην, ὅτι κάμνει κακὸν εἰς τοὺς νέους καὶ ὅτι δὲν πιστεύει εἰς τοὺς θεοὺς τῆς πόλεως. Αὐτὰ ἦσαν ψεῦδη. Οἱ πραγματικοὶ λόγοι τῆς κατηγορίας ἦσαν περισσότερον πολιτικοί, ἐπεὶ δὲ ὁ Σωκράτης ἦτο διδάσκαλος τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τοῦ Κριτίου, οἱ ὅποιοι ἔκαμαν μεγάλα κακά. Εἰς τὸ δικαστήριον ὁ Σωκράτης, μὲ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον συνήθως συνεζήτει καὶ μὲ ὑπερήφανον γλῶσσαν ἀπέκρουσε τὴν κατηγορίαν. Οἱ δικασταὶ ὅμως τὸν καταδίκασαν νὰ πῇ τὸ κώνωρον καὶ νὰ ἀποθάνῃ.

Ὅταν ὁ Σωκράτης εὐρίσκετο εἰς τὴν φυλακὴν, ὁ Κρίτων,

ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, ἐπρότεινεν εἰς τὸν διδάσκαλον νὰ δραπετεύσῃ, ἀπὸ τὴν φυλακὴν καὶ νὰ μεταβῇ εἰς ἄλλο μέρος, ὅπου θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ζήσῃ ἡσυχος. Ὁ Κρίτων ἦτο πλούσιος Ἀθηναῖος καὶ ἦτο πρόθυμος νὰ προσφέρῃ χρήματα, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν ἀγαπημένον του διδάσκαλον. Ὁ Σωκράτης ὅμως εἰς μίαν ὥραίαν συζήτησιν μὲ τὸν Κρίωνα ἀπέδειξεν, ὅτι οἱ πολῖται ἔχουν ἱεράν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος.

«Μητρός τε καὶ πατρός, εἶπε, καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερόν ἐστιν ἢ πατρίς καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοῖρᾳ καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσιν».

Τὰς τελευταίας ἡμέρας, ἀπὸ τὰ ἐβδομήκοντα ἔτη τῆς ἡλικίας του, ἐπέρασεν ὁ Σωκράτης ἡσυχος εἰς τὴν φυλακὴν. Ἐκεῖ μετέβαινον τακτικὰ οἱ μαθηταὶ του καὶ συνεζήτουν, ὅπως πάντοτε, μὲ τὸν διδάσκαλον.

Ὁ Πλάτων.

Ἡ καταδίκη καὶ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ Σωκράτους φανερώνει τὴν ἠθικὴν κρίσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασεν ἡ ἑλληνικὴ πόλις, ἔπειτα ἀπὸ τὸν πόλεμον.

Ἡ ἠθικὴ κρίσις ἐβάδισε παράλληλον γραμμὴν πρὸς τὴν πολιτικὴν κρίσιν, ἡ ὁποία ὠδήγησε τοὺς Ἕλληνας εἰς ταπείνωσιν ἀπέναντι τοῦ κράτους τῶν Περσῶν.

Ὡς ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ἠθικοῦ τούτου ἐκπεσμοῦ, παρουσιάσθη τότε φωτεινὴ ἡ ἑλληνικὴ διανόησις, ἡ ὁποία ἐθεμελίωσε τὴν πνευματικὴν τῆς κυριαρχίαν μὲ τὴν «περὶ **ιδεῶν**» θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος, μαθητοῦ τοῦ Σωκράτους.

Ὁ Πλάτων ποιητὴς εἰς τὴν ἀρχὴν τραγωδιῶν, ἀφοῦ ἔζησεν ὅλας τὰς διδασκαλίας τοῦ διδασκάλου, ἔκαμε τὸ ἀπότομον ἄλμα εἰς τοὺς ὑπερουρανίους κόσμους. Ἐκεῖ παρεδέχθη, ὅτι εὐρίσκεται τὸ βασιλείον τῶν αἰώνιων καὶ ἀμεταβλήτων **ιδεῶν**. Τὰς ιδέας αὐτὰς αἱ ψυχαί μας ἀντίκρυσαν εἰς τὴν προὑπαρξίν των.

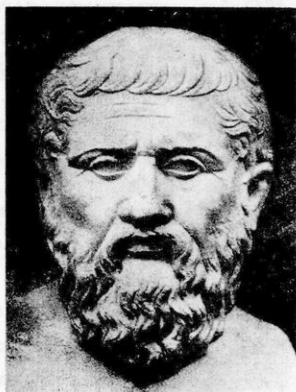
Μὲ τὴν θεωρίαν του αὐτὴν ἐγένινεν ὁ πρόδρομος τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἡ ὁποία **ἐκήρυξε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν**.

Ὁ Πλάτων κατήγετο ἀπὸ ἀριστοκρατικὴν καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν. Ἐσκέπτετο, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀνατροπὴν τῶν τριάκοντα

τυράννων, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν. Ἡ καταδίκη ὅμως τοῦ σεβαστοῦ του διδασκάλου, τὸν ἐξώργισε κατὰ τῶν συμπολιτῶν του, καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν. Ἰδρυσε τὴν Ἀκαδημίαν, σχολεῖον ὅπου ἐδιδάσκοντο τὰ μαθηματικά, ἡ ἀστρονομία, ἡ ἁρμονία καὶ ἡ ἠθική.

Ὁ Πλάτων μᾶς ἔσωσεν ὅλας τὰς συζητήσεις, πού ἔκαμεν ὁ διδασκαλὸς μετ' ἐκείνους πού ἐπήγγαιναν μαζί του.

Οἱ διὰ λόγοι τοῦ Πλάτωνος εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἔργα, πού ἐγράφησαν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ὁ Πλάτων.

508 - 505 + Ἡ ἀνάβασις τοῦ Κύρου.

Ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς μαθητὰς τοῦ Σωκράτους ὑπῆρξε καὶ ὁ Ξενοφῶν ὁ Ἀθηναῖος. Εἰς βιβλίον του γράφει ὅσα ἐνεθυμεῖτο ἀπὸ τὰς συζητήσεις, πού ἔκαμνεν ὁ Σωκράτης μετ' τοὺς μαθητὰς του. Διὰ τοῦτο τὸ βιβλίον αὐτὸ ὀνομάζεται Ἀπομνημονεύματα. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἀπὸ τὰ βιβλία του εἶναι ἡ Ἀνάβασις τοῦ Κύρου, εἰς τὸ ὅποιον ἀφηγεῖται τὴν ἐκστρατεῖαν τοῦ Κύρου ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀρταξέρξου, βασιλέως τῶν Περσῶν. Τὴν ἐκστρατεῖαν συνώδευσαν 10.000 περίπου μισθοφόροι, μετὰξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Ξενοφῶν.

Ὁ στρατὸς τοῦ Κύρου ἐφθασε μέχρι τῆς Βαβυλώνας, ὅπου συνή-
401 π.Χ. τήθη μετ' τὸν στρατὸν τοῦ βασιλέως. Εἰς μάχην παρὰ τὰ Κούναξα ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες τὸν στρατὸν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ἀλλ' ἐφονεύθη ὁ Κύρος.

505 + Ἡ κάθοδος τῶν μυρίων.

Οἱ μύριοι ἀφ' οὗ ἀπέθανεν ὁ Κύρος εἶδον, ὅτι δὲν εἶχον πλεόν λόγον νὰ ἐξακολουθήσουν ἐκεῖ τὸν ἀγῶνα. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς πατρίδας των. Οἱ Πέρσαι ὅμως μετ' δόλον τοῦ σατραπὸς Τισσαφέρνηος, κατάρθωσαν νὰ φονεύσουν ὅλους τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν δύσκολον ἐκείνην περίστασιν

ἐξέλεξαν στρατηγόν των τὸν Ξενοφῶντα, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὰς πατρίδας των.

Τέσσαρας μῆνας ἐβάδιζον οἱ μῦριοι μέσα ἀπὸ ἐχθρικὰς χώρας καὶ ἐπάνω εἰς χιονοσκεπῇ ὄρη, διαρκῶς πολεμοῦντες.

400 π. Χ. Τέλος μίαν ἡμέραν ἀντήχησεν ἡ φωνὴ «θάλαττα! θάλαττα!».

Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ εἶχεν ἴδει τὴν θάλασσαν τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Αὕτῃ εἶναι ἡ περίφημος *κάθοδος τῶν μυρίων*.

Ἡ συνεκστρατεία αὕτῃ τῶν δέκα χιλιάδων Ἑλλήνων μὲ τὸν Κύρον ὠφέλησε πολὺ, διότι οἱ Ἕλληνες ἔμαθον ἀκριβῶς τὸν δρόμον ποῦ ἔφερεν εἰς τὸ μυθικὸν βασιλεῖον τῶν Περσῶν. Ὅτι δὲ ὀλίγοι Ἕλληνες ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας μέσα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ κράτους των καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των μὲ ὀλίγας ἀπωλείας, τοῦτο ἔδωκε θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας. Οἱ ὀλίγοι λοιπὸν ἐκεῖνοι Ἕλληνες τῆς Ἀναβάσεως τοῦ Κύρου, ἔγιναν οἱ πρωτοπόροι τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου ἐναντίον τοῦ περσικοῦ κράτους.

+ Ἀγησίλαος.

Ἡ Σπάρτη ἔπειτα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου, ἦλθεν εἰς φανεράν ρῆξιν μὲ τὸν Πέρσην βασιλέα. Ἡ αἰτία ἦτο, ὅτι αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις ἐκινδύνεον νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὸν μισητὸν Τισσαφέρνην, ὁ ὁποῖος εἶχε διορισθῇ τότε εἰς τὴν θέσιν τοῦ Κύρου. Ἐζήτησαν λοιπὸν τὴν ὑποστήριξιν τῆς Σπάρτης, τῆς προστάτιδος τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Ἐφοροὶ ἀπεφάσισαν νὰ βοηθήσουν τὰς πόλεις, ἀλλὰ καὶ διότι ἤθελον νὰ προλάβουν κάθε ἐχδίκησιν τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἐπειδὴ εἶχον βοηθήσει τὸν Κύρον κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του. Ὁ Σπαρτιάτης Κλέαρχος, ἦτο ἀπὸ τοὺς πλέον ἐμπιστοὺς στρατηγούς τοῦ Κύρου.

Ὁ σπουδαιότερος στρατηγὸς ἀπὸ ὅσους ἔστειλε τότε ἡ Σπάρτη εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἦτο ὁ Ἀγησίλαος. Ὁ νέος αὐτὸς βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ἦτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα καὶ χαλὸς τὸν ἕνα πόδα. Εἰς τὸ ἰσχνὸν καὶ μικρὸν ὅμως ἐκεῖνο σῶμα ὑπῆρχον μεγάλαι ἀρεταί. Εἶχεν ἀσκηθῇ ἀπὸ μικρὸς εἰς τὴν σπαρτιατικὴν σκληραγωγίαν καὶ τὴν πειθαρχίαν. Ἦτο ἀπλοῦς εἰς τοὺς τρόπους καὶ τὴν ἐνδυμασίαν του, εὐπειθὴς εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Σπάρτης, εὐγενὴς καὶ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς

συμπολίτας του. Ἡ φιλοδοξία τοῦ ἐξόχου αὐτοῦ στρατηγοῦ ἦτο νὰ καταστήσῃ τὴν Σπάρτην πρώτην δύναμιν καὶ ἡγεμόνα ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Ἀγηςίλαος εἶχεν ἐπιτυχίας εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν σατραπῶν καὶ ἐσχεδιάζεε μεγάλας ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν Περσῶν. Τὰ σχέδιά του ὅμως δὲν ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθοῦν. Οἱ Πέρσαι ἐστείλαν ἄφθονα χρήματα εἰς τὰς Θήβας, τὴν Κόρινθον, τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ Ἄργος, αἱ ὁποῖαι ἦσαν δυσηρεστημένοι μετὰ τὴν Σπάρτην καὶ τὰς ἐνεθάρρυναν νὰ κινηθοῦν ἐναντίον της.

✕ Ὁ Κορινθιακὸς πόλεμος.

Πρῶτοι οἱ Θηβαῖοι σύμμαχοι μετὰ τοὺς Ἀθηναίους ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Σπάρτης. Εἰς μάχην, ἣ ὁποία **395 π.Χ.** ἐγένεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Βοιωτίας Ἀλῖαρτον, πλησίον τῆς Κωπαΐδος λίμνης, οἱ Σπαρτιᾶται ἐνίκηθησαν. Ἐμπρὸς δὲ ἀπὸ τὰ τεῖχη της εὗρεν ἥρωικὸν θάνατον ὁ Λύσανδρος.

Οἱ Σπαρτιᾶται ἠναγκάσθησαν νὰ παραγγείλουν εἰς τὸν Ἀγηςίλαον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα.

Ὁ γηραιὸς Ἀγηςίλαος, ἂν καὶ ἐλυπήθη πολὺ, διότι ἄφινεν ἀνεκπλήρωτα τὰ μεγάλα του σχέδια εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐν τούτοις ὑπήκουσεν εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος. Μετὰ μεγάλην ταχύτητα ἐπέρασε τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν πόλιν τῆς Βοιωτίας Κορώνειαν

394 π.Χ. συνήφθη κρατερὰ μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀγηςίλαος ἐνίκησε τὸν στρατὸν τῶν συμμάχων καὶ ἐπληρώθη ὁ ἴδιος βαρέως.

Ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν συμμάχων ἐξηκολούθησεν εἰς τὴν χώραν τῶν Κορινθίων («Κορινθιακὸς πόλεμος»). Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον σπουδαίας ἐπιτυχίας κατὰ θάλασσαν καὶ πολλὰ πόλεις ἦλθον καὶ πάλιν μετὰ τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων. Ἡ παλαιὰ συμμαχία τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους ἐφαίνετο νὰ ἀναζῇ καὶ πάλιν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ ξηρὰν ὁ στρατηγὸς Ἴφικράτης εἶχεν ὀργανώσει πολὺ καλὰ τὸν ἀθηναϊκὸν στρατὸν καὶ κατήρτισε διὰ πρώτην φορὰν σῶμα μισθοφόρων. Οἱ ὀπλῖται δὲν ἦσαν, ὅπως πρὶν, βαρέως ὀπλισμένοι. Ὁ Ἴφικράτης

Ἐπιτύμβιον μνημεῖον τοῦ Δεξίλεω.
Μουσεῖον τοῦ Κεραικεῖου.

μέ τήν πεῖραν, ποῦ ἀπέκτησε κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἔκαμε ἐλαφρότερον τὸν ὅπλισμόν. Τώρα ὁ ὀπλίτης κρατεῖ μακρότερον δόρυ καὶ ἐλαφρὰν κυκλικήν θρακικὴν ἀσπίδα («πέλτη»). Διὰ τοῦτο οἱ ὀπλῖται ἐλέγοντο «πελτασταί».

† Ἡ ναυμαχία τῆς Κνίδου.

Τὴν λαμπρὰν νίκην τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Κορώνειαν ἐπισκιάζει τρομερὰ ἥττα αὐτῶν κατὰ θάλασσαν. Ὁ Κόνων ἔπειτα ἀπὸ τὴν πανωλεθρίαν τῶν Ἀθηναίων εἰς Αἰγὸς ποταμούς, εἶχε καταφύγει εἰς τὴν Κύπρον. Τὸ ὄνειρόν του ἦτο, νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Σπαρτιάτας, καὶ ἤλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τὸν βασιλεῆα τῶν Περσῶν. Εὐχαρίστως ἐδέχθη

περσικὰ χρήματα, διὰ νὰ κατασκευάσῃ στόλον. Τὸ ὄνειρόν του ἐπραγματοποιήθη, ὅτε εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς **Κνίδου** μαζὶ μετὰ τὸν Πέρσην **Φαρνάβαζον**, κατενίκησε τὸν σπαρτιατικὸν στόλον. Ὁ **394 π. Χ.** Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Πείσανδρος ἐπολέμησε γενναίως ὡς Σπαρτιάτης καὶ ἐφονεύθη. Τὰ περισσότερα πλοῖά του περιῆλθον εἰς τοὺς ἐχθρούς. Ἀπὸ τότε ἡ Σπάρτη ἔχασεν ὅλας τὰς συμμάχους Ἰωνικὰς πόλεις εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Ὁ Κόνων ἔπειτα ἀπὸ τὴν ναυμαχίαν, ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Πειραιᾶ, καὶ ἔκτισε πάλιν τὰ μακρὰ τεῖχη καὶ τὰ ἄλλα ὀχυρώματα τοῦ Πειραιῶς. Τὰ σπουδαῖα αὐτὰ τεῖχη, ἐνῶ πρὶν ἀπὸ δέκα ἔτη ἐκρημνί-

393 π. Χ. ζοντο ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν αὐλητρίδων, τώρα ἀνηγείροντο καὶ πάλιν, ἀλλὰ μετὰ χρήματα περσικὰ.

† Ἡ Εἰρήνη τοῦ Βασιλέως.

Οἱ Σπαρτιάται, ὅταν εἶδον ὅτι εἶχον ἀπομονωθῇ, καὶ οἱ περισ-

σότεροι Ἕλληνες εἶχον ἐνωθῇ ἐναντίον των, ἐσκέφθησαν
386 π.Χ. νὰ ζητήσουν τὴν συμμαχίαν τῶν Περσῶν. Μὲ τὴν ἐπέμ-
βασιν τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐκλείσθη εἰρήνη μεταξύ ὅλων
τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, ἡ ὁποία φέρει τὸ ὄνομά του, βασιλέως
εἰρήνη. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τὴν συνεννόησιν μὲ τὸν μέγαν βασιλέα εἶχε
σταλῆ ἀπὸ καιροῦ ἐκ μέρους τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν περσικὴν αὐλὴν
ὁ ναύαρχος Ἀνταλκίδας, ἡ εἰρήνη αὕτη λέγεται καὶ «Ἀνταλκί-
δεος εἰρήνη».

Τὸ κείμενον τῆς εἰρήνης ποὺ ἀπέστειλεν ἀπὸ τὰ Σοῦσα ὁ μέγας
βασιλεὺς πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Ἀρταξέρξης βασιλεὺς νομίζει δίκαιον τὰς μὲν ἐν τῇ Ἀσίᾳ
πόλεις ἑαυτοῦ εἶναι καὶ τῶν νήσων Κλαζομενάς καὶ Κύπρον, τὰς δὲ
ἄλλας Ἑλληνίδας πόλεις καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας αὐτονόμους ἀφεῖναι
πλὴν Λήμνου καὶ Ἰμβρου καὶ Σκύρου· ταύτας δὲ ὥσπερ τὸ ἀρχαῖον
εἶναι Ἀθηναίων· ὁπότεροι δὲ ταύτην τὴν εἰρήνην μὴ δέχονται, τούτοις
ἐγὼ πολεμήσω.....καὶ πεζῇ καὶ κατὰ θάλατταν καὶ ναυσὶ καὶ χρή-
μασιν».

Ἡ εἰρήνη αὕτη ἦτο, ὅπως τὴν ὀνομάζει ὁ ρήτωρ Ἰσοκράτης,
«πρόσταγμα». Ὁ βασιλεὺς διέτασεν ὡς κύριος, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐφαί-
νοντο ὥσάν ὑπήκοοί του.

Τὸ μῖσος, ποὺ ἔτρεφον μεταξύ των τότε αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις,
δὲν τὰς ἄφινε νὰ ἴδουν, ὅτι ὑπεδούλωνον τὴν πατρίδα των εἰς ξένον
δεσπότην. Ὁ ἐγωισμὸς των, ποία νὰ ὑπερισχύσῃ ἀπὸ τὰς ἄλλας ἔφερε
τὴν καταστρεπτικὴν διαίρεσιν μεταξύ των. Διηρημέναι λοιπόν, ὑπέ-
γραψαν τότε εἰς τὰς Σάρδεϊς, ὅπου συνῆλθον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν πό-
λεων, τὴν πολιτικὴν των καταδίκην, νὰ μὴ γίνῃ ἡ Ἑλλὰς ποτὲ κράτος
ἀνεξάρτητον καὶ ἰσχυρόν.

— Ἡ Σπάρτη προστάτις τῆς εἰρήνης.

Ἡ Σπάρτη ἀνέλαβεν ὡς ὄργανον τῶν Περσῶν, νὰ ἐπιβλέψῃ εἰς
τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὅρων εἰρήνης τοῦ βασιλέως.

Ἡ δημοκρατικὴ Μαντίνεια εἰς τὴν Ἀρκαδίαν κατεκτήθη ἀπὸ τὸν
βασιλέα τῆς Σπάρτης Ἀγησίπολιν, καὶ οἱ κάτοικοί της ἡναγκάσθησαν
νὰ κατοικήσουν εἰς χωρία, μακρὰν τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἔτσι διελύθη
μία ὠραία προσπάθεια ἐνώσεως ὅλων τῶν Ἀρκαδῶν. Τὸ ἴδιον συνέβη

καὶ εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα, ὅπου ἡ προωδευμένη καὶ ἰσχυρὰ Ὀλυμπία εἶχε γίνῃ κέντρον ἐνώσεως τῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς.

Ἡ Ὀλυμπία, ἔπειτα ἀπὸ πολιορκίαν τριῶν ἐτῶν, κατελήφθη ἀπὸ τὸν Λακεδαιμόνιον στρατηγὸν Πολυβιάδην καὶ προσετέθη εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Σπάρτης.

Ἡ Σπάρτη ἐμισήθη πολὺ διὰ τὴν προδοτικὴν τῆς πολιτικῆς ἀπὸ ἅλας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις. Ἐπλησίαζε δὲ ὁ χρόνος τῆς αὐστηρᾶς τιμωρίας τῆς.

Ὁ ρήτωρ Λυσίας εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, δύο ἔτη ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὑπογραφὴν τῆς βασιλέως εἰρήνης, διεκήρυξεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸν κίνδυνον ποὺ διέτρεχεν ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τὴν φιλίαν Σπάρτης καὶ Περσῶν.

Τέσσαρα ἔτη ἀργότερον ὁ περίφημος διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς Ἰσοκράτης διεκήρυξεν, ὅτι οἱ Σπαρτιᾶται ἐθυσίασαν τὴν εἰρήνην τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Συνεβούλευσε δὲ τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐνωθοῦν ὅλοι ἐναντίον τῶν ξένων καὶ τῶν τυράννων.

Οἱ λόγοι αὐτοῦ τῶν ρητόρων εὗρον πράγματι ἀπήχησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, αἱ Θῆβαι δὲ τὴν φορὰν αὐτὴν μὲ τὴν σειρὰν των παρουσιάζονται ὡς ἡγεμῶν πόλις ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'

Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

508 'Ο Πελοπίδας καὶ ὁ 'Επαμεινώνδας.

Αἱ Θῆβαι χρεωστοῦν τὴν μεγάλην δύναμιν, πού ἀπέκτησαν, εἰς δύο σπουδαίους ἄνδρας· τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν 'Επαμεινώνδαν.

'Ο Πλούταρχος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε διὰ τὸν βίον καὶ τῶν δύο, διηγεῖται, ὅτι ὁ Πελοπίδας πολὺ νέος ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν. Τὴν περιουσίαν του ὅμως αὐτὴν δὲν ἐχρησιμοποίησε διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ' ἐβοήθει τοὺς πτωχοὺς. Ἦτο, λέγει, κύριος τῶν χρημάτων καὶ ὄχι δοῦλος αὐτῶν. Ὅλην του τὴν ζωὴν ἀφιέρωσεν εἰς τὸ νὰ ὑπηρετῇ τὴν πατρίδα.

'Ο 'Επαμεινώνδας, φίλος τοῦ Πελοπίδου, ἦτο συνηθισμένος εἰς τὴν πενίαν, πού εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τοὺς γονεῖς του. Ἐπειδὴ εἶχε φιλοσοφικὸν νοῦν, ἀπασχόλουν αὐτὸν ἀνώτερα ζητήματα. Ἦτο ἀκούραστος εἰς τοὺς κόπους καὶ εἰς τὰς ἐκστρατείας. Ἐνόμιζεν ἐντροπὴν νὰ φαίνεται, ὅτι ἐξοδεύει διὰ τὸν ἑαυτὸν του περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἐξώδευεν ὁ πτωχότερος ἄνθρωπος τῶν Θηβῶν. Εἶχε μεγάλην πολιτικὴν ἱκανότητα καὶ ἦτο σπουδαῖος στρατηγός. Μὲ τὴν εὐγλωττίαν του κατῴρθωκε νὰ πείθῃ τοὺς ἄλλους.

«Καὶ οἱ δύο ἄνδρες, λέγει ὁ Πλούταρχος, ἦσαν ἐξ ἴσου ἱκανοί. Μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ὁ Πελοπίδας ἐπρωτίμα νὰ γυμνάζεται καὶ ὁ 'Επαμεινώνδας νὰ φιλοσοφῇ. Καὶ οἱ δύο εἶχον πολλὰς ἀρετάς. Τὸ μεγαλύτερον προτέρημα καὶ τῶν δύο ἦτο ἡ ἀγάπη πού εἶχον μεταξὺ των. Διετήρησαν μέχρι τέλους θερμὴν πάντοτε τὴν φιλίαν των, διότι καὶ οἱ δύο δὲν ἐζήτουν μὲ τὰς πράξεις των δόξαν ἢ πλοῦτον, πού φέρουν τὸν καταστρεπτικὸν φθόνον. Καὶ οἱ δύο ἤθελον νὰ ἴδουν τὴν πατρίδα των μεγάλην. Τὰ κατορθώματα τοῦ ἐνὸς ὁ ἄλλος ἐθεώρει αὐτὰ ἰδικά του».

Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν.

Ὀλίγα ἔτη ἔπειτα ἀπὸ τὴν βασιλέως εἰρήνην, οἱ Σπαρτιαῖται
382 π.Χ. κατέλαβον τὴν Καδεῖαν, τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν.

Τὸ φιλοσπαρτιατικὸν κόμμα ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τῆς πόλεως τῶν Θηβῶν καὶ οἱ σπουδαιότεροι δημοκρατικοὶ Θηβαῖοι ἀντίθετοι πρὸς τὴν νέαν κυβέρνησιν, ἐξωρίσθησαν καὶ κατέφυγον εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ἦτο καὶ ὁ Πελοπίδας. Ὅπως δὲ ἄλλοτε ὁ Θρασύβουλος μὲ τοὺς δημοκρατικούς Ἀθηναίους φυγάδας, ἐκκινήσας ἀπὸ τὰς Θήβας, ἠλευθέρωσε τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τοὺς τριάκοντα τυράννους, τὸ ἴδιον ἔπραξε καὶ ὁ Πελοπίδας, ἔχων ὡς ὁρμητήριον τὰς Ἀθήνας.

Μὲ ἐξ συντρόφους κατώρθωσε νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ξενόδουλον κυβέρνησιν τῆς πατρίδος του. Οἱ ἄρχοντες τῶν Θηβῶν ἐφονεύθησαν. Ἡ σπαρτιατικὴ φρουρὰ μὲ τὴν βοήθειαν ἀθηναϊκῶν δυνάμεων ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὰς Θήβας, ἔπειτα ἀπὸ τριετὴ κατοχὴν.

Ὁ Ξενοφῶν ἀποδίδει τὰ γεγονότα εἰς θεῖαν δίκην.

«Πολλὰ μὲν οὖν, λέγει, ἂν τις ἔχοι καὶ ἄλλα λέγειν καὶ ἑλληνικά καὶ βαρβαρικά, ὡς θεοὶ οὔτε τῶν ἀσεβούντων οὔτε τῶν ἀνόσια ποιούντων ἄμελοῦσι· νῦν γε μὴν λέξω τὰ προκείμενα. Λακεδαιμόνιοί τε γὰρ οἱ ὁμόσαντες αὐτονόμους ἔασειν τὰς πόλεις τὴν ἐν Θήβαις ἀκρόπολιν κατασχόντες ὑπ' αὐτῶν μόνων τῶν ἀδικηθέντων ἐκολάσθησαν.....τὴν τούτων ἀρχὴν ἐπτά μόνον τῶν φυγόντων ἤρκεσαν καταλῦσαι».

Ἡ νίκη τοῦ Πελοπίδου ἔδωκε τὸ σύνθημα φανεροῦ πλέον πολέμου τῶν Θηβαίων ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀρχίζει δὲ ἔκτοτε διὰ τὰς Θήβας ἑνδοξος ἐποχὴ.

Ἡ δευτέρα Ἀθηναϊκὴ συμμαχία.

Αἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἐπῆγαν μὲ τὸ μέρος των
378 π.Χ. εὗρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ιδρύσουν καὶ πάλιν τὴν συμμαχίαν των.

Αὕτῃ εἶναι ἡ δευτέρα ἀττικὴ συμμαχία, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς πόλεις ἀπὸ κάθε ἐπέμβασιν τῆς Σπάρτης. Οἱ δύο σπουδαῖοι στρατηγοὶ των, ὁ Χαβρίας καὶ ὁ Τιμόθεος, υἱὸς τοῦ Κόνωνος, μὲ τὰς ἐπιτυχίας των κατὰ θάλασσαν, προήγαγον τὴν

Β' Ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν. Οἱ Θηβαῖοι ἐξ ἄλλου μὲ τὰς στρατιωτικὰς ἐπιτυχίας των κατῴρθωσαν νὰ ἐνώσουν ὅλας τὰς Βοιωτικὰς πόλεις ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Ἀρχηγὸς τοῦ θηβαϊκοῦ στρατοῦ ἀνεδείχθη ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους στρατιωτικοὺς ἄνδρας ποὺ ἀπέκτησεν ὁ ἀρχαῖος κόσμος. Ἡ συμμαχία ὅμως τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Θηβαίων δὲν διήρκεσε πολὺ. Ἐπεὶτα ἀπὸ ἑπτὰ ἔτη διελύθη ἀπὸ ἀντιζηλίαν καὶ τῶν δύο πόλεων.

SOS

Μάχη εἰς τὰ Λεῦκτρα.

Τὸ θέρος τοῦ 371 π.Χ. μὲ τὴν μεσολάβησιν τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας, ἔγινεν εἰς τὴν Σπάρτην συνέδριον ὅλων τῶν ἐλληνικῶν πόλεων.

Εἰς τὸ συνέδριον ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ εἰρήνη μεταξὺ των, **371 π.Χ.** ὑπὸ τὸν ὅρον ὅλαι αἱ πόλεις νὰ εἶναι αὐτόνομοι. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ὑπέγραψαν τὴν εἰρήνην πλὴν τῶν Θηβαίων.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ ὑπογράψῃ ὡς ἀρχηγὸς τῆς Βοιωτικῆς συμμαχίας. Ὁ Ἀγησίλαος ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Πελοποννησιακῆς συμμαχίας, δὲν τὸ ἐπέτρεψε. Διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ δὲ τὰς Θήβας νὰ ῥφήσουν ἐλευθέρας τὰς πόλεις, ἐξεστράτευσεν ἐναντίον της.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ ἰδίου ἔτους, εἰς τὰ Λεῦκτρα τῆς Βοιωτίας ἔγινε μία ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας μάχας τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ θηβαϊκὸς στρατὸς μὲ τὸν μεγάλον ἀρχηγόν του, ἂν καὶ ἦτο ὀλιγώτερος ἀπὸ τὸν σπαρτιατικόν, ἐνίκησεν ἐκεῖ λαμπρὰν νίκην.

Διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν μάχην ἐκείνην ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐφῆρ-
μοσεν νέον στρατηγικὸν σχέδιον. Ὁ θηβαϊκὸς στρατὸς παρετάχθη ἀπέναντι τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ εἰς δύο πτέρυγας. Ἡ πρώτη θὰ ἔκαμνε τὴν ἐπίθεσιν εἰς πυκνὰς γραμμὰς καὶ μὲ τοὺς καλυτέρους στρατιώτας. Ἡ ἄλλη ποὺ εἶχεν ἀραιὰς γραμμὰς καὶ ἦτο ὀλιγώτερον ἰσχυρά, ὥφειλε νὰ κρατῇ ἄμυναν καὶ νὰ ἀποκρούῃ ὅσον ἤμποροῦσε τὸν ἐχθρόν.

Ἡ δυνατὴ πτέρυξ ἔπρεπε νὰ ἐπιτεθῇ μὲ ὀρμὴν καὶ νὰ διασπᾷ τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ. Κατόπιν θὰ ἐπέστρεφε, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀδύνατον πτέρυγα. Ὁ ἐχθρικός στρατὸς τότε, κυκλωμένος, θὰ ἐκτυπᾶτο ἀπὸ δύο μέρη. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς παρατάξεως ὠνομάσθη λοξὴ φάλαγξ.

Τὸ σχέδιον τοῦτο, ποὺ ἐτελειοποίησαν οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδο-

νίας, Φίλιππος καὶ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἔχει τόσῃν σπουδαιότητα, ὥστε μεγάλοι Γερμανοὶ στρατιωτικοὶ τὸ ἐφήρμοσαν εἰς τὴν πολεμικὴν των τακτικὴν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Οἱ Σπαρτιᾶται ἐπολέμησαν μὲ μεγάλην ἀνδρείαν, ἀλλ' ἔπαθον φοβεράν καταστροφὴν.

Ἦτο ἡ τελευταία ἡμέρα ἑορτῆς εἰς τὴν Σπάρτην, ὅταν ἔμαθον οἱ Ἑφοροὶ τὴν συμφορὰν εἰς τὰ Λεῦκτρα. Ὁ Ξενοφῶν ἀφηγεῖται ὡς ἐξῆς τὰ συμβάντα :

«Οἱ δὲ Ἑφοροὶ, ἐπεὶ ἤκουσαν τὸ πάθος, ἔλυποῦντο μὲν, ὥσπερ, οἶμαι, ἀνάγκη· τὸν μέντοι χορὸν οὐκ ἐξήγαγον, ἀλλὰ διαγωνίσασθαι εἶων· καὶ τὰ μὲν ὀνόματα πρὸς τοὺς οἰκείους ἐκάστου τῶν τεθνεώτων ἀπέδουσιν· προεῖπαν δὲ ταῖς γυναῖξι μὴ ποιεῖν κραυγὴν, ἀλλὰ σιγῇ τὸ πάθος φέρειν. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἦν ὄρα· ὧν μὲν ἐτέθνασαν οἱ προσήκοντες, λιπαροὺς καὶ φαιδροὺς ἐν τῷ φανερῷ ἀναστρεφόμενους, ὧν δὲ ζῶντες ἡγγελμένοι ἦσαν, ὀλίγους ἂν εἶδες, τούτους δὲ σκυθρωποὺς καὶ ταπεινοὺς περιόντας».

Ὁ Ἑπαμεινώνδας ἐκστρατεύει εἰς τὴν Πελοπόννησον — Θάνατος τοῦ Πελοπίδου.

Ἡ μεγάλη φήμη, ὅτι οἱ Σπαρτιᾶται ἦσαν ὁ ἰσχυρότερος στρατός εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐμειώθη μὲ τὴν λαμπρὰν νίκην τῶν Θηβαίων εἰς τὰ Λεῦκτρα. Ἀπὸ τότε τὴν πρώτην θέσιν εἶχον αἱ Θῆβαι. Πολλοὶ πόλεις τότε ἔφυγαν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῆς Σπάρτης καὶ ἐζήτησαν τὴν συμμαχίαν τῶν Θηβῶν.

Ὁ Ἑπαμεινώνδας κατόπιν προσκλήσεως τῶν Ἀρκάδων, ἐχθρῶν τῆς Σπάρτης, ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ **370 π.Χ.** ἔφθασε μέχρι τῆς Σπάρτης. Αἱ Σπαρτιάτισσαι ποτὲ δὲν εἶχον ἶδει καπνὸν νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον. Τὴν φορὰν ὅμως αὐτὴν εἶδον θηβαϊκὸν στρατὸν νὰ πολιορκῇ τὴν ἑνδοξὸν πόλιν των. Ἡ Σπάρτη ἐσώθη τότε, χάρις εἰς τὸν Ἀγησίλαον καὶ τὴν βοήθειαν Κορινθίων καὶ ἄλλων.

Δύο ὅμως σπουδαῖα περιστατικὰ συνέβησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν αὐτήν : Οἱ Μεσσήνιοι ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τὴν Σπάρτην καὶ ἔγιναν ἀνεξάρτητον Μεσσηνιακὸν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Μεσσήνην. Οἱ Ἀρκάδες ἐπίσης ἔκαμαν τὴν

Ἄρκαδικὴν ἐνώσιν, μὲ κέντρον τὴν Μεγαλόπολιν. Ἐκεῖ συνήρχοντο οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν πόλεων τῆς Ἀρκαδίας καὶ συνεσκέπτοντο διὰ τὰ συμφέροντά των.

Ἐνῶ ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐχάριζε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰς πόλεις, τὰς ἕως τότε ὑποτελεῖς εἰς τοὺς
368 π.Χ. Σπαρτιάτας, ὁ Πελοπίδας, ἐξεστράτευσε πρὸς βορρᾶν, κατόπιν προσκλήσεως τῶν Θεσσαλῶν, καὶ τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν κυριαρχίαν. Κατόπιν ἐπενέβη εἰς τὰς ἔριδας περὶ διαδοχῆς τῆς βασιλείας εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἀποκατέστησε τὴν τάξιν εἰς αὐτὴν καὶ συνῆψε συμμύχιν μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Θηβῶν. Τέσσαρα ὅμως ἔτη βραδύτερον, ἤρρεν εἰς τὰς Κυνόκεφαλάς τῆς Θεσσαλίας ἥρωικόν θάνατον.

Ἡ μάχη εἰς τὴν Μαντινείαν.—Ὁ θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου.

Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ τοῦ Πελοπίδου ἐφάνε-
ρωνον, ὅτι αἱ Θῆβαι θὰ ἐγίνετο ἡ ἄρχουσα πόλις εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.
Ἡ δόξα τῆς ὅμως ἐπλησίαζεν εἰς τὸ τέλος.

Διὰ τετάρτην καὶ τελευταίαν φοράν ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐξεστρά-
τευσεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπειδὴ αἱ πόλεις τῆς Ἀρκαδίας ἐδείκνυσαν
ἐχθρότητα πρὸς τὰς Θήβας καὶ ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν
Σπάρτην καὶ τὰς Ἀθήνας.

Εἰς τὴν Μαντινείαν τῆς Ἀρκαδίας ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀντι-
μετώπισεν ἰσχυρὸν σπαρτιατικὸν στρατόν, ὁ ὅποιος ἤρχετο διὰ νὰ βοη-
θήσῃ τοὺς Ἀρκάδας. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον στείλει καὶ αὐτοὶ δύναμιν
ἱππικοῦ, ἡ ὁποία ἐπολέμησε μὲ ἥρωισμόν ἐναντίον τοῦ βοιωτικοῦ καὶ
θεσσαλικοῦ ἱππικοῦ. Ὁ φρόνως τῶν Ἀθηναίων διὰ τὰ μεγάλα σχέδια
τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ τὴν δύναμιν τῶν Θηβῶν ὠδήγησεν αὐτοὺς
πρὸς τὴν παράταξιν τῶν ἐχθρῶν τῶν Θηβῶν. Ἡ Σπάρτη, ἡ πλέον μιση-
τὴ πόλις τῶν Ἀθηναίων, ἐγινε φίλη καὶ σύμμαχος των.

Εἰς τὴν μάχην τῆς Μαντινείας, ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐχρησιμοποίησε
362 π.Χ. νέον πολεμικὸν σχέδιον καὶ ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλ' ἐνῶ
ἠγωνίζετο ἥρωικῶς, ἐπληρώθη θανασίμως καὶ ἀπέθανε.

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἐναυάγησαν τὰ σχέδια τοῦ
μεγάλου πολιτικοῦ, νὰ καταστήσῃ τὴν πατρίδα του ἡγεμόνα ὅλης τῆς
Ἑλλάδος.

Ὁ Ξενοφῶν, ὁ ὁποῖος τελειώνει τὴν ἱστορίαν μὲ τὴν ἀφήγησίν του περὶ τῆς μάχης τῆς Μαντινείας, λέγει ὅτι :

«ἀκρισία.....καὶ ταραχὴ ἔτι πλείων μετὰ τὴν μάχην ἐγένετο ἢ πρόσθεν ἐν τῇ Ἑλλάδι».

Πράγματι : Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχε πλέον ἰσχυρὰ δύναμις. Ὅλοι αἱ πόλεις ἦσαν ἐξηντημένοι ἀπὸ τοὺς μακροὺς ἐμφυλίου πολέμους, καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐκάνονιν ὁ ἴδιος ὅπως ᾔθελε τὰς ὑποθέσεις τῶν Ἑλλήνων.

Ἰσοκράτης

SOS

Εἰς τοὺς κακοὺς ἐκείνους καιροὺς ἐφάνησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα σπουδαῖοι ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἀντελήφθησαν, ὅτι μόνον ἡ ὁμόνοια ἦτο δυνατόν νὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν ἐμφύλιον σπαρταγμόν. Μὲ φλογεροὺς λόγους ὁ σοφιστὴς Γοργίας, εἰς τὸν «πανηγυρικόν» του, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, προέτρεψε τοὺς Ἕλληνας νὰ ὁμονοήσουν καὶ ὅλοι μαζί νὰ ἐκστρατεύσουν ἐναντίον τῶν βαρβάρων.

Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους συνέλαβε τὴν ἰδέαν αὐτὴν καὶ τὴν ὑπεστήριξεν εἰς τοὺς λόγους του πρὸς τὸν λαόν, ἦτο ὁ ρήτωρ Ἰσοκράτης, μαθητὴς τοῦ Γοργίου.

Ὅλοι οἱ Ἕλληνες, λέγει εἰς τοὺς λόγους του, πρέπει νὰ ἐνωθοῦν καὶ νὰ ἐπιχειρήσουν ἐκστρατεῖαν ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τῶν Περσῶν. Ἡ πανελληνίως αὐτὴ ἐπιχείρησις θὰ ἀπηλευθέρωνε τὰς ἑλληνικὰς πόλεις εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ θὰ ἔδιδεν εἰς τὴν Ἑλλάδα νέα ἐδάφη διὰ τὴν εὐτυχίαν της.

Ἀλλὰ ποῖος μέγας στρατηγὸς θὰ κατῴρθωνε νὰ ἐνώσῃ τοὺς Ἕλληνας, διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ ἐναντίον τῶν βαρβάρων ; Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἰσοκράτους ἦτο ὁ νέος βασιλεὺς τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας Φίλιππος.

Εἰς μίαν ἐπιστολὴν του ὁ Ἰσοκράτης ἔγραψε πρὸς τὸν Φίλιππον :

«φημί...χρῆναί σε τοὺς μὲν Ἕλληνας εὐεργετεῖν, Μακεδόνων δὲ βασιλεῦσιν, τῶν δὲ βαρβάρων ὡς πλείστων ἄρχειν ἦν γὰρ ταῦτα πράττης. ἅπαντές σοι χάριν ἔξουσιν, οἱ μὲν Ἕλληνες ὑπὲρ ὧν ἂν εὐπάσχωσι, Μακεδόνες δ' ἦν βασιλικῶς ἀλλὰ μὴ τυραννικῶς αὐτῶν ἐπιστατῆς, τὸ δὲ τῶν ἄλλων γένος, ἦν διὰ σὲ βαρβαρικῆς δεσποτείας ἀπαλλαγέντες ἑλληνικῆς

ἐπιμελείας τύχωσιν»).

Αἱ ἀτελείωτοι ἔριδες μεταξύ τῶν πόλεων εἶχον φέρει τὴν ἀρχαίαν μας πατρίδα εἰς ἀδιέξοδον. Ἡ θεία ὅμως μοῖρα τῆς Ἑλλάδος ἐπεφύλασσε τὴν σωτηρίαν τῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε καταστήσει ὁ βασιλεὺς τῶν χρόνων ἐκείνων **Φίλιππος** ἰσχυρὸν κράτος. Τὸ ἐλληνικὸν λοιπὸν μακεδονικὸν βασίλειον παρουσιάζεται εἰς τὰ μέσα τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος, διὰ τὰ ἀναλάβη τὰς τύχας ὅλης τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ ὁδηγήσῃ αὐτὴν εἰς τὴν δόξαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Οἱ ἀρχαῖοι Μακεδόνες.

Οἱ ἀρχαῖοι Μακεδόνες, ἀπὸ τὰ τελευταῖα Δωρικὰ φύλα πού ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ ὅρους Ὀλύμπου καὶ τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ χώραν, ἐμφανίζονται τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα λαὸς ἰσχυρός. Ἐνῶ δὲ εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα αἱ πόλεις ἀλληλοεσπαράσσοντο ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πολέμους, οἱ Μακεδόνες, ἡνωμένοι εἰς ἓν βασιλεῖον, ἀπέβησαν κράτος ἰσχυρόν. Παλαιότερον οἱ Μακεδόνες ἔζων ἐπάνω εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη τῆς Μακεδονίας ὡς βοσκοὶ προβάτων. Μὲ τὸν καιρὸν κατέβησαν εἰς τὴν παραλίαν, καὶ ἐγνώρισαν τοὺς Ἑλληνας τῶν ἀποικιῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔμαθον πολλὰ ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν των.

Οἱ Μακεδόνες ὠμίλουν ἰδιαιτέραν ἐλληνικὴν διάλεκτον, τὴν ὁποίαν οἱ ἄλλοι Ἑλληνες ἐνόουν· ἔλεγον δηλαδὴ (χρησιμοποιοῦντες τὸ δωρικὸν α) «γεβαλά» ἀντὶ κεφαλῇ, «ξανδικός» ἀντὶ ξανθός, «μαχάτας» ἀντὶ μαχητής, «φίλα» ἀντὶ φίλη. Ἀργότερον ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ μακεδονικοῦ κράτους ἦτο ἡ ἀττικὴ διάλεκτος.

Ἡ παλαιὰ των πρωτεύουσα ἦτο ἡ σημερινὴ Ἑδεσσα (παλαιὰ φρυγικὴ ὀνομασία ἀπὸ τὸ βέδι=νερό). Ἀργότερον ἡ Ἑδεσσα ὠνομάσθη Αἰγαί, πού εἶναι ἐλληνικὴ μετάφρασις τοῦ Ἑδεσσα καὶ σημαίνει πόλιν ὑδάτων. Πράγματι εἰς τὴν ὥραίαν αὐτὴν πόλιν τῆς Μακεδονίας τρέχουν δυνατοὶ καταρράκται.

Ὁ Ἀρχέλαος.

Περίφημος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, πού ἐφονεύθη εἰς κυνήγιον, ὅταν εἰς τὰς Ἀθήνας ἔπτε τὸ κώνειον ὁ Σωκράτης, 413 - 399 π.Χ. ὑπῆρξεν ὁ Ἀρχέλαος. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἡ Μακεδονία προώδευσε πολὺ. Ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρει περὶ Ἀρχελάου, ὅτι :

«τὰ νῦν ὄντα ἐν τῇ χώρᾳ ὠκοδόμησε καὶ ὁδοὺς εὐθείας ἔτεμε καὶ τᾶλλα διεκόσμησε τὰ τε κατὰ τὸν πόλεμον ἵπποις καὶ ὅπλοις καὶ τῇ ἄλλῃ παρασκευῇ κρείσσονι ἢ ξύμπαντες οἱ ἄλλοι βασιλεῖς ὁκτῶ οἱ πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι».

Τελειότερον τότε διωργανώθη ὁ μακεδονικὸς στρατός, ὁ πεζικὸς καὶ ὁ ἱππικὸς. Τὸ σπουδαιότερον εἶναι, ὅτι ὁ Ἀρχέλαος ἔφερεν εἰς τὴν χώραν τοῦ τὸν πολιτισμὸν τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Ποιεῖται ἀπὸ τὰς Ἀθηνᾶς ἦλθον τότε εἰς τὴν Μακεδονίαν, μαζὶ δὲ μὲ αὐτοὺς καὶ ὁ Εὐριπίδης, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὰ τελευταῖά του ἔργα ἐκεῖ. Ἐπίσης εἰς τὴν μακεδονικὴν αὐτὴν ἦλθεν ὁ μουσικὸς Τιμόθεος καὶ ὁ ζωγράφος Ζεῦξις. Αὐτὸς ἐκόσμησε μὲ τὴν τέχνην τοῦ τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Πέλλαν, ἡ ὁποία ἔγινεν ἐπὶ τοῦ βασιλέως τούτου ἡ νέα πρωτεύουσα τοῦ κράτους, λόγῳ τοῦ ὅτι εὐρίσκετο πλησιέστερον πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, τὰ ὁποῖα ἦλθον ἐσχάτως εἰς φῶς φανεροῦνουν πρόοδον εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς Μακεδονίας.

Τὸ Δῖον, ἱερὰ τοποθεσία εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου, ἔγινεν ἡ Μακεδονικὴ Ὀλυμπία. Ὅπως δηλαδὴ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἐγίνοντο μουσικοὶ καὶ γυμναστικοὶ ἀγῶνες, τὸ ἴδιον ἐγίνετο καὶ εἰς τὸ Δῖον. Ἐκεῖ ἐπιστεύετο, ὅτι ὑπῆρχεν ἡ κατοικία τῶν Πιερίδων Μουσῶν καὶ ὁ τάφος τοῦ Ὀρφέου.

505 Ὁ Φίλιππος.

Ὅλοι οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ὑπῆρξαν ἱκανοὶ ἄνδρες
360 π.Χ. καὶ ὠδήγησαν τὴν δραστηρίαν αὐτὴν ἑλληνικὴν φυλὴν εἰς τὴν πρόοδον. Ὁ σπουδαιότερος ὅμως ἀπὸ ὅλους ἦτο ὁ Φίλιππος.

Ὁ Φίλιππος ἦτο ὁ νεώτατος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀμύντου Γ'. Ἦτο ὑψηλὸς καὶ ὠραῖος· εἶχεν εὐγενεῖς τρόπους καὶ μετεχειρίζετο κάθε μέσον, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του. Εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν ὠδηγήθη ἀπὸ τὸν Πελοπίδαν ὡς ὁμηρος εἰς τὰς Θήβας. Ἡ ὁμηρία του ἐκεῖ ἦτο μεγάλη εὐκαιρία διὰ τὸν Φίλιππον, νὰ παρακολουθήσῃ τὴν στρατιωτικὴν τακτικὴν τοῦ Ἑπαμεινώνδου. Ἐγνώρισεν ἐπίσης πολὺ καλὰ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ τὸν πολιτισμὸν των. Ὁ Θηβαῖος φιλόσοφος Πάμμενης ἐδίδαξεν εἰς τὸν προικισμένον ἀπὸ πνευματικὰς ἀρετὰς μαθητὴν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν ἑλληνικόν

πολιτισμόν.

Ὁ Φίλιππος ὅταν εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν ἔγινε βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, συνήνητσε πολλές δυσκολίας. Ἀφοῦ δὲ ἐξησφάλισε τὴν βασιλείαν του, κατώρθωσε μὲ τὰς μεθόδους τοῦ Ἐπαμεινώνδου, νὰ διοργανώσῃ ἄριστα τὸν μακεδονικὸν στρατόν.

Τὸ ἱπικὸν ἔγινε τὸ κυριώτερον ἐπιθετικὸν ὄπλον. Εἰς τὸ σῶμα αὐτὸ ὑπνρέτουν οἱ εὐγενεῖς Μακεδόνες, οἱ «ἐταῖροι τοῦ βασιλέως», ἐνῶ εἰς τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα κατετάσσοντο οἱ «πεζεταίροι», ἄριστα γυμνασμένοι στρατιῶται. Αὐτοὶ ἐλέγοντο «σαρισσοφόροι», ἀπὸ τὴν «σάρισσαν», μακρὸν δόρυ πέντε μέτρων. Οἱ σαρισσοφόροι παρετάσσοντο εἰς βάθος 16 ἀνδρῶν.

Ὁ στρατὸς εἶχεν αὐστηρὰν πειθαρχίαν καὶ ἐγυμνάζετο πῶς νὰ χρησιμοποιῇ τὰ ὄπλα, νὰ κάμνῃ διαφόρους ἐλιγμούς κατὰ τὴν μάχην, καὶ στρατιωτικὰς πορείας. Εἶχε μεγαλύτεραν εὐκίνησίαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ὀπλίτας, καὶ ἀνέπτυσσε κατὰ τὴν μάχην εὐρὺ μέτωπον.

Ὁλος ὁ στρατὸς ἠλεκτρίζετο ἀπὸ τὸν βασιλέα, πάντοτε παρόντα εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους. Τὸ σῶμά του ἦτο γεμᾶτον ἀπὸ τραύματα.

Μὲ τοιοῦτον στρατόν, τὸν ὅποιον δὲν εἶχε γνωρίσει ὁ κόσμος τότε, ὁ Φίλιππος κατώρθωσε νὰ στερεώσῃ τὸ βασίλειόν του εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ νὰ τὸ προφυλάξῃ ἀπὸ ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς. Ἡ φιλοδοξία του, νὰ καταστήσῃ τοῦτο μέγα καὶ ἰσχυρόν, δὲν τὸν ἄφινεν ἥσυχον.

Αἱ κατακτήσεις τοῦ Φιλίππου.

Μὲ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀμφιπόλεως ὁ Φίλιππος ἔγινε κύριος τοῦ χρυσοφόρου ὄρους Παγγαίου, ὅπου εὗρε νέας **357 π.Χ.** πηγὰς χρυσοῦ. Τότε ἐκόπησαν καὶ νέα μακεδονικὰ χρυσᾶ νομίσματα. Ἐκτοτε ἔπαυσε νὰ κυκλοφορῇ τὸ ξένον νόμισμα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ὁ περσικὸς «δαρεικός».

Μὲ τὰ ἄφθονα χρηματικὰ μέσα, ὁ Φίλιππος κατεσκεύασε πλοῖα. Ἀξιόλογα ἦσαν τὰ πολεμικὰ του πλοῖα μὲ τὰς τέσσαρας καὶ πέντε σειρὰς κωπῶν. Ἐκτὸς τούτων κατεσκεύασε καὶ πολιορκητικὰς μηχανάς. Περίφημος δὲ ἦτο τεραστία μηχανή, ἡ ἐλέπολις.

Ἄλλ' ὁ Φίλιππος ἐχρησιμοποιεῖ καὶ ἄλλα μέσα, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἐκεῖνα ποὺ ἐπεδίωκεν. Εἰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐξώδευε πολλὰ χρήματα καὶ ἐνήργει πολιτικὴν προπαγάνδαν. Πολλοὶ ἄνδρες εἰς τὰς πόλεις

ἦσαν φίλοι τοῦ Μακεδόνος βασιλέως καὶ ἐπροπαγάνδιζον διὰ τὴν ἔνωσιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος μὲ ἡγεμόνα τὸν Φίλιππον.

Παρακμὴ τῶν Ἀθηνῶν.

Ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος μόνον αἱ Ἀθῆναι μὲ τὸν στόλον καὶ τοὺς συμμάχους τῶν ἐξηκολούθουν νὰ ἔχουν κάποια δύναμιν τὴν ἐποχὴν αὐτήν.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ δύναμις ἐξέπεσεν ἐξ αἰτίας τοῦ συμμαχικοῦ Πολέμου. Αἱ νῆσοι Χίος, Ρόδος, καὶ τὸ Βυ-
357—355 π.Χ. ζάντιον ἀπέστησαν ἀπὸ τὴν Ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν. Οἱ

Ἀθηναῖοι χωρὶς νὰ ἀκούσουν τὸν Ἰσοκράτην, νὰ εὑρουν συμβιβαστικὸν τρόπον καὶ νὰ συμφιλιωθοῦν μὲ τοὺς συμμάχους τῶν, ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν. Ἀπὸ τὸν πόλεμον ὅμως αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἐξῆλθον πολὺ ἐξητλημένοι οἰκονομικῶς, καὶ πολλὰ πόλεις, σύμμαχοί τῶν, ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν.

Ἡ πόλις τότε τῶν Ἀθηνῶν παρουσίασε πολὺ διαφορετικὴν ἀπὸ πρὶν κατάστασιν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπαυσαν νὰ ἐνδιαφέρονται διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς πόλεως τῶν. Τὸ κόμμα τοῦ Εὐβούλου, τὸ ἰσχυρότερον τότε, ἐδείκνυε διαφέρον μόνον διὰ τὰ οἰκονομικὰ τῆς πόλεως.

Τὸ χειρότερον ἦτο, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔπαυσαν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ στρατιωτικὰ καὶ ἐχρησιμοποιοῦν μισθοφορικὰ στρατεύματα.

Ἀπασχολοῦν αὐτοὺς κυρίως αἱ ἑορταί, αἱ πανηγύρεις καὶ ἄλλα θεάματα.

Δημοσθένης.

Τὴν μακαρίαν αὐτὴν ἡσυχίαν τῶν Ἀθηναίων ἠθέλησε νὰ διαταράξῃ νέος πολιτικός, ὁ Δημοσθένης. Μὲ τοὺς λόγους του προσεπάθησε νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὰς ὑποχρεώσεις τῶν ὡς πολιτῶν ἐνδόξου πόλεως.

Ὁ Δημοσθένης κατήγγετο ἀπὸ πολὺ πλουσίαν ἀθηναϊκὴν οἰογένηναι. Ἦτο μόνις ἐπτά ἑτῶν, ὅταν ἀπέθανεν ὁ πατὴρ του. Τὴν μεγάλην περιουσίαν ποὺ ἐκληρονόμησεν, ἐσπατάλησαν οἱ κακοὶ κηδεμόνες του.

Ὁ σοφιστὴς Λιβάνιος, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ὑποθέσεις τῶν λό-

Ὁ Δημοσθένης.

γων τοῦ Δημοσθένους, μᾶς πληροφορεῖ σχετικά με τὸν βίον του :

«.....τραυλὸς μὲν ἦν τὴν γλῶτταν ἐκ φύσεως, τὸ δὲ πνεῦμα ἀτονώτερος· ἐξ ὧν ἀμφοτέρων συνέβαινε... οὐκ εὐδοκίμεῖν τὸ κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τοῖς λόγοις.....καὶ δειλὸς ἦν τὸ πρῶτον πρὸς τοὺς τοῦ δήμου θορύβους καὶ εὐκατάπληκτος, ὥστε εὐθὺς ἐξίστασθαι· διὰ δὲ τοῦτο φασιν αὐτὸν ἄνεμον ραγδαῖον τηροῦντα καὶ κινουμένην σφοδρῶς τὴν θάλατταν παρὰ τοὺς αἰγιαλοὺς βαδίζοντα λέγειν, καὶ τῇ τῆς θαλάττης ἡχῇ συνεθίζεσθαι φέρειν τὰς τοῦ δήμου μεταβολάς.... καὶ ὥς οὐδὲ τὰς νύκτας ἐκάθευδεν, ἀλλὰ διεπονεῖτο πρὸς φῶς περὶ λόγους».

Οἱ σπουδαιότεροι λόγοι τοῦ Δημοσθένους, εἶναι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἀπήγγειλεν εἰς τὴν Ἑκκλησίαν τοῦ δήμου ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Ἡ πατριωτικὴ ψυχὴ του δὲν τὸν ἄφριε νὰ ἀνεχθῇ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς ἀγαπημένης του πόλεως εἰς τὸν «βάρβαρον», ὅπως ὠνόμαζε τὸν Φίλιππον. Μὲ τοὺς λόγους του προσε-

πάθει νὰ ἐξυψώσῃ τὸ ἠθικὸν φρόνημα τῶν Ἀθηναίων συμπολιτῶν του, καὶ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ πολεμήσουν με ὅλα τὰ μέσα ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, χάριν τῆς δόξης καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος των. Σπουδαῖοι εἶναι οἱ «Φιλιππικοί», καὶ οἱ «Ὀλυνθιακοί» λόγοι του.

Ἀντίθετοι πρὸς τὰς ιδέας τοῦ Δημοσθένους ἦσαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἰσοκράτην, ὁ στρατηγὸς Φωκίων, καὶ ὁ ρήτωρ Αἰσχίνης. Οἱ ἄνθρωποι αὗτοι ἐβλεπον, ὅτι ἡ διáίρεσις τῆς Ἑλλάδος εἰς μικρὰ κράτη, ἀλληλομισούμενα καὶ συχνὰ ἀλληλοσπαρσόμενα, ὠδήγει τὴν πατρίδα εἰς τὴν καταστροφὴν. Ἡ Ἑλλὰς ἐχρειάζετο τὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος θά

ἐπραγματοποιεῖ τὴν ἑνωσιν ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Φίλιππος δὲ παρου-
σιάσθη εἰς τοὺς κακοὺς ἐκείνους καιροὺς διὰ τὴν Ἑλλάδα ὡς σωτὴρ της.

Ὁ Ἱερὸς πόλεμος.

Ἐν ἔτος ἔπειτα ἀπὸ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀμφιπόλεως ἀπὸ τὸν
Φίλιππον, νέος ἀδελφικὸς πόλεμος ἐξέσπασε μεταξὺ Θη-
356 π.Χ. βαίων καὶ Φωκέων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ αἰτία τοῦ πολέμου αὐτοῦ
ἔχει σχέσιν μὲ ζήτηματα τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν, ὠνομά-
σθη «Ἱερὸς πόλεμος».

Ἀπὸ τὴν διαίρεσιν αὐτὴν τῶν Ἑλλήνων, ὁ Φίλιππος εὗρε τὴν
εὐκαιρίαν νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος. Ἐ-
γινε κύριος τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα
μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ ἰδίου ἔτους ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Θράκην ἐναν-
τίον τοῦ βασιλέως Κερσοβλέπτου. Ἐκεῖ ἵδρυσε διαφόρους ἀποικίας,
διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν κυραρχίαν του. Ἡ σπουδαιότερα ἀπὸ αὐτάς ἦτο
ἡ Φιλίππου πόλις, εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν.

508-508

Ἀλωσις Ὀλύνθου.

Τὸ κράτος τοῦ Φιλίππου ἔλαβε τόσῃν ἑκτασιν, ὅσῃν ποτὲ ἄλλοτε
ἐλληνικὸν κράτος. Πρὸς ἀνατολὰς ἔφθανε μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ
πρὸς νότον μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν.

Οἱ Ὀλύνθιοι, ἡγεμόνες ὅλων τῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς, μὲ
μεγάλῃν ἀνησυχίαν ἐβλεπον τὴν δύναμιν τοῦ Φιλίππου νὰ αὐξάνῃ.
Διὰ τοῦτο συνῆψαν φιλίαν καὶ συμμαχίαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους, διὰ νὰ
προστατεύσουν τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους των.

Ὁ Φίλιππος ἐθεώρησεν, ὅτι ἡ συμμαχία αὐτῇ τῶν Ὀλυνθίων
καὶ τῶν Ἀθηναίων ἐστρέφετο ἐναντίον του. Εὗρε δὲ τότε τὴν εὐκαιρίαν,
τὴν ὁποίαν ἀνέμενε, καὶ ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ὀλύνθου μὲ
ἰσχυρὸν στρατόν.

Παρὰ τὴν ἡρωικὴν της ἄμυναν, ἡ Ὀλυνθος κατελήφθη, πρὶν
προφθάσουν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ στείλουν τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ἐζήτησαν
οἱ Ὀλύνθιοι. Ὁ Δημοσθένης ἦτο τότε ἐκεῖνος ποῦ ὑπεστήριξε μὲ τοὺς
«Ὀλυνθιακοὺς» του λόγους νὰ στείλουν οἱ Ἀθηναῖοι βοήθειαν.

Ὁ Φίλιππος διέταξε τοὺς στρατιώτας του, νὰ καταστρέψουν ἐντε-
λῶς τὴν πόλιν. Αἱ παραθαλάσσιαι πόλεις, ποὺ ἦσαν πρὶν
348 π.Χ. ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Ὀλύμπου, ἔγιναν τότε ὑποτελεῖς εἰς
τὸν Φίλιππον.

Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας.—Ἡ ἔνωσις τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Δημοσθένης μὲ τὴν μεγάλην του δραστηριότητα καὶ τὴν πο-
λιτικὴν του ἱκανότητα, κατώρθωσε νὰ ἐνώσῃ ὅλους τοὺς Ἑλληνας,
πρὸς νότον τῆς Θεσσαλίας, ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Ἀλλὰ καμμία δύνα-
μις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ σταματήσῃ τὸν ὀρμητικὸν δρόμον τοῦ Φι-
λίππου.

Ἡ πεδιάς τῆς Χαιρωνείας, πλησίον τῆς Λεβαδείας ὅπου
σῶζεται μέχρι σήμερον στημένος μαρμάρινος
338 π.Χ. 2 Αὐγούστου λέων, μνημεῖον τῶν πεσόντων Μακεδόνων,
ὑπῆρξε τὸ θέατρον τοῦ τελευταίου ἀγῶνος
μεταξὺ Φιλίππου, καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ὁ Φίλιππος ἐκέρδισε τὸν
ἀγῶνα, διότι εἶχε τοὺς περισσοτέρους στρατιώτας, ἄριστα γυμνασμένους,
καὶ μαζὶ τοὺς υἱὸν του Ἀλέξανδρον, 18 ἐτῶν τότε.

Εἰς τὸν Κεραικόν, τὸ ἀρχαῖον νεκροταφεῖον τῶν Ἀθη-
νῶν, εὐρέθη μνημεῖον Ἀθηναίου πολεμιστοῦ, ὁ ὁποῖος ἔπεσεν εἰς τὴν
μάχην τῆς Χαιρωνείας. Μὲ πολλὴν συγκίνησιν ἀναγινώσκομεν τοὺς ὠραί-
ους στίχους ποὺ εἶναι χαραγμένοι ἐπάνω εἰς τὸ μνημεῖον.

«ὦ χρόνε παντοῖων θνητοῖς πανεπίσκοπε δαίμων,
ἄγγελος ἡμετέρων πᾶσι γενοῦ παθέων,
ὥς ἱερὰν σφῶζειν πειρώμενοι Ἑλλάδα χώραν
Βοιωτῶν κλεινοῖς θνήσκομεν ἐν δαπέδοις».

Ὁ Φίλιππος, ἔπειτα ἀπὸ τὴν νίκην του, ἐκάλεσεν εἰς τὴν
337 π.Χ. Κόρινθον συνέδριον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἑλληνικῶν πό-
λεων. Μόνον ἡ Σπάρτη δὲν ἔστειλεν ἐκεῖ ἀντιπροσώπους.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν πόλεων ἐκλείσαν, χωριστὰ ἡ κάθε μία,
μὲ τὸν Φίλιππον εἰρήνην καὶ συμμαχίαν. Ὅλοι δὲ μαζὶ ἀνεκήρυξαν τὸν
Φίλιππον «ἡγεμόνα» καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτὸν τὸ ἀξίωμα τοῦ «στρα-
τηγοῦ αὐτοκράτορος», διὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περ-
σῶν.

Αἱ ἀτελείωτοι ἔριδες τῶν Ἑλλήνων ἔπαυαν ὀριστικῶς πλέον μὲ

ὅσα ἀπεφασίσθησαν εἰς τὸ συνέδριον ἐκεῖνο. Ὁ Φίλιππος εἰς τὴν Κόρινθον ἐπραγματοποίησε τοὺς πόθους τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ὠνειρεύοντο Ἑλλάδα ἡνωμένην.

Ὁ Φίλιππος νικητής, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πέλλαν, νὰ κάμῃ τὰς ἐτοιμασίας του διὰ τὴν μεγάλην ἐκστρατείαν. Ὅταν ὅμως ἐγένοντο οἱ γάμοι τῆς κόρης του Κλεοπάτρας μετὰ τὸν βασιλέα τῆς Ἡπείρου Ἀλέξανδρον, ἐδόλοφονήθη ἀπὸ κάποιον εὐγενῆ Μακεδόνα εἰς ἡλικίαν 47 ἐτῶν.

Ὁ Φίλιππος ὑπῆρξεν ὁ ἰσχυρότερος πολιτικὸς ἀνὴρ ἀπὸ ὅσους παρουσιάσθησαν εἰς τὴν ἱστορικὴν σκηνήν, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἐὰν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ταπεινώσῃ μετὰ τὰ ὅπλα τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἐπέτυχεν ὅμως νὰ καταλύσῃ τὸ περσικὸν «πρόσταγμα», τὴν βασιλέως εἰρήνην. Τὸ ἔργον τῆς στρατιωτικῆς ἐπιβολῆς ἀνέλαβε νὰ συνεχίσῃ ὁ υἱὸς του Ἀλέξανδρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'

ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ

• Αλέξανδρος ὁ Μέγας. SOS

Ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος στρατηλάτης, ἀπὸ ὅσους ἐγνώρισεν ὁ ἀρχαῖος κόσμος. Κανεὶς δὲν κατώρθωσε νὰ τὸν ὑπερβάλῃ εἰς ἀνδρείαν, ἀποφασιστικότητα καὶ μεγαλοφυΐαν. Πολὺ δικαίως ἡ Ἱστορία τὸν ὠνόμασε «μέγαν».

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν πατέρα του μεγάλα προτερήματα· ὁξεῖαν ἀντίληψιν καὶ μέγαν στρατιωτικὸν νοῦν. Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἔδειξε μέγαν ζῆλον εἰς τοὺς κινδύνους καὶ εἶχε πάντοτε εἰς τὸν νοῦν του τὴν ἰδέαν τοῦ πολέμου.

Ὁ Πλούταρχος εἰς τὸν βίον του «Ἀλέξανδρος» μαζὶ μὲ ἄλλα διηγεῖται τὰ ἐξῆς :

«Τοὺς.....παρὰ τοῦ Περσῶν βασιλέως πρέσβεις ἦκοντας ἀποδημοῦντος Φιλίππου ξενίζων καὶ γενόμενος συνήθης οὕτως ἐχειρώσατο τῇ φιλοφροσύνῃ καὶ τῷ μηδὲν ἐρώτημα παιδικὸν ἐρωτῆσαι μηδὲ μικρόν, ἀλλ' ὁδῶν τε μήκη καὶ πορείας τῆς ἄνω τρόπον ἐκπυνοθάνεσθαι, καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ὅποιος εἴη πρὸς τοὺς πολέμους, καὶ τίς ἡ Περσῶν ἀλκή καὶ δύναμις, ὥστε θαυμάζειν ἐκείνους καὶ τὴν λεγομένην Φιλίππου δεινότητα μηδὲν ἡγεῖσθαι πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς ὁρμὴν καὶ μεγαλοπραγμοσύνην».

• Ὁ Ἀριστοτέλης. SOS

Ὁ Φίλιππος ἐγνώριζε πολὺ καλὰ τὴν δύσκολον φύσιν τοῦ υἱοῦ του καὶ ἐκάλεσε τοὺς καλυτέρους διδασκάλους διὰ τὴν μόρφωσίν του. Ὁ σπουδαιότερος διδάσκαλος τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος φιλόσοφος τῶν χρόνων ἐκείνων, ὁ Ἀριστοτέλης. Ὁ Ἀλέξανδρος μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον παρηκολούθησε τὴν διδασκαλίαν τοῦ μεγάλου του

διδασκάλου καὶ ἔμαθε πολλά ἀπὸ τὰς πολιτικές, ἠθικές καὶ ἀκόμη τὰς φιλοσοφικές ιδέας τοῦ Ἀριστοτέλους. Τόση ἦτο ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν διδάσκαλον, ὥστε ἔλεγεν : «εἰς μὲν τὸν πατέρα μου ὀφείλω τὸ ζῆν, εἰς δὲ τὸν διδάσκαλόν μου τὸ εὖ ζῆν». Ἀπεστήθιζε ποιήματα τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Εὐριπίδου, καὶ ἄλλων ποιητῶν. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως βιβλίον, ποῦ ἠγάπα πολὺ ὁ Ἀλέξανδρος, ἦτο ἡ Ἰλιάς τοῦ Ὁμήρου. Τὰ κατορθώματα τῶν ἡρώων τῆς Ἰλιάδος συνεκίνουν αὐτόν, καὶ περισσότερον ὁ ἥρωας τῆς Ἀχιλλεύς. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶχε πάντοτε ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν του.

Αἱ σπουδαιότεραι εἰκόνες τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας ἔκαμεν ὁ Λύσιππος. Ὁ καλλιτέχνης αὐτός, εἰς χάλκινον ἀνδριάντα τοῦ Ἀλεξάνδρου, παρουσιάζει αὐτὸν ὀρθόν. Μὲ τὸ χέρι του κρατεῖ τὴν λόγχην, ἐνῶ τὸ πρόσωπόν του στρέφει πρὸς τὸν οὐρανόν, ὥσάν νὰ λέγῃ εἰς τὸν Δία : «γὰρ ὑπ' ἐμοὶ τίθεμαι, Ζεῦ, σὺ δ' Ὀλυμπον ἔχει».

808

Ἀλέξανδρος καὶ Διογένης.

Ποτὲ βασιλεὺς δὲν συνήντησε τόσας δυσκολίας εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας του, ὅσας ὁ νεαρὸς αὐτὸς βασιλεὺς.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα μερικαὶ πόλεις, μόλις ἔμαθον τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου, ἐκινήθησαν διὰ νὰ ἀνακτήσου τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ὁ Ἀλέξανδρος τότε μὲ ἰσχυρὸν στρατὸν ἐπορεύθη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς

τὸ συνέδριον, ποῦ ἔγινεν εἰς τὴν Κόρινθον, ἀνηγορεύθη,

336 π.Χ. ὅπως ἄλλοτε ὁ πατὴρ του, «στρατηγὸς αὐτοκράτωρ» ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖ ἦλθον καὶ ἐχαιρέτισαν τὸν βα-

σιλέα ἐπίσημα πρόσωπα. Μόνον ὁ φιλόσοφος Διογένης ἔμεινεν ἀδιάφορος ἀπὸ τὴν μεγάλην κίνησιν γύρω ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ βασιλεὺς ἐνδιεφέρθη νὰ γνωρίσῃ τὸν φιλόσοφον. Τὸν συνήντησεν ἔξω ἀπὸ τὰς πύλας τῆς πόλεως νὰ κάθεται ἐμπρὸς εἰς πῖθον, ὁ ὁποῖος ἐχρησίμευεν εἰς αὐτόν ὡς κατοικία του, καὶ νὰ ἀπολαύῃ τὸν ἑαρινὸν ἥλιον. Ὁ Ἀλέξανδρος ἠρώτησε τὸν φιλόσοφον, ἐὰν ἔχῃ ἀνάγκην ἀπὸ κάτι. Ὁ Διογένης τοῦ ἀπήντησε : «παραμέρισε λίγο ἀπὸ τὸν ἥλιον». Ὁ Ἀλέξανδρος ἐθαύμασε τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ σοφοῦ καὶ εἶπεν εἰς τοὺς συνοδευόντας αὐτόν φίλους του.

«Ἐὰν δὲν ἤμην Ἀλέξανδρος, θὰ ᾔθελα νὰ εἶμαι Διογένης».

Ἡ καταστροφή τῶν Θηβῶν.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὴν τάξιν εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα. Κατόπιν ἐξεστράτευσεν ἐναντίον γειτόνων βαρβάρων λαῶν, οἱ ὅποιοι εὐρίσκοντο πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς βορρᾶν τοῦ βασιλείου του. Τότε διεδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανεν. Οἱ Θηβαῖοι ἐπανεστάτησαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν μακεδονικὴν φρουρὰν εἰς τὴν Καδμεΐαν.

Ὁ Ἀλέξανδρος, μόλις ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Θηβαίων ἐσπευσεν ὥς ἀστραπὴ ἐναντίον των. Εἰς φοβερὰν μάχην, **335 π.Χ.** κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Θηβαῖοι ἐπολέμησαν γενναίως διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, ὁ Ἀλέξανδρος ἐκυρίευσεν τὰς Θήβας. Τρομερὸν ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς πόλεως. Ἡ πόλις κατεστράφη ἐκ θεμελίων. Μόνον οἱ ναοὶ καὶ ἡ οἰκία τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου ἐσώθηκαν, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀπὸ τὴν καταστροφὴν. Ὁ Ἀλέξανδρος πολυλάκεις ἡσθάνθη ἀργότερον λύπην καὶ μετάνοιαν διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Θηβῶν. Ὡρισμένα δὲ ἀτυχῆ γεγονότα τῆς ἐκστρατείας του ἀπέδωκεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Διόνυσου.

Πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν καὶ περιέθαλψαν Θηβαίους πρόσφυγας συμπεριφέρθη μὲ ἐπιείκειαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐσεβάσθη τοὺς πολίτας τῆς ἐνδόξου πόλεως, τῆς μητρὸς τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

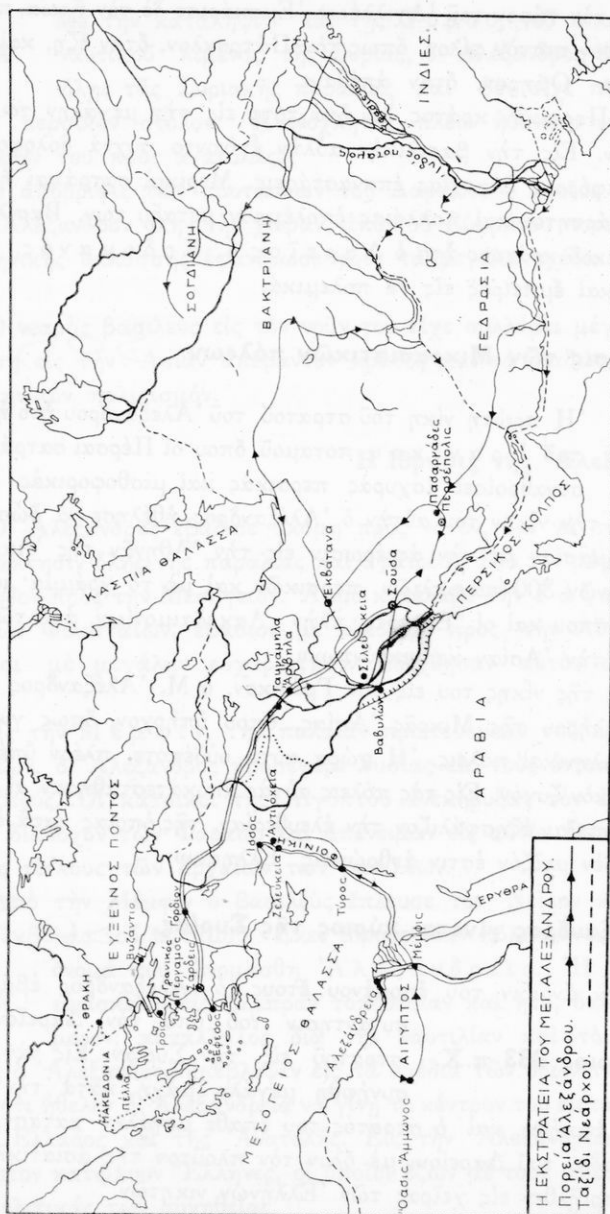
Ἐκστρατεία εἰς Μικρὰν Ἀσίαν.— Τὸ Περσικὸν Κράτος.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν, ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν **334 π.Χ.** Μικρὰν Ἀσίαν. Εἰς τὸν νεαρὸν βασιλέα ἐγεννήθη ἰσχυροτέρα ἢ ἰδέα, παρὰ εἰς τὸν πατέρα του, νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τῶν Περσῶν, καὶ τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα νὰ κυριαρχήσῃ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν τῶν βαρβάρων τῆς Ἀνατολῆς.

Μόνον οἱ Λακεδαιμόνιοι ἡρνήθησαν νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὴν κοινὴν ἀπόφασιν τῶν Ἑλλήνων. Ἀπήντησαν δὲ μὲ ὑπερηφάνειαν :

«μὴ εἶναι σφίσι πάτριον ἀκολουθεῖν ἄλλοις, ἀλλ' αὐτοὺς ἄλλων ἐξηγεῖσθαι».

Εἰς τὴν Τροίαν, ποῦ εἶχεν εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀπὸ τὸν Ὅμηρον, ὁ Ἀλέξανδρος προσέφερε θυσίας εἰς τὴν Ἀθηναῖαν καὶ μεγάλας τιμὰς

ἐπάνω εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀχιλλέως. Ἐμακάρισε δὲ τὸν ἥρωα, ποῦ ἔτυχε νὰ ἔχῃ τόσον πιστὸν φίλον, ὅπως τὸν Πάτροκλον, ὅταν ἔζη, καὶ κήρυκα μέγαν, τὸν Ὅμηρον, ὅταν ἀπέθανε.

Τὸ Περσικὸν κράτος δὲν ἦτο τότε εἰς τὴν μεγάλην του ἀκμὴν, ὅπως πρὶν. Εἰς τὴν βασιλικὴν αὐλὴν ἐγίνοντο συχνὰ δολοφονίαι καὶ εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας ἐπαναστάσεις. Μερικοὶ σατράπαι ἤθελον νὰ εἶναι ἀνεξάρτητοι καὶ πολλάκις ἐπολέμουν μετὰ τῶν. Βασιλεὺς τότε τοῦ Περσικοῦ κράτους ἦτο ὁ Δαρεῖος ὁ Κοδομανός, γενναῖος βασιλεὺς καὶ ἔμπειρος εἰς τὰ πολεμικά.

Κατάκτησις τῶν Μικρασιατικῶν πόλεων.

Ἡ πρώτη νίκη τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο ἡ πλησίον
334 π.Χ. τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ, ὅπου οἱ Πέρσαι σατράπαι εἶχον συναθροίσει ἰσχυρὰς περσικὰς καὶ μισθοφορικὰς δυνάμεις.

Εἰς τὴν νίκην του αὐτὴν ὁ Ἀλέξανδρος ἠθέλησε νὰ δώσῃ πανελλήνιον σημασίαν μετὰ τὴν ἀφιέρωσιν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν 300 πανοπλιῶν περσικῶν καὶ μετὰ τὸ γράμμα· «Ἀλέξανδρος Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλληνες, πλὴν Λακεδαιμονίων, ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῶν τὴν Ἀσίαν κατοικούντων».

Διὰ τῆς νίκης του εἰς τὸν Γράνικον, ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐγίνε κύριος ὁλοκλήρου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ὑπῆρχον, ὅπως γνωρίζομεν, πολλὰ ἑλληνικαὶ πόλεις. Ἡ χώρα αὕτη οὐδέποτε πλεον ὑπέκυψεν εἰς τὸν περσικὸν ζυγόν. Εἰς τὰς πόλεις αὐτάς ἀποκατεστάθησαν αἱ δημοκρατίαι, αἱ ὁποῖαι ἐξησφάλιζον τὴν ἐλευθερίαν, τῆς ὁποίας κατὰ ἐπιγραφὴν ἐκεῖ αὐδὲν μεῖζόν ἐστίν ἀνθρώποις Ἕλλησιν».

Ὁ Ἀλέξανδρος γίνεται κύριος τῆς Συρίας.

Τὴν ἀνοιξὶν τοῦ ἐπομένου ἔτους, ὁ Ἀλέξανδρος ἐβάδισε πρὸς συνάντησιν τοῦ ὑπὸ τὸν Δαρεῖον ἰσχυροῦ
Ὀκτώβριος 333 π.Χ. στρατοῦ εἰς τὴν Συρίαν. Εἰς τὴν Ἰσσοῦν συνήφθη μεγάλη μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Δαρεῖος ἐνίκηθη, καὶ ὁ στρατός του ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν. Τὸ στρατόπεδον τοῦ Δαρείου, μετὰ ὅλον τὸν πλοῦτον τῆς ἀσιατικῆς πολυτελείας, περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων νικητῶν.

Με την κατάληψιν και τῆς Τύρου, τοῦ σπουδαιοτέρου
332 π.Χ. ναυτικοῦ λιμένος τῆς Συρίας, ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε κύριος
ὅλης τῆς Συριακῆς παραλίας καὶ δὲν εἶχε πλέον φόβον
ἀπὸ τὸν περσικὸν στόλον. Ἀνενόχλητος πλέον ἠδύνατο νὰ συνεχίσῃ
τὴν πορείαν του πρὸς ἀνατολάς.

Ἡ ἀπόρριψις τῶν προτάσεων τοῦ Δαρείου, ὁ ὁποῖος παρεχώρει
εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅλην τὴν χώραν, ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ μέχρι
τῆς ἐλληνικῆς θαλάσσης ἐφάνέρωσε τότε τὰ μεγάλα σχέδια τοῦ Ἀλε-
ξάνδρου.

Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς εἰς τὸν νοῦν του εἶχε συλλάβει μέγα σχέδιον,
νὰ ιδρύσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν ἀπέραντον κράτος καὶ νὰ διαδώσῃ εἰς αὐτὸ
τὸν ἐλληνικὸν πολιτισμόν.

Ἡ ἵδρυσις τῆς Ἀλεξανδρείας.

508

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐβάδισε ἀκόμη πρὸς νότον, διὰ νὰ συμπληρώσῃ
τὴν κατάκτησιν ὅλης τῆς παραλίας καὶ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν μέγαν βασιλέα
κάθε ἐξοδὸν πρὸς τὴν Μεσόγειον. Ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Γάζαν, ἰσχυρὰν
πόλιν τῶν Φιλισταίων, ἐβάδισε μὲ εὐκολίαν πρὸς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ
Αἰγύπτιοι μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν ἐδέχθησαν αὐτὸν ὡς ἐλευθε-
ρωτήν.

Εἰς τὴν Μέμφιν, τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τῶν
Αἰγυπτίων, ὁ Ἀλέξανδρος προσέφερε θυσίας εἰς τοὺς ἐντοπίους Αἰγυ-
πτίους θεοὺς. Οἱ κάτοικοι τῆς Αἰγύπτου ἀνεκήρυξαν τὸν ἐλευθερωτὴν
βασιλέα διάδοχον τῶν Φαραῶ, καὶ ἀπένειμαν εἰς αὐτὸν ὅλας τὰς τιμὰς
καὶ τοὺς τίτλους τῶν ἀρχαίων των βασιλέων.

Ἀπὸ τὴν Μέμφιν ὁ βασιλεὺς ἐπλευσε τὸν Νεῖλον καὶ ἔφθασεν
εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ. Ἐκεῖ ἵδρυσεν νέαν πόλιν, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸ
ὄνομά του ὠνομάσθη Ἀλεξάνδρεια. Ἡ νέα πόλις

331 π.Χ. εὐρίσκεται εἰς λαμπρὰν τοποθεσίαν καὶ ἦτο, ὅπως καὶ σή-
μερον, κατὰλληλος διὰ τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέβλεψεν εἰς τὰ σχέδια τῶν ὁδῶν τῆς νέας πό-
λεως, διότι ἤθελεν ἡ Ἀλεξάνδρεια νὰ γίνῃ τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου, μετα-
ξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὡς ἐπὶ
τὸ πλεῖστον κατῴκουν Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἔζων μὲ τοὺς νόμους καὶ τὰς
ἄλλας πολιτικὰς των συνηθείας.

Ἡ μάχη παρὰ τὰ Γαυγάμηλα.

Ὁ τελειωτικὸς ἀγὼν, ὁ ὁποῖος ἔκρινε τὴν τύχην τοῦ Περσικοῦ κράτους ἔλαβε χώραν εἰς τὰ Γ α υ γ ά μ η λ α. Ἡ πόλις αὕτη εὐρίσκειτο πλησίον τῶν ἐρειπίων τῆς παλαιοτάτης πρωτεύουσας Νινευῆ, τοῦ περιφήμου κράτους τῶν Ἀσσυρίων. Ἡ Νινευῆ κατεστράφη τέσσαρας αἰῶνας πρὶν ἀπὸ τὴν μάχην τῶν Γαυγαμήλων. Τότε διελύθη τὸ μέγα κράτος τῶν Ἀσσυρίων. Εἶχεν ἄρα γε εἰς τὸν νοῦν του ὁ Δαρεῖος τὴν καταστροφὴν ἐκείνην, ὅταν ἐξέλεγε τὸν τόπον αὐτόν, διὰ νὰ ἀναμετρηθῇ καὶ πάλιν μὲ τὸν Ἀρην Μακεδόνα;

Ἡ περσικὴ παρατάξις διελύθη καὶ ὅλος ὁ περσικὸς στρατὸς ἐτράπη εἰς φυγὴν. Ὁ γιγάντιος ἀγὼν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν εἶχε πλέον λήξει.

Εἰς Βαβυλῶνα καὶ Σοῦσα.

Ἡ Βαβυλών, ὅπου ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε δεκτὸς μετὰ μεγάλων τιμῶν, καθὼς καὶ ἡ περίφημος πρωτεύουσα τοῦ παντοδυνάμου κράτους τῶν Περσῶν, τὰ Σοῦσα, περιῆλθον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καθὼς οὗτος κατεδίωκε τὸν Δαρεῖον.

Ὁ Ἀλέξανδρος κατόπιν ἔφθασεν εἰς τὴν Περσέπολιν, τὴν πλέον ἱερὰν πόλιν καὶ παλαιὰν πρωτεύουσαν τοῦ περσικοῦ κράτους. Ἐκεῖ κατέκαυσε τὸ μεγαλοπρεπὲς βασιλικὸν ἀνάκτορον, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρεῖπια ἀκόμη καὶ σήμερον κινοῦν τὸν θαυμασμόν διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν του. Ὁ μακεδὼν βασιλεὺς ἐξεδικήθη τοὺς Πέρσας, οἱ ὅποιοι ἄλλοτε, πρὶν ἀπὸ 150 ἔτη, ἐπυρπόλησαν τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἀκρόπολιν.

Τέσσαρα ἔτη ἐπέρασαν ἀφ' οὗτο ὁ Ἀλέξανδρος ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἰς ἡλικίαν 26 ἐτῶν ἔγινε βασιλεὺς τοῦ ἀχανοῦς βασιλείου τῶν Περσῶν. Ἡ δόξα του ἔφθασεν εἰς τὸ μεγαλύτερον σημεῖον. Ὁ κορίνθιος Δ η μ ά ρ α τ ο ς εἶπε μὲ δάκρυα: «πόσῃ μεγάλῃ εὐχαρίστησιν ἐστερήθησαν οἱ Ἕλληνες, ὅσοι ἀπέθανον, πρὶν ἴδουν τὸν Ἀλέξανδρον νὰ κάθεται εἰς τὸν θρόνον τοῦ Δαρείου».

Οἱ σπουδαιότεροι τότε Ἕλληνες καὶ ὁ ἴδιος ἀκόμη ὁ Δημοσθένης, ἀνεγνώρισαν τὸν Ἀλέξανδρον ὡς «εὐεργέτην τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Θάνατος τοῦ Δαρείου. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος διάδοχος τοῦ περσικοῦ θρόνου. 330 π.Χ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαρείου, ὁ ὁποῖος ἐφονεύθη ἀπὸ τὸν σατράπην Β ἤ σ σ ο ν τῆς Βακτριανῆς, ὁ Μακεδὼν βασιλεὺς ἐνόμιζεν, ὅτι ἦτο πλέον ὁ νόμιμος διάδοχος τοῦ περσικοῦ θρόνου.

Κατόπιν ὁ Ἀλέξανδρος ἐξεστράτευσε ἀνατολικώτερον, εἰς τὴν Β α κ τ ρ ι α ν ῆ ν καὶ τὴν Σ ο γ δ ι α ν ῆ ν, δηλαδὴ τὸ σημερινὸν Ἀφγανιστὰν καὶ Τουρκεστὰν.

Εἰς τὰς ἀπομεμακρυσμένας ἐκεῖνας χώρας ὁ Ἀλέξανδρος ἱδρυσεν διαφόρους πόλεις, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν σημαντικαὶ διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον. Σπουδαία ὑπῆρξεν ἡ Ἀ ε ξ ἄ ν δ ρ ε ι α ἡ ἐ σ χ ἄ τ η, ἐπὶ τοῦ Ἰ α ξ ἄ ρ τ ο υ ποταμοῦ, τὸ τελευταῖον ὄριον τῶν κατακτήσεών του πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀσίας.

Ἐκστρατεία κατὰ τῶν Ἰνδιῶν.

Ὁ ἀκούραστος στρατηλάτης, ἔπειτα ἀπὸ τὴν κατάκτησιν τῆς Περσίας, δὲν ἔμεινεν ἥσυχος. Μὲ μεγάλην στρατιὰν ἀπὸ Ἑλλήνων καὶ Πέρσας, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν τὸν Ἀλέξανδρον ἰδικόν των πλέον ἀρχηγόν, ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Βακτριανὴν καὶ ἐκυρίευσεν ὅλας τὰς χώρας μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ. Κατόπιν ἐπέρασε τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν
327 π.Χ. καὶ τὸν Ὑδάσπην, ὅπου ἐπολέμησε τὸν Π ῶ ρ ο ν βασιλέα τῆς μυθικῆς χώρας τῶν Ἰνδιῶν.

Ἀκολούθως ὁ Ἀλέξανδρος μὲ τὸν στρατὸν του ἐβάδισε ἀνατολικώτερον καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ τελευταίου ποταμοῦ τῆς Ἰνδικῆς. Τότε ἐφαντάσθη, ὅτι εὕρισκετο εἰς τὰ ἀνατολικώτερα ὅρια τοῦ κόσμου καὶ ἤθελε νὰ προχωρήσῃ ἀκόμη πρὸς τὰ ἐμπρός. Οἱ στρατιῶται ὅμως, ἐπεὶ ἐβάδιζον ἐπὶ τόσα ἔτη, καὶ διαρκῶς ἐπολέμουν, ἦσαν δὲ ἀσυνήθιστοι εἰς τὸ κλίμα τῶν χωρῶν ἐκείνων, εἶχον ἀποκάμει πλέον.

Ὁ Ἀλέξανδρος διαπλέει τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν. Τὸ ταξίδιον τοῦ
Νεάρχου.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπεὶ εἶδεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πείσῃ τοὺς στρατιώτας του νὰ ἐξακολουθήσουν νέαν ἐκστρατείαν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Βαβυλῶνα.

Δέκα μῆνας διήρκεσε τὸ ταξίδιον μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰνδοῦ, ὅπου ὁ Ἀλέξανδρος ἔδρυσεν ναύσταθμον καὶ ἐμπορικὸν λιμένα. Τότε εἰς τὸν μέγαν του νοῦν ἐγεννήθη ἡ ἰδέα, νὰ εὔρη θαλάσσιον δρόμον, ὁ ὁποῖος θὰ ἦναι τὰς ἀπομεμακρυσμένας κτήσεις του εἰς τὴν Ἀνατολήν μετὰ τὸ ἄλλο τμήμα τοῦ κράτους του πρὸς δυσμὰς. Ὁ δρόμος οὗτος θὰ διηυκολύνει ἐπίσης τὴν ἐμπορικὴν συγκοινωνίαν. Τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου αὐτοῦ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Κρήτα ναύαρχον Νέαρχον.

Ὁ Νέαρχος μετὰ ἰσχυρὸν στόλον ἔφθασε μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰνδοῦ. Ἀπὸ ἐκεῖ, κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, διὰ μέσου ἀγνώστων θαλάσσιων, διέπλευσε τὴν Ἀραβικὴν θάλασσαν καὶ τὸν περσικὸν κόλπον. Τὸ ταξίδιον τοῦ σπουδαίου τούτου ναυάρχου τοῦ Ἀλεξάνδρου διήρκεσε τρεῖς μῆνας καὶ ἔχει πολὺ μεγάλην σπουδαιότητα. Οἱ ἄνθρωποι τότε ἀπὸ τὰς περιγραφὰς τοῦ Νεάρχου ἔμαθον, ὅτι ἀπὸ τὰς Ἰνδίας ἀρχίζει θαλάσσιος δρόμος, ὁ ὁποῖος φθάνει μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ περσικοῦ κόλπου. Ὁ δρόμος αὐτὸς ἐσυνεχίζετο διὰ μέσου τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ καὶ ἦτο περισσότερον ἀσφαλὲς καὶ σύντομος. Οἱ ἔμποροι ἀργότερον ἠκολούθουν τὸν δρόμον αὐτὸν εὐκολώτερον, παρὰ ἐκεῖνον, ποὺ ὤδευον πρὶν μετὰ τὰ καραβάνια διὰ μέσου τῆς Ἀσίας.

Ὁ Νέαρχος ἀπὸ τὰς σημειώσεις, ποὺ εἶχε κρατήσει κατὰ τὸ ταξίδιον του, ἔγραψε σπουδαῖον βιβλίον τὸν «π α ρ ά π λ ο υ ν». Σπουδαῖον ἦτο ἐπίσης τὸ ταξίδιον τοῦ Ἀμφιπολίτου Ἀνδροσθένοους, ὁ ὁποῖος ἐξερευνήσας τὸν περσικὸν κόλπον καὶ ἔκαμε πολλὰς παρατηρήσεις διὰ τὰ φυτὰ ποὺ φύονται εἰς τὰς παραλίας του.

Πολιτικὴ συγχωνεύσεως κατακτηθέντων λαῶν.

Οἱ γάμοι τοῦ Ἀλεξάνδρου μετὰ τὴν θυγατέρα τοῦ Δαρείου Στράτιον, ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Σοῦσα, ἐφάνέρωσε τὴν θέλησίν του νὰ θεωρῇται ὡς ὁ κληρονόμος τοῦ τελευταίου βασιλέως τῶν Περσῶν.

Ἡ παρακίνησις ἐξ ἄλλου φίλων του ἀξιωματικῶν, νὰ λάβουν Περσίδας καὶ ἡ ἀμοιβή των μετὰ πλοῦσιαν δῶρα, ἐφάνέρωσε τὴν πολιτικὴν του νὰ ἐνώσῃ διὰ συγγενείας τοὺς κατακτηθέντας λαοὺς μετὰ τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐθεώρει τοὺς Πέρσας εὐγενῆ φυλὴν καὶ μετὰ μεγάλας ἀρετάς.

Ἐκεῖ ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ εἰς τὰς πατρίδας των μερικὸς στρα-

τιώτας ἀπὸ τοὺς γεροντοτέρους. Αὐτὸ ὅμως δυσηρέστησε τοὺς Μακεδόνες, οἱ ὅποιοι ἔβλεπον, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος περιποιεῖτο τοὺς Πέρσας. Εἶχε μάλιστα κατάρτισει καὶ σῶμα στρατιωτικῶν ἀπὸ τούτους, τοὺς ὁποίους ὠνόμασεν ἐπιγόνους. Ἡ δυσἀρέσκεια μεταξύ τῶν στρατιωτῶν, ἔφθασε μέχρις ἐπαναστάσεως. Ὁ Ἀλέξανδρος τότε ἐτιμώρησεν αὐστηρὰ τοὺς πρωταιτίους, καὶ ἐπέπληξε πικρὰ τοὺς ἄλλους στρατιώτας μὲ ἐμπνευσμένον λόγον, τὸν ὅποιον διέσωσεν ὁ Ἀρριανός, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν «Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασιν».

Εἰς τὸν λόγον αὐτὸν ὁ Ἀλέξανδρος ὑπέμνησεν εἰς τοὺς Μακεδόνες, πρῶτον τί ὤφειλον εἰς τὸν πατέρα του Φίλιππον, ὁ ὁποῖος κατέστησεν αὐτοὺς ἀπὸ «πλανήτας καὶ ἀπόρους, ἐν διφθέραις τοὺς πολλοὺς νέμοντας ἀνὰ τὰ ὄρη πρόβατα ὀλίγα,.....πόλεων τε οἰκήτορας..... καὶ νόμοις καὶ ἥθεσι χρηστοῖς ἐκόσμησεν».

Ὁ ἴδιος δὲ λέγει : «.....εὐθὺς μὲν τοῦ Ἑλλησπόντου ὑμῖν τὸν πόρον θαλασσοκρατούντων ἐν τῷ τότε Περσῶν ἀνεπέτασα· κρατήσας δὲ τῇ ἱππῃ τοὺς σατράπας τοῦ Δαρείου τὴν τε Ἰωνίαν πᾶσαν καὶ Φρύγας ἀμφοτέρους καὶ Λυδοὺς, καὶ Μίλητον εἶλον πολιορκίᾳ.....καὶ τὰ ἐξ Αἰγύπτου καὶ Κυρήνης ἀγαθὰ, ὅσα ἀμαχεὶ ἐκτησάμην, ὑμῖν ἔρχεται· ἢ τε κοίλῃ Συρίᾳ καὶ ἡ Παλαιστίνη καὶ ἡ μέση τῶν ποταμῶν ὑμέτερον κτῆμά ἐισι· καὶ Βαβυλῶν καὶ Βάκτρα καὶ Σοῦσα ὑμέτερα· καὶ ὁ Λυδῶν πλοῦτος καὶ οἱ Περσῶν θησαυροὶ καὶ τὰ Ἰνδῶν ἀγαθὰ.....ὑμέτερα· ὑμεῖς σατράπαι, ὑμεῖς στρατηγοί, ὑμεῖς ταξιάρχαι.....κέκτημαι δὲ ἰδίᾳ οὐδέν, οὐδὲ ἔχει τις ἀποδεῖξαι θησαυροὺς ἐμούς.....Καὶ νῦν τοὺς ἀπολέμους ὑμῶν ζηλωτοὺς τοῖς οἴκοι ἀποπέμψειν ἐμῆλλον· ἀλλ' ἐπειδὴ πάντες ἀπιέναι βούλεσθε, ἅπιτε ἅπαντες, καὶ ἀπελθόντες οἴκοι ἀπαγγείλατε ὅτι τὸν βασιλέα ὑμῶν Ἀλέξανδρον, νικῶντα μὲν Πέρσας καὶ Μήδους καὶ Βακτρίους.....ὥς εἰς Σοῦσα ἐπανηγάγετε, ἀπολιπόντες οἷχεσθε, παραδόντες φυλάσσειν τοῖς νενικημένοις βαρβάροις.....ἅπιτε».

Ἡ πειθαρχία ἀποκατεστάθη καὶ πάλιν εἰς τὸ στράτευμα τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Θάνατος Ἀλεξάνδρου.

Τὸν χειμῶνα ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, τὴν ὁποίαν ἐσχέπτετο νὰ κάμῃ πρωτεύουσαν τοῦ τεραστίου του κράτους. Ἐκεῖ θὰ ἔκαμνε νέα σχέδια καὶ ἐτοιμασίας διὰ νέαν ἐκστρατείαν εἰς

Παράσταση τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ
Μεγάλου ἐπὶ νομίσματος.

τὴν Ἀραβίαν. Ἐκεῖ εἶχον συρρεύσει πρέσβεις ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ γνωστοῦ τότε κόσμου, διὰ νὰ χαιρετίσουν τὸν παντοδύναμον
323 π.Χ. βασιλέα. Ἡ μοῖρα ὅμως ἐφθόνησε τὴν μεγάλην του δόξαν.
Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τοὺς μεγάλους κόπους καὶ τὴν λύπην, πού ἡσθάνθη διὰ τὸν θάνατον τοῦ πιστοῦ του φίλου Ἡφαιστίωνος ἡσθένησεν αἰφνιδίως καὶ ἀπέθανε νεώτατος μόλις 33 ἐτῶν, χωρὶς νὰ ἀφίση διάδοχον. Αἱ τελευταῖαί του λέξεις, ὅταν τὸν ἠρώτησαν οἱ ἐταῖροί του, εἰς ποῖον ἀφίνει τὴν βασιλείαν ἦσαν : «τῷ κρατίστῳ». Ὁ νεκρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκομίσθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐτάφη μὲ βασιλικὰς τιμὰς.

Ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐστέρησε τὴν ἀρχαίαν μας πατρίδα ἀπὸ τὸν μεγαλοφυῆ ἀρχηγόν της, ὁ ὁποῖος ὡδήγησεν αὐτὴν ἡνωμένην εἰς μεγάλα κατορθώματα. Μετὰ τὸν θάνατόν του δὲν ὑπάρχει ὁ δυνατὸς, διὰ νὰ συγκρατήσῃ τὸ τεράστιον κράτος, πού ἀφῆκεν ἐκεῖνος. Διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ἡ διχόνοια ὡς κακὸς δαίμων τῆς φυλῆς μας γίνεται αἰτία νὰ κατατεμαχισθῇ τὸ κράτος τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ νὰ ἐξασθενήσῃ. Ἀδυνατισμένον δὲν ἡδυνήθη νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν δύναμιν τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία τὸν 2ον αἰῶνα ἔγινε κοσμοκράτειρα δύναμις.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Δ' ΑΙΩΝΑ

Ἡ φιλοσοφία.

Ἡ ἔνωσις τῶν πόλεων τῆς ἀρχαίας μας πατρίδος δὲν εἶχε μόνον τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα ἀποτελέσματα, ποὺ ἐγνωρίσαμεν, ἀλλὰ ἐγένεν ἐπίσης αἰτία σημαντικῆς προόδου εἰς τὸν πολιτισμὸν.

Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ στενὰ ὅρια, μέσῃ εἰς τὰ ὁποῖα περιώριζεν αὐτὸ ἡ ἰδία του πόλις, καὶ εἶδεν εὐρύτερον τὸν κόσμον. Τοῦτο γίνεταί φανερόν εἰς τὴν φιλοσοφίαν: «ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδελφοὶ καὶ δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ δούλου καὶ ἐλευθέρου ἀνθρώπου. Ἐλεύθερος εἶναι μόνον ὁ κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του», ἔλεγεν ὁ Ἀντισθένης ὁ Ἀθηναῖος, μαθητῆς τοῦ Σωκράτους.

Ὁ Ἀντισθένης ἐδίδασκεν εἰς τὸ Γυμνάσιον Κυνόσαργες καὶ οἱ μαθηταὶ του ὠνομάσθησαν κυνικοί φιλόσοφοι.

Τοὺς κυνικοὺς διέκρινεν ἀπλότης εἰς τὴν ζωὴν, ἐπειδὴ ἐπίστευον, ὅτι τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ καὶ τὰ ὕλικά κέρδη εἶναι μάταια. Μόνον ἡ καλλιέργεια τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς καθιστοῦν τὸν ἄνθρωπον εὐτυχῇ. Τὰ ἄλλα, ἡ πολυτέλεια, αἱ τιμαὶ καὶ ἡ δόξα δὲν ἔχουν διὰ τοὺς κυνικοὺς ἀξίαν.

Μαθητῆς τοῦ Ἀντισθένους ἦτο ὁ Διογένης ἀπὸ τὴν Σινώπην, ζήσας εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὁ φιλόσοφος αὐτὸς ἔταν ἡρωτήθη, ποία εἶναι ἡ πατρίς του, ἀπήντησε: «κοσμοπολίτης εἰμί». Εἶναι ὁ πρῶτος φιλόσοφος, ὁ ὁποῖος συνέλαβε τὴν ἰδέαν τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐκίνησε τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν σκέψιν νὰ ἰδρῇ σὴ μέγα κράτος καὶ νὰ γίνῃ κοσμοκράτωρ.

Τὰς ἰδίαις ἰδέαις μὲ τὸν Διογένην εἶχον ὁ Εὐριπίδης καὶ ὁ Δημόκριτος, ὁ ὁποῖος εἰς ἓνα του λόγον διατυπώνει τὰ ἐξῆς ὥραϊα: «ἄνδρι σοφῷ πᾶσα γῆ βατή· ψυχῆς γὰρ ἀγαθῆς πατρίς ὁ σύμπας κόσμος». Οἱ φιλόσοφοι ὅμως αὐτοὶ «κόσμον» ἐνόουν τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, ἐκεῖ ὅπου ἐξηπλώθη ἡ ἑλληνικὴ ζωὴ.

Ἄλλος μαθητῆς τοῦ Σωκράτους κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἦτο

ὁ Ἀρίστιππος ἀπὸ τὴν Κυρήνην. Ὁ φιλόσοφος αὐτὸς ἐνόμιζεν, ὅτι καλὸν εἶναι ἐκεῖνο ποῦ εὐχαριστεῖ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κάμνει εὐτυχῇ. Ἡ εὐτυχία καὶ ἡ εὐχαρίστησις δὲν πρέπει νὰ μᾶς κυριεύουν. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ λογικοῦ, διὰ νὰ εἶναι κύριος τῶν ἐπιθυμιῶν του, καὶ νὰ κερδίῃ τὴν ἐλευθερίαν. Μαθητὴς του ἦτο ὁ Ἐπίκουρος, ἀσθενικὸς καὶ πάντοτε ὑποφέρων, μὲ μεγάλην ὅμως σοφίαν ἄνθρωπος.

Ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς φιλοσόφους ὑπῆρξεν ὁ Ἀριστοτέλης, μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος, νοῦς καθολικός. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐγένεν ἀρχηγὸς τῆς σχολῆς αὐτῶν περιπατητικῶν φιλοσόφων. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβον οἱ μαθηταί του, διότι δὲν ἐκάθηντο κατὰ τὰς συζητήσεις μὲ τὸν διδάσκαλον, ἀλλὰ ἐβημάτιζον, καθὼς συνεζήτουν. Τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου τούτου σοφοῦ εἶναι: λογικὴ, μετὰ φυσικὰ, φυσικὰ, ἠθικὰ καὶ πολιτικὰ. Ἐξακολουθοῦν δὲ νὰ διδάσκουν τοὺς ἀνθρώπους μέχρι σήμερον.

Ἱστορικοὶ συγγραφεῖς.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἱστορικὰ ἔργα, τὴν Ἀνάβασιν τοῦ Κύρου καὶ τὰ Ἑλληνικὰ, κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ἔζησαν ὁ Ἐφορος ἀπὸ τὴν Κύμην τῆς Αἰολίδος καὶ ὁ Θεόπομπος ἀπὸ τὴν Χίον.

Ὁ Ἐφορος ἔγραψε συνεχῇ ἱστορίαν ἑλληνικὴν ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων μέχρι τῆς πολιορκίας τῆς Περίνθου ὑπὸ τοῦ
340 π.Χ. Φιλίππου. Ὁ Θεόπομπος, ὅπως καὶ ὁ Ξενοφῶν, εἰς τὰ «Ἑλληνικά» του συνεχίζει τὴν ἱστορίαν τοῦ Θουκυδίδου. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἔργον του εἶναι τὰ «Φιλιππικά», ἱστορία δηλαδὴ τοῦ Φιλίππου.

Τὰ ἔργα καὶ τῶν δύο τούτων ἱστορικῶν ἐχάθησαν καὶ μόνον ἀποσπάσματα τούτων σώζονται. Τοὺς δύο τούτους ἱστορικοὺς εἶχεν ὑπ' ὄψιν του ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης εἰς τὸ ἔργον του «Ἱστορικὴ βιβλιοθήκη».

Τὴν ἱστορίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἔγραψαν δύο σπουδαῖοι στρατηγοὶ τοῦ μεγάλου βασιλείως: ὁ Πτολεμαῖος, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ ἰδρυτὴς τοῦ βασιλείου τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ὁ Ἀριστόβουλος ἀπὸ τὴν Κασσάνδραν τῆς Χαλκιδικῆς. Καὶ τῶν δύο τὰ ἔργα ἐχά-

θησαν, αλλά είχε ταῦτα ὑπ' ὄψιν του ὁ Ἀρριανός (2ος μ.Χ. αἰών), όταν συνέγραφε τὴν ἱστορίαν τοῦ «Ἀνάβασις Ἀλεξάνδρου».

Ὁ Πτολεμαῖος εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ βιβλίου του εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὰς «βασιλείους ἐφημερίδας», τὰ πολεμικὰ δηλαδὴ ἀνακοινωθέντα τοῦ βασιλέως, καὶ ὅτι ὁ ἴδιος ἐνεθυμεῖτο ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει μέρος. Ἐνῶ ὁ Ἀριστόβουλος εἰς τὴν συγγραφὴν του, τὴν ὁποίαν συνέθεσεν εἰς μεγάλην ἡλικίαν, μᾶς δίδει ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλα, καὶ γεωγραφικὰς σπουδαίας πληροφορίας.

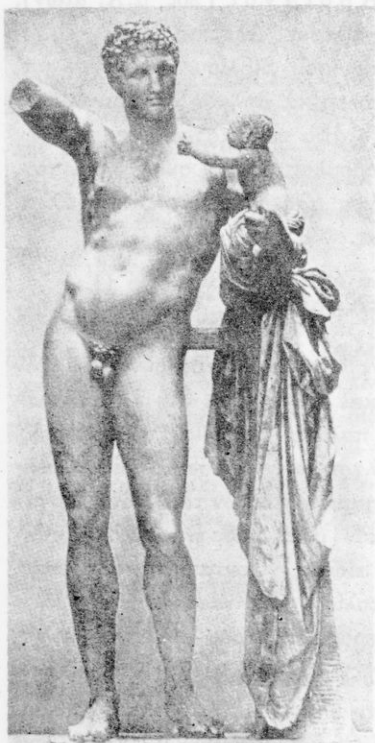
Οἱ καλλιτέχναι τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος. Ὁ Πραξιτέλης.

Ὅπως οἱ φιλόσοφοι μὲ τὸν νοῦν των συλλαμβάνουν ὅλον τὸν ἐλληνικὸν κόσμον, μὲ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οἱ τεχνῖται δὲν κατασκευάζουν τώρα τὰ ἔργα των μόνον διὰ τοὺς πολίτας τῆς ἰδίας των πόλεως, ἀλλὰ δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Ἐνῶ δηλαδὴ πρὶν προσεπάθουν νὰ ἱκανοποιήσουν τὰς ἰδιαιτέρας ἐπιθυμίας τῶν συμπατριωτῶν των, τότε εἰργάζοντο διὰ νὰ εὐχαριστήσουν κάθε ἐλληνικὸν μάτι κάθε ἐλληνικὸν αἶσθημα. Μὲ μίαν λέξιν οἱ τεχνῖται τοῦ 4ου αἰῶνος γίνονται «πανελλήνιοι». Κάθε ἐλληνικὴ πόλις φιλοτιμεῖται νὰ στολίσῃ τοὺς ναοὺς καὶ τὰς ἀγοράς της μὲ τὰ ἔργα των. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς καλλιτέχνας τῆς ἐποχῆς ταύτης ἦσαν ὁ Πραξιτέλης, ὁ Σκόπας, ὁ Λύσιππος καὶ ὁ ζωγράφος Ἀπελλῆς.

Ὁ Πραξιτέλης ἦτο γλύπτης ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους τῆς ἀρχαιότητος. Ἦτο υἱὸς τοῦ γλύπτου Κηφισόδοτου καὶ κατήγετο ἀπὸ δῆμον τῆς Ἀττικῆς. Περὶ τοῦ πατρὸς του γνωρίζομεν, ὅτι κατεσκεύασεν ὥραιον ἄγαλμα ποῦ παριστᾷ τὴν θεὰν Εἰρήνην, ἣ ὁποία κρατεῖ εἰς τὸν ἀριστερόν της βραχίονα τὸν Πλούτον, μὲ μορφήν μικροῦ παιδίου.

Ὁ Πραξιτέλης εἰργάσθη κυρίως εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ὀλίγα ἔργα του ἐπωλήθησαν εἰς τὴν πτωχὴν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους πόλιν του. Τὰ καλύτερα ἔργα του ἡγοράσθησαν ἀπὸ ἄλλας πόλεις. Ὁ Πραξιτέλης μετεχειρίσθη καὶ τὸν χαλκὸν εἰς τὰ ἔργα του. Εἶχεν ὅμως ἰδιαιτέραν προτίμησιν νὰ ἐπεξεργάζεται τὸ μάρμαρον. Ἐπάνω εἰς αὐτὸ ἐγνώριζε νὰ ἀποτυπώσῃ ὅλα τὰ συναισθήματα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Ὅπως ὁ Πολύκλειτος ἐφρόντιζε νὰ ἐπιτυγχάνῃ εἰς τὰ ἔργα του τὴν ὥραιότητα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, καὶ ὁ Φειδίας τὴν ἀφραστον

‘Ο ‘Ερμῆς τοῦ Πραξιτέλους.

δεξιᾶν χεῖρα, ποὺ εἶναι ὑψωμένη, δεικνύει κάτι ἴσως σταφυλὴν. Τὸ βλέμμα του εἶναι ἥρεμον καὶ πλανᾶται μακράν. ‘Ο μικρὸς θεὸς μὲ μίαν χαριτωμένην κίνησιν τῆς ἀριστερᾶς του χειρὸς προσπαθεῖ νὰ πάρῃ τὴν σταφυλὴν, ἐνῶ μὲ τὴν ἄλλην κρατεῖ τὸν ὄμιον τοῦ ‘Ερμοῦ.

Τὸ σῶμα τοῦ ‘Ερμοῦ εἶναι εὐρωστον καὶ ἀνθηρόν. Ἐὰν λάβωμεν ὑπ’ ὄψιν τοὺς ωραίους χρωματισμούς, ποὺ εἶχεν ἄλλοτε τὸ ἄγαλμα, εἶναι δυνατὸν νὰ συλλάβωμεν τί ἀριστοῦργημα τέχνης ἦτο τὸ θαυμάσιον αὐτὸ ἔργον. ‘Ο Πραξιτέλης ἐδίδε μεγάλην σημασίαν εἰς τοὺς χρωματισμούς. Λέγουν μάλιστα ὅτι εἶχε συνεργάτην τὸν περίφημον ζωγράφον Νικίαν.

τελειότητα τῶν θεῶν, μὲ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Πραξιτέλης ἠθέλησε νὰ δώσῃ εἰς τὰ ἔργα του τὸν πλοῦτον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Οἱ θεοὶ του ἔχουν κάτι ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην χάριν.

Ἀπὸ τὰ ἔργα του, τὰ ὁποῖα κατεσκευάσθησαν ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου. εἶναι ὁ ‘Ερμῆς εἰς τὴν ‘Ολυπίαν. Τὸ ἄγαλμα ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἐκεῖ ναὸν τῆς Ἥρας.

‘Ο ‘Ερμῆς, ὁ ἄγγελος τῶν θεῶν, φέρει τὸν νεογέννητον θεὸν τῆς σταφυλῆς, τὸν Διόνυσον, εἰς τὰς Νύμφας, αἱ ὁποῖαι ἐπρόκειτο νὰ τὸν ἀναθρέψουν. Εἰς τὸν δρόμον ἐσταμάτησε, διὰ νὰ ἀναπαυθῇ καὶ ἐστήριξε τὴν ἀριστεράν χεῖρα εἰς κορμὸν δένδρου, ὅπου εἶναι τοποθετημένον μὲ φυσικὸν τρόπον τὸ ἐνδύμα εἰς θαυμασίας πτυχάς. ‘Ο ‘Ερμῆς παίζει μὲ τὸν μικρὸν θεόν. Μὲ τὴν

Ὁ Σκόπας.

Ὁ Σκόπας κατήγετο ἀπὸ τὴν Πάρον καὶ ἔζησε περίπου εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πραξιτέλους. Διὰ τὸν Σκόπαν μανθάνομεν, ὅτι ἦτο καὶ σπουδαῖος ἀρχιτέκτων, κατεσκεύασε δὲ τὸν ναὸν τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς εἰς τὴν Τεγέα, ἀπὸ τοὺς λαμπροτέρους τῆς Πελοποννήσου.

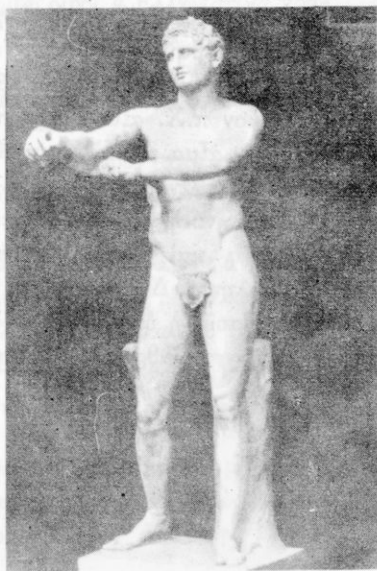
Ὁ Σκόπας ἐπρωτίμα νὰ κάμνη μαρμάρινα ἀγάλματα, ὅπως καὶ ὁ Πραξιτέλης. Εἰς αὐτά, ὅπως μᾶς λέγουν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ἐγνώριζε νὰ δίδῃ πάθος καὶ συγκίνησιν.

Ὁ Λύσιππος.

Ἄλλος σπουδαῖος γλύπτης τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, νεώτερος ἀπὸ τὸν Πραξιτέλην, ὑπῆρξεν ὁ Λύσιππος. Υἱὸς σιδηρουργοῦ, κατώρθωσε μὲ τὴν ἰδίαν του δύναμιν νὰ γίνῃ περίφημος γλύπτης τῆς ἐποχῆς του. Κατήγετο δὲ ἀπὸ τὴν Σικυῶνα, ὅπου εἰργάσθησαν οἱ γλύπται Πολύκλειτος καὶ Σκόπας. Ὁ Λύσιππος ἐμελέτησε πολὺ τὴν

Ὁ Ἀποξυόμενος τοῦ Λυσίππου
(Μουσεῖον τοῦ Βατικάνου)

Ἑρμῆς χαλκοῦς τοῦ Μουσείου τῆς
Νεαπόλεως Ἰταλίας (Σχολὴ τοῦ Λυ-
σίππου).

φύσιν καὶ ἔλεγεν, ὅτι κανένα ἄλλον διδάσκαλον δὲν εἶχε, παρὰ μόνον τὴν φύσιν. Λέγουν, ὅτι ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Λυσίππου φθάνουν τὰ 1500. Ἦσαν δὲ ἀγάλματα χάλκινα θεῶν καὶ ἀθλητῶν. Τὸ τελειότερον ἔργον του εἶναι χαλκοῦς ἀνδριάς ἀθλητοῦ, ὁ ὁποῖος ἔπειτα ἀπὸ τὴν νίκην ἀποξέει μὲ τὴν ξύστραν (σ τ λ ε γ γ ί δ α) τὸ ἔλαιον καὶ τὴν σκόνην ἀπὸ τὸ σῶμά του. Ὁ ἀνδριάς αὐτὸς ἦτο πρίφημος εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἔφερε τὸ ὄνομα Ἀποξυόμενος. Τούτου ἔχομεν σήμερον μαρμάρινον ἀντίγραφον.

Ὁ ζωγράφος Ἀπελλῆς — Ἡ κοσμοκρατορία τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀρχαίων ὁ μεγαλύτερος Ἕλλην ζωγράφος ὑπῆρξεν ὁ Ἀπελλῆς ἀπὸ τὴν Κολοφῶνα, υἱὸς ἐπίσης τεχνίτου, τοῦ Πυθέα. Τὴν ζωγραφικὴν ἐδιδάχθη ὁ Ἀπελλῆς εἰς τὴν Ἐφεσον. Ἐπειτα ἐπῆγεν εἰς τὴν Σικυῶνα καὶ ἔγινε μαθητὴς τοῦ σπουδαίου ζωγράφου Παναμίλου, ἀπὸ τὴν Ἀμφίπολιν.

Ἡ ἀκμὴ του συμπίπτει μὲ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ἐπροτίμα τὰς εἰκόνας του. Ἀπὸ ὅλας τὰς εἰκόνας τοῦ Ἀπελλοῦ ἐθαυμάζετο ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν εἰκονίζεται ὁ βασιλεὺς μὲ τὸν κεραυνὸν τοῦ Διὸς εἰς τὴν χεῖρα.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἀντιλαμβανόμεθα, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα ἔχει τὰς δυνάμεις ἐκείνας διὰ νὰ εἰσχωρήσῃ ὡς ζωογόνον αἷμα εἰς τὰς ἀρτηρίας τοῦ τεραστίου ὀργανισμοῦ τοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀφίνει καὶ αὕτῃ κατὰ μέρος τὰς διαλεκτικὰς τῆς διαφορὰς καὶ γίνεται «κοινὴ», τὴν ὁμιλοῦν δὲ καὶ τὴν γράφουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες. Δημιουργεῖται λοιπὸν μία κοσμοκρατορία τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ὁποία ἤνωσεν Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν. Τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐξακολουθοῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀπολαύουν μέχρι σήμερον.

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

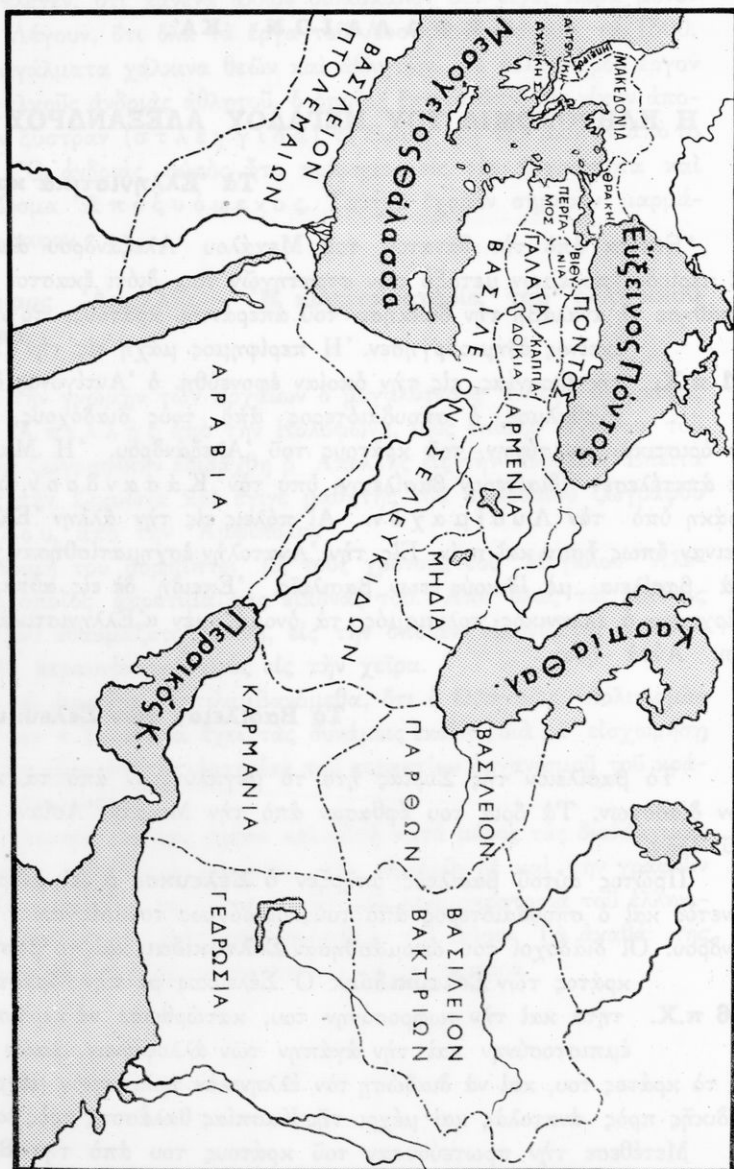
Τὰ Ἑλληνιστικά κράτη.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀκολουθεῖ περίοδος πολέμων μεταξὺ τῶν στρατηγῶν του, διότι ἕκαστος προσεπάθησε νὰ ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀπεράντου κράτους, τὸ ὅποιον ἐκεῖνος ἐδημιούργησεν. Ἡ περίφημος μάχη εἰς τὴν **Ἴψόν**
301 π.Χ. τῆς Φρυγίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφονεύθη ὁ Ἀντίγονος ὁ μονόφθαλμος, ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς διαδόχους, ἔκρινεν ὀριστικά τὴν τύχην τοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ Μακεδονία ἀπετέλεσεν ἰδιαίτερον βασίλειον ὑπὸ τὸν Κάσανδρον, καὶ ἡ Θράκη ὑπὸ τὸν Λυσίμαχον. Αἱ πόλεις εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, ἔμειναν ὅπως ἦσαν καὶ πρὶν. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐσχηματίσθησαν χωριστὰ βασίλεια μὲ ἰδικούς των βασιλεῖς. Ἐπειδὴ δὲ εἰς αὐτὰ ἐκυριάρχησεν ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, τὰ ὀνομάζομεν «Ἑλληνιστικά κράτη». Αὐτὰ ἦσαν :

Τὸ Βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν.

Τὸ βασίλειον τῆς Συρίας ἦτο τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ τὰ κράτη τῶν διαδόχων. Τὰ ὅριά του ἔφθασαν ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μέχρι τοῦ Ἰράν.

Πρῶτος αὐτοῦ βασιλεὺς ὑπῆρξεν ὁ **Σέλευκος ὁ Α΄**, ἄνθρωπος συνετὸς καὶ ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Οἱ διάδοχοί του ὠνομάσθησαν **Σελευκίδαι**, καὶ τὸ βασίλειον κράτος τῶν **Σελευκιδῶν**. Ὁ Σέλευκος μὲ τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν σωφροσύνην του, κατῴρθωσε νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην τῶν ἀλλοφύλων λαῶν μέσα εἰς τὸ κράτος του, καὶ νὰ διαδώσῃ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν μέχρι τῆς Ἰνδικῆς πρὸς ἀνατολὰς καὶ μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης πρὸς βορρᾶν. Μετέθεσε τὴν πρωτεύουσάν του κράτους του ἀπὸ τὴν **Βαβυ-**

Χάρτης τῶν Ἰνδογινεσικῶν βασιλείων.

Λῶνα εἰς τὴν **Ἀντιόχειαν**, τὴν ὁποίαν ἱδρυσεν ὁ ἴδιος, πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ὀρόντου. Ἐκεῖ ἔφθαναν πλοῖα ἀπὸ διάφορα μέρη καὶ ἡ πόλις ἐγένεν ἐμπορικὴ, μεγάλη καὶ πλουσία. Λιμὴν τῆς ἤτο ἡ **Σελεύκεια** εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὀρόντου.

Τὸ κράτος τῆς Συρίας ἦτο χωρισμένον εἰς διοικήσεις, τὰς «σατραπείας». Εἰς κάθε μίαν ἀπὸ αὐτὰς ἦτο διωρισμένος διοικητὴς Ἑλλήν με πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν καὶ ὀνομάζετο **στρατηγός**.

Τὸν Σέλευκον διεδέχθη ὁ υἱὸς του **Ἀντίοχος**. Ἐπὶ **280 π.Χ.** τῆς βασιλείας του τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν ἐγένε τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ ἰσχυρότερον ἀπὸ ὅλα, μέχρι τῆς ὑποταγῆς του εἰς τοὺς Ρωμαίους (64 π.Χ.).

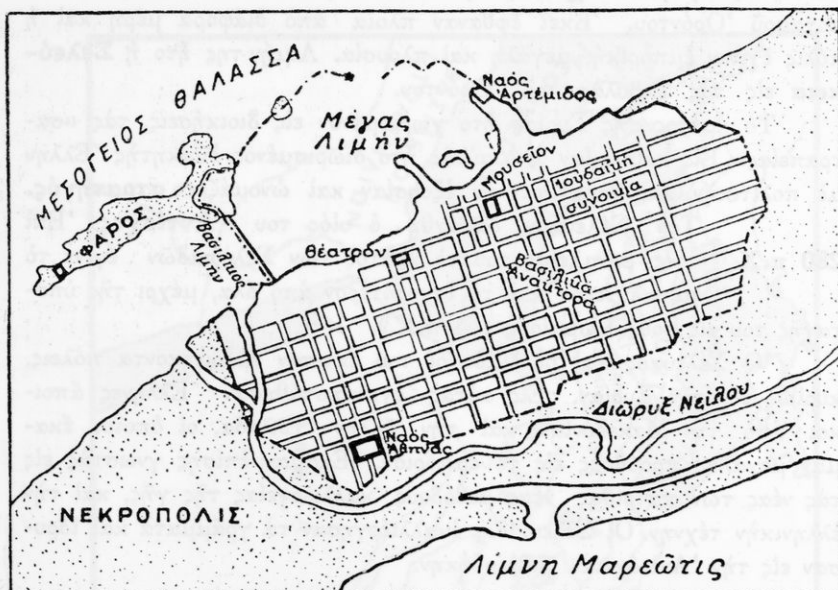
Ὁ Σέλευκος καὶ οἱ διάδοχοί του ἐκτισάν ἐβδομήκοντα πόλεις, κυρίως εἰς τὴν Συρίαν. Εἰς αὐτὰς ἐγκατεστάθησαν Ἑλληνες ἄποικοι ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, οἱ ὅποιοι ἔκαμαν μεγάλας προόδους εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἐκαμαν ἐπίσης γνωστὰς εἰς τὰς νέας τῶν πατρίδας νέας μεθόδους καλλιέργειας τῆς γῆς, καὶ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην. Οἱ Σελευκίδαι ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ ἱδρυσαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν βιβλιοθήκην.

Τὸ Βασίλειον τῶν Πτολεμαίων.

Ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ **Πτολεμαῖος**, υἱὸς τοῦ **Λάγου**, κατέλαβε τὴν Αἴγυπτον, ἀμέσως ἔπειτα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ ἐγένε βασιλεὺς αὐτῆς. Ὁ Πτολεμαῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἑορδαίαν τῆς Μακεδονίας (σημερινὴν Πτολεμαίδα), ἦτο δὲ ἀπὸ τοὺς ἱκανωτέρους στρατηγοὺς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, καὶ ἐπωνομάσθη **Σωτήρ**. Βραδύτερον κατέλαβε τὴν Παλαιστίνην, τὴν κάτω Συρίαν καὶ τὴν Κύπρον. Ἐπὶ τοῦ βασιλέως τούτου καὶ τῶν διαδόχων του, τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου ὑπῆρξε, μετὰ τὴν λαμπρὰν διοίκησίν των, πολὺ εὐτυχὲς μέχρι τῆς ὑποταγῆς του εἰς τοὺς Ρωμαίους (30 π.Χ.).

Γνωρίζομεν, ὅτι ἡ Αἴγυπτος ἦτο χώρα πλουσία εἰς σῖτον. Τούτου ἀφθονος ποσότης ἐστέλλετο τότε εἰς ἄλλας χώρας. Τὰ ἀλεξανδρινὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἐπλεον διὰ μέσου τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ ἔφθανον μέχρι τῶν Ἰνδιῶν.

Οἱ βασιλεῖς Πτολεμαῖοι ἐλατρεύοντο, ὅπως καὶ οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, ὡς θεοί.

Σχεδιογράφημα τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Πτολεμαίων, Ἀλεξάνδρεια, ὑπῆρξε πολὺ μεγάλη ἐμπορικὴ πόλις καὶ μὲ πολὺν πληθυσμόν, ὁ ὁποῖος, τὸ ἔτος 60 π. Χ. ἔφθασε τὸ ἥμισυ ἐκατομμύριον.

Μεγάλαι καὶ πλατεῖαι ὁδοὶ διεσταυροῦντο ἐντὸς τῆς πόλεως, ὥραϊοι δὲ ἀνθήκηποι καὶ μεγαλοπρεπῆ κτήρια τὴν ἐστόλιζον. Τὸ σπουδαιότερον ἦτο ὁ μέγας λιμὴν τῆς. Ἐκεῖ ἔφθανον πλοῖα ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὰς βρεταννικὰς νήσους ἔφθανον πλοῖα μὲ φορτίον ἀπὸ κασσίτερον. Ἄλλα ἐπίσης ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Κίνα μὲ φορτία μετάξης, καὶ ἄλλα ἀπὸ τὰς Ἰνδίας μὲ βάμβακα, πολυτίμους λίθους καὶ μπαχαρικά.

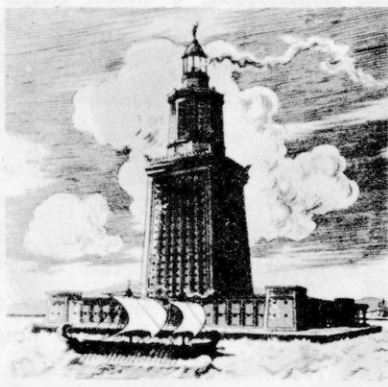
Οἱ ναῦται, ποὺ ἐπλεον πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀντίκρυζον ἀπὸ μακρὰν τὸν περίφημον **φάρον**, ὁ ὁποῖος ἦτο κατεσκευασμένος ἀπὸ λευκὸν λίθον ἐπάνω εἰς ἀπότομον βράχον καὶ εἶχεν ὕψος, ὅπως λέγουν, 300 πῆχεων. Τὸ φῶς ἔφθανε πολλὰ μίλια μακρὰν.

Δώδεκα ἔτη ἐχρειάσθη ὁ τεχνίτης **Σώστρατος** νὰ οἰκοδομήσῃ τὸν πελώριον αὐτὸν πύργον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐγράψεν ἐπιγραφὴν μὲ τὰς

λέξεις : «Σώστρατος Κνίδιος Δεξιφάνους θεοῖς Σωτήρσιν ὑπὲρ τῶν πλοῖζομένων». Ὁ πύργος οὗτος μὲ τοὺς πολλοὺς τοῦ ὀρόφους ἔθεωρήθη ἐν ἀπὸ τὰ ἐπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου.

Ἀπὸ τὰ μεγαλοπρεπῆ δημόσια κτήρια τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπως ἦσαν τὰ γυμνάσια, τὰ λουτρά, τὰ στάδια, αἱ ἀγοραὶ καὶ ἄλλα, ἐξεῖχον δύο σπουδαῖα οἰκοδομήματα, τὸ Μουσεῖον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας.

Τὸ Μουσεῖον εἶχε πολλὰ διαμερίσματα, ἀφιερωμένα εἰς τὰς Μούσας. Ἐκεῖ διέμενον οἱ φιλόσοφοι, οἱ ἐπιστήμονες, καὶ οἱ σπουδασταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Ἰουδαίαν, τὴν Βαβυλῶνα, καὶ ἀπὸ αὐτὰς ἀκόμη τὰς Ἰνδίας. Κάποτε συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν 14.000 σπουδασταί. Πλησίον τοῦ Μουσείου ὑπῆρχον βοτανικὸς καὶ ζωολογικὸς κήπος, καθὼς καὶ ἰδιαίτερα διαμερίσματα δι' ἀνατομικὰς καὶ ἀστρονομικὰς μελέτας. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἀπὸ ὅλα τὰ οἰκοδομήματα ἦτο ἡ περίφημος **βιβλιοθήκη**, ἡ ὁποία περιέλαβεν 700.000 περίπου χειρόγραφα ἀπὸ πάπυρον.

Ἀναπαράστασις τοῦ Φάρου
τῆς Ἀλεξανδρείας.

Οἱ σοφοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας.

Οἱ περισσότεροι σοφοὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὕρισκοντο εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὅλοι ἦσαν συγκεντρωμένοι εἰς τὸ Μουσεῖον. Οἱ βασιλεῖς Πτολεμαῖοι ἐβοήθησαν πολὺ τοὺς σοφοὺς εἰς τὰς μελέτας των καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς των ἐρεῦνας.

Κύριον ἔργον τῶν σοφῶν ἦτο νὰ μελετοῦν καὶ νὰ κάμνουν διαφοροὺς ἐπιστημονικὰς ἀνακαλύψεις. Ἐκαμνον ὅμως καὶ δημοσίας διδασκαλίας. Οἱ κυριώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν, ὁ μαθηματικὸς **Εὐκλείδης**, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν γεωμετρίαν πού χρησιμοποιοῦμεν μέχρι σήμερον.

Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐσπούδασεν ἐπίσης ὁ **Ἀρχιμήδης**, ἀπὸ

τάς Συρακούσας, ὁ ὁποῖος ἔκαμε σπουδαίας ἀνακαλύψεις καί ἐφεῦρε σπουδαίας μηχανάς. Ἄλλος μαθηματικός καί γεωγράφος ὑπῆρξεν ὁ **Ἐρατοσθένης**, ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἐσκέφθη διὰ τὸ σχῆμα τῆς γῆς. Ἄλλοι ἐπίσης ἀστρονόμοι, ποιηταί, καί ἱστορικοὶ ἔζησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τῶν χρόνων ἐκείνων, ἦτο ὁ **Θεόκριτος**, τοῦ ὁποίου τὰ ποιμενικά ποιήματα («Εἰδύλλια»), οἱ ἄνθρωποι καί σήμερον ἀκόμη ἀναγινώσκουν μὲ πολλὴν ἀγάπην καί εὐχαρίστησιν.

Μεγάλος ἐπιστήμων ὑπῆρξεν ὁ γραμματικὸς **Ἀρίσταρχος**, ὁ ὁποῖος ἐμελέτησε περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὰ ἀρχαῖά μας συγγράμματα καί ἔκαμε πολλὰς διορθώσεις εἰς αὐτά. Αὐτὸς ὥρισε καί τοὺς γραμματικὸς κανόνας.

Ἰουδαῖοι τότε Ἑλληνισταὶ μετέφρασαν ἀπὸ τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν τὴν **Παλαιὰν Διαθήκην** χάριν τῶν συμπατριωτῶν των, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον μόνον τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν (μετάφρασις τῶν 70).

Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν νέων.

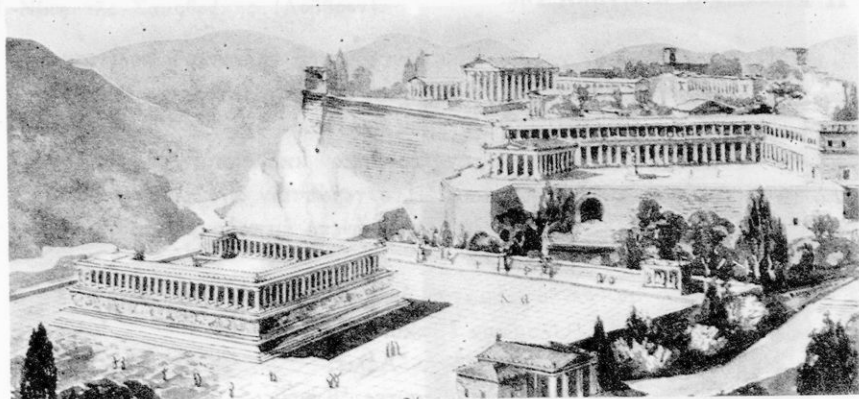
Οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐδείκνυνον μεγάλον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν νέων. Πολλοὶ πλούσιοι ἐχορήγουν μεγάλα ποσὰ καί σημαντικὰ κληροδοτήματα διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Τὰ σχολεῖα δὲν ἦσαν πλέον, ὅπως εἰς παλαιότερους χρόνους, ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις.

Οἱ νέοι ἐμάνθανον εἰς τὰ σχολεῖα ἀνάγνωσιν, καλλιγραφίαν, ψῆδιν, κιθάραν, μουσικὰ σημεῖα διὰ φωνητικὴν καί ἐνόργανον μουσικὴν, ἰχνογραφίαν καί ἀπαγγελίαν. Ἐμάνθανον ἐπίσης μαθηματικὰ καί γενικὰ μαθήματα («πολυμαθία»).

Οἱ περισσότερον προχωρημένοι ἐσπούδαζον καί φιλοσοφίαν καί ἄλλας ἐπιστήμας.

Ἡ Πέργαμος.

Ἡ πόλις Πέργαμος, εἰς τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὑπῆρξε σπουδαία πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς Περγάμου. Τὰ δημόσια οἰκοδομήματα, πού ἔφεραν εἰς φῶς αἱ ἀνασκαφαί, δεικνύουν τὴν λαμπρότητα τῆς πόλεως καί τὴν δύναμιν τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ

Ἀναπαράστασις τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Περγᾶμου.

εἰς τὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὸ κράτος τῆς Περγᾶμου ἀπέκτησε τὴν μεγαλυτέραν του δύναμιν καὶ δόξαν ἐπὶ τοῦ βασιλείως **Ἀττάλου Α΄**, ὁ ὁποῖος κατενίκησε βάρβαρον λαόν, τοὺς **Γαλάτας**, οἱ ὁποῖοι ἐπέδραμον κατὰ τὸν 3ον π.Χ. αἰῶνα εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Ἡ ἐνδοξος αὕτῃ νίκη εἶναι τὸ μεγαλύτερόν ἥρωικόν κατόρθωμα ἀπὸ ὅλα, ποὺ μανθάνομεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ λαμπροῦ τούτου βασιλείου.

Ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ ὁ **Ἀτταλος Β΄**, εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐκόσμησε τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν διώροφον στοὰν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀγοράν.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Περγᾶμου ἐκόσμησαν τὴν πραιτεύουσάν των μὲ λαμπρὰ οἰκοδομήματα. Αἱ ἀνασκαφαὶ μᾶς ἀπεκάλυψαν ἀγοράν, θέατρον, γυμνάσιον καὶ κιονοστοιχίας. Σπουδαῖον ἦτο ὁ κολοσσαῖος βωμὸς ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῆς Περγᾶμου, ἀφιερωμένος εἰς τὸν **Δία Σωτῆρα**.

Ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὑπῆρχε καὶ ἡ περίφημος βιβλιοθήκη τῆς Περγᾶμου μὲ 200.000 βιβλία. Τὰ βιβλία αὐτὰ ἐγράφοντο πρὶν ἐπάνω εἰς πάπυρον. Ἐπεὶ δὲ ὁμως ἡ ἐξαγωγή τοῦ παπύρου ἀπηγορεύθη ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, διὰ τοῦτο οἱ βασιλεῖς τῆς Περγᾶμου ἀντικατέστησαν τὸν πάπυρον μὲ ἄλλην ὕλην τὴν **περγαμηνήν**, κατεργασμένον δηλαδὴ δέρμα ζῶου, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο δυνατόν νὰ γράφουν.

Ἡ Ρόδος καὶ ἡ Σχολή της.

Ἡ Ρόδος ὑπῆρξε σημαντικὸν κέντρον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν. Περίφημος διὰ τὴν ρητορικὴν τῆς σχολῆς καὶ διὰ τὸν ναυτικὸν τῆς **κώδικα**.

Ὁ κόσμος ἐθαύμαζε τότε τὸν περίφημον «κολοσσὸν τῆς Ρόδου» ἀπὸ τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου. Ἦτο τεράστιον ἄγαλμα ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἥλιον. Μὲ μεγαλοπρέπειαν ὑψώνετο ἔμπρὸς εἰς τὸν λιμένα τῆς πόλεως.

Εἰς τὴν βᾶσιν τοῦ ἀγάλματος ὑπῆρχεν ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή :
«Αὐτῷ σοὶ πρὸς Ὀλυμπον ἐμακύναντο κολοσσὸν
τόν δε Ρόδου ναέται Δωρίδος, Ἀέλιε,
Χάλκειον ἀνίκα κῦμα κατευνάσαντες Ἐνυοῦς
ἔστεψαν πάτρην δυσμενέων ἐνάρους».

Ὁ κολοσσὸς αὐτὸς κατεσκευάσθη μὲ χρήματα ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν μηχανῶν, τὰς ὁποίας εἶχε χρησιμοποιήσει ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως (304 π.Χ.), ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπὶ ἓν ἔτος.

Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον φανερῶνει εἰς ποῖον βαθμὸν ἐφθασεν ἡ τέχνη εἰς τὴν Ρόδον, εἶναι τὸ μαρμάρινον «σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόοντος», ἔργον τοῦ καλλιτέχνου **Ἀγησάνδρου** καὶ τῶν δύο υἱῶν του, **Ἀθηνοδώρα** καὶ **Πολυδώρου**.

Τὸ σύμπλεγμα τοῦτο εἰκονίζει τὸν θάνατον τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὴν Τρωάδα καὶ τῶν τέκνων του. Ὁ ἱερεὺς ὑπέπεσεν εἰς παράπτωμα καὶ ὁ θεὸς πρὸς τιμωρίαν του ἔστειλε δράκοντας, οἱ ὁποῖοι ἔχουν περιτυλίξει τὰ τρία θύματα.

Τὸ ἔργον αὐτὸ διὰ πολὺν καιρὸν ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ μέγιστον ἀριστούργημα τῆς ἑλληνιστικῆς πλαστικῆς.

Εἰς τὴν Ρόδον λέγουσιν ὅτι κατεσκευάσθη καὶ τὸ ἄγαλμα ἡ **Νίκη τῆς Σαμοθράκης**, τὸ ὅποιον σήμερον εὑρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Τοῦτο ἀφιερῶθη εἰς τὴν Σαμοθράκην, εἰς μνήμην τῆς περιφημοῦ νίκης τοῦ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ πλησίον τῆς νήσου Κῶ (262 π.Χ.). Ἡ θεὰ πού παριστάνει τὸ ἄγαλμα, φαίνεται νὰ στέκη εἰς τὴν πρῶραν πλοίου, τὰ πτερὰ της εἶναι ἀνοιγμένα καὶ μὲ τὸ ἓνα χερί της κρατεῖ σάλπιγγα εἰς τὰ χεῖλη της.

Διὰ τὸ ἄγαλμα αὐτὸ λέγει ὁ Τσούντας : «Ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης

Ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης (Λοῦβρον).

μέ τὴν ὀρμὴν τῆς, μέ τὴν δεξιοτεχνίαν τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν μεγάλων ἀνοικτῶν πετερυγῶν καὶ μέ τὴν θαυμασίαν στροφὴν τοῦ ραχιδιοῦ, ὑπερφυσικοῦ μεγέθους σώματος εἶναι ὥραϊον καὶ ὑπερῆφανον ἔργον, ἄξιον νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'

Η ΚΥΡΙΩΣ ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Αἱ ἐλληνιστικαὶ Ἀθῆναι.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου αἱ Ἀθῆναι, αἱ ὁποῖαι ποτὲ δὲν ἀπέβαλον τὴν ιδέαν τῆς ἡγεμονίας ἐπὶ τῶν ἄλλων πόλεων, ἦσαν ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὴν ἀπελευθερωτικὴν κίνησιν ἐναντίον τῶν Μακεδόνων.

Τὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὴν πόλιν εἶχε τὸ πατριωτικὸν κόμμα μετ' ἀρχηγὸν τὸν ρήτορα Ὑπερείδην, ἐνῶ τὸ συντηρητικὸν κόμμα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Φωκίωνα καὶ τὸν ρήτορα Δημάδην ἐπεδίωκε μετὰ κάθε θυσίαν τὴν εἰρήνην.

Ἡ ὑπερίσχυσις τοῦ πατριωτικοῦ κόμματος εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἔκρηξιν τοῦ **Λαμιακοῦ πολέμου**, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀτυχὴς **322 π.Χ.** ἔκβασις, καθὼς καὶ ἡ ἥττα τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου παρὰ τὴν **Ἀμοργόν**, ἐσήμαναν ὀριστικῶς τὸ τέλος τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας.

Μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς εἶναι συνδεδεμένον καὶ τὸ τέλος τοῦ Δημοσθένους, ὁ ὁποῖος διὰ νὰ μὴ περιέλθῃ εἰς μακεδονικὰς χεῖρας ἐπροτίμησε τὸν ἐκούσιον θάνατον.

Παρ' ὅλα ὅσα ἐλέχθησαν εἰς βάρος του, καὶ τὴν στενὴν πολιτικὴν γραμμὴν του, ὁ ρήτωρ, τοῦ ὁποῖου οἱ λόγοι εἶναι πρότυπα τῆς ἀθηναϊκῆς ρητορείας τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος, μᾶς συγκινεῖ. Εἰς αὐτὸν βλέπομεν τὸν μεγάλον πατριώτην ποῦ ἐκπροσωπεῖ ὅλην τὴν ἀγωνίαν τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ πόλεως καὶ ἀγωνίζεται διὰ τοὺς πολιτικούς της θεσμούς καὶ τὴν ἐλευθερίαν της.

Ἡ θέσις, ἕκτοτε τῶν Ἀθηναίων εἶναι αὕτη ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνεται ὁ ρήτωρ Δημάδης μετὰ τοὺς λόγους του «συγγνώμης ἄξιος εἶναι, πολιτευόμενος τὰ ναυάγια τῆς πόλεως».

Δημήτριος ὁ Φαληρέυς.

Ἐν τούτοις αἱ Ἀθῆναι, χάρις εἰς τὰς μακεδονικὰς λόγχας, ἐγνώρισαν διὰ μίαν δεκαετῇ περίοδον ἄνθησιν μὲ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως.

Ὁ Δημήτριος ὁ Φαληρέυς ὑπῆρξεν ἡ σπουδαιότερα φυσιογνωμία εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν.

Περιπατητικὸς φιλόσοφος καὶ ρήτωρ, μαθητεύσας εἰς τὴν σχολὴν τοῦ **Θεοφράστου**, παρουσίασεν ἑκτακτα πολιτικὰ καὶ διοικητικὰ προσόντα.

Ἀνεδείχθη ἄριστος ἄρχων τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐδικαίωσε **317-307 π.Χ.** τὴν γνώμην τοῦ Πλάτωνος, ὅτι οἱ φιλόσοφοι πρέπει νὰ ἄρχουν. Τὰ νομοθετικὰ του μέτρα («νομοφύλακες» διὰ τὴν ψήφισιν νέων νόμων, «γυναικονόμοι», διὰ τὰ μέτρα ἐναντίον τῆς πολυτελείας, ἐπίβλεψις τῶν ἡθῶν ὑπὸ Ἀρείου Πάγου), ἀναβιβάζουν αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν σοφῶν νομοθετῶν, τρίτον δὲ μετὰ τὸν Θησέα καὶ τὸν Σόλωνα.

Ἐπ' αὐτοῦ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ **Ζήνων**, ἄγνωστος Φοίνιξ ἀπὸ τὴν Κύπρον, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ὁ ἰδρυτὴς τῆς Στοᾶς (Στωικοὶ φιλόσοφοι).

Ἐπὶ Δημητρίου ἔγινεν ἀπογραφὴ τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς. Τὸ σύνολον εὗρέθη 120.000 ψυχαί. Ἐκ τούτων 21.000 ἦσαν πολῖται Ἀθηναῖοι καὶ 10.000 μέτοικοι.

Αἱ Ἀθῆναι ἔκτοτε ἔπαυσαν ἀπὸ ἔποψιν πολιτικὴν νὰ ἔχουν σημασίαν. Μάτην δὲ εἰς τὴν δίνην τῶν ἀγώνων, οἱ ὁποῖοι συνέβησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Αἰγαῖκόν χῶρον, ἥλπισαν, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ ὄνειρά των.

Ἐν τούτοις ἡ πόλις τῆς Παλλάδος ἐθεωρήθη καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα ἡ «Ἑλλὰς τῆς Ἑλλάδος» καὶ ἐκράτησε πάντοτε μυστικὴν τὴν ἀτραπὸν, ἡ ὁποία μετὰγει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν.

Ἐφηβεία.

Ἀξία λόγου κατὰ τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους ὑπῆρξεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ **Ἐφηβεία**.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μόρφωσιν, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον οἱ νέοι εἰς τὰ

κατώτερα σχολεῖα καὶ τὰς ἀνωτέρας σχολάς, ὑπῆρχε καὶ ὀργάνωσις, εἰς τὴν ὁποίαν μετεῖχον ὅλοι οἱ ἔφηβοι νέοι, οἱ ἔχοντες ἡλικίαν 18—20 ἐτῶν.

Ἡ ὀργάνωσις αὕτη, ἣ ὁποία φέρει τὸ ὄνομα Ἐ φ η β εῖ α, εἰς παλαιότερους χρόνους ἐσήμαινεν ὑποχρεωτικὴν τῶν νέων στρατιωτικὴν ἐκπαίδευσιν. Εἰς τοὺς ἑλληνιστικούς ὅμως χρόνους ἡ θητεία ἔπαυσε νὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ. Οἱ ἔφηβοι ἐνεγράφοντο εἰς τὴν ὀργάνωσιν αὐτὴν δι' ἓν ἔτος καὶ ἡσχολοῦντο μὲ τὰ ἀθλητικὰ καὶ ἄλλα μαθήματα, τὰ ὁποῖα μορφώνουν τὴν ψυχὴν, καὶ προητοιμάζοντο διὰ τὴν στρατιωτικὴν των θητείαν, τὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν πατρίδα.

Τὴν γενικὴν διοίκησιν τῆς Ἐφηβείας εἶχεν ὁ κο σ μ η τ ῆ ς, ὁ ὁποῖος ἐξελέγετο δι' ἓν ἔτος. Οὗτος εἶχεν ὅλην τὴν εὐθύνην καὶ ἐδίδε λόγον τῶν πράξεών του εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἐνώπιον συμβουλίου τῆς πόλεως. Οἱ διδασκαλοὶ διωρίζοντο ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ ἐδίδασκον τοὺς ἐφήβους σωματικὴν ἀγωγὴν καὶ ἀθλητικά. Ἀλλ' οἱ ἔφηβοι ὑπεχρεοῦντο νὰ παρακολουθοῦν τὰς ρητορικὰς καὶ φιλοσοφικὰς σχολὰς καθ' ὅλον τὸ ἔτος τῆς ἐφηβείας των.

Οἱ ἔφηβοι ἔζων ὡς πραγματικοὶ σύντροφοι καὶ ἐφρόντιζον οἱ ἴδιοι διὰ τὴν ὀργάνωσίν των. Ἐξέλεγον ὡς βαθμοφόρους των τοὺς περισσότερον ἱκανοὺς μεταξὺ των, ἀνέθετον δὲ εἰς αὐτοὺς διάφορα καθήκοντα. Οἱ βαθμοὶ τῆς Ἐφηβείας ἦσαν ἄ ρ χ ω ν , π ο λ έ μ α ρ χ ο ς, θ ε σ μ ο θ έ τ η ς καὶ ἄλλοι.

Τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς Ἐφηβείας ἐπεκράτησεν εἰς κάθε κοινότητα τῆς Ἑλλάδος, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Συρίας, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις.

Περίφημον ὑπῆρξε τὸ μέγαρον τῆς Ἐφηβείας εἰς τὰς Αθήνας τὸ Π τ ο λ ε μ αῖ ο ν, τὸ ὁποῖον ἱδρυσεν ὁ **Πτολεμαῖος Β'** τὸν 3ον π.Χ. αἰῶνα. Ἦτο τὸ ἀρχαιότερον κέντρον καί, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τὸ ἐπιτελεῖον τῆς Ἐφηβείας. Τὸ κτήριον αὐτὸ εἶχε ἰδιαίτερα διαμερίσματα, ὅπου ἡσχοῦντο οἱ ἔφηβοι εἰς τὰ ἀθλητικά· εἶχεν ἐπίσης βιβλιοθήκην καὶ μεγάλην αἴθουσαν διὰ διαλέξεις.

Οἱ ἔφηβοι διεκρίνοντο διὰ τὴν μεγάλην πειθαρχίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον πρὸς τοὺς ἀνωτέρους των, καὶ τὴν κοσμιότητά των ἔξω εἰς τὴν πολιτείαν.

Εἰς τοὺς ἰδρυτὰς φιλοσοφικῆς σχολῆς πρέπει νὰ συμπεριληφθῇ καὶ ὁ **Ζήνων**. Οὗτος ἐδίδασκεν εἰς τὴν **Ποικίλην Στοάν**, ἡ ὁποία εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦ ἐλέγοντο **στωικοί**. Οἱ στωικοὶ ἐπρέσβευον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ζῇ σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον φαίνεται λογικὸν καὶ φυσικόν. Κάθε φυσικὸν πρᾶγμα εἶναι λογικὸν καὶ καλόν. Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ λυπῆται δι' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον φαίνεται, ὅτι εἶναι κακόν. Ὁ θάνατος, παραδείγματος χάριν, ἂν καὶ φαίνεται, ὅτι εἶναι κακὸν πρᾶγμα, ἐν τούτοις δὲν εἶναι κακόν, διότι εἶναι φυσικὸν καὶ ὡς τοιοῦτον εἶναι πραγματικῶς καλόν. Οἱ στωικοὶ ἐπρέσβευον ἓνα θεὸν καὶ ἐκήρυττον τὴν ἰσότητά τῶν ἀνθρώπων.

Βασίλειον Μακεδονίας — Ἀντίγονος Γονατᾶς.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν ὀξὺν ἀνταγωνισμὸν τῶν κυριωτέρων ἐλληνιστικῶν φυσιognωμιῶν πρὸς ἐπικράτησιν εἰς τὴν Μακεδονίαν, **Κασσάνδρου, Δημητρίου** τοῦ Πολιορκητοῦ, καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ἡπείρου **Πύρρου**, καθὼς καὶ τὴν ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γαλατῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Μακεδονία ἐγνώρισε μόνιμον δυναστείαν.

Θεμελιωτῆς αὐτῆς ἔγινεν ὁ υἱὸς τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ **Ἀντίγονος Γονατᾶς**.

Ἐπ' αὐτοῦ τὸ μακεδονικὸν βασίλειον εὗρε τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν του εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ πολιτιστικὴν του ζωὴν.

Ἀπὸ ἔποψιν ἐξωτερικὴν ὁ Ἀντίγονος ἠκολούθησε τὴν πατροπαράδοτον πολιτικὴν τῆς κυραρχίας του ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

Ἄν ἡ πολιτικὴ αὐτὴ δὲν ἐπέτυχε πλήρως, ἐν τούτοις ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐλληνικῶν λαῶν ἦτο ἀσήμαντος. Ἡ νέα πρωτεύουσα **Κασσάνδρεια** εἶχεν ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς Ἑλληνικῆς πόλεως.

Ὁ ἴδιος ὁ Ἀντίγονος καὶ οἱ διάδοχοί του συνέβαλον πολὺ εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Ἡ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος εἶχαν εἰσχωρήσει ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὴν μακεδονικὴν θρησκείαν, ὅπως καὶ ἡ ἄττικὴ διάλεκτος.

Ὁ Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς ἦτο φίλος τοῦ φιλοσόφου **Μενεδήμου**, ἀπὸ τὴν Ἑρέτριαν. Ἐλεγε δὲ ὅτι ἦτο καὶ μαθητὴς του. Ἐθαύμαζε τὸν Ζήνωνα, τὸν ὁποῖον ἤκουσεν εἰς τὴν Στοάν.

Κύριον σκοπὸν τῆς βασιλείας του ἔθεσε τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν πολιτῶν. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν εἰς τὸν υἱόν του :

«οὐκ οἶσθα, ὦ παῖ, τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἐνδοξὸν εἶναι δουλείαν» ;

Ὁ Μακεδονικὸς κύκλος.

Ὁ Ἀντίγονος, ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ Μενεδήμου, ἐσχημάτισε γύρω του κύκλον πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ἀπὸ τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα καὶ ἄλλας πόλεις.

Κατὰ προτροπὴν τοῦ Ἀντιγόνου ὁ ποιητὴς **Ἄρατος** ἀπὸ τοὺς Σόλους τῆς Κιλικίας, συνέθεσεν εἰς ἐξαμέτρους στίχους τὰ «φαινόμενα». Μὲ τὸ ποίημα τοῦτο ἔγινε γνωστὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ αἰγυπτιακὴ ἀστρονομία καὶ μετεωρολογία.

Ὁ σπουδαιότερος φιλόσοφος, ὁ ὁποῖος ἐξῆσεν εἰς τὴν μακεδονικὴν αὐλήν, ὑπῆρξεν ὁ **Βίων** ἀπὸ τὸ Βορυσθένιον τοῦ Πόντου. Εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ ἐξελαίκευσε τὴν φιλοσοφίαν. Οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν Πέλλαν ἐνεθυμοῦντο τὰς πρακτικὰς συμβουλὰς τοῦ συμπαθοῦς φιλοσόφου :

«μὴ ζητῆς νὰ πλουτήσης. Γνώριζε, ὅτι ἡ εὐτυχία ἐξαρτᾶται ἀπὸ σὲ τὸν ἴδιον καὶ ὄχι ἀπὸ τὰς περιστάσεις. Πρᾶττε τὸ καθήκον σου καὶ ἀγάπα τὸ ὀλίγον τόσον ὅσον καὶ τὸ πολὺ. Ἀπλῶνε τὸ πανί σου εἰς τὸ εὐδion ρεῦμα τοῦ ἀέρος ὅσον θέλεις· ὅταν ὅμως τὰ πράγματα ἀλλάξουν, μὴ κατηγορήσης τὴν τύχην δι' ὅσα σοῦ στείλῃ. Καὶ ἂν ἀκόμη πέσης ὑπὸ τὰ ἀνηλεῆ της κτυπήματα κάτω, θυμήσου, πὼς ἡ μοῖρά σου ἔρριψε κάτω ἓναν ἄνδρα καὶ ὄχι ἓνα σκουλήκι» (μετάφρασις).

Ἄλλοι ποιηταὶ τοῦ μακεδονικοῦ κύκλου ἦσαν ὁ **Ἀνταγόρας**, ὁ **Ρόδιος**, ὁ **Ἀλέξανδρος Αἰτωλός**, ποιητὴς τραγωδιῶν καὶ μίμων καὶ ὁ **Τίμων** ὁ Φλιάσιος.

Τότε ἐξῆσαν καὶ δύο σπουδαῖοι ἱστορικοί· ὁ **Κρατερός**, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἀντελήφθη τὴν σπουδαιότητα τῶν ἐπιγραφῶν, καὶ ἔγραψε «ψηφισμάτων συναγωγὴν», καθὼς καὶ «ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν».

Ὁ σπουδαιότερος ὑπῆρξεν ὁ **Ιερώνυμος** ἀπὸ τὴν Καρδίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μέχρι τοῦ Πύρρου.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἱερωνύμου εἶναι προῖον ὀρίμου ἱστορικῆς διανοήσεως, θέτει δὲ ὡς κύριον σκοπὸν τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο ὁ Ἱερώνυμος ἤμπορεῖ νὰ διεκδικήσῃ θέσιν πλησίον τῶν μεγάλων ἱστορικῶν, τοῦ Θουκυδίδου καὶ Πολυβίου.

Τὰ κοινὰ ἐν Ἑλλάδι — Αἱ δύο συμπολιτεῖαι.

Ἡ μακεδονικὴ κυριαρχία ἐπὶ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἤτταν εἰς τὸ Ἄργος τοῦ Πύρρου καὶ τὸν φόνον αὐτοῦ, **272 π.Χ.** ἐπεξετάθη ἐφ' ὅλης σχεδὸν τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος. Οἱ λιμένες τῆς Χαλκίδος εἰς τὴν Εὐβοίαν, τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Δημητριάδος, ἦσαν ὑπὸ ἀσφαλῆ μακεδονικὸν ἔλεγχον.

Αἱ σπουδαῖαι ὅμως αὐταὶ βάσεις ἐφάνέρωνον τάσιν τῆς μακεδονικῆς κυριαρχίας εἰς τὸ Αἰγαῖον, τὸ ὅποῖον ἦτο σφαῖρα ἐπιρροῆς τῶν Πτολεμαίων τῆς Αἰγύπτου, οἱ ὅποιοι εἶχον ὠργανώσει τὰς νήσους («κοινὸν νησιωτῶν»). Μὲ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ **Πτολεμαίου Β' τοῦ Φιλαδέλφου**, συνωμολογήθη σύμφωνον μεταξὺ Αἰγύπτου, Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης διὰ τὴν προστασίαν τῶν κοινῶν συμφερόντων.

Ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου ἐξεδηλώθη μὲ τὴν τελευταίαν ἀπόπειραν τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἐπανάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των («Χρεμωνίδειος πόλεμος», ἀπὸ τὸν **Χρεμωνίδα**, τὸν κυριώτερον ἐκπρόσωπον τῆς φιλελευθερίας ἀθηναϊκῆς νεολαίας). Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ κινήματος αὐτοῦ ὑπῆρξαν ἀτυχῆ διὰ τοὺς Ἀθηναίους. Εἰς τὸν λόφον τῶν Μουσῶν εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ ἐτοποθετήθη μόνιμος μακεδονικὴ φρουρὰ ὑπὸ τὸν Μακεδόνα διοικητὴν («ἐπιστάτην»).

Ἡ καταναυμάχησις ἐξ ἄλλου τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ **262 π.Χ.** Πτολεμαίου παρὰ τὴν νῆσον **Κῶ** ἐσήμεινε τὴν διάλυσιν τοῦ «κοινοῦ τῶν νησιωτῶν».

Τὴν περαιτέρω κατακτητικὴν ὁρμὴν τοῦ Ἀντιγόνου ἐσταμάτησεν ἡ πρόοδος τῶν ἐνώσεων τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, τὰ λεγόμενα «κοινά».

Ἡ σημαντικωτέρα πρόοδος τοῦ πολιτικοῦ τούτου σχήματος εἶναι αἱ δύο συμπολιτεῖαι, «Αἰτωλική» καὶ «Ἀχαϊκή». Τὴν πρώτην ἀπετέλεσαν αἱ πόλεις πρὸς βορρᾶν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Τὴν ἄλλην αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη, ἐξηγνημέναι, δὲν ἔλαβον μέρος εἰς αὐτάς.

Κέντρον τῆς Αἰτωλικῆς συμπολιτείας ἦσαν οἱ Δελφοί, διὰ τὴν

σωτηρίαν τῶν ὁποίων ἡγωνίσθησαν σπουδαίως οἱ Αἰτωλοὶ κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γαλατῶν.

Τὰς ἀρχὰς τῆς Αἰτωλικῆς συμπολιτείας ἀπετέλεσαν κατ' ἔτος ἐναλλασσόμενοι, ὁ «στρατηγός», ὁ «ἱππάρχας», ὁ «δημόσιος γραμματεὺς», ὁ «ταμίας» καὶ ἡ μόνιμος βουλὴ («ἀπόκλητοι»). Τὰς πόλεις ἀντιπροσώπευον εἰς κοινὴν σύνοδον τὰ μέλη τῶν πόλεων τῆς συμπολιτείας («οἱ συμπολιτευόμενοι»). Ἐκεῖ ἀπεφασίζετο περὶ πολέμου, εἰρήνης, ἐκλογῶν ἀρχόντων, καὶ ψηφίσεως νόμων. Συστηματικωτέρα καὶ τελειότερον ὀργανωμένη ἦτο ἡ **Ἀχαικὴ συμπολιτεία**, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχικὴ ὀργάνωσις ὑπὸ μορφήν «κοινοῦ» («κοινὸν Ἀχαιῶν») ἐμφανίζεται τὸ ἔτος 280 π.Χ. Ὁ καταστατικὸς χάρτης τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας περιεῖχε στοιχεῖα δημοκρατικὰ καὶ ὀλιγαρχικὰ. Ὡς πρὸς τὴν διοικητικὴν τῆς συγκρότησιν ἦτο ἡ ἰδίᾳ μὲ τὴν Αἰτωλικήν. Κέντρον αὐτῆς ἦτο τὸ ἱερὸν τοῦ **Ἀμαρίου Διὸς** εἰς τὸ Αἴγιον.

Ψυχὴ τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας ὑπῆρξεν ὁ **Ἄρατος 271-213 π.Χ.** ἀπὸ τὴν Σικυῶνα, σπουδαία πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ φυσιογνωμία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἀπὸ τοὺς σπουδαίους ἐπίσης στρατηγούς τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας ὑπῆρξεν ὁ Μεγαλοπολίτης **Φιλοποίμην** (252—183 π.Χ.), τὸν ὁποῖον ὁ Πλούταρχος ἀποκαλεῖ «τελευταῖον Ἑλληνα». Μὲ τὴν μελέτην τῶν στρατιωτικῶν βιβλίων τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁ Φιλοποίμην κατέστη μεγάλῃ στρατιωτικῇ φυσιογνωμίᾳ.

Ὡς ἱππάρχος τῆς συμπολιτείας διωργάνωσεν ἄριστα τὸ ἱππικόν της, καθὼς καὶ τὸν πεζικὸν στρατὸν αὐτῆς. Ἀνέδειξε δὲ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς συμπολιτείας ἰσοπάλους πρὸς τὸν μακεδονικὸν στρατὸν.

Αἱ δύο συμπολιτεῖαι ὡς πολιτικὴ σύλληψις, ποὺ ὑπηγόρευσαν αἱ περιστάσεις, ἀποτελοῦν ἀριστοτεχνικὸν πολιτικὸν κατασκευάσμα. Ὁ νεώτερος δὲ κόσμος πολλὰ ὠφελήθη ἀπὸ αὐτάς. Αἱ δύο αὗται συμπολιτεῖαι θὰ εἶχον ἄριστα ἀποτελέσματα, ἐὰν συνειργάζοντο εἰλικρινῶς μεταξύ των διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν κοινῶν σκοπῶν. Ἦσαν δὲ οὗτοι ἡ ἐξασφάλισις τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων. Δυστυχῶς τὸ διαβρωτικὸν ἔργον τῆς διχονοίας διέσεισε καὶ τούτων τὰ **220-217 π.Χ.** θεμέλια. Παρεττήθη δὲ μεταξύ των ἀνταγωνισμός, ὁ ὁποῖος ὠδήγησεν εἰς τὸν **συμμαχικὸν πόλεμον**, ὁ ὁποῖος διήρκεσε τρία ἔτη.

Κατὰ τὴν πρώτην σύσκεψιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐμπολέμων εἰς τὴν Ναυπακτον διὰ τὴν σύναψιν εἰρήνης ἠκούσθη ἡ «παραίνεσις» τοῦ Ναυπακτιοῦ **Ἀγελάου**, τὴν ὁποίαν μᾶς παραδίδει ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος.

Ὁ ἄριστος αὐτὸς Ἕλλην ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν συνέδρων εἰς τὰ «προφαινόμενα....ἀπὸ τῆς ἐσπέρας νέφην» (τότε οἱ Ρωμαῖοι ἐγκατέστησαν προγεφύρωμα εἰς τὴν Ἀλβανίαν), καὶ συνεβούλευσεν αὐτοὺς «μηδέποτε πολεμεῖν τοὺς Ἕλληνας ἀλλήλους, ἀλλὰ μεγάλην χάριν ἔχειν τοῖς θεοῖς, εἰ, λέγοντες ἐν καὶ ταυτὸ πάντες καὶ συμπλέκοντες τὰς χεῖρας, καθάπερ οἱ τοὺς ποταμοὺς διαβαίνοντες, δύναιντο, τὰς τῶν βαρβάρων ἐφόδους ἀποτριβόμενοι, συσσωζέειν σφᾶς αὐτοὺς καὶ τὰς πόλεις».

Ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος (200 - 120 π.Χ.).

Ὁ Πολύβιος κατήγετο ἀπὸ τὴν Μεγαλόπολιν. Ὁ πατὴρ του **Λυκόρτας** ὑπῆρξε στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ὁ Πολύβιος καταλαμβάνει μετὰ τὸν Θουκυδίδην ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ ὧν, ὅσοι ἠσχολήθησαν μὲ τὴν ἱστοριογραφίαν. Εἶναι ὁ θεμελιωτὴς τῆς **πραγματικῆς ἱστοριογραφίας**, ἡ ὁποία ρίπτει τὸ βάρος εἰς τὸ εἶδος τῆς πολιτείας, διὰ τῆς ὁποίας οἱ Ρωμαῖοι ἐπεκράτησαν. Τοιαύτη συγγραφὴ προϋποθέτει πολιτικὴν πεῖραν.

Ὁ Πολύβιος μὲ ἄλλους ὠδηγήθη εἰς τὴν Ρώμην ὡς ὄμηρος. Ἐκεῖ ἦλθεν εἰς σχέσεις μὲ ἐπιφανεῖς Ρωμαῖους, οἱ ὅποιοι ἐξετίμησαν τὰς ἀρετὰς τοῦ ἱστορικοῦ. Ἔτσι ἐδόθη ἡ εὐκαιρία εἰς τὸν Πολύβιον νὰ μελετήσῃ τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Ρώμης, καὶ νὰ ἀντιληφθῇ τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ Ρώμη ἔγινεν ἰσχυρά.

Ἡ ἱστορία τοῦ Πολυβίου εἶναι ἱστορία καθολικὴ. Κεντρικὴ τῆς ἰδέας εἶναι αὐτὸ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ρώμης. Τῆς ἱστορίας του μόνον τὰ πρῶτα 5 βιβλία ἐσώθησαν, τὰ ὁποῖα ἱστοροῦν γεγονότα ἀπὸ τοῦ δευτέρου καρχηδονιακοῦ πολέμου μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς Κορίνθου (146 π.Χ.). Ὁ Πολύβιος εἶναι ἐπίσης πηγὴ διὰ τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν. Ἀπὸ τὰ ἄλλα βιβλία τῆς ἱστορίας τοῦ Πολυβίου μόνον ἀποσπάσματα ἔχομεν. Ἀπὸ τὸν Πολύβιον ἀντλοῦν ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἱστορικοὺς (Διόδωρος, Ἀππιανός, Πλούταρχος), ὁ Λατῖνος ἱστορικὸς Λίβιος, ὁ ὁποῖος εἰς ἐν μέρος τῆς ἱστορίας του σχεδὸν μεταφράζει τὸν Πολύβιον.

Η ΕΛΛΑΣ ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

Η ΝΙΚΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ρώμη.

Με τὰς κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐφώτισε τοὺς καθυστερημένους λαοὺς τῆς.

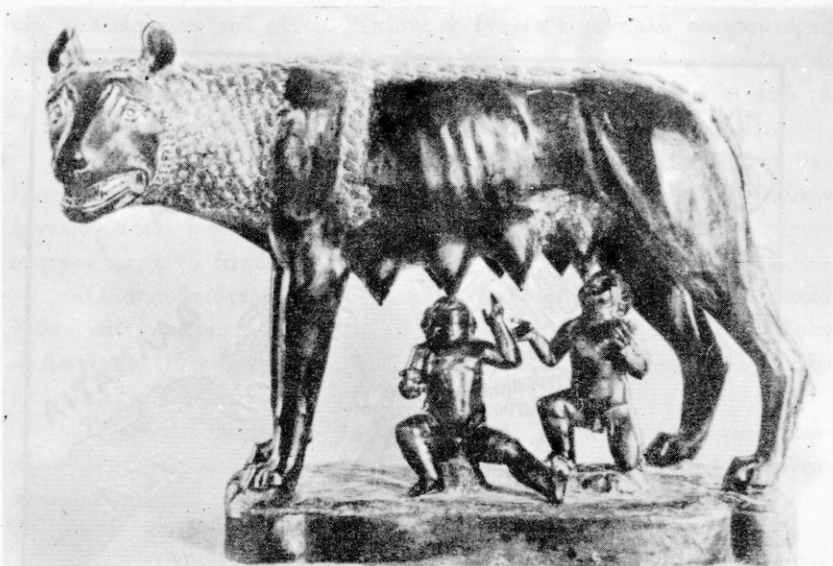
Οἱ Ἕλληνες ὅμως, ἐξ αἰτίας τοῦ διχασμοῦ των ἔχασαν τὴν πολιτικὴν των ἀνεξαρτησίαν καὶ ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς **Ρωμαίους**. Τοῦτο ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ γνωρίσουν οἱ κατακτιηταὶ τῆς Ἑλλάδος τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, νὰ τὰ διαδίδουν δὲ κατόπιν εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως, μὲ τὰς μεγάλας κατακτήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμαν ἐκεῖ.

Ἀπὸ ὅλας τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Εὐρώπης, ἡ **Ρώμη** ἔχει τὴν ἐνδοξοτέραν ἱστορίαν. Εἰς αὐτὴν συνεκεράσθησαν ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς ὁποίους αὕτη κατέκτησεν. Ὁ νεώτερος κόσμος εἶναι στενωῶς συνδεδεμένος μὲ τὸν πολιτισμόν, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησαν οἱ Ρωμαῖοι.

Εἰς χρόνους πολὺ παλαιούς ἡ Ρώμη ἦτο πολὺ μικρὸς συνοικισμὸς ἐπὶ τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔγινεν ἡ πρώτη μεγάλη πόλις τῆς Εὐρώπης, καὶ τέλος ἡ πρωτεύουσα κράτους τεραστίου, τὸ ὁποῖον ἐφθασεν ἀπὸ τὴν Βρετανίαν μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης. Περιελάμβανε δηλαδὴ τὰς περισσοτέρας χώρας τῆς Εὐρώπης, ὅλην τὴν δυτικὴν Ἀσίαν, καὶ μέρος τῆς βορείου Ἀφρικῆς.

Τὸ κράτος αὐτὸ ὀνομάζεται ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν του **Ρώμη** **Ρωμαϊκὸν κράτος** καὶ οἱ κάτοικοι αὐτοῦ **Ρωμαῖοι**.

Εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ὑπάρχουν καὶ σήμερον τὰ ἔχνη τοῦ ἀρχαίου ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐρείπια λαμπρῶν κτηρίων, ρωμαϊκῶν λουτρῶν, θεάτρων, τειχῶν ἰσχυρῶν, γεφυρῶν καὶ ἀψίδων ρωμαϊκῶν, ἐνθυμίζουν τὴν ρωμαϊκὴν κατοχὴν καὶ φανερόνουν

Ἡ λύκαινα τοῦ Καπιτωλίου. Ἐθνικὸν σύμβολον τῶν Ρωμαίων. Ἔργον Ἑτρουσκικὸν τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος. Ὁ Ρωμύλος καὶ ὁ Ρέμος εἶναι νεωτέρα προσθήκη (16ος αἰών).

τὸν πολιτισμὸν, τὸν ὁποῖον ἀνέπτυξαν οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι. Σήμερον ἀκόμη, ὕστερον ἀπὸ δύο χιλιάδας ἔτη, τὰ ὀχήματα διέρχονται ἀπὸ μεγάλης ὁδοῦ, τὰς ὁποίας εἶχον χαράξει ρωμαῖοι μηχανικοί.

Τὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων, τὴν λατινικὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατὰγονται αἱ νεολατινικαὶ γλῶσσαι, ἡ ἰταλική, ἡ γαλλικὴ, ἡ ἰσπανικὴ, ἡ πορτογαλλικὴ καὶ ἡ ρουμανικὴ, σπουδάζουσιν σήμερον ὅλοι οἱ πολιτισμένοι λαοί, διὰ νὰ δύνανται νὰ μελετοῦν τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων.

Ὅπως οἱ σημερινοὶ τεχνῖται ἔχουν ὡς παραδείγματα εἰς τὴν τέχνην τῶν τὰ ἔργα τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων, καὶ οἱ νομομαθεῖς σήμερον εἰς ὅλον τὸν κόσμον μελετοῦν τοὺς νόμους τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀντλοῦν ὠφελίμους γνώσεις.

Ποῖοι ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι.

Οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι εἶναι οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν Ἰταλῶν καὶ ἀνῆκον εἰς τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴν οἰκογένειαν.

Ἡ ἰταλική χερσόνησος εἶναι δύο καὶ πλέον φορές μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν. Ἐκεῖ ὑπῆρχον μεγάλαι πεδιάδες κατάλληλοι διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου. Ἐπίσης ἡ Ἰταλία εἶχε πολὺ περισσοτέρας ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα βοσκὰς εἰς τὰς πλαγιάς τῶν βουνῶν, διὰ τὰ τρέφονται πρόβατα καὶ ἀγελάδες. Ὁ ποταμὸς **Τίβερις**, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ τὰ **Ἀπέννινα** ὄρη, διαρρέει τὴν κεντρικὴν Ἰταλίαν πρὸς δυσμὰς.

Ἡ Ἰταλία ὅμως δὲν διαμελίζεται, ὅπως ἡ Ἑλλάς, ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ δι' αὐτὸ εἶχε καὶ τότε ὀλίγους λιμένας. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία προώδευσαν εἰς τὴν Ἰταλίαν πολὺ περισσότερον παρὰ τὸ ἐμπόριον.

Ὁ σπουδαιότερος λαὸς μεταξὺ τῶν ἰταλικῶν φύλων, τὰ ὁποῖα ἤλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς Ἰταλίας, ἦσαν οἱ **Λατῖνοι**. Οὗτοι ἦσαν λαὸς γεωργικὸς καὶ ἔζων εἰς χωρία, ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶχε τὴν αὐτοδιοίκησίν του.

Τὸ μικρὸν τμήμα αὐτὸ τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας, τὸ ὁποῖον κατέκχησαν οἱ Λατῖνοι, ὠνομάσθη **Λάτιον**. Ἀπὸ τοὺς Λατίνους κατάγονται καὶ οἱ Ρωμαῖοι, τῶν ὁποίων ἀργότερον ἡ ἱστορία ὑπῆρξεν ἐνδοξος.

Οἱ γείτονες τῶν ἀρχαίων Ἰταλῶν.

Κατὰ τὸ ἔτος 900 π.Χ. περίπου, λαὸς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πειρατικὸς ἔφθασε μὲ τὰ πλοῖά του εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Ἰταλίας, πλησίον τοῦ Λατίου.

Ὁ λαὸς αὐτὸς ἦσαν οἱ **Ἑτροῦσκοι**, οἱ ὁποῖοι φαίνεται, ὅτι ἤλθον ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ χώρα των εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς τὸ ὄνομα **Ἑτρουρία**. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐλέγοντο καὶ **Τυρρηνοί**, ἡ θάλασσα πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο ὠνομάσθη **Τυρρηνικὸν πέλαγος**. Ἕλληνες ἄποικοι, ὅπως γνωρίζομεν, ἤλθον κατὰ τὸν 8ον π.Χ. αἰῶνα εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν νῆσον Σικελίαν. Ἐκεῖ ἔκτισαν πολλὰς πόλεις. Ἡ ἀρχαία πόλις **Κύμη**, ἐπάνω ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς σημερινῆς Νεαπόλεως, ἦτο ἡ περισσότερον σημαντικὴ ἀπὸ τὰς ἄλλας πρὸς βορρᾶν Ἑλληνικὰς πόλεις.

Οἱ Λατῖνοι χωρικοὶ φαίνεται, ὅτι ἤλθον πολὺ ἑνωρὶς εἰς σχέσεις μὲ τοὺς γείτονάς των Ἑτρούσκους, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν κατὰ μῆκος τῆς ἄλλης ὁχθῆς τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ.

Εἰς μέρος ἀνοικτὸν πλησίον τοῦ ποταμοῦ, τὸ ὁποῖον περιβάλλεται

ἀπὸ λόφους, ἐγένετο εἶδος ἀγορᾶς. Οἱ χωρικοὶ τοῦ Λατίου ἔδιδον σῖτον ἢ βοῦς εἰς τοὺς Ἑτρούσκους, καὶ ἐλάμβανον ἀπ' αὐτοὺς ἐργαλεῖα ἢ ὅπλα. Εἰς τὸ μέρος ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπου ἐγένετο ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων τῶν δύο αὐτῶν λαῶν, ἔκτισαν οἱ Λατῖνοι μικρὰν πόλιν, ἐπάνω εἰς λόφον, τὸν **Παλατῖνον**, καὶ τὴν περιέβαλον μὲ τεῖχος.

753 π.Χ. Εἰς τὴν νέαν πόλιν ἐδόθη τὸ ὄνομα **Ρώμη**, διότι λέγουσι, ὅτι ὁ ἱδρυτὴς αὐτῆς ὠνομάζετο **Ρωμύλος**. Ἐν τούτοις πιθανώτερον εἶναι ὅτι τὸ ὄνομα ὀφείλεται εἰς τὸ ἑτρούσκικόν γένος Ροῦμα.

Ἡ νέα πόλις ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐμεγάλωσε πολὺ καὶ περιέλαβε καὶ τοὺς ἄλλους ἐξ λόφους, οἱ ὅποιοι ἦσαν πλησίον. Διὰ τοῦτο δὲ ἐλέγετο καὶ πόλις ἐ π τ ἄ λ ο φ ο ς.

Οἱ Ἑτροῦσκοι κύριοι τῆς Ρώμης.

Τρία ἔτη μετὰ τὴν κτίσιν τῆς Ρώμης, Ἑτροῦσκος ἡγεμὼν **750 π.Χ.** διέβη τὸν ποταμὸν καὶ ἔγινε κύριος τοῦ λόφου Παλατίνου, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο κτισμένη ἡ Ρώμη.

Ἀπὸ ἐκεῖ οἱ Ἑτροῦσκοι ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των εἰς ὅλην τὴν περιοχὴν τοῦ Λατίου, ἡ δύναμις δὲ τοῦ βασιλέως τῶν Ἑτρούσκων ἔφθανεν ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Γενούης.

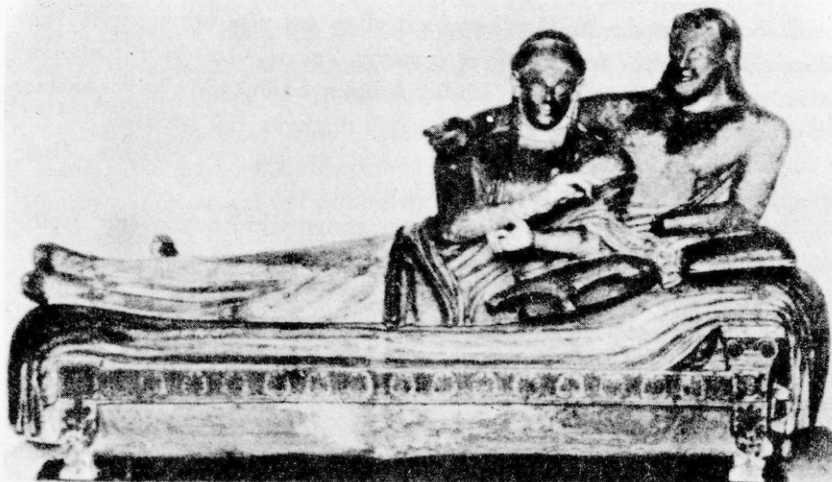
Οί νέοι κατακτηταί, ἐπειδὴ ἦσαν καλοὶ ἔμποροι, ἤλθον ἀπὸ πολὺ παλαιούς χρόνους εἰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐγίναν ἄνθρωποι πολιτισμένοι. Οἱ Ἕλληνες ἔμποροι ἐλάμβανον ἀπὸ αὐτοὺς σίδηρον καὶ χαλκὸν καὶ ἔδιδον ὡς ἀντάλλαγμα ὠραῖα ἀγγεῖα καὶ ὑφάσματα.

Οἱ Ἑτροῦσκοι ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὸ ἀλφάβητον, τὴν κατασκευὴν τῶν ὅπλων καὶ τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. Ἡ ὑψίστη ἑτρουσκικὴ τριαδικὴ θεότης TINIA ἀπηχεῖ ἐλληνικὰ ὀνόματα: UNI (=JUNO = Ἥρα), MENRVA (=MINERVA = Ἀθηνᾶ), JUPITER (=Ζεὺς). Ἐπίσης ἔμαθον ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ζωγραφίζουν καὶ νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα. Ἀπὸ τοὺς Βαβυλωνίους ἐγνώρισαν πολλὰ ἀπὸ τὸν παλαιὸν πολιτισμὸν των. Εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν οἰκοδομημάτων των μετεχειρίζοντο ἀψίδας (καμάρες). Τὴν τέχνην αὐτὴν ἔφεραν ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Ἡ Ρώμη λοιπὸν προώδευσε πολὺ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν Ἑτρούσκων, οἱ ὁποῖοι μετέδωσαν εἰς τοὺς κατακτηθέντας ὑπ' αὐτῶν λαοὺς ὅλα ὅσα ἐγνώριζον.

Κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα, ὅταν ὁ Ξέρξης ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἡ Ρώμη ἤκμαζε καὶ ἦτο σπουδαία πόλις. Ὅταν δὲ μεγάλοι ἄνδρες, ὅπως ὁ Περικλῆς, ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Δημοσθένης, ἔζων

Τυρρηνικὴ σαρκοφάγος.

εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Ρώμην ἤκμαζον ἐπίσης μεγάλοι πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί. Ἡ ἀκμὴ τῆς Ἑλλάδος συμπίπτει μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς προόδου τῆς Ρώμης.

Οἱ Ἑτροῦσκοι βασιλεῖς τῆς Ρώμης ἔκαμαν πολλὰ σπουδαῖα ἔργα. Ἐπειδὴ πολὺ συχνὰ ἐξεχείλιζεν ὁ ποταμὸς καὶ ἐκάλυπτε τὴν πεδιάδα, ὅπου ἐγίνετο ἡ ἀγορά, κατεσκεύασαν ὀχετοὺς, ἀπὸ ὅπου ἔφευγον τὰ ὕδατα. Τοιοῦτοτρόπως δὲν ἐλίμναζον πλέον ὕδατα καὶ τὸ μέρος ἦτο ὑγιεινόν. Τὰ ἔργα αὐτὰ ἐγίνοντο μὲ τόσῃ στερεότητι, ὥστε ἀκόμη σφίζονται.

Ἐπίσης κατεσκεύασαν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ θεοῦ Διός, ὁ ὁποῖος διετηρεῖτο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας.

Τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων τῆς νοτίου Ἰταλίας ἔπλεον πολὺ συχνὰ τὸν Τίβεριν ποταμὸν καὶ ἔφερον ἐμπορεύματα. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ Ρωμαῖοι ἐμάνθανον πολλὰ ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῶν.

Ἐπίσης οἱ Ρωμαῖοι ἔμαθον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, πῶς νὰ κατασκευάζουν πλοῖα καὶ νὰ κόπτουν νομίσματα. Ἀπὸ τότε ἔπαυσαν τὴν ἀνταλλαγὴν πραγμάτων καὶ ἔδιδον νομίσματα. Τὰ ὀνόματα πρὸς τοὺς τῶν θεῶν τῶν ἡσάν ἐλληνικά.

Ἡ βασιλεία ἐν Ρώμῃ.

Ἡ Ρώμη, ἀφ' οὗτου ἐκτίσθη, ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ βασιλεῖς. Ὁ βασιλεὺς ἦτο πατὴρ τοῦ λαοῦ τοῦ καὶ εἶχεν ἐπὶ τῶν ὑπηκόων τοῦ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ πατὴρ ἐπὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του. Ἦτο ὁ ἀνώτατος ἱερεὺς, ὁ ἀρχηγὸς δηλαδὴ τῆς θρησκείας. Ἦτο ἐπίσης ὁ ἀνώτατος δικαστὴς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ.

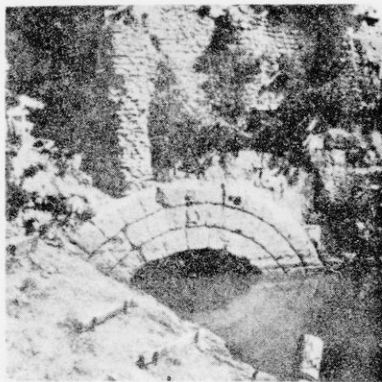
Τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν εἶχεν ὁ βασιλεὺς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως γνωρίζομεν, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ὀμήρου.

Ὁ βασιλεὺς ἐβοηθεῖτο εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀπὸ συμβούλιον γερόνων. Τούτους ὁ βασιλεὺς ἐξέλεγε μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων οἰκογενειῶν τῆς Ρώμης. Οὗτοι ἐλέγοντο πατέρες καὶ ἦσαν ἰσόβιοι, ἔδιδον δὲ τὴν γνώμην τῶν εἰς τὸν βασιλέα διὰ σοβαρὰ ζητήματα τῆς χώρας.

Ὅταν ὁ βασιλεὺς ἤθελε νὰ ζητήσῃ τὴν συμβουλὴν τοῦ λαοῦ, ἔστελλεν ἀγγελιοφόρους, οἱ ὁποῖοι μὲ σάλπιγγας ἐκάλουν τὸν λαὸν εἰς συνέλευσιν. Οἱ πολῖται συνηθροίζοντο εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ διηροῦντο εἰς ὁμάδας. Ἡ κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς εἶχε καὶ ψῆφον.

Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ἐπὶ τὰ βασιλεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους μερικοὶ ἐκυβέρνησαν πολὺ καλὰ τὴν Ρώμην. Τελευταῖος βασιλεὺς ὑπῆρξεν ὁ **Ταρκίνιος**, τὸν ὁποῖον οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμασαν **Ὑπερήφανον**, διότι ἦτο σκληρὸς βασιλεὺς καὶ διώκει σύμφωνα μὲ τὴν δικήν του θέλησιν καὶ ὄχι κατὰ τὰς ρωμαϊκὰς συνηθείας.

Ὁ Ταρκίνιος ὁ Ὑπερήφανος ἔκαμε πολλοὺς πολέμους καὶ κατέστησε τὴν Ρώμην ἰσχυράν. Ἡ κατάλυσις τῆς βασιλείας **509 π.Χ.** εἰς τὴν Ρώμην ἔγινε περίπου τὸν ἴδιον καιρὸν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐξωρίσθη ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ὁ Ἴππίας.

Ἡ ἐκβολὴ τοῦ ἀγωγοῦ (Cloaca Maxima) εἰς τὸν Τίβεριν.

Ἡ ἐλευθέρα Ρωμαϊκὴ πολιτεία. Οἱ Πατρίκιοι.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας, εἰς τὴν Ρώμην ἐξελέγησαν δύο νέοι ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν **ὕπατοι**, καὶ εἶχον τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν, ὅπως οἱ βασιλεῖς προηγουμένως. Ἀλλ' ἡ δύναμις των περιορίζετο πολὺ, διότι ἡ ἐξουσία των διήρκει μόνον ἐπὶ ἓν ἔτος, καὶ διότι ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ οἱ δύο σύμφωνοι εἰς ὅ,τι ἀπεφάσισον. Ἐὰν ὁ εἷς δὲν ἐπεδοκίμαζεν ἀπόφασιν τοῦ ἄλλου, τότε ἡ ἀπόφασις ἐκεῖνη δὲν εἶχε καμμίαν ἰσχύν.

Τὸ συμβούλιον τῶν γερόντων, ἡ γερουσία, καθὼς καὶ ἡ συνέλευσις τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία ἐψήφισε τὰς ἀποφάσεις, ἐξηκολούθουν νὰ ὑπάρχουν, ὅπως καὶ ἐπὶ βασιλείας. Ἡ γερουσία ὅμως, ἡ ὁποία ἐπρωτοστάτησε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν. Ἐγὼ αὕτη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείας ἦτο μόνον συμβουλευτικὸν σῶμα, τότε εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐγκρίνῃ ἢ νὰ ἀπορρίπτῃ κάθε ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανεν ἡ συνέλευσις τοῦ λαοῦ.

Τὸ πολίτευμα λοιπὸν εἰς τὴν Ρώμην, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας, ἦτο καθαρῶς ἀριστοκρατικόν. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ὅταν ἐξέπεσαν οἱ βασιλεῖς. Ἡ τάξις αὕτη τῶν εὐγενῶν καὶ

τῶν πλουσίων Ρωμαίων πολιτῶν, ἡ ὁποία εἶχε τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν, ὠνομάσθη τάξις τῶν πατρικίων.

Πληβεῖοι—Δήμαρχοι—Δωδεκάδελτος.

Τὴν ἄλλην τάξιν τῶν πολιτῶν ἀπετέλεσαν οἱ **πληβεῖοι**, οἱ ὅποιοι ἦσαν πτωχοὶ γεωργοὶ καὶ τεχνῖται καὶ δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν γερουσίαν, οὔτε νὰ ἐκλέγωνται ὕπατοι. Ἐπειδὴ δὲ εὐρίσκοντο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν ἕνεκα τῶν χρεῶν των πρὸς τοὺς πατρικίους, ἐπανεστάτησαν καὶ ἔφυγον ἀπὸ τὴν Ρώμην.

Οἱ πατρικίοι ἔδωσαν εἰς τοὺς πληβεῖους τὸ δικαίωμα νὰ συνέρχωνται εἰς τὴν συνέλευσιν, καὶ νὰ ἐκλέγουν τοὺς **δημάρχους**. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐξελέγοντο δύο δήμαρχοι, ἀργότερον πέντε καὶ τέλος ὁ ἀριθμὸς των ἔφθασεν εἰς τοὺς δέκα.

Οἱ δήμαρχοι εἶχον καθῆκον νὰ προστατεύουν τὰ δίκαια τῶν πληβείων. Εἶχον τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλλουν τὴν ἀπόφασιν τῶν ὑπάτων, καὶ νὰ σώζουν πολίτην ἀπὸ τὴν καταδίκην του εἰς θάνατον. Ἐὰν πολίτης ἀδίκως ἐτιμωρεῖτο ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας, ἐζήτει τὴν προστασίαν τῶν δημάρχων.

Ἄλλο σημαντικὸν κατόρθωμα τῶν πληβείων ἦτο, ἡ καταγραφή νόμων, ὅπως συνέβη καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ Ρωμαῖοι **450 π.Χ.** ἔγραψαν τοὺς νόμους εἰς δώδεκα ὀρειχαλκίους πίνακας, τοὺς ὁποίους ἔστησαν εἰς τὴν ἀγοράν. Οἱ νέοι ἀπεστέλλον τοὺς νόμους τῶν δώδεκα αὐτῶν πινάκων, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο **Δωδεκάδελτος**.

Τὸ σπουδαιότερον σῶμα εἰς τὴν Ρώμην ἦτο ἡ **ρωμαϊκὴ Σύγκλητος**, τὴν ὁποίαν ἐγνωρίσαμεν ὡς **γερουσίαν** εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους. Ἡ σύγκλητος ἀπετελεῖτο ἀπὸ τριακοσίους γέροντας, οἱ ὅποιοι εἶχον χρηματίσει ταμίαι, τιμηταὶ κτλ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ πληβεῖοι ἠδύναντο νὰ ἐκλεγοῦν εἰς τὰ ἀξιώματα αὐτά, διὰ τοῦτο μέλη τῆς συγκλήτου ἐξελέγοντο καὶ ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν πληβείων.

Ἡ σύγκλητος εἶχε δύναμιν ἀνωτέραν ἀπὸ τὸν ὕπατον καὶ ἐδίδοε διαταγὰς εἰς αὐτόν. Εἰς τὴν πραγματικότητά ἐκυβέρνηα αὐτὴ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τοῦ κράτους κάθε πολίτης ἐλάμβανε μέρος, εἰς οἵανδήποτε τάξιν καὶ ἂν ἀνῆκεν.

Οἱ Ρωμαῖοι κύριοι τοῦ Λατίου.

Οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι "Εἰλληνες, ἔγιναν καλοὶ ἔμποροι καὶ γεωργοὶ καὶ ἀντήλλασσον τὰ προϊόντα των μὲ ἔμπορεύματα τῶν Ἑτρούσκων, τῶν Καρχηδονίων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ ἐμπόριον ἔφερεν εἰς αὐτοὺς πλοῦτον, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἔχθραν πρὸς τοὺς γείτονάς των.

Οἱ Ρωμαῖοι κατ' ἀρχὰς ἦλθον εἰς πόλεμον μὲ λαοὺς συγγενεῖς, οἱ ὅποιοι κατώκουν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Λατίου. Μὲ τοὺς λαοὺς αὐτοὺς κατ' ἀρχὰς ἦσαν φίλοι καὶ ἀπετέλουν ἑνωσιν, τῆς ὁποίας ἡ Ρώμη ἦτο ἀρχηγός. Ἀλλ' οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι ἐφθόνησαν τὴν δύναμιν τῆς Ρώμης καὶ ἐπολέμησαν αὐτήν. Οἱ Ρωμαῖοι κατέλαβον τὴν μίαν πό-
405 π.Χ. λιν κατόπιν τῆς ἄλλης καὶ ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς χώρας τοῦ Λατίου.

Οἱ σπουδαιότεροι πόλεμοι τῶν Ρωμαίων, ἦσαν οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἑτρούσκων.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἑτρουσκικῆς πόλεως τῶν **Ουήων**, τῆς
396 π.Χ. ὁποίας ἡ πολιορκία διήρκεσε δέκα ἔτη, οἱ Ρωμαῖοι ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν κατέκτησαν ὅλην τὴν χώραν τῶν Ἑτρούσκων.

Τὰς νίκας τῶν Ρωμαίων ἐναντίον τῶν Ἑτρούσκων, ἀκολουθεῖ ἡ μεγάλη ἡττα, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν ἀπὸ τοὺς **Γαλάτας**
387 π.Χ. **παρὰ τὸν Ἀλλίαν**, παραπόταμον τοῦ Τιβέρεως, 11 μίλια βορείως τῆς Ρώμης.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς φοβερᾶς αὐτῆς ἡττης ἦτο ἡ καταστροφὴ τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία ἐπροξένησε βαθεῖαν αἰσθησιν εἰς τοὺς "Εἰλληνας.

Ὁ **Ἡρακλείδης** ὁ Ποντικός, μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος, μνημονεύει τὸ γεγονός καὶ ὀνομάζει τὴν Ρώμην «Ἑλληνίδα πόλιν». Πράγματι οἱ "Εἰλληνες ἔπειτα ἀπὸ τὴν πτῶσιν τοῦ κράτους τοῦ Διονυσίου εἰς τὴν Σικελίαν, ἔβλεπον εἰς τοὺς Ρωμαίους τοὺς προστάτας τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Δύσεως.

Ἡ καταστραφεῖσα Ρώμη καὶ πάλιν ἀνοικοδομήθη, ὅπως ἄλλοτε αἱ Ἀθῆναι μετὰ τὴν φυγὴν τῶν Περσῶν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς ἱστορίας τῶν Ρωμαίων ἐχάθησαν καὶ δὲν ἦτο δυνατόν βεβαίως νὰ γίνουν ὅμοια. Ὁ **Τίτος Λίβιος**, ὁ Ρωμαῖος ἱστορικός, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τετρακόσια ἔτη ἀργότερον τὴν ἱστορίαν τῆς Ρώμης, δὲν μᾶς γράφει διὰ τὴν παλαιάν τῆς ἱστορίαν παρὰ μόνον μύθους.

Οἱ Ρωμαῖοι γίνονται κύριοι τῆς Ἰταλίας.

Ὁ Πύρρος.

Οἱ Ρωμαῖοι, ἀφοῦ κατενίκησαν εἰς μακροὺς πολέμους τοὺς γείτονας **Σαμνίτας (343—290 π.Χ.)** ἔγιναν κύριοι τοῦ μεγαλύτερου τμήματος τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας. Νέοι δρόμοι συνέδεσαν τότε τὰς κατακτηθείσας χώρας καὶ ἰσχυρὰ φρούρια κατεσκευάσθησαν εἰς διάφορα ὀχυρὰ μέρη. Κατόπιν οἱ Ρωμαῖοι ἀπεφάσισαν νὰ κυριεύσουν τὰς ὠραίας ἐλληνικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκοντο πρὸς νότον τῆς χώρας των καὶ μὲ τὰς ὁποίας εἶχον ἐμπορικὰς διαφοράς.

Αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις, ἐπειδὴ ἔβλεπον, ὅτι ἠπειλοῦντο νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τοὺς Ρωμαῖους, ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Πύρρος, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου, ἦλθε πρὸς

βοήθειαν τῶν κατοίκων τῆς περιφήμου ἐλληνικῆς ἀποικίας **Τάραντος** εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς Ρωμαῖους εἰς δύο μάχας, εἰς τὸ τέλος ἐνικήθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ βασίλειόν του.

Τοιοιτοτρόπως ἡ Ρώμη, ὕστερον ἀπὸ ἀγῶνας διακοσίων ἐτῶν, κατὰ τοὺς ὁποίους ἔχασε πολλοὺς ἀνδρείους πολεμιστάς, ἔγινε κυρία ὅλης τῆς Ἰταλίας. Ὁ πόλεμος μὲ τὸν βασιλέα Πύρρον ἦτο ἡ ἀρχὴ ἄλλων πολέμων, τοὺς ὁποίους ἔκαμε μὲ ἄλλα ἔθνη καὶ εἰς τὸ τέλος ἔγινε κοσμοκράτειρα.

Πῶς οἱ Ρωμαῖοι ἐκυβέρνηνουν τοὺς κατακτηθέντας λαούς.

Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἦσαν μόνον ἱκανοὶ στρατιῶται εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἐδείχθησαν ἐπίσης σπουδαῖοι εἰς τὸ νὰ ὀργανώσουν τὸ κράτος των μὲ τὸν καλύτερον τρόπον. Ἐγνώριζον καλὰ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἦτο δυνατόν νὰ κρατοῦν καλύτερον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των τοὺς λαούς, τοὺς ὁποίους ὑπέτασσαν κατὰ τοὺς πολέμους. Δὲν ἐξεδίωκον αὐτοὺς

ἀπὸ τὰς πόλεις των, ὅπως ἔκαμνον οἱ Ἀσσύριοι βασιλεῖς εἰς παλαιούς χρόνους, οὔτε τοὺς μετεχειρίζοντο ὡς δούλους, ὅπως οἱ Σπαρτιάται τοὺς Ἑλλώτας. Οἱ Ρωμαῖοι ἐθεώρουν τοὺς νέους λαούς, τοὺς ὁποίους ὑπέτασσον ὡς συ.μ.μ.ά.χ.ο.υ.ς. Ἐπέτρεπον δηλαδή εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχουν τὴν κυβέρνησιν των καὶ τοὺς ἀρχοντάς των. Τοῦτο ἡγχαρίσται πολὺ τοὺς ὑποτεταγμένους λαούς, καὶ τοὺς ἔκαμνε νὰ

εἶναι πειθαρχικοὶ εἰς τὴν Ρώμην. Ἐδίδον ἐπίσης εἰς αὐτοὺς μερικά δικαιώματα, τὰ ὅποια εἶχον καὶ οἱ ἄλλοι Ρωμαῖοι πολῖται, ὥστε νὰ ἡμποροῦν νὰ εὐρίσκουν προστασίαν εἰς τὰς ἐργασίας των καὶ δικαιοσύνην εἰς τὰ δικαστήρια.

Ἡ Ρώμη ὅμως εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀσκήῃ ἔλεγχον εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἐκάστης πόλεως. Δὲν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτάς νὰ πολεμοῦν ἢ νὰ κάμνουν συμμαχίας χωρὶς τὴν γνώμην της. Ρωμαῖος ἀξιωματικὸς ἦτο διωρισμένος εἰς κάθε πόλιν, διὰ νὰ ἐπιβλέπῃ αὐτάς ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου.

Ρωμαϊκαὶ ἀποικίαι καὶ ὁδοί.

Τὸ σπουδαιότερον, τὸ ὅποῖον ἐσταθεροποίησε τὴν κυριαρχίαν τῶν Ρωμαίων εἰς τοὺς νέους λαούς των, ἦσαν αἱ ἀποικίαι, τὰς ὁποίας ἡ Ρώμη ἔδρυνε εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς κατακτηθείσης χώρας. Χωρικοὶ Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ φέρουν ὅπλα καὶ εἶχον δικαίωμα νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, ἐστέλλοντο ὡς ἀποικοὶ εἰς διάφορα μέρη τῶν νέων χωρῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Οἱ ἀρχαῖοι αὐτοὶ ἀποικοὶ τῆς Ρώμης ἦσαν σχεδὸν φρουροὶ τῆς τάξεως καὶ τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς εἰς τὰς νέας κτήσεις. Εἰργάζοντο μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν τοὺς ἀγρούς των καὶ ἔδιδον τὸ καλὸν παράδειγμα τῆς

‘Ο δωρικός ναός τῆς Ἥρας (ἢ τοῦ Ποσειδῶνος) εἰς τὴν Ποσειδωνίαν (Paestum) τῆς Κάτω Ἰταλίας. Τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶναι αἰώνιον σύμβολον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ ἔλαμψεν εἰς τὴν Δύσιν.

φιλεργίας καὶ τῆς τάξεως εἰς τοὺς νέους λαοὺς τῆς Ρώμης. Οἱ ἐντόπιοι ἐμάνθανον πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους ἀποίκους, ἐφρόντιζον νὰ γίνωνται ὅμοιοι μὲ αὐτοὺς καὶ ἦσαν εὐχαριστημένοι, διότι ἦσαν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Ρώμης. Οἱ Ρωμαῖοι, διὰ νὰ κάμουν εὐκόλον τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν ἄλλων πόλεων, κατεσκεύασαν πολλὰς καὶ μεγάλας ὁδοὺς.

Μολονότι δὲν εἶχον τὰ μηχανικὰ μέσα, τὰ ὅποια ἔχομεν σήμερον διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁδῶν, ἐν τούτοις κατεσκεύαζον στερεοὺς καὶ εὐρεῖς δρόμους, οἱ ὅποιοι διετηρήθησαν ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας. Ἀκόμη καὶ σήμερον εὐρίσκομεν λείψανα τῶν ὡραίων αὐτῶν ρωμαϊκῶν ὁδῶν. Περίφημον εἶναι τὸ ρητόν : «Ὅλαι αἱ ὁδοὶ ἄγουν εἰς τὴν Ρώμην».

Αἱ νέαι ὁδοὶ δὲν διηκούλουν μόνον τὰς ρωμαϊκὰς στρατιάς κατὰ τοὺς πολέμους, ἀλλὰ καὶ ἐξυπηρέτουν σπουδαίως τοὺς ἐμπόρους. Σπουδαία ὑπῆρξεν ἡ Ἀππία ὁδός, ἡ ὅποια ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν Ρώμην καὶ ἔφθασεν ἀργότερον μέχρι τοῦ Βρινδησίου πρὸς νότον.

Πόσον ἡγάπων οἱ κάτοικοι τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν τοὺς Ρω-

μαίους, φανερώνουν οί λόγοι τοῦ ρήτορος **Κικέρωνος**, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἄρπινον : «Δὲν λησμονῶ, ἔλεγεν, ὅτι ἡ Ρώμη εἶναι ἡ μεγαλυτέρα μου πατρίς καὶ τὸ χωρίον μου εἶναι μέρος τῆς Ρώμης».

Ἡ νίκη τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἀλλὰ ὁ πολιτισμός, τὸν ὁποῖον εἶχον ἀναπτύξει αἱ πλούσιαι ἐκεῖναι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, κατέκτησε πράγματι τὴν Ρώμην.

Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται μὲ ἐκπληξιν καὶ θαυμασμόν ἔβλεπον τοὺς μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὠραίους ναοὺς εἰς τὰς κυριευθείσας πόλεις, ὅπως ὁ **Τάρας** καὶ ἡ **Ποσειδωνία** (Παῖστον).

Ἐκεῖ διὰ πρώτην φοράν ἔβλεπον λαμπρὰ θεάτρα, ὅπου ἐπαίζοντο ἔργα δραματικά. Οἱ ἀθλητικοὶ ἐπίσης ἀγῶνες, οἱ ὁποῖοι ἐγίνοντο εἰς τὰ ὠραῖα στάδια, ἐνεθουσίαζον τοὺς Ρωμαίους κατακτητάς. Ἀμέσως οὗτοι ἀντιλαμβάνοντο πόσον ἀνώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν οἱ Ἕλληνες καὶ πόσον ὠραιότερα ἦτο ἡ ζωὴ των. Διὰ τοῦτο ἠγάπησαν τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸν πολιτισμόν των. Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν ἤμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν, ὅτι ὑπῆρξαν διδάσκαλοι τῶν Ρωμαίων. Ὅσον δὲ περισσότερον οἱ Ρωμαῖοι ἐπεξέτειναν ἀργότερον τὰς κατακτήσεις των, τόσον μεγαλυτέρα ἀπέβαινεν ἡ νίκη τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Μὲ τὴν πολιτικὴν ὀργάνωσιν τῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας, ἡ **Λατινικὴ γλῶσσα** καὶ τὸ **ρωμαϊκὸν δίκαιον** εἶχον εὐρεῖαν διάδοσιν μεταξὺ τῶν συμμάχων τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας. Τὰ σοφὰ ἀποφθέγματα τοῦ **Ἀππίου Κλαυδίου** κατὰ τὸ ἑλληνικὸν πρῶτον εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς τάσεως τῶν Ρωμαίων πρὸς συμφιλίωσιν μὲ τοὺς Ἕλληνας τῆς Δύσεως. Συγχρόνως φανερώνουν νέας τάσεις τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας, πρὸς τὰς ὁποίας κατευθύνουν αὐτὴν οἱ Ἕλληνες τῆς Δύσεως.

ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Καρχηδὼν καὶ Ρώμη.

Οἱ Ρωμαῖοι ἀφοῦ ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Ἰταλίας καὶ ὅλων τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πολὺ προωδευμένοι εἰς τὸ ναυτικόν, ἐφαίνοντο ὅτι θὰ ἐγίνοντο ἰσχυροὶ καὶ κατὰ θάλασσαν.

Εἰς τὰ μεγάλα των ὁμῶς σχέδια, νὰ γίνουν κυρίαρχοι τῆς Μεσογείου θαλάσσης, συνήντησαν πολὺ ἰσχυρὸν ἀντίπαλον, τὴν **Καρχηδόνα**. Αὕτη εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Σικελίας παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐκυριάρχει μὲ τὸ ἐμπόριόν της εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον.

Μεγάλῃ ἦτο ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης πόλεως. Ἦτο τρεῖς φορές μεγαλυτέρα τῆς Ρώμης καὶ εἶχεν εὐρύχωρον λιμένα, εἰς τὸν ὁποῖον διὰ νὰ εἰσέλθῃ πλοῖον ἔπρεπε νὰ περάσῃ στενὴν εἴσοδον. Ὡραία ἦτο ἡ εὐρεῖα ἀγορά της μὲ τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὰ ἄλλα ἱερά, τὰ ἀφιερωμένα εἰς παλαιούς φοινικικοὺς θεούς. Ἐπίσης τὰ λαμπρὰ λίθινα καὶ ὑψηλὰ οἰκοδομήματά της, ἡ ἰσχυρά της ἀκρόπολις μὲ τὸν μεγάλον ναόν, ἀφιερωμένον εἰς τὸν θεὸν τοῦ πλούτου καὶ τῆς υἱείας, ὅλα αὐτὰ ἔκαμνον τὴν Καρχηδόνα ἀξιοθαύμαστον πόλιν.

Ἡ Καρχηδὼν εἶχε κατακτήσει ἐμπορικῶς καὶ τὰς νήσους Σικελίαν, Κορσικὴν καὶ Σαρδηνίαν. Συχναὶ δὲ ἔριδες ἐγίνοντο εἰς τοὺς λιμένας μεταξὺ Καρχηδονίων καὶ Ρωμαίων ναυτῶν. «Οἱ Ρωμαῖοι, ἔλεγε Καρχηδόνιος πλοίαρχος, χωρὶς τὴν συγκατάθεσίν μας δὲν ἔμπορουν νὰ πλύνουν τὰς χεῖράς των εἰς τὴν θάλασσαν». Ἐφαίνετο λοιπόν, ὅτι μίαν ἡμέραν ἡ ἰσχυρά αὐτὴ πόλις θὰ ἤρχετο εἰς σύγκρουσιν μὲ τὴν Ρώμην, ἡ ὁποία εἶχε γίνει ἰσχυρά καὶ ἐζήτει νὰ γίνῃ κυρία τῶν πλησίον της νήσων.

Ὅταν ὁ Πύρρος ἠναγκάσθῃ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν νῆσον Σικελίαν (275 π.Χ.) εἶπεν, ὥσάν προφήτης, ὅτι θὰ ἔλθῃ καιρός, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι θὰ πολεμήσουν μεταξύ των διὰ τὴν ὠραίαν αὐτὴν νῆσον. Πράγματι ἡ Σικελία μὲ τὰς πολὺ εὐφόρους πεδιά-

δας και τὰς πλουσίας και ὠραίας της πόλεις, ἔγινε τὸ μῆλον τῆς ἐριδος, μεταξύ τῶν δύο ἐκείνων ἰσχυρῶν πόλεων και ἡ πραγματικὴ αἰτία, ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς τὸν πρῶτον Καρχηδονιακὸν πόλεμον.

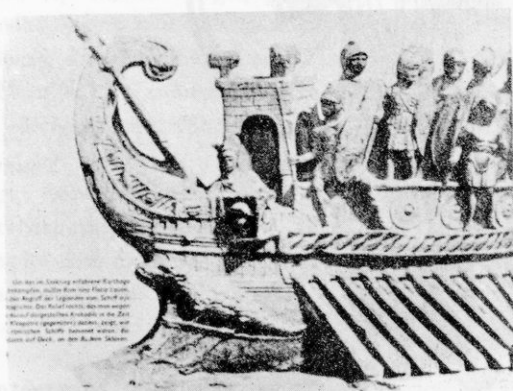
Οἱ Καρχηδονιοὶ πόλεμοι διήρκεσαν ἐπὶ μακρὰ ἔτη, **264—146 π.Χ.** κατὰ τοὺς ὁποίους διεκρίθησαν σπουδαῖοι Καρχηδόνιοι και Ρωμαῖοι στρατηγοί.

‘Ο ‘Αννίβας

Ἡ κυρία μορφή, ἡ ὁποία εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τὸν Β' Καρχηδονιακὸν πόλεμον, ὑπῆρξεν ὁ ‘Αννίβας. Οὗτος ὅταν ἀκόμη ἦτο μικρὸς, ὠδηγήθη ἀπὸ τὸν πατέρα του ‘**Αμίλκαν** εἰς βωμὸν θεοῦ και ὠρίσθη αἰώνιον μῖσος ἐναντίον τῶν Ρωμαίων. Ἠκολούθησε τὸν πατέρα κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις του εἰς τὴν Ἰσπανίαν, και ἔμαθεν ὅλα τὰ καθήκοντα τοῦ πραγματικοῦ στρατιώτου.

‘Ο ἱστορικὸς Λίβιος, μᾶς λέγει τὰ ἐξῆς δι’ αὐτόν :

«Ἦτο εἰς ἄκρον τολμηρὸς εἰς τοὺς κινδύνους και μετὰ μεγάλῃν ψυχραιμίαν ἀντιμετώπιζεν αὐτούς. Οἱ κόποι και οἱ μόχθοι οὔτε τὸ σῶμά του ἀδυνατίζον, οὔτε τὸν νοῦν του ἐκούραζον. Ἀντεῖχε πολὺ εἰς τὸ καῦμα και εἰς τὸ ψῦχος. Ἐτρῶγε και ἔπινε πάντοτε τόσον, ὅσον εἶχεν ἀνάγκην τὸ σῶμά του, χωρὶς νὰ γίνεται δοῦλος κάθε ὀρέξεως. Ὅταν αἱ ἀσχολίαι του τοῦ ἐπέτρεπον, ἀνεπαύετο. Δὲν ἐκοιμᾶτο εἰς μαλακὰ στρώματα οὔτε και εἰς μέρη, ὅπου ὑπῆρχεν ἡσυχία. Συνήθως ἐτυλίσσето μετὰ τὸν

Καρχηδονιακὸν πλοῖον.

Λεγεωνάριος.

Ἑκατόνταρχος.

Τοξότης.

Σημαιοφόρος.

Ρωμαῖοι Στρατιῶται.

στρατιωτικόν του μανδύαν καὶ πολὺ συχνὰ ἐξηπλώνετο ἐκεῖ, ὅπου οἱ οἱ φρουροὶ στρατιῶται ἐφύλαττον, ἢ ὅπου εὐρίσκοντο αἱ προφυλακαὶ τοῦ στρατεύματος. Πρῶτος εἰσῆρχετο εἰς τὴν μάχην καὶ τελευταῖος ἀπεχώρει ἀπ' αὐτήν».

Τοιοῦτος στρατιώτης, ὁ Ἀννίβας, δὲν ἤργησε νὰ γίνῃ τὸ εἰδωλὸν τῶν στρατιωτῶν του, οἱ ὅποιοι ἐβλεπον, ὅτι ὁ νέος στρατηγὸς των θὰ ὠδήγει αὐτοὺς πάντοτε ἀπὸ νίκης εἰς νίκην.

Ὁ Ἀννίβας ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους στρατηγούς, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ἡ Ἱστορία. Ὡς πρὸς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου καὶ τὴν στρατηγικὴν ιδιοφυίαν, ὁμοίαζε πολὺ μὲ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον.

Ὁ Ἀννίβας διεφλέγετο ἀπὸ ἀνώτερον πατριωτισμόν. Ἐβλεπεν, ὅτι ἡ Ρώμη ἐζήτει νὰ ταπεινώσῃ τὴν ἀγαπημένην του πατρίδα καὶ ἐπολέμει διὰ τὴν τιμὴν της, τὴν ἐλευθερίαν της καὶ τὴν ὑπαρξίν της. Σφοδρὰ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, μῖσος αἰώνιον πρὸς τὴν ἐχθράν της Ρώμην! Αὐτοὶ ἦσαν οἱ σκοποὶ εἰς τὴν ζωὴν του, καμμία δὲ ἀτομικὴ φιλοδοξία. Ἐὰν οἱ συμπατριῶταί του ἐδεικνύοντο ἀντάξιοι πρὸς τὸν μέγαν των στρατηγόν, χωρὶς ἄλλο ὁ Ἀννίβας θὰ ἔκαμνε τὴν πατρίδα του τὸ μεγαλύτερον κράτος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Δυστυχῶς ὅμως ἡ προσήλωσις τῶν Καρχηδονίων εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὰ ἀγαθὰ τοῦ πλούτου ἐκράτει τὸ πνεῦμά των πολὺ χαμηλά. Δὲν ἠδύναντο νὰ φθάσουν τὸν ἀρχηγόν των εἰς τὰ ἀνώτερα αὐτοῦ πατριωτικὰ ἰδεώδη.

Ἡ μεγάλη ἐκστρατεία, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησε μὲ ἀφετηρίαν τὴν Νέαν Καρχηδόνα τῆς Ἰσπανίας, μέσῳ τῶν Ἀλπεων, εἶναι τὸ σπουδαιότερον στρατιωτικὸν κατόρθωμα ἀπὸ ὅσα ἀναφέρει ἡ Ἱστορία. Ἡ νίκη του δὲ εἰς τὰς Κάννας (215 π.Χ.), τῆς ὁποίας ὁ Πολύβιος μᾶς δίδει ἐνδιαφέρουσιν περιγραφὴν, ὑπῆρξεν ἡ φοβερωτέρα διὰ τοὺς Ρωμαίους.

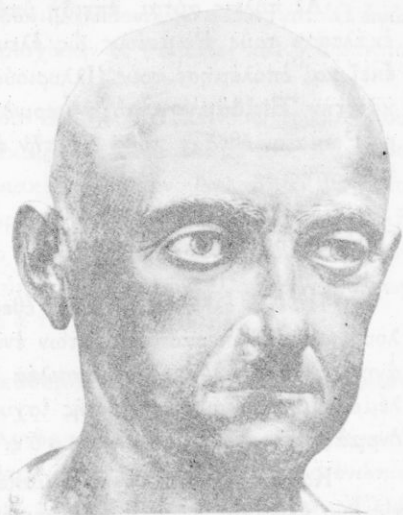
Ἐπειτα ἀπὸ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν, ὅπου οἱ Ἕλληνες κατασυνέτριψαν τὴν κολοσσιαίαν περσικὴν στρατιάν, ἡ Ἱστορία δὲν ἀναφέρει φοβερωτέραν καταστροφὴν ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἔπαθον οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὰς Κάννας, ὅπου τὸ ἥμισυ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ κατεστράφη.

Ὁ Πόπλιος Σκιπίων.

Τὸ καταπεσὸν κύριος τῆς Ρώμης ἀποκατέστησεν ὁ νεαρὸς Σκιπίων.

μαῖοι τὸν ἐφοβοῦντο, ἐξηναγκάσθη νὰ ἀφήσῃ τὴν πατρίδα του. Ὅπως δὲ ἄλλοτε ὁ Θεμιστοκλῆς, μετέβαινε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν ἓνα βασιλέα εἰς τὸν ἄλλον, μέχρις ὅτου ἀπέθανεν εἰς τὴν ξένην τὸ ἴδιον ἔτος (183 π.Χ.), κατὰ τὸ ὁποῖον ἀπέθανε καὶ ὁ μέγας ἀντίπαλός του Σκιπίων ὁ Ἀφρικανός.

Ἡ ἄλλοτε λοιπὸν ἰσχυρὰ Καρχηδὼν κατέστη ὑπήκοος εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ὁ τρομερὸς ἀγὼν μεταξὺ Ρώμης καὶ Ἀννίβα ἐτελείωσεν. Ἐν μέγα ἔθνος ἐνίκησεν ἓνα μέγαν ἄνδρα.

Ἑλλάς καὶ Ρώμη.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Καρχηδόνης ἡ Ρώμη ἦτο πλέον κυρία τῶν νήσων Σικελίας, Κορσικῆς καὶ Σαρδηνίας. Ἐπίσης ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ βορειοδυτικὴ παραλία τῆς Ἀφρικῆς ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν της. Ἡ ναυτικὴ τῆς δύναμις ἐδέσποζεν ὅλης τῆς δυτικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου.

Ἀλλὰ τὰ βλέμματα τῶν Ρωμαίων ἐστρέφοντο πάντοτε καὶ πρὸς ἀνατολάς. Μὲ τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου εὐρίσκοντο εἰς φιλικὰς σχέσεις. Κατὰ τὰς δυστυχεῖς ἡμέρας τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἀννίβα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου ἔστειλε σῖτον εἰς τὴν λιμοκτονοῦσαν Ρώμην.

Ὁ φιλελληνισμὸς ἐξ ἄλλου κάθε ἡμέραν ἠῤῥεανε εἰς τὴν Ρώμην. Αἱ πλουσιώτεροι τάξεις αὐτῆς ἠσθάνοντο μέγαν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν ἐλληνικὴν τέχνην καὶ τὴν φιλολογίαν, καθὼς καὶ διὰ τὴν ἐλληνικὴν πολυτέλειαν.

Ἀλλὰ οἱ Ρωμαῖοι ἐφοβοῦντο πρὸς τούτοις τὸν φιλόδοξον βασιλέα τῆς Μακεδονίας, ὁ ὁποῖος εἶχε συμμαχήσει μὲ τὸν Ἀννίβαν ἐναντίον τῆς Ρώμης. Διὰ τοῦτο μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν ἐδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν μερικῶν ἐλληνικῶν πόλεων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας.

Ὁ Κορνήλιος Σκιπίων.

Αἱ πόλεις αὐται, ἐπειδὴ ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς Ἰλλυριοὺς πειρατάς, ἐκάλεσαν τοὺς Ρωμαίους ὡς ἐλευθερωτάς. Στρατὸς ρωμαϊκὸς ἐστάλη ἐκεῖ καὶ ἐπολέμησε τοὺς Ἰλλυριοὺς. Κατέλαβε δὲ τὴν νῆσον **Κέρκυραν** καὶ τὴν **Ἐπίδαμνον**, τὸ σημερινὸν Δυρράχιον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ρωμαῖοι ἔθεσαν πόδα εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης.

Οἱ Μακεδονικοὶ πόλεμοι.

Πολλαὶ ἑλληνικαὶ πόλεις ἐθεώρησαν τότε τοὺς Ρωμαίους ὡς φίλους καὶ ὡς ὑπερασπιστάς των ἐναντίον τῶν Μακεδόνων. Τοῦτο ὁμῶς ἀνησύχησε τὸν Μακεδὸνα βασιλέα Φίλιππον Ε', καὶ ἔγινεν ἀφορμὴ πολέμων μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἰσχυρᾶς Ρώμης. Τοὺς πολέμους τούτους ὀνομάζομεν **Μ α κ ε δ ο ν ι κ ο ὕ ς**.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μακεδονικῶν πολέμων ἡ Ἑλλάς ἐχωρίσθη εἰς δύο ἐχθρικά στρατόπεδα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἐν ὑπεστήριζε τὸν Φίλιππον, τὸ δὲ ἄλλο ἦτο μὲ τὸ μέρος τῶν Ρωμαίων.

Ἀφορμὴν εἰς τὴν σύγκρουσιν τῶν δύο δυνάμεων ἔδωκεν ὁ Φίλιππος Ε', ὁ ὁποῖος εἶχε συμμαχήσει μὲ τὸν βασιλέα τῆς **200 π.Χ.** Συρίας Ἀντίοχον Γ'. Καὶ οἱ δύο ἐπεδίωξαν νὰ αὐξήσουν τὰ βασιλεία των καὶ νὰ κερδίσουν νέας χώρας. Ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου **Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος**, καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως διαδόχου ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς τὴν εὐκαιρίαν νὰ καταλάβουν μερικὰς κτήσεις τοῦ βασιλείου τῆς Αἰγύπτου. Ἀλλὰ τοῦτο ἔγινεν ἀφορμὴ, ὥστε ἡ Ρόδος, ἡ Πέργαμος, τὸ Βυζάντιον καὶ ἄλλαι πόλεις νὰ συμμαχήσουν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου καὶ νὰ ζητήσουν τὴν βοήθειαν τῆς Ρώμης. Αὕτη, ὡς προστάτις τῆς ἐλευθερίας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἐβοήθησαν τὴν Ρώμην κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ Αἰτωλική, κατόπιν δὲ ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία. Ὁ ρωμαϊκὸς καὶ ὁ συμμαχικὸς στρατὸς κατ' ἀρχὰς δὲν εἶχον ἐπιτυχίας.

Ἀλλ' ἀργότερον ἡ ρωμαϊκὴ σύγκλητος ἔστειλε τὸν στρατηγὸν **197 π.Χ.** **Τίτον Φλαμινῖνον** μὲ νέας δυνάμεις, καὶ τὰ πράγματα ἤλλαξαν πρὸς ὠφέλειαν τῶν Ρωμαίων.

Ὁ Πλούταρχος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸν βίον τοῦ Φλαμινίνου, μᾶς λέγει. ὅτι ἦτο πολὺ ἱκανὸς στρατηγὸς καὶ μὲ μεγάλην πολιτικὴν δεξιό-

τητα. Ὁ Φλαμινῖος προσέβαλε τὸν Φίλιππον εἰς τὰς **Κυνὸς κεφαλὰς** τῆς Θεσσαλίας. Ἦτο ἡ δευτέρα φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες συνηγνῶντο μὲ τὴν ἰσχυρὰν μακεδονικὴν φάλαγγα. Ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε τραχύς· εἰς τὸ τέλος δὲ ὑπερίσχυσαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ ὁ Φίλιππος ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην.

Οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης ἦσαν σχεδὸν οἱ ἴδιοι μὲ ἐκείνους, τοὺς ἐποίους περιελάμβανεν ἡ εἰρήνη, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν οἱ Ρωμαῖοι μὲ τοὺς Καρχηδονίους μετὰ τὸν δεύτερον Καρχηδονιακὸν πόλεμον. Δηλαδή ὁ Φίλιππος δὲν ἠδύνατο νὰ κάμνῃ πόλεμον χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου καὶ ἡ Μακεδονία ἐγίνετο ὑποτελὴς σύμμαχος τῶν Ρωμαίων. Ἐπίσης ἡ Ρώμη ἀνελάμβανε τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Ἡ Ἑλλάς ἐγίνετο **προτεκτορᾶτον** τῆς Ρώμης.

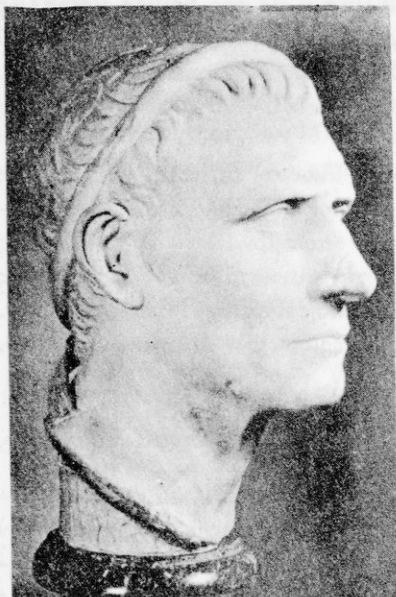
Ὁ Φλαμινῖος κηρύσσει τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων.

Μετὰ τὴν νίκην του εἰς τὰς Κυνὸς κεφαλὰς, ὁ Φλαμινῖος ἐπορεύθη εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου ἐνώπιον τῶν συγκεντρωμένων διὰ τὴν ἐορτὴν τῶν **Ἰσθμίων** Ἑλλή-
190 π.Χ. νων ἐκήρυξε τὴν ἀπόφασιν τῆς συγκλήτου, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλάς ἐκηρύσσεται εἰς τὸ ἐξῆς ἐλευθέραι. Ὁ Λίβιος μᾶς λέγει, ὅτι ἡ Ρώμη τότε ἐξυμνήθη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας «ὡς τὸ Ἔθνος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μὲ τοὺς κόπους του, μὲ τὰς θυσίας του, καὶ μὲ κίνδυνον ἐνίκησεν εἰς τὸν πόλεμον χάριν τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνθρωπότητος».

Ἀλλοίμονον ὅμως! Ἡ ἑνωσις ὅλης τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπιτύχει ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος διελύετο τότε ἀπὸ τοὺς Ρωμαῖους κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐκείνην ἐορτὴν. Οἱ πρόγονοί μας δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσουν, ὅτι οἱ Ρωμαῖοι μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐπεδίωκον νὰ στερήσουν αὐτοὺς τῆς ἐλευθερίας των.

Ὁ Συριακὸς πόλεμος.

Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῆς Μακεδονίας ἔφερον τοὺς Ρωμαῖους εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Ἀντίοχον, τὸν διάδοχον τοῦ Σελεύκου, διότι ὁ βασιλεὺς οὗτος εἶχε καταλάβει διαφόρους χώρας ἀπὸ τὸ βασιλεῖον τῆς Μακεδονίας, τὰς ὁποίας εἶχον οἱ Ρωμαῖοι κηρύξει ἀνεξαρτητοῦς.

Κεφαλή του 'Αντιόχου Γ' της Συρίας
(Λούβρον).

Εἰς τὴν **Μαγνησίαν** τῆς Μικρᾶς Ἀσίας συνήφθη σπουδαία μάχη. Κατ' αὐτὴν ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ἐνίκησε τὰ ἀσιατικὰ στρατεύματα τοῦ Ἀντιόχου, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ρώμην τὸ πρὸς δυσμὰς μέρος τῆς Ἀσίας.

Ἐντὸς δώδεκα ἐτῶν ἡ Ρώμη ἔγινε κυρία δύο σπουδαίων χωρῶν τοῦ κράτους **168 π.Χ.** τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὑστερον ἀπὸ ὀλίγα ἔτη καὶ ἡ Αἴγυπτος ὑπῆχθη εἰς τὸ κράτος τῆς Ρώμης.

Οἱ Ρωμαῖοι γίνονται κύριοι ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Ὅπως οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Μακεδόνες δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποφέρουν τὴν ταπείνωσιν, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Ὁ διάδοχος τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε' **Περσεύς**, ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, περισσότερον δραστήριος βασιλεὺς ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἀπεφάσισε νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῶν Ρωμαίων.

Νέος λοιπὸν πόλεμος ἐξεργάγη μεταξὺ τῶν Ρωμαίων καὶ τοῦ Μακεδόνος βασιλέως, ὁ ὁποῖος διήρκεσε τρία ἔτη **171-168 π.Χ.** (Τρίτος μακεδονικὸς πόλεμος). Κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς **Αἰμίλιος Παῦλος** ἐνίκησε τὸν στρατὸν τοῦ Περσέως εἰς μάχην παρὰ τὴν **Πύδναν**, εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον. Ἀπὸ τότε ἡ Μακεδονία διηρέθη εἰς 4 διοικήσεις (μερίδας). Ἀπόπειρα ἀποτινάξεως τοῦ ζυγοῦ τῶν Ρωμαίων (149 π.Χ.) εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα ἡ Μακεδονία νὰ κηρυχθῇ ὀριστικῶς ἐπ' ἀρχία ρωμαϊκή.

Ὅλιγα ἔτη κατόπιν ἡ Ρώμη ἔκχευε πόλεμον ἐναντίον τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν ὁ στρατηγὸς τῶν Ρωμαίων

Λεύκιος Μόμμιος, ικανός στρατηγός ἀλλ' ἄξεστος, ἐνίκησε τὸν στρατηγὸν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας **Δάιον** εἰς τὴν **Λευκόπετραν**, πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ. Κατόπιν κατέλαβε τὴν Κόρινθον. Οἰκτρὸν ὑπῆρξε τότε τὸ τέλος τῆς πλουσιωτάτης καὶ σπουδαίας αὐτῆς ἐμπορικῆς πόλεως. Οἱ κάτοικοι ἐσφάγησαν, ἡ δὲ πόλις κατεστράφη ἐκ θεμελίων.

Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται ὀλίγην προσοχὴν ἔδιδον εἰς τὰ θαυμάσια ἔργα τῆς τέχνης, τὰ ὅποια εὔρον εἰς τὴν Κόρινθον.

Ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος, ὁ ὅποιος ἦτο αὐτόπτης μάρτυς τῆς καταστροφῆς, μᾶς λέγει τὰ ἐξῆς : «Εἶδον μὲ τοὺς ὀφθαλμούς μου ὥραίας εἰκόνας νὰ ρίπτωνται κάτω καὶ νὰ θραύωνται. Ἐπάνω εἰς ἄλλας στρατιῶται ἔπαιζον κύβους».

Αὐτὸς δὲ ὁ ἀγροῦκος Μόμμιος, ὅταν ἐστέλλοντο αἱ ἀνεκτίμητοι εἰκόνες καὶ τὰ ἀγάλματα εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ κοσμήσουν τὸν θρίαμβόν του, ἔδωσε τὴν ἐξῆς ἀλλόκοτον διαταγὴν : «Ἐγὼ, ὁ ὅποιος ἤθελε χάσει μίαν ἐκ τῶν εἰκόνων ἢ ἐν ἄγαλμα, ὑποχρεοῦται νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ μὲ ἄλλο ὅμοιον καὶ ἴσης ἀξίας».

Τὸ ἴδιον ἔτος, κατὰ τὸ ὅποιον κατεστράφη ἡ Καρχηδών, κατεστράφη καὶ ἄλλη σπουδαία πόλις πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τῆς Μεσογείου μέρος.

Τὴν Κόρινθον, ἡ ὁποία, λόγῳ τῆς προόδου της εἰς τὸ ἐμπόριον εἶχε γίνῃ ἰσχυρά, οἱ Ρωμαῖοι εὔρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὴν καταστρέψουν.

Ἀπὸ τότε ὅλαι αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις ἔχασαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Αἱ ἀνησυχίαι, τὰς ὁποίας εἶχεν ὁ καλὸς ἐκεῖνος Ἕλληνα, ὁ Ἀγέλαος, ἐφάνησαν τότε, ὅτι ἦσαν πολὺ δικαιολογημέναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'

ΡΩΜΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Θρησκεία.

Οἱ Ρωμαῖοι παρέλαβον ἀπὸ τὴν Κύμην τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος. Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν Ρώμην ἰδρύθη ἑλληνικὸν Μαντεῖον. Ἡ θεϊκὴ τριάς **Δημήτηρ, Διόνυσος, καὶ Κόρη** με ἰταλικά ὀνόματα, φανερώνει εἰσοδὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν Ἑλληνικῶν θεῶν. Ἐπίσης οἱ Ἑλληνικοὶ θεοὶ **Ποσειδῶν, ὁ Ἑρμῆς καὶ ὁ Ἀσκληπιὸς** εὔρον ἀντιστοίχους λατινικάς ὀνομασίας.

Τὸ ἔτος 204 διὰ πρώτην φορὰν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ τὴν ἑλληνιστικὴν Ἀνατολὴν ἡ λατρεία τῆς φρυγικῆς μητέρας θεᾶς **Κυβέλης**. Ταύτης ὁμοίωμα ἀπὸ μαῦρον λίθον διατηρεῖτο εἰς τὸν Παλατῖνον λόφον.

Ὁ ἀνθρωπομορφισμὸς τῶν παραστάσεων τῶν θεῶν εἶναι **ἐλληνικὴ καθαρῶς ἐπίδρασις** καὶ ὠδήγησεν εἰς μύθους περὶ θεῶν καὶ ἡρώων. Ἐγεφύρωσε δὲ τὸ χάσμα μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ θεῶν, οἱ ὅποιοι πρὶν ἐθεωροῦντο φοβεραὶ δυνάμεις.

Ἡ Ρωμαϊκὴ τέχνη.

Ἡ ἀποδοχὴ ἑλληνικῶν θεῶν εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν ναῶν. Τὸ τέμενος ποῦ εἶχεν οἰκοδομηθῆ εἰς τὸ Καπιτώλιον πρὸς τιμὴν τῆς τρισυποστάτου θεότητος καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τοὺς Οὐήλους, εἶναι τὰ πρότυπα τῆς ἐτρουσκικῆς τεχνοτροπίας.

Ζωηροτέρα ὅμως εἶναι ἡ ἐπίδρασις εἰς τὴν Ρώμην τῆς ἑλληνικῆς τέχνης τὸν 3ον καὶ 2ον αἰῶνα, χάρις εἰς τὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων τεχνιτῶν. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦλθον ἀπὸ τὴν Κάτω Ἰταλίαν, τὴν Σικελίαν καὶ τὴν ἑλληνιστικὴν Ἀνατολὴν.

Ἡ σωζομένη σαρκοφάγος τοῦ Κορνηλίου Σκιπίωνος, ὑπάτου

Ἡ σαρκοφάγος τοῦ Κορνηλίου Σκιπίωνος.

τὸ 298, φανερώνει τὴν εἴσοδον εἰς τὴν ἀνωτέραν κοινωνίαν τῆς Ρώμης τῆς ἑλληνικῆς τέχνης.

Πολλοὶ Ἕλληνες τεχνῖται εἰσέδυσαν εἰς τὴν Ρώμην καὶ πολλὰ ἔργα ἑλληνικῆς τέχνης μετέχθησαν ἐκεῖ.

Ἡ ἵδρυσις τοῦ πρώτου μαρμαρίνου ναοῦ εἰς τὴν Ρώμην καὶ τῆς πρώτης στοᾶς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξετέθησαν ἔργα ἑλληνικῆς τέχνης, ἐφάνερωσε τὸ βαθύτερον ἐνδιαφέρον τῶν Ρωμαίων διὰ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην.

Ἡ ἵδρυσις ναῶν πρὸς τιμὴν θεοτήτων ἑλληνικῶν, ἢ ἀνέγερσις «βασιλικῶν», μεγάλων στοᾶν δι' ἀγορὰς καὶ δικαστήρια, ἀνταποκρίνονται βέβαια πρὸς ἑλληνιστικὰ πρότυπα. Ἡ ἐμφάνισις ὅμως ἀπὸ τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος τῶν **τόξων**, ἐπάνω εἰς τὰ ὁποῖα ἐτοποθετοῦντο ἀγάλματα, καὶ τὰ ὁποῖα ἐξειλίχθησαν εἰς τὰς **θριαμβευτικὰς ἀψίδας**, εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς ρωμαϊκῆς δημιουργίας.

Ἡ ρωμαϊκὴ **πλαστικὴ καὶ ζωγραφικὴ** εἶναι ἐπίσης ὑπὸ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐπίδρασιν. Μετὰ τὴν διαφορὰν, ὅτι ἐνῶ εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἀγάλματα βλέπομεν τὸ ἡσκημένον γυμνὸν σῶμα, ἀντιθέτως εἰς τὰ ρωμαϊκὰ παρατηροῦμεν τὸν ἐνδεδυμένον μετὰ τὴν *togam* ἄνδρα. Εἰς τοῦτον ἐν-

σαρκώνεται ἡ ἀξία τοῦ Ρωμαίου καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια.

Εἰς τὴν ζωγραφικὴν ὁ Ρωμαῖος καλλιτέχνης ἀποτυπώνει θριάμβους ἢ ἄλλας σκηνάς, ὅπως ἔγιναν εἰς τὴν πραγματικότητα. Ὁ Ἕλληνας ὅμως συνάδελφός του ἐκφεύγει ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ προσπαθεῖ νὰ δώσῃ εἰς τὰς ζωγραφουμένας μορφὰς αἰώνιον, ἰδεατὸν χαρακτήρα.

Ρωμαϊκὴ παιδεία.

Εἰς τοὺς παλαιούς χρόνους ὁ Ρωμαῖος πατὴρ δὲν ἐφρόντιζε μόνον νὰ μάθῃ τὸν υἱὸν του ἠθικὰ καὶ πρακτικὰ μαθήματα, ἀλλ' ἦτο καὶ διδάσκαλος αὐτοῦ. Ἐμάνθανε δηλαδὴ τὸν υἱὸν του νὰ ἀναγινώσκῃ, νὰ γράφῃ καὶ νὰ ἀριθμῇ. Ἀργότερον ὅμως ὑπῆρχον εἰδικοί διδάσκαλοι καὶ σχολεῖα, ὅπου τὰ τέκνα τῶν Ρωμαίων ἐμάνθανον γράμματα. Αἱ πολὺ πλούσιαι οἰκογένειαι εἶχον τοὺς καταλλήλους οἰκοδιδασκάλους.

Κατ' ἀρχὰς τὰ σχολεῖα ἦσαν πτωχὰ ξύλινα παραπήγματα, ὅπου συνηθροίζοντο ἄρρενα καὶ θήλεα. Ὁ γραμματοδιδάσκαλος ἐδίδασκε τὰ πρῶτα μαθήματα ἀντὶ ὀλίγων χρημάτων. Πολλάκις τὰ μαθήματα ἐγίνοντο εἰς τοὺς δρόμους, πλησίον τῆς ἀγορᾶς. Ὀλόκληρον τὴν πρωίαν τὰ παιδιὰ παρέμενον εἰς τὸ σχολεῖον. Εἶχον ὅμως καὶ πολλὰς ἑορτασίμους ἡμέρας. Ὅπως ἡμεῖς ἔχομεν τὰς διακοπὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, καὶ ἐκεῖνα διέκοπτον κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Σατουρνάλιων, τὸν χειμῶνα, καὶ τὴν ἄνοιξιν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀθηνᾶς, τὰ Ἀθηναια.

Ἡ πειθαρχία εἰς τὸ σχολεῖον ἦτο πολὺ αὐστηρά. Ὁ διδάσκαλος ἐκτύπα μὲ ράβδον τὸν ἄτακτον ἢ ἀμελεῖ μαθητὴν, καθὼς καὶ τὴν μαθήτριαν, πρὸς σωφρονισμόν.

Οἱ μαθηταὶ ἠσκούντο ἐπίσης καὶ εἰς σωματικὰς ἀσκήσεις, ὅχι ὅμως ὅπως οἱ Ἑλληνόπαιδες. Οἱ Ρωμαῖοι ἐλεύθεροι πολῖται δὲν εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας. Αἱ κυριώτεραι ἀθλητικαὶ ἀσκήσεις τῶν ἦσαν ὁ δρόμος, τὸ πῆδημα, ἀργότερον δὲ ἡ πάλη, ἡ πυγμή, τὸ ἀκόντιον καὶ ἡ ἰππασία.

Διὰ τὰ κοράσια ἦτο ἀρκετὸν νὰ μανθάνουν τὰ στοιχειώδη γράμματα. Ἐκτὸς ὅμως τούτων ἐμάνθανον τὰς γυναικείας ἐργασίας· πῶς δηλαδὴ νὰ γνέθουν, νὰ ὑφαίνουν καὶ νὰ κεντοῦν. Ἡγάπων ὅμως πολὺ αἱ Ρωμαῖαι δεσποινίδες νὰ μανθάνουν μουσικὴν, νὰ παίζουν κιθάραν, νὰ τραγουδοῦν, νὰ χορεύουν καὶ νὰ ἀπαγγέλουν ποιήματα. Αἱ γυμναστι-

καὶ ἀσκήσεις δὲν τὰς ἡγχαρίστουν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἡσχολοῦντο μὲ αὐτάς.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος οἱ Ρωμαῖοι ἤρχισαν νὰ μανθάνουν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, νὰ τὴν ὁμιλοῦν καὶ νὰ ἀναγινώσκουν ἑλληνικὰ συγγράμματα. Ὅπως σήμερον αἱ ξένοι γλῶσσαι, ἡ γαλλικὴ, ἡ ἀγγλικὴ καὶ ἡ γερμανικὴ, εἶναι γλῶσσαι τοῦ συρμοῦ, οὕτω καὶ οἱ πλουσιώτεροι Ρωμαῖοι ἐφρόντιζον τότε νὰ ἐκπαιδεύσουν τὰ τέκνα των μὲ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Τὴν ἀνωτέραν αὐτὴν μόρφωσιν ἐδίδον εἰδικοί διδάσκαλοι, οἱ γ ρ α μ μ α τ ι κ οί.

Ρωμαϊκὴ βιβλιοθήκη.

Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὰ ὅποια ἐμάνθανον οἱ Ρωμαῖοι, ὠφέλησαν αὐτοὺς πολὺ, διότι ἡδύναντο νὰ μελετοῦν τὰ ἑλληνικὰ συγγράμματα, τὰ ὅποια μὲ τὰς πολυτίμους γνώσεις, τὰς ὁποίας περιεῖχον, ἐμόρφωνον αὐτοὺς καὶ ἔκαμνον ἡμερωτέρας τὰς συνηθείας των. Πολλοὶ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι ἤλθον εἰς τὴν Ρώμην ὡς αἰχμάλωτοι, ἐχρησίμευσον ὡς διδάσκαλοι εἰς πολλὰς ρωμαϊκὰς οἰκίας. Οἱ Ρωμαῖοι ἡγάπων πολὺ τοὺς Ἕλληνας διδασκάλους. Ἐδίδον εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν των καὶ τοὺς ἐτίμων.

Ὅταν οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὸν Τάραντα, ὠδήγησαν πολλοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὴν Ρώμην. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ εἰς ὀνομαζόμενος **Λίβιος Ἀνδρόνικος**, ὁ ὅποῖος προσελήφθη ὡς οἰκοδιδάσκαλος, γενόμενος ἐλεύθερος ἀπὸ τὸν κύριόν του. Οὗτος ἀντελήφθη τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ρωμαίων διὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ μετέφρασε τὴν Ὁδύσσειαν τοῦ Ὀμήρου εἰς λατινικὴν γλῶσσαν, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σχολικὸν βιβλίον. Διὰ τοὺς μεγαλυτέρους εἰς τὴν ἡλικίαν μετέφρασεν ἐπίσης τραγωδίας τῶν μεγάλων Ἑλλήνων τραγικῶν ποιητῶν, καθὼς καὶ κωμωδίας, αἱ ὅποια ἐπαίζοντο εἰς τὰ θέατρα.

Πολλοὶ Ἕλληνες διδάσκαλοι ἤνοιξαν σχολεῖα εἰς τὴν Ρώμην καὶ πολλοὶ ρωμαῖοι γονεῖς ἔστελλον τὰ τέκνα των ἐκεῖ διὰ νὰ λάβουν φῶς ἑλληνικόν. Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία δὲν ἤργησε νὰ κάμῃ τὰ θαύματά της μεταξὺ τοῦ τραχέος καὶ πολεμικοῦ ἐκείνου λαοῦ. Ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς ἱστοριῶν ἐξεπῆδησαν τότε μεταξὺ τῶν Ρωμαίων πολιτῶν, οἱ ὅποιοι ἡδύναντο τώρα νὰ ἀναγινώσκουν τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων των. Οἱ δὲ ρόλοι τῶν παπύρων, οἱ ὅποιοι περιεῖχον τοὺς θησαυροὺς

τοῦ πνεύματος, ἐπληθύνοντο. Οἱ δοῦλοι, οἱ ὅποιοι ἤξευρον γράμματα, ἀντέγραφον διάφορα ἔργα, τὰ ὅποια ἐπωλοῦντο εἰς τὴν ἀγοράν.

Καθὼς ἀντιλαμβάνομεθα, δὲν ἤργησαν νὰ ἰδρυθοῦν καὶ βιβλιοθήκαι. Ὅταν οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Μακεδονίαν, ἔφερον εἰς τὴν Ρώμην ὁλόκληρον τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Μακεδόνος βασιλέως. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη βιβλιοθήκη τῆς Ρώμης.

Πλούσιοι ρωμαῖοι πολῖται ἐπρομηθεύοντο πολλὰ ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ βιβλία. Ταῦτα εἶχον σχῆμα κυλίνδρου καὶ ἦσαν τακτοποιημένα εἰς καταλλήλους βιβλιοθήκας, αἱ ὅποια εἶχον πολλὰ μικρὰ τετράγωνα διαμερίσματα. Κάθε κύλινδρος ἐξεῖχεν ὀλίγον πρὸς τὰ ἔξω. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἐσημειοῦτο ὁ τίτλος τοῦ ἔργου, ὥστε ὁ βιβλιοθηκᾶριος ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἀμέσως τὸν πάπυρον, τὸν ὅποιον ἐζήτηι.

Ἱστορία - Φιλοσοφία.

Ἡ ἐξάρτησις τῆς ρωμαϊκῆς ἱστοριογραφίας ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν πεζογραφίαν καταφαίνεται ἀπὸ τοὺς κυρίους ἐκπροσώπους τῆς κατὰ τὸν 2ον π.Χ. αἰῶνα. Ὁ **Φάβιος Πίκτωρ** καὶ ὁ **Κίνκιος Ἀλιμέντος** ἔγραψαν ἑλληνιστί.

Εἰς τὴν φιλοσοφίαν οἱ Ρωμαῖοι ὑπῆρξαν ἄριστοι μαθηταὶ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων. Οἱ νέοι Ρωμαῖοι ἀπὸ τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος παρηκολοῦθουν μὲ ζήλον καὶ προσοχὴν φιλοσοφικὰς διαλέξεις Ἑλλήνων φιλοσόφων.

Μεγάλην ὑπόληψιν ἀπέκτησεν εἰς τὴν Ρώμην ὁ φιλόσοφος **Καρνεάδης**, ἡγέτης τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία ἦτο φιλοσοφικὴ σχολὴ καὶ ἐδίδασκε τὸν σκεπτικισμόν. Ποίαν ἐντύπωσιν ἐπροκάλεσαν οἱ λόγοι τοῦ Καρνεάδου εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Κικέρωνος «περὶ πολιτείας».

Αἱ διδασκαλαὶ ἐξ ἄλλου «περὶ ἀρετῆς» τοῦ Ροδίου **Παναιτίου**, ἀντιπροσώπου τῆς Στοᾶς, εὗρον σπουδαίαν ἀπήχησιν εἰς τὸν κύκλον τῶν Σκιπιόνων καὶ τῶν φίλων του, ὅπως καὶ αἱ πολιτικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ Πολυβίου.

Ἡ φιλοσοφία τῶν Ρωμαίων κινεῖται πρὸς πρακτικὴν τῆς ζωῆς ἀντιλήψιν. Παραλλήλως πρὸς τὰ φιλοσοφικὰ ρεύματα τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων, οἱ φιλόσοφοι οὗτοι (Στωικοί, Ἀκαδημεικοί, Ἐπικούριοι) προσπαθοῦν νὰ καλλιεργήσουν τὸν ἄνθρωπον ἠθικῶς καὶ νὰ εὐ-

ρουν τρόπον νὰ θέσουν τὰς ἀρετάς του εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ συνόλου. Αὕτη εἶναι ἡ Humanitas (χουμανισμός=ἀνθρωπισμός). Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ δύναμις, ἡ ὁποία ἐκράτησεν εἰς ἀνώτερον ἐπίπεδον σπουδαίους ἄνδρας τῆς Ρώμης εἰς τὴν παρατηρηθεῖσαν τότε πολιτικὴν καὶ ἠθικὴν κρίσιν.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι εἶχε δίκαιον ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς Ὁράτιος, ὅταν ἔλεγεν, ὅτι «ἡ ἡττηθεῖσα Ἑλλάς ὑπέταξε τὸν σκληρὸν κατακτητὴν της».

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σελίς

1. Ἱστορία καὶ διαίρεσις αὐτῆς. 2. Παλαιολιθικά καὶ νεολιθικά ἐργαλεῖα. 3. Προϊστορία, κυρίως ἱστορία, πηγαί. 4. Ἱστορικὸν γεγονός, χρονολογία. 5. Ἡ σπουδαιότης τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἱστορίας. 5

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Οἱ παλαιότατοι πολιτισμοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα

1. Ἡ ἑλληνικὴ πατρίς. 2. Νεολιθικὸς πολιτισμὸς. 3. Χαλκολιθικὸς πολιτισμὸς, ἡ πόλις Τροία. 4. Πρωτοελλαδικὸς πολιτισμὸς (2500 π.Χ.) 11

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Οἱ παλαιότατοι πολιτισμοὶ

1. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι. 2. Ἡμερολόγιον, γραφή. 3. Αἰγυπτιακοὶ θεοί. 4. Βαβυλωνιακὸς πολιτισμὸς—Ἀσσύριοι. 5. Ὁ Κῶδιξ τοῦ Χαμουραπί. 6. Θρησκεία—Μαντεία. 7. Φιλολογία, Ἐπιστήμη. 8. Ἀσσύριοι 20

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Μικρασιατικὸς πολιτισμὸς

1. Ἰνδοευρωπαῖοι. 2. Χετταῖοι. 3. Ἑβραῖοι. 4. Πολιτισμὸς τῶν Ἑβραίων, Θεὸς ὁ ἀληθινός..... 28

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ὁ Αἰγαῖος πολιτισμὸς

1. Ἡ Μινωικὴ Κρήτη. 2. Μινωικὴ τέχνη—τὸ ἀνάκτορον τῆς

Κνωσσοῦ. 3. Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ἀνακτόρου. 4. Ἀγγειογραφία. 5. Μινωική Θρησκεία. 6. Μινωική γραφή. 7. Τὸ τέλος τοῦ Μινωικοῦ πολιτισμοῦ. 8. Ἡ Ἑλληνική Κρήτη. Ἡ πρό-
τη ἐλληνική γραφή. 33

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Μυκηναϊκός πολιτισμός

1. Οἱ πρῶτοι Ἕλληνες εἰς τὴν Ἑλλάδα. 2. Λακκοειδεῖς τάφοι. 3. Θολοτοὶ τάφοι, ὁ θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως. 4. Τὸ ἀνάκτορον τῆς Τίρυνθος. 5. Μυκηναϊκαὶ τοιχογραφίαι. 6. Τὸ κράτος τῶν Ἀχαιῶν. 7. Μυκηναϊκὴ ἀγγειογραφία. 8. Λατρεία ψυχῶν. 9. Ὁ βοιωτικὸς Ὀρχομενός, Θῆβαι. 10. Μινυακὰ ἀγγεῖα 40

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Αἱ κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις τῶν Ἀχαιῶν

1. Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία. 2. Τρωικὸς πόλεμος, ὁ πρῶτος ἐλλή-
νικὸς ἀποικισμός. 49

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Ὁ πολιτισμὸς τῆς Ὀμηρικῆς ἐποχῆς

1. Τὰ ὀμηρικὰ ἔπη. 2. Μυκηναϊκὴ βασιλεία. 3. Τὰ μυκηναϊκὰ ὄπλα. 4. Ραψῳδοί, Μουσική. 5. Ἰδιωτικὴ ζωὴ, αἱ καθημεριναὶ ἐργασίαι. 6. Ἡ Μυκηναϊκὴ οἰκία. 7. Κοινωνικὴ καὶ οἰκογε-
νειακὴ ζωή. 51

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Ὁ Πολιτισμὸς κατὰ τὴν μεταβατικὴν περίοδον

1. Κἀθοδος Δωριέων, ἡ ἐποχὴ τοῦ σιδήρου, ἡ γεωμετρικὴ ἐποχὴ.
2. Ἀγγεῖα Διπύλου. 3. Ἀρχιτεκτονικὴ ναῶν. 4. Οἱ Φοῖνικες, τὸ ἐλληνικὸν Ἀλφάβητον. 5. Τὸ τέλος τῆς βασιλείας, Ἡ ἐλλη-
νικὴ πόλις. 6. Ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ ζωή. 57

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Ὁ πολιτισμὸς κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν — Διασπορὰ τῶν Ἑλλήνων

1. Ὁ δευτέρος Ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς. 2. Αἷτια. 3. Κατευθύνσεις τῶν ἀποίκων. 4. Ἀποικίαι καὶ μητροπόλεις. 5. Σπουδαιότης τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. 6. Ἀποικισμὸς βορείου Ἑλλάδος. 7. Ἀποικίαι εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. 8. Ἑλληνικὸς κόσμος. 9. Νομίματα. 10. Ἑλληνικὴ βιομηχανία. 11. Ναυπηγική. 12. Οἱ Ἴωνες φιλόσοφοι. 13. Ἡ Ἑλεατικὴ σχολή, οἱ ἐπτὰ σοφοί. 14. Οἱ Ἕλληνες ἱστορικοί. 15. Ἡ λυρική ποίησις, Ἀρχίλοχος. 16. Καλλίνος ὁ Ἐφέσιος, Θεόγνις, Ἀλκαῖος. 17. Ἴωνικὴ τέχνη. 18. Ἡ Σαπφώ.....

63

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Οἱ κοινοὶ δεσμοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων

1. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ αἱ διάλεκτοι αὐτῆς. 2. Οἱ θεοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. 3. Μαντεῖα, Ἀμφιτυοναί. 4. Τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. 5. Οἱ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες. 6. Κοινωνικαὶ μεταβολαί, ὁ δῆμος. 7. Νομοθέται, Τύραννοι.....

76

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Τὰ κυριώτερα κέντρα κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν

1. Ὁ κόσμος τῆς Σπάρτης. 2. Ἡ Σπάρτη μέγα στρατόπεδον. 3. Πελοποννησιακὴ συμμαχία. 4. Πολιτισμὸς. 5. Αἱ Ἀθῆναι. 6. Ἡ κυβέρνησις τῶν Ἀθηναίων. 7. Κοινωνικαὶ τάξεις, Σόλων. 8. Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος. 9. Διαίσεις τῶν πολιτῶν. 10. Πεισίστρατος. 11. Αἱ Ἀθῆναι ἐπὶ Πεισιστράτου. 12. Τὰ Παναθήναια, τὰ μεγάλα Διονύσια, ἀρχὴ τῆς τραγωδίας. 13. Οἱ Πεισιστρατίδαι. 14. Ὁ Κλεισθένης καὶ ἡ Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία. 15. Αἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ Κλεισθένου. 16. Ἡ Ἀττικὴ πλαστική. 17. Γλυπτὰ ἀρχαῖα. 18. Ζωγραφικὴ, Ἀγριοπλαστική. 19. Οἱ ἀρχαῖοι Μακεδόνες. 20. Οἱ Θεσσαλοί.

255

21. Οἱ Βοιωτοὶ καὶ ὁ ποιητὴς Ἡσίοδος. 22. Κόρινθος, Ὁ
 τύραννος Περιάνδρος. 23. Ἡ Μεγάλη Ἑλλάς, ὁ Τάρας. 24.
 Συρακοῦσαι..... 83

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Ἡ περσικὴ ἀπειλὴ

1. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Δύσεως. 2. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις
 τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Λυδῶν. 3. Αἱ Ἴωνικαὶ
 πόλεις ὑπὸ τὸν περσικὸν ζυγόν. 4. Ἴωνικὴ ἐπανάστασις. Ἀρι-
 σταγόρας. 5. Σημασίαι τῆς Ἴωνικῆς ἐπαναστάσεως. 6. Μαρδό-
 νιος. 7. Ἡράκλειτος..... 108

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Ὁ θρίαμβος τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγώνων

1. Περσικαὶ ἐπιχειρήσεις. 2. Μιλτιάδης, Μαραθῶν. 3. Σπουδαιό-
 της τῆς νίκης εἰς τὸν Μαραθῶνα. 4. Οἱ νέοι περσικοὶ ἐξοπλι-
 σμοί, τὰ κυριώτερα ἐρείσματα τῆς ἑλληνικῆς ἀντιστασεως. 5.
 Θεμιστοκλῆς — Ἀριστείδης. 6. Τὸ διάγγελμα τοῦ Θεμιστο-
 κλέους. 7. Ὁ ποιητὴς Σιμωνίδης. 8. Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων.
 Πλαταιαί. Ὁ τελευταῖος ἐν Ἑλλάδι ἀγών. 9. Τὰ ἐλευθέρια.
 10. Ἡ ἐν Μυκάλῃ νίκη τῶν Ἑλλήνων. 11. Ἡ νίκη παρὰ τὴν
 Ἰμέραν..... 113

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

Κλασσικοὶ χρόνοι — Ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῶν Ἀθηνῶν

1. Ἡ Ἀθηναϊκὴ συμμαχία. Τὸ τέλος τοῦ Πausanίου. 2. Τὸ τέ-
 λος Θεμιστοκλέους. 3. Ὁ Κίμων, ἡ Κιμωνεὺς εἰρήνη. 4. Τὸ
 κράτος τῶν Ἀθηνῶν. 5. Ὁ Περικλῆς. 6. Ἡ ἐξωτερικὴ πο-
 λιτικὴ τοῦ Περικλέους. 7. Μεγάλα ἔργα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.
 9. Τὰ κτίσματα τῆς Ἀκροπόλεως. 10. Τὸ Διονυσιακὸν θέα-
 τρον, τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου. 11. Φειδίας. 12. Μῦρον—
 Πολύκλειτος. 13. Πολύγνωτος. 14. Ἡ γησὼ Προξένου. 15. Ἄλ-
 λοι ναοί. 16. Τὸ Τελεστήριον. 17. Ἰδιωτικὸς βίος, Ἡ ἀρχαία

οἰκία. 18. Ἐπιπλα καὶ σκεύη. 19. Ἀρχαῖαι ἐνδυμασίαι. 20. Ἡ μόρφωσις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς. 21. Αἱ Σχολαὶ καὶ οἱ σοφισταί. 22. Γυμναστική, Στρατιωτικὴ θητεία. 23. Αἱ ἀσχολίαι τῶν θηλέων. 24. Ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων—Τὰ θεατρικὰ ἔργα. 25. Οἱ μεγάλοι ποιηταὶ τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος. 26. Αἱ λειτουργίαι. 27. Τὰ Ἀθηναῖκά δικαστήρια. 28. Αἱ Ἀθῆναι «Ἑλλάδος παιδευσίς» 124

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Ὁ ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἀνταγωνισμὸς

1. Πελοποννησιακὸς πόλεμος. 2. Οἱ δύο ἀντίπαλοι. Αἱ πρῶται ἐχθροπραξίαι. 3. Ὁ ἐπιτάφιος λόγος τοῦ Περικλέους. 4. Ὁ λοιμὸς εἰς τὰς Ἀθήνας, θάνατος τοῦ Περικλέους. 5. Ὁ Βρασίδας εἰς τὴν Θράκην. Νικίειος εἰρήνη. 6. Ὁ Ἀλκιβιάδης. 7. Ἡ Ἐκστρατεία εἰς Σικελίαν. 8. Ἐπιστροφὴ Ἀλκιβιάδου. 9. Λύσανδρος. 152

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης

1. Τέλος τοῦ πολέμου, Τριάκοντα τύραννοι. 2. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀρμοσταί. 3. Ὁ Σωκράτης. 4. Τί ἐδίδασκεν ὁ Σωκράτης. 5. Καταδίκη καὶ θάνατος αὐτοῦ. 6. Ὁ Πλάτων. 7. Ἡ ἀνάβασις τοῦ Κύρου. 8. Ἡ κάθοδος τῶν μυρίων. 9. Ἀγησίλαος. 10. Ὁ Κορινθιακὸς πόλεμος. 11. Ἡ ναυμαχία τῆς Κνίδου. 12. Ἡ Εἰρήνη τοῦ Βασιλέως. 13. Ἡ Σπάρτη προστάτις τῆς εἰρήνης. 162

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Κυριαρχία τῶν Θηβῶν

1. Ὁ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας. 2. Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν. 3. Β' Ἀθηναϊκὴ συμμαχία. 4. Μάχη εἰς τὰ Λεῦκτρα. 5. Ἐκστρατεία Ἐπαμεινώνδου εἰς Πελοπόννησον, θάνατος τοῦ Πελοπίδου. 6. Ἡ μάχη εἰς τὴν Μαντίνειαν, θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου. 7. Ἰσοκράτης. 173

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Πολιτική ἔνωσις τῶν Ἑλλήνων

1. Οἱ Ἀρχαῖοι Μακεδόνες. 2. Ὁ Ἀρχέλαος. 3. Ὁ Φίλιππος. 4. Αἱ κατακτήσεις τοῦ Φιλίππου. 5. Παράκμῃ τῶν Ἀθηνῶν. 6. Δημοσθένης. 7. Ὁ Ἱερὸς πόλεμος. 8. Ἀλωσις Ὀλύμπου. 9. Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας, ἡ ἔνωσις τῶν Ἑλλήνων 180

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Ἐξάπλωσις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολὴν

1. Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας. 2. Ὁ Ἀριστοτέλης. 3. Ἀλέξανδρος καὶ Διογένης. 4. Ἡ καταστροφὴ τῶν Θηβῶν. 5. Ἐκστρατεία εἰς Μικρὰν Ἀσίαν. Τὸ Περσικὸν κράτος. 6. Κατάκτησις τῶν Μικρασιατικῶν πόλεων. 7. Ὁ Ἀλέξανδρος γίνεται κύριος τῆς Συρίας. 8. Ἡ ἰδρυσις τῆς Ἀλεξανδρείας. 9. Ἡ μάχη παρὰ τὰ Γαυγάμηλα. 10. Εἰς Βαβυλῶνα καὶ Σοῦσα. 11. Θάνατος Δαρείου, ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος διάδοχος τοῦ περσικοῦ θρόνου. 12. Ἐκστρατεία κατὰ τῶν Ἰνδιῶν. 13. Διάπλους Ἰνδοῦ, τὸ ταξίδιον τοῦ Νεάρχου. 14. Πολιτικὴ συγχωνεύσεως κατακτηθέντων λαῶν 188

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Ὁ πολιτισμὸς κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα

1. Ἡ Φιλοσοφία. 2. Ἱστορικοὶ συγγραφεῖς. 3. Οἱ Καλλιτέχναι τοῦ 4ου αἰῶνος, Ὁ Πραξιτέλης. 4. Ὁ Σκόπας. 5. Ὁ Λύσιππος. 6. Ὁ Ἀπελλῆς. Ἡ κοσμοκρατορία τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. 189

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

Ἡ Κληρονομία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου

1. Τὰ Ἑλληνιστικὰ κράτη. 2. Τὸ Βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν. 3. Τὸ Βασίλειον τῶν Πτολεμαίων. 4. Οἱ σοφοὶ τῆς Ἀλεξαν-

δρείας. 5. Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν νέων. 6. Ἡ Πέργαμος. 7.	
Ρόδος καὶ ἡ Σχολή της.....	195

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

Ἡ κυρίως Ἑλλάς κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους

1. Αἱ ἑλληνιστικαὶ Ἀθῆναι. 2. Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς. 3. Ἐφη- βεία. 4. Ἡ Στοά. 5. Βασιλεῖον Μακεδονίας, Ἀντίγονος Γο- νοτᾶς. 6. Ὁ Μακεδονικὸς κύκλος. 5. Τὰ κοινὰ ἐν Ἑλλάδι, αἱ δύο συμπολιτεῖαι. 8. Ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος	203
--	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Ἡ Ἑλλάς ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους

Ἡ Νίκη τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ

1. Ρώμη. 2. Ποῖοι ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι. 3. Οἱ γείτονες τῶν ἀρχαίων Ἰταλῶν. 4. Οἱ Ἑτροῦσκοι κύριοι τῆς Ρώμης. 5. Ἡ βασίς ἐν Ρώμῃ. 6. Ἡ ἐλευθέρᾳ Ρωμαϊκῇ Πολιτεῖᾳ, οἱ Πα- τρίκιοι. 7. Πληβεῖοι—Δήμαρχοι—Δωδεκάδελτος. 8. Οἱ Ρω- μαῖοι κύριοι τοῦ Αἰτίου. 9. Οἱ Ρωμαῖοι κύριοι τῆς Ἰταλίας. 10. Πῶς οἱ Ρωμαῖοι ἐκυβέρνησαν τοὺς κατακτηθέντας λαούς. 11. Ρωμαϊκαὶ ἀποικίαι καὶ ὁδοί. 12. Ἡ νίκη τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.....	222
--	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

Κοσμοκρατορία τῆς Ρώμης

1. Καρχηδὼν καὶ Ρώμη. 2. Ὁ Ἀννίβας. 3. Πόπλιος Σκιπίων. 4. Ἑλλάς καὶ Ρώμη. 5. Οἱ Μακεδονικοὶ πόλεμοι. 6. Ὁ Φλα- μίνιος κηρύσσει τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. 7. Ὁ Συριακὸς πόλεμος. 8. Οἱ Ρωμαῖοι γίνονται κύριοι τῆς Ἑλλάδος.	236
---	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'.

Ρωμαϊκὸς πολιτισμὸς

1. Θρησκεία. 2. Ἡ Ρωμαϊκὴ τέχνη. 3. Ρωμαϊκὴ παιδεία. 4. Ρω- μαϊκὴ Βιβλιοθήκη. 5. Ἱστορία, φιλοσοφία	247
Χρονολογικὸς πίναξ	261

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΑΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

2500	π.Χ.	Πρωτοελλαδικὸς πολιτισμὸς.
1900	»	Τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ φῦλα εἰς τὴν Ἑλλάδα.
1600	»	Λακκοειδεῖς τάφοι Μυκηνῶν.
1450	»	Οἱ Ἀχαιοὶ εἰς τὴν Κρήτην.
1200	»	Τρωικὸς πόλεμος, Α' Ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς.
1100	»	Κάθοδος Δωριέων εἰς τὴν Ἑλλάδα.
800	»	Λυκοῦργος τῆς Σπάρτης.
περίπου 776	»	Ἀρχὴ τῆς κατὰ Ὀλυμπιάδας χρονολογίας.
750—550	»	Β' Ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς.
700	»	Συνοικισμὸς Ἀθηνῶν.
594	»	Σόλων.
560—527	»	Πεισιστρατίδαι.
492	»	Ἐκστρατεία Μαρδονίου.
490	»	Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος.
480	»	Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία.
479	»	Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη.
478	»	Πρώτη Ἀθηναϊκὴ συμμαχία.
449	»	Εἰρήνη Καλλίου.
446	»	Τριακοντούτιδες σπονδαί.
431—404	»	Πελοποννησιακὸς πόλεμος.
429	»	Θάνατος Περικλέους.
415—413	»	Ἐκστρατεία εἰς Σικελίαν.
399	»	Θάνατος Σωκράτους.
395—386	»	Κορινθιακὸς πόλεμος.
386	»	Βασιλεὺς εἰρήνη.

376	π.Χ.	Β' Ἀθηναϊκὴ συμμαχία.
371	»	Ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη.
362	»	Ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη.
360	»	Φίλιππος ὁ Μακεδών.
338	»	Μάχη τῆς Χαιρωνείας.
336	»	Θάνατος Φιλίππου.
336—323	»	Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας.
317—307	»	Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς.
220—217	»	Συμμαχικὸς πόλεμος.
168	»	Τέλος τῆς Μακεδονικῆς κυριαρχίας.
146	»	Καταστροφὴ τῆς Κορίνθου.
		Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ρώμην.

Το βιβλίο του βιβλίου είναι το κείμενο της βιβλιογραφίας της εργασίας.
Αναφέρονται αναφέρονται του βιβλιογραφίας του βιβλίου της εργασίας.
Ο βιβλίου, είναι η βιβλιογραφία του βιβλίου της εργασίας.
Εάν το βιβλίο του βιβλίου είναι το κείμενο της βιβλιογραφίας της εργασίας.

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουσι τὸ κάτωθι βιβλιοσήμον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἀντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλὼν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἑφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

024000028300

Ἔκδοσις Α' 1967 (X) — Ἀντίτυπα 70.000 — Σόμβασις 1623/15-9-67

Ἐκδόσεις - Βιβλιοδεσία : Γ. Γκοβόστη - Κ. Κωνσταντινοπούλου - Α. Γκόννη

